

I.D. Muşat

Războiul iobagilor vol. 1

calibre 0.8.44

COLECTIA
CITEZATORII

I. D. MUȘAT

Războiul Iobagilor

EDITURA TINERETULUI

I. D. MUŞAT

Războiul Totagiilor

I. D. MUȘAT
RĂZBOIUL IOBAGILOR
VOLUMUL I

1956

EDITURA TINERETULUI

Ilustrații de POP SILAGHI V. și BĂLAU M. Coperta de POP-SILAGHI V.

NOTĂ

Întîia ediție a romanului de față a apărut cu titlul „Răscoala

iobagilor", ediția actuală — revăzută — apare cu titlul „Războiul iobagilor", titlu mult mai corespunzător.

Motivul care m-a făcut să consider greșit primul titlu și să optez pentru al doilea, a fost însuși evenimentul istoric care formează tema romanului, eveniment care a avut caracterul unui adevărat război — purtat după toate regulile războiului, la el participând iobagii tuturor provinciilor și tuturor naționalităților ce formau în epoca aceea Regatul Ungar — și nu al unei răscoale locale, mai mult sau mai puțin extinsă.

În munca de refacere a lucrării, am urmat principiul de a aprofunda și privi cu toată seriozitatea criticile principiale și judicioase și a mă servi de ele ca îndreptar — și pe această cale aduc mulțumirile mele acelor care m-au încurajat, îndrumat și ajutat în munca mea.

Octombrie 1955

Autorul

CAPITOLUL I 1

Căzuse bruma și o pînză argintie se așternuse pe întinsul pusteii panonice. Soarele nu răsărise, însă orizontul arămiu spre răsărit și cerul senin sticlos prevesteau o zi frumoasă. Frigul diminețelor de pustă în mijloc de toamnă se simțea binișor. Prin iarba deasă, înaltă, cu firile ruginite de toamnă, țîrîitul micilor gînganii amuțise. Încetase și forfota lor. Doar hîrciogii își scoteau botișoarele din vizuini adulmecînd, grijulii să-și umple sacii, însă bruma rece îi făcea să se retragă repede în culcușurile călduroase.

Peste tot plutea o tăcere de pustiu ; chiar și casa singuratică de pustă ce era așezată în spatele unei perdele de plopî înalți, părea și ea pustie. Dar cînd soarele se ivi greoi la orizont, un nechezat de armăsar sparse tăcerea, ecoul prinse nechezatul și rotindu-l prin aerul răcoros al dimineții, îl purtă departe în jur ca pe un semnal de deșteptare. Un muget prelung de taur răspunse undeva : pusta se trezea.

La casa singuratică, fumul începu să iasă pe hodgeac îndreptîndu-se în sus ca un vîl întins, semn că nici o boare de vînt nu tulbura liniștea pusteii. Nu departe de casă se înălțau cumpenele mîncate de vreme a patru fîntîni. Cîțiva corbi coborîră croncănind și se așezară pe vîrfurile cumpenelor. Dar după cîtva timp își luară zborul și, rotindu-se pe deasupra bălărilor, se lăsară lin pe pămînt, începîndu-și ospățul din stîrvul unei vite căzute acolo cu cîteva zile în urmă.

În pocnete de bice, o herghelie de cai aproape sălbatici veni în goana mare și înconjură fîntînile. Cîțiva călăreți sări ră din șa și începură să umple vîlaile cu apă. Caii dădură buzna adăpîndu-se lacomi. Cîtva timp herghelia poposi în jurul fîntînilor, apoi călăreții încălecară, bicele începură să pocnească. Zburdalnici, sălbatici, caii o întinseră la fugă pe largul pusteii, pierzîndu-se în zare.

La oarecare depărtare de grupul celor patru fîntîni, trecea drumul cel mare care lega orașele și cetățile din răsărit cu cele din apus. Și tot acolo se încrucișau mai multe poteci ce tăiau pusta în diferite direcții.

De către amiază, pe una dintre poteci se văzură venind trei călăreți. Poteca era îngustă, cam neumblată, numai calul celui din mijloc avea loc. Ceilalți mergeau pe lături, iar caii lor abia se vedeau cum înotau prin bălării.

Erau trei mici nobili de oaste și veneau din Alba regală, de dincolo de Dunăre. În urma lor, la depărtare de câteva sute de stînjeni, se zăreau venind răzlețiți alți călăreți. Erau cam cincizeci pînă la șaizeci și, după îmbrăcăminte, păreau să fie sau să fi fost ostași. Unii mai purtau zăbunurile ostășești, pălăriile sau cușmele cetelor din care făcuseră parte.

Cei trei mici nobili descălecară în apropierea fîntînilor. Desfăcură chingile, dădură șeile jos de pe cai, scoaseră frîiele cu zăbalele și sloboziră caii la păscut.

Iute în mișcări, ca o pisică sălbatică, unul dintre ei—un bătrîn uscat, mustăcios, cu picioarele rășchirate—se apucă să strîngă în grabă vreascuri și uscături pentru a aprinde focul. Un altul — un om în floarea vîrstei, cu o barbă neagră, cu ochii vii și nasul vulturesc, cu trupul bine legat—își destinse doar brațele, privi în urmă spre șirurile călăreților răzlețiți, spuse câteva cuvinte celorlalți, apoi își dezbracă zăbunul, își scoase pieptarul de zale și cămașa și porni spre una dintre fîntîni, unde odată ajuns începu să-și spele corpul și fața. Al treilea—un om bătrîn, cu plete albe, ras complet, de statură înaltă, neîncovoiată—stătea în loc, nepăsător parcă la tot ce făceau tovarășii săi, preocupat de gînduri nemărturisite.

— Ce stai ca un cocostîrc ? Adună vreascuri, ajută-mi! Vrei totul de-a gata ? se răsti la el cel mustăcios.

— N-am nevoie de foc, mormăi bătrînul și rămase tot cu gîndurile sale.

Tovarășul său îl privi chiorîș, dușmănos. Bătrînul surîse și se apropie. Scoase din tașcă amnarul, iasca, și scăpără ; apoi îi întinse iasca aprinsă.

— Fă vînt cu pălăria ! îi spuse mustăciosului.

— Nu mă învăța tu pe mine ce trebuie să fac, îi răspunse mustăciosul; dar sfatul i-l primi. Își dădu jos pălăria de pe cap, lăsînd să i se vadă tigva strălucitoare pe care nu s-ar fi putut găsi zece fire de păr, apoi smuci penajul din pălărie și, ciudos, îl aruncă într-o parte. Începu să facă vînt cu pălăria, și nu după mult timp din grămada de vreascuri izbucni fum și flăcări.

— Îndrăcită lighioană mai ești, surîse celălalt bătrîn.

— Sînt așa cum sînt! adăugă ciudos mustăciosul.

Terminîndu-și spălatul, se înapoie și al treilea. Își îmbracă cămașa, își puse pieptarul de zale, zăbunul, apoi începu să-și pieptene părul și barba.

— Ne apropiem de apă, Gyuri! îi spuse bătrînul înalt și pletos.

— Da, Tisa se simte! răspunse acest om în floarea vârstei, care nu era altul decât cunoscutul căpitan de ceată călăreață, micul nobil Gheorghe Doja.

— Asta te bucură, nu ? zise morocănosul, sculîndu-se de lângă foc și, luîndu-și de jos penajul, îl înfipse la loc în pălărie.

— De ce nu m-ar bucura ?! Mă întorc acasă, la nevastă, la copil ; vezi bine că mă bucur, eu am la ce mă întoarce ! rosti cu seninătate bătrînul înalt și pletos, Nicolaie Drag, fost ezredes ¹ în oastea regelui, maramureșean de felul lui.

— Îl auzi, Gyuri ? Noi n-avem la ce ne întoarce, noi... noi... mînia îi înăbuși cuvintele. Își puse mîinile pe șolduri, scuipă în lături și-l privi provocător pe Drag, gata de harță.

— Te înfuriași ca un curcan, Strețcule! îi spuse rîzînd Doja. Are dreptate ; dumnealui are unde se duce, noi nu ! Te supără adevărul ? Eu am crezut c-ați ajuns la un înțeles. Tot drumul n-ați deschis gura, acum luați cearta de la capăt ?

— Ce înțeles ? Ai cu cine te înțelege ? izbucni Iovan Strețcu, mustăciosul cu tigva lucie ca o bilă de popice, fost și el, ca și Doja, comandantul unei cete călărețe.

— E timpul să luăm o hotărîre. Zîzania asta dintre domniile voastre trebuie să ia sfîrșit, m-ați înțeles? vorbi autoritar Doja.

— Să înceteze! făcu Drag, ridicînd din umeri. Numai un neînțelegător ca Iovan nu vrea să priceapă că tot oe-am putut face am făcut! Mă puteam eu singur opune Dietei și regelui ? Glasul mi l-am ridicat, am spus tot ce credeam de cuviință, însă ceea ce s-a hotărît se știa mai dinainte; magnații

1 Ezredes — comandant peste 1000 de ostași. (N.A.)

nu mai puteau suferi o oaste în coastele lor, asta-i! Regele, îl știți doar ! M-am dus la el, i-am arătat că-și taie și ultima creangă de sub picioare, m-a înțeles ; dar ce putea face și el în fața magnaților, în fața Dietei ? După obiceiul lui a mai căutat să trăgăneze, însă, în plină Dietă, Werböczy i-a spus, e drept, cam cu înconjur — că dacă domnește peste Ungaria, e din bunăvoința magnaților și nu din grația lui Dumnezeu ! „Dobje-dobje“, a mormăit, dar hotărîrea a fost luată !

— Păi da : Dobje-dobje ! izbucni Strețcu.

— Bine ! Ce-a fost a trecut. Dieta a hotărît, regele și-a pus sigiliul, tabăra s-a spart și împrăștiat, noi ne întoarcem acasă, și ce-o fi, om mai vedea ! Însă cearta dintre domniile voastre trebuie să ia sfîrșit. Am fost totdeauna uniți, să rămînem și de astăzi înainte!

Spunînd cuvintele acestea, Doja nu mai așteptă răspuns. Porni spre locul unde pășteau caii, căci băgase de seamă că Sultan, armăsarul lui, nu părea în toane bune.

Neînțelegera între Strețcu și Drag izbucnise cu câteva zile în urmă. Drag luase parte la ședințele Dietei care se ținuseră în Alba regală — fusese delegatul oștirii. În anul acela, 1510, Dieta, printre alte hotărâri care întăreau și mai mult drepturile și privilegiile magnaților, adusese și hotărârea de a desființa pînă și ultimele unități ale oștirii permanente rămase de pe timpul regelui Matei Corvin. Dar cu toată strădania bătrînului Drag, misiunea lui nu fu încununată cu succes și el trebui să sufere dojenile tuturor comandanților și chiar ale ostașilor de rînd, mercenari îmbătrîniți în meșteșugul armelor. Iar cel mai înverșunat contra lui, nu era altul decît fostul lui prieten și tovarăș de arme, Iovan Strețcu. Sîrbul, căci de felul său Iovan Strețcu era sîrb din Banat, nu putea să se împace în nici un chip cu hotărîrea Dietei! Nu din cine știe ce motive, ci numai pentru că nu se putea închipui stînd frumușel în satul lui, fără ostași pe care să-i comande, fără arme pe care să le mînuiască, fără să aibă prilejul de a se hărțui cu cineva.

Tot drumul de dincolo de Dunăre și pînă la popasul acesta tăcuseră și unul, și altul. Doja crezuse că cearta dintre ei luase sfîrșit, dar se înșelase: Strețcu nu-și deschisese gura fiindcă, legănat în șa, își făurise planurile lui — se va întoarce acasă, dar nu va sta liniștit în sat, nici nu va pune mîna pe cornul plugului; la dracu', treaba asta nu-i pentru el! Își va forma o ceată din ostașii care-l urmează, va mai găsi de asemenea și alți voinici, și cu ei împreună se vor război cu turcii, trecînd Dunărea pe furiș ; meșter ca el în treburi de felul acesta nu se află altul! Și-apoi, după o viață petrecută pe cal, cu spada în mînă, tot în lupte, n-o să-și aștepte acum moartea stînd lungit pe cuptor!

Drag, mai pașnic, se întorcea acasă cu gîndul potrivit gîndului lui Strețcu. El ar fi vrut să-și petreacă anii care i-au mai rămas în liniște, ooupîndu-se de treburile gospodăriei.

Doja avea alte gînduri. Mult mai tînăr ca ceilalți doi comandanți, desprins de iobăgie nu prea de multă vreme, ecourile schimbărilor în rău, intervenite în țară în ultimii ani, îl frămîntaseră în nenumărate rînduri. Legat de tabără, de viața de ostaș, el nu putuse face nimic spre îndreptare — asculta doar spusele unora sau altora, ostași întorși de pe la vetrele lor. Hotărîrea Dietei, deși lovea în interesele și orgoliul său de ostaș, nu-i dădu atîta bătaie de cap ca celorlalți. Era chiar bucuros, că în felul acesta scapă de sub obligațiile legate de viața de ostaș, supus al regelui și Dietei — acum ardea de nerăbdare să se vadă din nou întors în satul său. Deocamdată nu știa ce are de făcut, asta o va vedea atunci cînd va fi în mijlocul alor săi, în mijlocul iobagilor dintre care s-a ridicat. Ținea însă că între ei trei zîzania să nu ia loc, să rămînă uniți în orice împrejurări, așa cum au fost totdeauna în viața lor ostășească, plină de primejdii.

Iovan Strețcu așteptă pînă focul se potoli și vatra se umple de

cărbuni, apoi scoase din coburi pîine și slănină. Tăie bucățele de slănină și le înfipse într-o frigare făcută dintr-o crenguță. Mai liniștit acum, începu să-și frigă slămina scurgînd pe bucata de pîine untura topită.

Unul cîte unul începură să sosească și ostașii care însoțeau pe cei trei mici nobili. Cel care descălecă întîi fu secuiul Bándy, om cu vreo zece ani mai bătrîn ca Doja, mustăcios și lat în spate, cu picioarele curbate, căci Bándy deschisese ochii în lume pe spinarea calului. El se apropie de comandantul său cu un zîmbet prietenos dar plin de șiretenie. Nu spuse nimic, făcu doar cu ochiul și arătă cu degetul sub scutul care atîrna de șaua calului. Era scutul lui Doja ; pe el se vedea vopsit în culori vii blazonul căpitanului : un călăreț avînd în vîrfu spadai capul retezat al unui pașă. De data aceasta petele de sînge care se prelingeau din gîtu pașei erau pete de sînge adevărat.

Doja nu înțelese la început, dar privind mai cu atenție, văzu ieșind din dosul scutului labele unui gîscan.

— Vînătoare ? făcu el cu ochiul.

— Aș ! L-am plătit... trei sfîntuigi! grăi Bándy, netezindu-și mustățile.

— Nu uita ; pune-le în socoteală ! îi spuse Doja.

— Vezi bine, n-am să uit; trei sfîntuigi pe gîscan și două pentru trecerea cu pluta, cinci ! Pîna aici, ieftin ne-a fost drumul, căpitane Gyuri! Unde mai pui că plosca mi-i plină și, în afară de băutură, mai am și-o pîine de toată frumusețea, uite-o! și trecînd în partea cealaltă a calului, Bándy scoase dintr-o desagă o pîine mărișoară, rumenă.

— Trece-le și pe astea la socoteală, adăugă Doja. Pune-te și pregătește ceva de mîncat, că mi-e grozav de foame. Calul lasă-l, îl desching eu și-i dau drumul la păscut.

— Pîinea și rachiul nu intră în socoteală, căpitane Gyuri, le-am căpătat... adică ți le-a dat dumitale morarul de la moara cea de vînt pe care am întîlnit-o în cale! Cînd i-am spus pe cine slujesc, cînd ți-a auzit numele, n-a fost chip să nu primesc; zice că te cunoaște, că a auzit de isprăvile dumitale.

— Poate ! Da' de plătit trebuia să-i plătești !

— Ei, cum aveam să supăr omul ?

Bătrînul Drag se apropie de ei. Strețcu își prăjia în tăcere slămina, numai din cînd în cînd trăgea cu ochiul spre Bándy, deoarece zărise, de cum venise ostașul, picioarele gîscanului. Grozav ar mai fi mîncat în loc de slănină rîncedă, pîrjolită pe jar, un pulpan gras de gîscan, dar se făcea că nici nu-i pasă.

— Nu mi-ai văzut omul, Bándy ? întrebă Drag.

— L-am văzut! Mai ai de așteptat, domnule ezredes, unul dintre cai șchiopăta ! răspunse Bándy, apoi se adreseă lui Strețcu: Ia mai lasă slămina, căpitane Iovane! Pe vremea asta slănină pîrjolită ? Cu apa

asta păcătoasă o să ți se facă broaște-n burtă ! Mai bine caută domnia ta, că ești mai sprinten, o frigare bună. Am eu o păsăruică pentru amiază !

Bándy trase gîscanul de sub scut și se apucă să-l spintece cu cuțitul. Doja desfăcu chinga, dădu jos șaua, apoi netezind fruntea calului, vorbindu-i, îl lovi cu palma peste crupă, îndrumîndu-l la pascut.

— Un cuvînt vreau să-ți spun, căpitane Gyuri, începui Bándy, în timp ce scotea măruntaiele din burta gîscanului. Așa cum am mărșăluit pînă aici, nu mai merge !

— Hai, despre ce-i vorba ? îl luă din scurt Doja. N-o lua iar cu ocolișuri, cum ți-i obiceiul.

— Ei, ocolișuri ! O luăm cu socoteală, nu cu ocolișuri. Dar aici nu mai e vorba de socoteală, ei de împotrivire, dac-o fi să fie!

— Măi, vorbă lungă, n-ai spus pînă acum nimic. Ce-ai aflat ? îl întrebă Drag, văzîndu-l cu cîtă tărăgăneală și taină vorbea despre ceva ce numai el știa.

— Vorba-i despre măriile lor, domnii magnați! spuse veninos Bándy. Se spune că pe toți cei plecați din tabere îi urmăresc îndeaproape, și dacă ceata-i mai mică, dau pe ea, le iau armele cîte le-au mai rămas, hainele și agoniseala ostașului!

— Astea-s palavre ! făcu Drag neîncrezător.

— Palavre ? Păcat că n-ați oprit la moară, ați fi aflat. Banderiile magnaților ațin drumurile, potecile, vadurile, cei care nu se supun de la primele cuvinte sînt siliți prin spadă și sulită ! Ba chiar au tras și cu arhebuza într-o ceată ; mi-a spus morarul!

— Vorbe! grăi din nou Drag.

— De aceea, gîndesc eu, căpitane Gyuri, — continuă Bándy, fără să mai țină seama de spusa lui Drag, — ar fi bine să ne ținem laolaltă. Domnule voastre să n-o mai luați înainte, ca trei feți-frumoși, noi să nu ne mai împrăștiem pe toată pusta. Sîntem cam la șaizeci de spade bune și cînd o fi la o adică, batem o oaste întreagă, ce ziceți ?

— Nu mă așteptam la asta, ticăloșii! grăi scrișnit Gheorghe Doja.

— Cred că trebuie să fie vorba despre altăceva, încercă Drag să reducă din importanța celor spuse de Bándy. Cred că-i vorba de dezarmat gloata, ca să nu se întoarcă iobagul înarmat acasă la domnul său. La drept vorbind, de arme nici nu mai au nevoie. Nu mai sînt ostași... la ce le-ar mai folosi ?

— Așa ? ! Domnia ta uiți c-ai fost iobag odată ? i se adresă, înciudat, Gheorghe Doja.

— Ba nu uit! N-am uitat niciodată ! Însă, trebuie să recunoaștem, Gyuri, în țară trebuie să domnească liniștea și supunerea, altcum...

— Altcum, ce ? Va să zică să dăm din mînă și armele care ne-au mai rămas, ca să domnească liniștea și supunerea, să ne calce sub

tălpile lor și să n-avem cu ce ne apăra ?

— Dar nu-i vorba de noi, omule! Înțelege, trebuie să fie vorba de iobagi, nu de micii nobili! căută să-l împace Drag.

— Ia aminte ! Astăzi e vorba de iobagi, mâine va fi vorba de noi. Am început mai de mult să-mi cam dau seama cum stau lucrurile în țară, cu domnii magnați!

Strețcu găsisese creanga potrivită pentru frigare. Venise cu ea în mînă ; stătea în loc și-i asculta plin de mulțumire: „Slavă domnului, iată-l și pe Gyuri pornit contra neibleznicului acesta de unchiaș !“ își spuse el, satisfăcut, văzînd că cei doi începuseră și ei să se certe.

Discuția continuă la fel de înfierbîntată : Doja din ce în ce mai întăritat contra magnaților, Nicolaie Drag căutînd să-l domolească. Între timp sosiseră și o parte dintre ostașii rămași în urmă. Unii, după ce-și sloboziră caii, se strînseră roată în jurul comandanților ; alții aprinseră focuri și în curînd în jurul fîntînilor se formă o mică tabără. Pentru a nu mai continua sfada în fața ostașilor, Drag își chemă omul de încredere și împreună ridicară cortul.

Strînși în jurul focurilor, pregătindu-și amiaza, oamenii uitară oboseala drumului. Glumele se încrucișau de la un foc la altul, și nu de puține ori chiar căpitanii erau luați în răspăr. Mai ales Strețcu, dar nici Doja nu era lăsat la o parte. Numai de bătrînul Drag nu se lega nimeni. Glumele lor erau în legătură cu pățaniile din războaie, glume de ostași bătrâni, căci cei mai mulți dintre ei erau între treizeci și patruzeci de ani și slujiseră de cincisprezece, douăzeci de ani. Rîdeau ca niște copii pe seama turcului sau a neamțului încolțit în luptă, de șiretenia în luptă a căpitanilor lor, și-și lăudau voinicia.

— Rîdeți voi, rîdeți, dar de așteptat nu știți ce vă așteaptă ! le spunea Bándy, îmbiindu-i pe cei mai bătrîni cu plosca din care se răspîndea mirosul plăcut al rachiului.

— Spune dumneata, dacă știi!

— Eu știu, dar te las pe tine să ajungi acasă și să vezi; de ți-oi spune acuma, mă tem c-ai lua calea lupului ca și alții.

Ospătaseră cu toții; acum stăteau în grupuri, pe marginea vălailor, căutînd un pic de răcoare. Doja și Strețcu erau și ei într-un grup. Drag stătu culcat în cort cîțva timp, apoi simțînd și acolo zăpușeala, ieși și el.

Un fost sutaș, un sfătos din ceata lui Drag, povestea celorlalți despre ceea ce fusese iobăgia la începuturile ei. Îl chema Tureatcă și fusese iobag al cetății Hust. Pesemne, printre iobagii cetății se păstrase din tată-n fiu amintirea timpurilor îndepărtate. Omul făcea în fața celorlalți un istoric destul de adevărat al stărilor din trecut.

— Iobăgia, — spunea cam înflorat fostul sutaș Tureatcă, — a fost pe timpuri slujbă de cinste, slujbă de ostaș ! Și dacă iobagul, în vremuri de liniște, cînd nu intra sabia străină în țară, trebuia să facă și

cîteva zile de robotă pe an — le făcea pentru trebuințele obștești, nu ca acum !

— De unde știi tu cum îi acum ? Pe tine, de cînd te țin eu minte, tot în tabără te-am știut, îl întrerupse Drag. Iobagul a fost totdeauna iobag și trebuia să-și îndeplinească obligațiile ca și acum. Mai bine ți-ai vedea de oameni, sutașule, nu vezi că ai noștri nu-s toți aici ? Și, ține-ți gura, Tureacă!

— Păi cum să nu vorbesc dacă asta mă așteaptă ? Și dacă cel puțin ar fi zeciuiala zeciuială, cum a fost pe timpuri, dar acum, se spune că i se ia iobagului mai tot rodul!

— N-ai tu cum să știi ce-a fost pe timpuri, caută Drag să-i închidă gura.

Dar Tureacă nu se lăsă:

— Ba să am iertare, noi știm! Chiar în cetate se mai păstrează hrisoave și diplome, și cîte cele de la vechii regi. Ș-apoi spun și bătrîni! Atuncea, iobagul dădea a zecea parte. Și mai dădea regelui un juncan la sfîntul Gheorghe și tot a cincizecea oaie din oile sale. O făcea cu dragă inimă, căci el folosea tot pămîntul domeniului și toate pășunile, nu ca acum ! E doar la mintea cocoșului: regele era rege și nu era păstor ca iobagul; castelanul era comandant de oaste și păzitor de cetate, nu putea ieși cu plugul pe brazdă ca iobagul!

— Tu o luași de pe timpul lui Noe, sutașule! Ce ne tot vorbești de ceea ce-a fost înainte ? caută să-l întărite Bándy. Dacă te ții așa de căpățînos, spune-ne ce-o să fie de acum încolo, asta-i!

— Ce Noe? se zburli sutașul Tureacă. N-a fost nici un Noe rege peste noi! Au fost: Ștefan, Andrei, Béla, László, pe atunci nu era ca acum, cînd domnește Ulászló ! M-ai întrebat cum o fi ? Așteaptă, o să-ți iasă părul prin căciulă !

Doja îl cunoștea pe sutaș, deși nu fusese sub porunca sa, îl știa supus și respectuos față de superiori și mai ales față de comandantul său, ezredes-ul Drag. Libertatea pe care și-o luase acum îl mira. După cum îl mai mira și faptul că sutașul știa atîtea despre iobăgie. Felul cum omul își încheiase cele spuse, îl făcu pe Doja să-i pună o întrebare :

— Ascultă, Tureacă, ce ai de gînd să faci dacă te întorci acasă ?

— Pentru ce mă întrebi, căpitane Gyuri ?

— Vreau să știi; ne-ai spus că o să ne iasă părul prin căciulă, cum înțelegi asta ? stăruie Doja.

— Nu m-am gîndit la domniile voastre, ci la iobagi, la ostașii de rînd, chiar și la mine. Spre pilda, eu, iobag al cetății Hust. Dar am auzit că cetatea a fost dăruită de către rege unui curtean, care, se spune, ar fi adus cu el o ceată întreagă de curteni mai mărunței și cu ei îndeplinește paza și treburile cetății. Cît despre iobagi, ei au ajuns în neagră robie, așa se spune! Va să zică, căpitane Gyuri, asta mă

așteaptă, dacă mă întorc acasă, la ai mei! Dar de întors trebuie să mă întorc. Să-mi iau traista în băț și să pornesc prin lume, nu pot s-o fac... neam de neamul meu n-a făcut-o, cum aş putea s-o fac eu?!

— Bine ! Să zicem că toate cele auzite sînt adevărate, că acasă te așteaptă robia... ce ai de gînd să faci dacă așa stau lucrurile ?

Turească, codindu-se cîteva clipe, se uită lung la Doja, apoi la Drag.

— Spune fără nici o teamă, îi dădu curaj Doja. Vreau să știu și eu ce gîndesc oamenii care mă însoțesc.

— Da, căpitane Gyuri. Dacă-oi vedea și-oi vedea că nu pot altfel, iat-o ! și Turească bătu cu palma latul spadei.

— Adică ? întrebă Gheorghe Doja, vrînd să vadă pînă unde merge cutezanța sutașului.

— O pun pe ea, sireaca, să-mi facă dreptate ! A luptat pentru rege, pentru magnați, o lupta și pentru mine, că-i a mea !

— Tu nu-ți mai încapi în piele, pesemne, sutașule! îl dojeni Drag.

— Ce tot ai cu omul ? își îndreaptă Doja privirea pătrunzătoare spre el.

— După ce i dădu pe mîna magnaților, mai și vorbește ! mormăi Strețcu.

— Eu i-am dat pe mîna magnaților! Ține-ți gura și nu mă face să-mi ies dinSări te ! spuse supărat Nicolaie Drag.

— Uite că nu mi-o țin !Sări Strețcu trăgînd spada, provoător, gata de luptă.

Drag se înfurie. își duse mîna la șold și, neîntîlnind mînerul spadei, se repezi și puse mîna pe spada lui Turească. Încăierările de felul acesta izbucneau mai totdeauna din senin, ca și de data aceasta. Doja se ridică și păși între ei.

— Ce dumnezeu, v-ați pierdut mințile ? le spuse dojenitor. Toată viața ați fost alături și-acum văSări țandăra din nimic ! Stați, vă rog, liniștiți; eu vorbeam cu Turească, nu voi!

— Să-și țină gura, grăi scos din fire Drag. I-am suferit destule!

— Ce să-mi țin gura? Te superi fiindcă am dreptate, asta e! zise Strețcu și se așeză din nou pe marginea vălăului.

— V-am spus de atîtea ori : ce-a fost, a trecut! Nu mai începeți iarăși aceași poveste ! M-am săturat să vă tot aud vorbind de cele ce s-au întîmplat în Dietă. S-o ia dracul pe Dietă și pe rege ! Terminați odată ! Dacă n-am fost în stare să ne opunem în zilele cînd tabăra mai era tabără, în zadar vă mai ocoșiți acuma!

— Cine se ocoșește ? Spune-i-o lui! îl arătă Drag, plin de mînie, pe Strețcu.

— Așa-i, căpitane Gyuri, drept ai ! Domniile voastre, ca mai mari peste noi, trebuia să vă opuneți. Dar, să nu vă fie cu supărare, plecarăți din tabără cu coada între picioare, ca și cîinele alungat de

stăpîn. Ia să se fi ridicat atuncea căpitanul Strețcu, sau domnia ta, căpitane Gyuri, și să fi spus : „Fraților, iată ce s-a hotărît: asta și asta — voi ce ziceți ?“ V-am fi spus noi atuncea ce aveam pe suflet! Acuma, ce să mai vorbim, mă tem că aceeași soartă ne așteaptă pe noi, ca și pe domniile voastre; de, n-ar trebui să uitați că și domniile voastre tot din iobăgie v-ați ridicat !

— Nu te îngrijora tu, sutașule, de soarta noastră; ți-am spus să-ți ții gura și să-ți vezi de pielea ta, nu de-a altora, nici de-a noastră ! începui din nou bă- trînul Drag.

Lui Bándy, ostaș bătrîn, trăit mai multă vreme în respectul și cinstirea comandanților, nu-i plăcea să vadă cum cei doi bătrîni comandanți se hărțuiau în fața ostașilor. De altcum nu vedea cu ochi buni nici libertatea pe care sutașul Turească și-o lua față de fostul său comandant și se mira de Doja, care, în loc să-l înfrîneze pe sutaș, îi dădea nas. De aceea el căută să schimbe vorba :

— Fiindcă ne strînserăm cu toții și niciunul n-a mai rămas în urmă, n-ar fi rău, căpitane Gyuri, dacă v-ați gîndi și la cele spuse de mine. Eu aș zice să nu mai așteptăm pînă pe înserat, încălecăm și peste un ceas de vreme sîntem pe malul Tisei; poposim acolo, nu aici, în arșiță. Și de-acum înainte să nu mai rămînă niciunul dintre noi în urmă, ca să nu i se întîmple cine știe ce, după cum am auzit că s-a întîmplat altora. Ce ziceți ?

Propunerea lui Bándy fiind primită de cei trei comandanți, în curînd cu toții fură pe cai. Gîndind asupra celor auzite de Bándy de la morar, Doja statornici ordinea marșului, apoi, încolonați, porniră la drum.

Călăreau acum în rînduri strînse. Doja, Strețcu și Drag în frunte. În urma lor, patruzeci de călăreți cu lăncile în sus, cu ținuta pusă în ordine. După ei veneau caii care purtau poverile, cîte patru alătura, cu un călăreț între rînduri, iar Bándy și Turească, cu alți zece călăreți, cunoscuți ca cei mai îndrăzneți și cutezători, încheiau coloana.

Pe pustă începură să apară din loc în loc doar smîrcuri și trestii, sălcii bătrîne și tufărișuri de mlață. Pusta era pustie, păstorii mînaseră turmele spre malurile apei, unde arșița nu era așa de mare. Dintr-un smîrc se înălțară doi corbi, un arcaș întinse arcul, zvîrli săgeata, dar pasărea nu fu atinsă.

— Mă, ce făcuși ? Parcă dracu' te-a pus... pasărea Huniazilor. O să ne aducă nenoroc isprava ta, voinicosule ! îl dojeni Strețcu.

Coloana înainta la pas îndreptîndu-se spre podurile umblătoare din dreptul Szolnokului. Nu grăbeau caii, căci Doja poruncise ca oamenii să fie gata oricînd de-a face față primejdiei. Vestile primite de Bándy de la morar păreau să fie adevărate. Trecuseră pe lîngă o stupină așezată într-un desiș de salcîmi și văzuseră mai multe trupuri agățate de crengi. Stuparul le spuse îngrozit cum un mic grup de ostași, care

se întorceau spre casa, a fost întâmpinat de o banderie, dezarmat și jefuit, iar cei câțiva care încercaseră să se opună cu armele, prinși și spânzurați.

Mergeau în pasul domol al cailor ; pe fețele oamenilor se vedea încordarea. Nu încordarea izvorită din teamă, ci din nerăbdarea de a da ochi cu primejdia. Toți doreau să le iasă în cale magnații cu banderile lor. După ce-au trecut de stupărie, fiecare stătea cu armele pregătite, gata de luptă. Ceata desfășurase și-o flamură și acum părea o adevărată oaste. După cîtva timp de mers apărură bordeiele din marginea tîrgului Szolnok. Doja hotărî să ocolească tîrgușorul, așa că o luară spre dreapta, iar după o jumătate de ceas descălecară în apropierea rîului.

Ostașii rămaseră să ridice tabăra pentru noapte, iar cei trei comandanți porniră spre postul de vamă pentru a plăti taxele, a se înscrie la rînd și a primi răboajele.

În apropierea schelei se aflau mai multe grupuri numeroase de călători; erau iobagi porniți spre tîrgul de toamnă din Oradea. Unii erau mai înțoliți, alții mai zdrențuroși, fiecare după cum îi era starea. Mai erau și țărani liberi care duceau în căruțe prisosul recoltelor lor. Mai la o parte, strînși în jurul unei mici caravane, stăteau câțiva neguțatori vorbind între ei.

Trecerea rîului fusese întreruptă din cauza unei întâmplări neprevăzute : din susul rîului începuse să coboare un convoi de plute încărcate cu blocuri de piatră. Veneau din miazănoapte, de la munte, și coborau în josul apei pînă la Seghedin, unde se ridica o cetate. Trunchii groși de brad erau pentru lemnăria cetății, blocurile de piatră pentru zidărie.

Plutașii cam răzlețiseră plutele una de alta, așa că pînă trecea întreg convoiul, podurile rămîneau pe loc două pînă la trei ceasuri.

Odată ajunsă pe pustă, Tisa își domolește mersul. Plutașii erau nevoiți să se servească de vîsle pentru a grăbi mersul. Pe amîndouă laturile plutelor, pe bocuri¹ groase, stau, înfipite în fuse, cozile lungi ale vîslelor. În picioare, dezbrăcați pînă la brîu, vîslașii trăgeau cu puteri încordate, însoțindu-și efortul cu un cîntec icnit.

Pe malul apei, drumeții priveau mersul lin al plutelor, ascultau cîntecul

1 Boc — capră pe care se așază grinzile de cioplit; în cazul de față, pe care se fixează Tusele ce servesc ca punct de sprijin vîslelor. Cuvînt de origină -maghiară — de la bak — țap. (N.A.)

plutașilor. Cei mai mulți dintre plutași aveau picioarele legate în lanțuri, erau dintre cei condamnați pentru vreo vină grea. Unii dintre privitori le zvîrleau bucăți de pîine și slănină, miluindu-i.

Cei trei mici nobili de oaste plătiră taxele și-și primiră răboajele. Urmau la rînd abia a doua zi și nu printre cei dintîi, căci alții așteptau mai de mult. Mulțumiră vameșului și se îndreptară spre malul rîului pentru a privi și ei.

Dar pesemne ziua aceea era sorocită harței, căci din senin izbucni din nou. Drag părea încîntat de faptul că se ridică o cetate nouă, și privea cu plăcere blocurile mari de piatră de pe plute și trunchii groși, trainici.

— Slavă domnului, spuse el. Regele nostru nu-i chiar așa cum cred unii, iată că ridică cetate la hotar!

— Da, așa se pare! Dar uită-te cu cît chin, cu cît vai și amar ! răspunse Doja mișcat de suferința plutașilor condamnați la lanțuri și muncă istovitoare.

— Așa s-au ridicat totdeauna cetățile... parcă n-ai ști!

— Ce tot îmi vii cu regele, regele ? ! Parcă Dobje- dobje cu cetatea lui o să apere hotarele ! Sări arțăgos Strețcu.

— O momîie ! își dădu cu părerea Doja, fără să bage de seamă că cearta era gata să izbucnească.

— Ascultă, Gyuri, — încercă să-l apere Nicolaie Drag pe regele Ulászló, — nu cred că-i bine să-l batjocorești așa. Nu uita că din mîinile regelui Ulászló ai primit spada și blazonul de nemeș! Și dacă astăzi te cunoaște lumea ca pe un viteaz, asta regelui nostru i-o datorești !

Un iobag tînăr, de felul lui din pustă, din satul Dombos, se afla în apropierea lor. Cînd auzi numele lui Doja tresări, își făcu loc cu coatele, se strecură printre cîțiva, și după cîteva clipe fu chiar în apropierea lui Doja. Îl privi cu ochi mari, nespus de fericit : „Va să zică, ăsta-i viteazul!“ își spuse el și se simți mîndru c-a ajuns să stea la un pas de Gheorghe Doja, despre a cărui vitejie vorbea toată pusta și ale cărui isprăvi le cîntau țiterășii. Căuta să-și întipărească bine-n ochi chipul viteazului și-n minte cuvintele lui, dar Doja nu părea dispus să-i răspundă lui Drag. În schimb vorbi, după cîteva clipe, tot hărțăgosul de Strețcu :

— Mă, ghiuj bătrîn, să faci bunătate să ne dai pace cu Dobje-dobje, ai înțeleș ?

— Nu uita că ești mai bătrîn ca mine ! îi aminti Drag.

— Ce tot cauți să ni-l vîri pe gît pe Dobje-dobje ? Dacă ții atît de mult la el, de ce nu te-ai dus să i te ploconești ? Te-ar fi oprit să-i slujești, te-ar fi făcut rîndaș la cai, sau păsărar, cum ai mai fost ! De, tot ești tu mai tînăr! îi dădu împunsătura înapoi Strețcu.

— Mai încet, mai încet, căută să-l potolească Doja.

Dar Strețcu nu înțelegea să se oprească :

— Ce mai încet ? Nu-l vezi, acum iese din gura lui adevărul ! Fără îndoială tot cu ploconeli a vorbit și la Dietă, și-n fața lui Dobje-

dobje!

— Termină o dată ! i-o tăie scurt Doja.

Iobagul de alături rămase mirat. Hotărît, eroul lui, deşi are înfăţişarea pe care şi-a închipuit-o, nu pare să aibă şi firea la fel. Dacă-i vorba pe asta, bătrînul acesta crăcănat, cu mustăţile lăsate în jos ca nişte fuioare, e mai bătaios. Totuşi, Doja pare mai mîndru ; înţepenit pe picioare, îşi ţine strîns cu mîna minerul spadei : şi ce penaj stufos are la pălărie !

Dar Streţcu-i atrage din nou atenţia, căci hărtăgosul nu înţelege să tacă :

— Ce să termin, cum să termin, nu-l auzişi? Ascultă, mă, — zise mai domolit, luîndu-l totuşi pe Drag pe sus, — tu ştii foarte bine că mai întîi ţara l-a cunoscut pe Gyuri, abia apoi a venit şi Dobje-dobje şi-a zis : „Da, aşa-i, e un viteaz, să-i dăm lui Gheorghe Doja o piele de cîine şi-o spadă de cavaler, şi să-l facem mic nemeş !“

— Te rog, isprăveşte odată ! auzi din nou tînărul iobag, care se numea Ferkó , glasul lui Doja, şi nici de data asta nu-l găsi pe plac.

Plutele trec prin faţa lor, vîslaşii icnesc trăgînd din greu. Glasul cîrmaciului se aude repetat: la dreapta, stînga ! Oamenii miloşi aruncă plutaşilor din merindea lor. O pîine a căzut în apă, alătura de plută. Un plutaş lasă vîsla din mînă, se apleacă, se trînteşte cu burta pe plută, lanţurile îi zornăie la picioare; întinde mîna să ia pîinea, dar din două Sări turi, paznicul a fost alătura de el şi-l loveşte cu gîrbaciul; loveşte fără milă, unde apucă.

— Ticălosule! tună deodată glasul lui Doja. Nu lovi... nu mai lovi !

Ferkó a făcut un pas înapoi ; cască ochii mari, îl priveşte cu admiraţie : „Iată-l, ăsta-i cu adevărat Gheorghe Doja, viteazul !“ îşi spune Ferkó .

Paznicul a rămas şi el împietrit, cu corbaciul ridicat. Nu mai îndrăzneşte să lovească. Se uită lung la omul de pe mal, îl vede încins cu spadă la şold şi pe cap cu o pălărie cu penaj... Lasă mîna în jos, mormăie şi porneşte spre capătul celălalt al plutei.

— De-aş fi avut un arc la mine, l-aş fi săgetat, ticălosul ! îl aude din nou Ferkó pe Doja. Inima i se umple de mulţumire, mai să sară în sus de bucurie : „Aşa da, viteazul e chiar aşa cum şi l-a închipuit el — se înşelase la început.“

Plutaşul a prins pîinea, rupe din ea şi înfulecă ca un lup, uită să mai mulţumească, uită şi de vîslă, înfulecă neîncetat, ca să-i intre cît mai mult în gură, pînă nu vine paznicul din nou spre el.

Plutele au trecut. Domolită pentru cîtva timp, forfota a început iarăşi la mal. Podarii trag pentru îmbarcare, căruţele sînt împinse pe poduri, caii legaţi la parapete. Cînd totul e gata, starostele dă semnalul, podarii înfig prăjinele în apa, împing spre malul celălalt.

Gheorghe Doja a părăsit malul râului urmat de tovarășii săi de arme. Cei trei se îndreaptă tăcuți spre tabără. Caii pasc în voie pe pustă, oamenii se odihnesc, unii se scaldă în apele râului.

Ferkó a alergat la ortacii lui ca să le spună că l-a văzut pe viteazul Gheorghe Doja ! A stat alături de el, cot la cot ! Aii, ce om ! Îi pare rău lui Ferkó că nu i-a spus cel puțin un cuvânt, un singur cuvânt! S-ar putea împăuna în fața tovarășilor săi, le-ar spune el cum a stat de vorbă cu Doja, cum l-a întrebat de sănătate și de cei din Dombos, cum i-a strâns mîna cînd s-au despărțit! Dar așa, chiar din nimic să le scornească toate, nu se poate: nu, nu se poate! Ferkó se hotărăște să le povestească numai cum a stat alături de Doja, parcă ar fi fost de-un rang cu el, cum l-a auzit vorbind și altele... se pricepe Ferkó .

Bándy le ieși înainte. Îl aducea pe Sultan la adăpat. Armăsarul i se păruse bătrînului ostaș nu prea în apele lui. Grijiu, se apucase să-l doftoricească cum știa el, dar Sultan n-avea nimic, era doar puțin cam obosit în urma drumului lung pe care-l făcuse prin arșiță.

— Ce-i cu Sultan, Bándy ? îl întreabă Doja îngrijorat.

Armăsarul, văzîndu-și stăpînul, se trase lîngă el cerîndu-se mîngîiat. Doja îi netezi fruntea, îl bătu ușor cu palma pe grumaz și începu să-i vorbească.

— Mi s-a părut cam amărît și i-am făcut ce trebuia, îi spuse după un timp Bándy. N-are nimic, slavă domnului ! Domniile voastre ați terminat cu vameșii ?

— Mîine dimineată pornim la drum. Oamenii ce fac, mai au merinde? îl întreabă Strețcu.

— Ar fi bună o fiertură, dar nu-i cu ce ! N-ar strica o zeamă de pește, pipărată bine, cum îți place dumitale, căpitane Strețcule, dar ia de unde nu-i, îi răspunse Bándy.

— Cum să nu fie pește, măi Bándy ? Rîul la nasul vostru și voi vă văicăriți; las' că-ți aduc eu pește!

Sultan necheză și începu să joace-n loc.

— No, no, Sultan! Astîmpără-te, băiatule, căută Bándy să liniștească armăsarul.

— Dă frîul la mine și du-te de scoate apă curată. A mîncat ovăzul ? îl întreabă Doja și luă frîul calului.

— Nu prea, dar cît a mîncat i-a fost de ajuns, îl putem adăpa fără grijă, răspunse Bándy și lăsă frîul în mîna lui Doja, iar el porni spre adăpătoare.

Doja începu să mîngîie armăsarul.

— Strașnic armăsar! spuse Strețcu, de parcă atuncia l-ar fi văzut pentru întîia dată pe Sultan. Cînd ai un asemenea armăsar, nu poți să le întorci acasă, să te înhami dimpreună cu el la plug !

Doja tăcu ; își dădu scama cam ce vrea să spună Strețcu. Îl trase pe Sultan după el și se îndreptă spre o adăpătoare. Acolo, Sultan,

purtându-și botul pe deasupra apei, se opri la o margine, unde apa se revărsa din vălău și începu să bea fără grabă.

— Uite-l cum soarbe, ca o fată mare ! zise Strețcu mirându-se, vadit pornit să-l întărite pe Doja. Mă uit la el și mi se umple inima de milă. Bea, bea, Sultan, mâine-poimîne te așteaptă hamul, plugul !

— N-o să-l pun la ham, n-avea teamă ! îi tăie vorba Doja, înțelegînd tîlcul cuvintelor lui Strețcu.

— Dacă m-ai asculta pe mine, fără îndoială n-o să vadă hamul. De nu, mă tem că după un an sau doi, Sultan al tău o să ajungă o biată gloabă! vorbi Strețcu tot trăgîndu-și cu amîndouă mîinile fuioarele de mustăți, rîzînd ușurel, cu șiretenie și falsă căinare.

— Nu te teme ! îl asigură Doja, care înțelese șiretenia bătrînului, neascunsă bine.

Strețcu destăinuise celorlalți doi gîndurile sale războinice. Drag rîsese de planurile bătaiosului ca de o neghiobie de neînchipuit. Doja îl ascultase, dar propunerea de a se întovărăși cu el la asemenea isprăvi o respinsese.

— Ehei, ce mai iama ar da Sultan prin turci, dacă tu, Gyuri, n-ai începe să uiți cine-ai fost! oftă din adîncuri Strețcu.

— Fiecare face cum îl îndeamnă cugetul ; nouă nu ne umblă gîndurile la năzdrăvăanii ! rosti Drag, căruia cu greu îi putea cineva schimba părerile.

— Păi vezi bine, ție... ție cum o să-ți umble gîndurile la vitejii ? Tu de mult nu mai ești decît, decît... și nu găsi cuvîntul potrivit ca să i-l împlînte în suflet, să-l simtă cît mai usturător.

— Iar începeți ? se răsti la ei Doja.

— Dracu' începe, nu eu ! Însă tu, Gyuri, ar trebui să te gîndești mai bine la cele ce ți-am spus.

— Știi ce, — îi spuse Doja, — vino cu mine ! Vom ține piept magnaților. Asta ar fi o adevărată vitejie, mai ales acum !

— Aș ! făcu Strețcu.

— I-ar plăcea s-o facă pe voinicosul pe ascuns : trece Dunărea pe furiș, ia pe păgîni din somn, taie, pradă, iar cînd turcii și-au tras șalvarii și au pus mîna pe iatagane, voinicul nostru-i dincoace de Dunăre!

— Eu, eu ? se rățoi Strețcu.

— Tu, doar nu eu, nici Gyuri ! surise Drag, care nu mai avea poftă de hartă.

— Cam are dreptate baciul Nicolaie, spuse Doja. Voinicoși de ăștia am mai văzut noi !

— Așa ! începi și tu ? Ei bine, nu m-aș mira dacă te-aș vedea și pe tine aciuat pe vreun cuptor, să clocești acolo ! Scui pă cu năduf și porni spre rîu, lăsîndu-i singuri pe cei doi.

Cînd Strețcu se îndepărtă, Drag începu să vorbească oarecum

îngrijorat, căci pe cît de mare era acum neînțelegerea între ei, tot pe atît de mare era și dragostea care-i lega.

— Nebunul de sîrb o s-o pățească rău de tot, dacă își pune gîndul în fapt. O să stîrnească o zarvă la hotar de-o să se ducă pomina, și pînă la urmă să nu iasă chiar un război din asta !

— S-ar putea ! fu de aceeași părere Doja, în timp ce-și purta palma în lungul spinării lui Sultan. Dar nici ceea ce vrei dumneata să faci nu-i treabă de om care o viață întreagă a purtat în mînă spada... nu te supăra, dar așa e !

— Ce-am mai putea face ? Eu știu la ce gîndești tu. Să nu-ți închipui că nu mi-am dat seama înaintea ta încotro mergem, dar, dragul meu Gyuri, astăzi nu se mai poate face nimic ! Dacă n-am fost în stare atuncea, la început, acum e prea tîrziu. Poate cu zece ani în urmă se mai putea face ceva, acum e o nebulie să te opui lor ; au toată puterea în mînă.

— Om mai vedea noi ce-o mai fi! își spuse Doja și porni trăgîndu-l pe Sultan.

Strețcu plecase spre rîu. Planul pe care și-l făcuse i se părea acum fără sortii de izbîndă, dacă nu-l va avea pe Doja alături de el. Își închipuia că singura piedică care-i stă în cale e Drag ; dacă acesta n-ar fi, Doja i-ar asculta cuvintele și-ar găsi că altceva mai bun de făcut decît să se războiască cu turcii n-ar fi pe lume. Își puse în gînd să nu mai deschidă vorba pînă nu s-or despărți de Drag. Atuncea, fără îndoială, Gyuri îl va înțelege, și împreună vor face isprăvi de pomină. Fără doar și poate, n-o să se împace el cu traiul de plugar, iar vasal la vreun senior n-o să se bage ; tot lîngă mine o să vină ! Împăcat în oarecare măsură, intră într-un desiș de sălcii, unde rîul făcea un cot.

Acolo dădu tocmai peste ceea ce dorea, peste pește. Un grup de pescari, cu starostele lor, trăsese două luntre la mal. Două luntre încărcate cu pești. Și ce pești! Numai crapii mari și somni grași ; bucuria lui Strețcu fu fără margini. O ciorbă bună, bine ardeiată, i-ar pune inima la loc după atîtea necazuri cîte a avut de îndurat de cînd cu hotărîrea Dietei.

Pescarii stăteau în fața lui posomoriți. Aveau coifurile de papură trase pe ochi și parcă le pierise graiul. El vorbea și ei nu scoteau o vorbă ! Zornăi în mînă cîteva sfîntuigi de argint, ca să nu creadă oamenii că vrea peștele de pomană, dar pescarii parcă n-ar fi auzit zornăitul banilor.

— Ei, voinicilor, n-aveți lipsă de bani ? Sînt bani, bani de argint și n-am gînd să mă tocmesc ; dau cît cereți ! Hai, scoateți-vă limbile din gură și dați drumul graiului, ce stați împietriți ? Doar n-aveți în față pe necuratul, ci pe un ostaș bătrîn, un căpitan !

Cel care părea starostele lor își luă coiful de papură de pe cap și grăi umil:

— Măria ta, nu putem vinde !

— Cum nu puteţi vinde ? Ce vorbe sînt ăstea ? Doar n aveţi de gînd să vă îndopaţi cu zece măji de peşte deodată ?

— Ei, dac-ar fi pe vrutea noastră, ţi-am da şi în cinste ! vorbi cu tristeţă şi deznădejde în glas pescarul. Ceilalţi dădură din cap în semn de aprobare.

— Măi creştini, — începu Streţcu mai de la inimă, — aveţi în faţa voastră un ostaş bătrîn, măi oameni buni ! Aş vrea şi eu şi oamenii mei să mîncăm o fiertură de peşte, ce dracu'! Ce-mi tot daţi cu nu se poate !... Cum nu se poate ?... Vă îmbie omul cu buna,cu banul în mîină, cinstit, şi voi o faceţi pe tătarii ; unde s-a mai văzut asta ? Hai, măsuraţi zece ocale de peşte, cumpănă văd că aveţi ; măsuraţi şi vă plătesc cît cereţi. Dau banii înainte, ca să vă piară teama că n-o să vă vedeţi banii.

— Nu te supăra, măria ta. nu putem vinde, peştele nu-i al nostru. Iar cumpăna... de, cumpăna o avem, dar nici ea nu-i a noastră, e a bizuitului¹ grofului care ia peştele de la noi cu măsură, aşa-i rînduiala !

— Cum nu-i al vostru ? se zburli Streţcu. Nu l-aţi pescuit voi ? Ce-mi tot îndrugi tu ? Nu-i asta apa Tisei ?

— Ba da ! Şi peştele noi l-am prins. Dar acum apa-i a mării sale magnatului din Dombos; peştii din apă sînt tot ai lui!

— Peştii din apă sînt ai magnatului ? De cînd asta ? se înfurie de-a binelea Streţcu.

— De... — se scărpină în cap, săltîndu-şi coiful, starostele pescarilor, — se spune că de totdeauna, dar că nu s-a ştiut pînă acum ! De vreo doi ani, de cînd cu noile rînduieli, pescuim pentru castel; pesemne măria ta nu eşti din prin ţările noastre, de nu ştii cum s-au schimbat rînduielile!

— Toată lumea numai de asta vorbeşte, grăi alt pescar.

Streţcu pufni de cîteva ori de sub mustăţi. Îi venise în minte gîndul să pună mîna, să-şi aleagă cinci-şase crapi, să-i ia şi să plece fără învoirea pescarilor.

Starostele parcă-i ghicise gîndul; se întoarse şi începu să strige către un

1 Însărcinatului. (N.A.)

flăcăoaş, care sta pe botul unei bărci:

— Măi Csiko, aleargă pînă la vamă poate-l întîlneşti acolo pe domnul Turosi, şi spune-i să vină încoa ! Apoi se întoarse către Streţcu : Să vedem, măria ta, poate domnul Turosi să-ţi vîndă cîteva ocale!

— Ce Turosi? Cine-i Turosi ăsta al tău? mîrîi Streţcu furios.

— Nu-i al meu, măria ta, e al mării sale magnatului din Dombos.

E bizuitul măriei sale !

— Aşa, să cumpăr peşte de la magnat. Da' ce, magnatul îi pescar ? La dracu', nu-mi mai trebuie peşte ! şi ca să-şi descarce necazul începu să înjure de mama focului pe magnat, peştele, apa Tisei şi chiar pe Dobje- dobje. Apoi porni spre tabără tot mormăind. În drum îi veniră în minte cuvintele lui Doja şi se opri o clipă locului : „Mă, te pomenşti că si Gyuri ăsta are dreptate !“

Pescarii priviră lung în urma lui.

— Vine de bună seamă din altă ţară ! oftă starostele, şi-şi ridică coiful de papură de pe cap, ştergându-şi cu palma fruntea năpădită de sudoare.

Streţcu se duse întins spre Doja. În faţa cortului, Bándy pregătea de cină. Cum dădu ochii cu ei, începu :

— Auziţi, fraţilor, se zice că şi peştele din ape ar fi tot al magnaţilor, aţi mai auzit una ca asta ?

— De cînd ? întrebă într-o doară Bándy.

— Se zice că de cînd îi lumea, că aşa a fost de totdeauna, dar pînă acuma s-a trecut cu vederea ; asta-i rînduiala lui Dobje-dobje, scîrnăvia !

Doja nu prea înţelese. Îl ştia că se înfurie din nimic şi-i ceru desluşiri. Streţcu îi povesti păţania cu pescarii. Doja nu păru mirat, nici nu se înfurie cum se aşteptase Streţcu ; auzise el altele şi mai şi. Nepăsarea lui Doja îl înfurie şi mai rău pe bătrânul căpitan.

— Ce, ai amuţit ? Nu mai zici nimic ? se rătoi la Doja.

— Nu, n-am amuţit! răspuse Doja liniştit. Dar ce te priveşte pe tine peştele şi magnatul... tu, doar ai ce ai cu turcii, cu ei vrei să te războieşti !

— Aşa ? Şi tu cu cine ? se răsti Streţcu.

— Nu mă lua aşa repede; stai să mă gîndesc un picuţ, surîse Doja. Mai întîi ar trebui să mă războiesc cu domniile voastre : cu tine, cu baciul Drag, ca să vă fac să înţelegeţi, dar n-am timp de asta acum. Ți-o fi foame, stai să cinăm împreună. Bándy, dă-i căpitanului Streţcu urciorul, să dea o duşcă, să se mai potolească.

— Dracu' te mai înţelege, nu eu ! mormăi tot nedumerit Streţcu.

Se înserase de-a binelea. Focurile taberei arseră cîtva timp cu vîlvătaie, apoi se potoliră şi se stinseră. Obosiţi de drum, ostaşii se aciuaseră care pe unde. Pe întinsul pusteii panonice se lăsase o ceaţă subţire, aerul se răcorise, rouă serii se aşternuse pe ierburile înalte. Cînd totul se linişti, un cîrstei scrîşni nu departe, un altul îi răspuse în acelaşi fel. Liniştea nopţii cuprinse pusta, şi numai din cînd în cînd se mai auzea urletul unui cîine hoinar care dădea tîrcoale taberei.

În apropierea podurilor, într-un berc de sălcii, poposiseră Ferkó și tovarășii lui, iobagi din Dombos. Ferkó avusese o zi rea ; dar, slavă domnului, ziua se isprăvisese mai bine decît se așteptase, îl văzuse pe Gheorghe Doja, eroul. Acum se căznea să adoarmă și nu putea, toate cele întîmplate îi veneau în minte.

În ziua aceea, înainte de amiază, Ferkó se întorsese din pustă și n-o găsisese pe nevastă-sa, Sári , acasă — femeia era dusă la castel și nu se grăbea să vină, deși știa foarte bine că el trebuie să plece cu caii la tîrg. Asta îl făcuse să vadă negru înaintea ochilor, să-și pună mîinile pe șolduri și să înjure de mama focului ; stătea în mijlocul ocolului și înjura și nu se mai potolea. De după gard, vecinul Misi, îl pîndea mulțumit, rînjind pe înfundate. Misi nu se avea bine cu Ferkó , și necazul acestuia îi făcea mare bucurie. Ferkó îl zări printre nuielele îngrăditurii, se încruntă și tuși de două ori, dar cînd fu gata să-i strige cîteva vorbe pe care Misi să le țină minte cîte zile o avea, vecinul își înălță capul deasupra gardului și începu cu vocea mieroasă și vicleană :

— Bună ziua, vecine, ce-i necazul ? Nu cumva Sári nu s-a întors de la castel ?

— Nu, — grăi răstit Ferkó , — nu s-a întors !

— Mă mir ! A mea a venit de pe la prînz ! Te pomenești că seniorul o fi avînd oaspeți și pe cele mai frumoase le-a oprit acolo.

— Ce tot trîncănești ? păși spre gard Ferkó .

— Nu te supăra, Sári e o femeie frumoasă și nici nu-și prea ascunde frumusețea, cum face Kati, nevastă-mea, rînji Misi.

— Kati a ta nici nu are ce ascunde, e o slută fără pereche, asta e !

— Păi da, nu-i prea frumoasă, da-i acasă la timp, nu ca Sári a ta ! De, frumusețea nu-i pentru nasul celor ca noi !

— Du-te dracului! se mulțumi să-i răspundă Ferkó , ca să nu înceapă cearta, și-i întoarse spatele.

Alteori Ferkó nu și-ar fi făcut atîta sînge rău pentru o mică întîrziere — putea Sári să rămînă și peste noapte la castel, nu se spărgeau cerurile din pricina asta — dar în ziua aceea trebuia să pornească la drum ; nevasta urma să-i pregătească merindea și cele necesare pe timp mai îndelungat, căci se ducea la Oradea, la tîrgul de toamnă unde vrea să-și vîndă cei patru cai. Caii îi dăduse în seama lui Piști, un ortac al său, iar el alergase acasă ca să-și schimbe hainele și să-și ia cele de trebuință ; dar poftim, Sári nicăieri!

Terminînd cu Misi, Ferkó se îndreptă spre coliba în care locuia.

Izbi cu vârful cizmei în uşă şi intră. În semiîntunericul din colibă se trudi să zărească ceea ce-i trebuia — dar nimic ! Nici tu desagi atârnaţi de grindă, nici tu haine scoase din lădoi, nimic. De belciugele lădoiului atârna un lacăt mare cât o copită de cal, iar cheile erau la nevastă. Să turbe, nu altceva !

De felul lui, Ferkó nu era supărăcios. Om vesel şi mai şugubăţ ca el nu se afla în Dombos. Îi plăceau petrecerile, şi când avea chef, trei zile nu mai ieşea din cârciumă, iar de se îniîmpla să-i fie chimirul plin, pînă nu-l golea nu se lăsa. Dar nici călăreţ mai isteţ şi mai vrednic crescător de cai ca el nu se afla trei poşte în jur pe întinsul pusteii.

Ferkó şi toţi cei din Dombos erau neam de mileţi, dar cu toată obîrşia lor, erau acum iobagi: dădeau castelanului în fiecare an cîte un mînz, pe cel care-l alegea intendentul, nu pe acel care voiau ei să-l dea ; mai dădeau şi cîte două chible de ovăz pentru fiecare jugăr de pămînt arător pe care-l aveau în folosinţă; păşunea şi finatul nu se socoteau, erau libere, păşteau şi coseau unde doreau, căci pusta era întinsă.

Mileţii fuseseră pe timpuri călăreţi liberi, războinici vestiţi, viteji neîndurători faţă de vrăjmaşi, dar acum ajunseseră şi ei iobagi, ca mai toţi ţăranii din pustă. Din trecutele vremuri nu le mai rămăsese decît mîndria şi armele bătrîne care mai atîrnau pe pereţii colibelor.

În ziua aceea, necazul îl făcu pe Ferkó să se uite din nou la armele moştenite din străbuni. Erau vechi de cîteva sute de ani. Coiful era prea mare pentru capul său — străbunul pesemne fusese om căpăţînos. Dar sabia lată, puţin încovoiată, grea de cinci ocale, o învîrtea cu uşurinţă. Scutul şi suliţa erau tot pe măsura coifului, dar nici Ferkó nu era o stîrpitură. Înalt şi subţire ca trestia pusteii, el era totuşi vînjos şi voinic. Nu mai purta capul ras ca străbunul, miletul ; şi nici mustăţile lungi şi lăsate în jos, ci potrivite şi răsucite. Ochii îi erau negri sclipitori şi puţin cam oblici, dar veseli — rîdeau cînd Ferkó era cu voie bună, străfulgerau cînd era mînios.

Privi cît privi armele, apoi oftă din adînc şi trimise cîteva înjurături castelanei — nu vrea nici în ruptul capului să creadă că seniorul ar fi oprit-o pe Sári la castel. Se mai uită odată în zare, apoi trase uşa colibei şi porni pe malul iezerului ce despărţea satul Dombos în două. Coliba ortacului său Pişti era dincolo de apă. Pişti era fiul lui János Takács , un iobag bătrîn şi cam cârcotaş.

Mergînd pe marginea iezerului, lui Ferkó nu-i mai ieşeau din minte cuvintele vecinului Misi şi mai că-i părea rău acum, că-şi luase nevastă frumoasă. „Iată că frumuseţea îşi are necazurile ei!“ se trezi vorbind, dar pe dată alungă gîndul care i se înfipsea pe neobservate în suflet: „La dracu', Misi e un porc de cîine ! Cine ştie din ce pricină o fi ţinînd-o castelana acolo !“

Scuipă şi grăbi pasul. Pe iezer, cînduri de gîşte albe şi raţe tărcate

se bălăceau în apă gălăgioase. Gînsacii sîsiau pe margini întărite de cîțiva copii care nu le dădeau pace. Ferkó alungă copiii rătoindu-se la ei, apoi își văzu de drum, cu gîndul tot la Sári . În capătul iezelui, cîteva femei tinere, cu tulpane colorate pe cap, cu poalele fustelor în brîu, cu picioarele dezgolite pînă mai sus de genunchi, scoteau mănunchiurile de cînepă de la topit. Cu cîtă plăcere ar fi stat să le privească ; cum ar mai fi glumit cu ele! Dar trecu fără ca cel puțin să le arunce o privire. Îl ocoli și pe bătrînul țiteraș pribeag care de cîteva zile se afla în sat, cîntînd pe la clăcile unde se îmblătea secara. Și cum mergea afundat în gînduri era gata-gata să se lovească de părintele Iosif. Cînd ridică capul și-l văzu, mormăi de mîntuială un :

— Domnul fie lăudat!

— În vecii vecilor, amen ! răspunse părintele Iosif, oprindu-se în loc, privind pe urmele lui Ferkó , mirat. Îl știa vorbăreț, nu se întîlneau o singură dată fără să schimbe cîteva vorbe.

După ce înconjură lacul, Ferkó o luă aproape alergînd spre coliba lui Takâos. Bătrînul Takâos îl zări de departe și îi ieși în cale :

— Bine că veniși, Ferkó . Ai auzit? E vorba să dăm patru chible de ovăz în loc de două pentru fiecare holdă, cum am dat pînă mai ieri; unde s-a mai pomenit asta ?

— Nu s-a mai pomenit și nici nu se poate, vorbi într-o doară Ferkó , căci gîndurile îi erau la Sári , la cai, la tîrg, nu la cele spuse de bătrînul Takács .

— Ba de putut se poate, cum să nu se poată dacă-ți pune sula-n coaste ?

— La naiba, unde-i Piști ? Am venit să ne înțelegem. După cum vād, o să cam zăbovim cu plecatul. Iată, o pății : Sári a mea nu s-a întors de la castel. Nu pot să-m scot nici hainele din lădoi, de merinde nici nu mai vorbesc ! se căina Ferkó .

Începu să înjure iarăși, dar n-o mai înjura pe Sári , ci de-a dreptul pe castelană.

Bătrînul Takács , după ce își săltă cureaua lată care-i încingea mijlocul, își vîrî mîna-n sîn și, scărpinîndu-se sub cămășoiul larg, întesat cu mustățile spicelor de secară, îi spuse făcînd un semn prin care-i dădea a înțelege că trebuie să-și țină gura.

— La naiba ! făcu Ferkó . Cînd o să se isprăvească o dată cu robia asta a muierilor ? Se însoară omul ca să aibă muier la îndemînă și, poftim, cînd ai nevoie de ea, ia-o de unde nu-i !

Sub un șopron acoperit cu trestie, femeile din familia Takács îmblăteau snopi de secară. Lui Ferkó i se păru că îl privesc batjocoritor, că abia își stăpînesc chicotele. Cele auzite din gura lui Misi îi veniră iarăși în minte, se încruntă și vorbi mai hărțăgos bătrînului Takács :

— Într-o bună zi o să-mi ies din sările și numai Dumnezeu știe ce

se va împlini !

— Țezi binișor, măi Ferkó , nu te amări pentru nimic. Muierea de aceea-i lăsată de dumnezeu, ca să trebuiască pe undeva ; o veni ea ! Dar, fătul meu, ca să dea omul patru chible de ovăz, pentru o holdă în folosință, asta-i mare pacoste !

Ferkó se aplecă și luă un pumn de boabe, cîntări din obișnuință boabele în mînă, apoi le zvîrli în gură și începu să mestece cu poftă.

— Ce tot vorbești dumneata, baciule ? Cine a mai scornit-o și pe asta ? Fiți oameni cu socoteală, de unde patru chible de ovăz ?

— E de mirat că n-ai auzit! Da, se spune că așa s-a hotărît de către cei mari, în Dietă !

Ferkó tot nu vrea să priceapă. Cu gîndul la Sári , căuta să străbată cu privirile dincolo de iezer, să vadă dacă nu cumva nevastă-sa s-a înapoiat acasă. Nu se vedea nimic, numai bărzoii care-și avea cuibul deasupra poieiții stătea într-un picior și clămpănea din plisc ca o tocănițoare.

Bătrînul începu să sporovăiască : s-a hotărît ca iobagii să dea atîtea chible, pentru ca seniorii să aibă ovăz pentru cai. Seniorul din Dombos va avea două bandeirii : una la castel, alta în Buda, în tabără. Oastea țării s-a împrăștiat, s-a isprăvit cu ea ! Acuma, numai seniorii mai au ostași. La nevoie de război, ei și banderile lor vor apăra țara !

Mintea lui Ferkó se învălmăși cu totul ; atîtea deodată ! Sári , chiblele, oastea, banderile magnaților... Să turbe, nu altceva !

Între timp veniseră și ceilalți care aveau cai de tîrg ; se strînseseră în jurul bătrînului Takács și ascultau. Toți păreau îngrijorați, cu atît mai mult cu cît nimeni nu-și prea dădea bine seama ce-l așteaptă.

— Să nu ne facem sînge rău din vorbe. Cu chiblele seniorului om vedea noi ce-o fi și ce-om face, spuse într-un tîrziu Ferkó . Cît despre oaste, s-o creadă alții ; unde s-a mai văzut împărăție fără oaste ? Numi fac eu necaz din asta, care drept spunînd nu-s decît vorbe de clacă. Necazul meu e că blestemata de Sári nu mai vine, o să ne apuce noaptea tot în sat !

De-abia isprăvi vorba Ferkó și în ocolul lui Takács intră bătrînul țiteraș. Se îndrepta spre grupul bărbaților și-și tot zdrăngănea țitera încercîndu-și glasul. Se trudea să însăileze un cîntec și nu izbutea. Făcea doi- trei pași și se oprea. Sta cu ochii aplecați asupra țiterei și zdrăngănea ușurel pe strune, murmurînd din buze. Dar nu ieșea nimic, nimic închegat, nici din țiteră, nici din gura bătrînului. Ciudos pe neputința sa, bătrînul împinse țitera pe spate, apoi se îndreptă spre iobagi :

— Cinstite gazde, — începu el, — aș vrea să vă întreb : aveți un locșor în igaș și pentru mine ? Am auzit că porniți la tîrgul din Oradea ; tot acolo aș vrea să merg și eu — mă luați ?

— Cum să nu te luăm ? Vino, ce să mai vorbim ! zise Ferkó .

— Mulțumesc, să vă ajute Dumnezeu, dragilor, dar vestea cea rea ați auzit-o ?

— Auzit! se grăbi să răspundă Takács , bănuind despre ce putea fi vorba.

— Ia nu mai începe și dumneata ! îi spuse Ferkó întăritat, căci pe lângă pățania cu Sári , iată acum și altele, dar tot el întrebă : O fi adevărat ?

— Mai e vorbă ? Când se zvonește de-o pacoste, totdeauna se adeverește ! Măi, măi, unde ajunserăm, fraților ! să văietă bătrînul și, trăgîndu-și țitera în față, începu un cîntec. Era o baladă despre viteazul Gheorghe Doja.

Altă dată Ferkó și-ar fi dat drumul glasului și-ar fi cîntat împreună cu bătrînul țiteraș, dar acuma gîndul îi era la Sári . Îl asculta pe bătrîn, însă ochii îi avea dincolo de iezer. Cocostîrcul nu mai era deasupra cuibului. Deodată văzu fumul înălțîndu-se din hogoac. „A venit, ticăloasa !“ spuse Ferkó și alergă spre poartă. O ținu într-o fugă pînă acasă.

— Unde dracu' mi-ai umblat ? se răsti Ferkó la nevastă-sa de îndată ce fu lângă ea.

— Ce mai întrebî ? Parcă tu n-ai ști ! îi spuse femeia.

— Vino înăuntru și pregătește-mi de drum !

Intră în colibă, dar acolo văzu hainele întinse pe pat, cizmele gata de a fi încălțate, merindea în desagi. Se mai potoli. În cîteva clipe fu îmbrăcat, încălțat, cu desagii pe umăr.

— Hai, spune o dată ce ți s-a întîmplat ? întrebă Ferkó , gata de pornit la drum.

— Mai nimic ! Zău, mai nimic !... Ferkó , știi ? Când te întorci de la tîrg îți spun, bine ?

— Te-a bătut castelana ? întrebă văzîndu-i ochii plini de lacrimi.

— Da, m-a bătut! spuse Sári repede, mulțumită că poate să scape.

Ferkó înjură pe castelană de toți sfinții și porni în grabă înapoi, spre ocolul lui Takács .

Toate acestea și le amintea Ferkó acuma, cînd se afla departe de casă și se zvîrcolea și nu putea dormi. Îl văzuse pe Gheorghe Doja, îi văzuse și pe ceilalți doi căpitani, ba chiar întîlnise și ostași de rînd și stătuse de vorbă cu ei. „Te pomenești că zvonul cu oastea-i adevărat, și cu chibiele o fi adevărat ?“ își spuse Ferkó , și mai să-l trezească pe bătrînul țiteraș să-l pună să-i povestească de la capăt cum a auzit și de unde. Bătrînul sta încovoiat, cu țitera alătura, dormea somn greu, așa că Ferkó nu se îndură să-l trezească. Porni spre cai, unde Piști făcea de strajă, vorbi cu el mult timp ; se mai liniști, apoi încercă să se culce, potrivindu-și un locșor în apropierea cailor, sub o răchită. Nici aici nu a putut închide ochii. De la oaste și chibiele de ovăz, gîndurile

i se opriă la Sări și la cele spuse de Misi și începu să simtă cum i se înfierbintă sîngele : „Să știi că porcul de Misi o fi avînd dreptate !“

Într-un tîrziu adormi cu gîndul la nevastă-sa și se trezi în revărsatul zorilor. Somnul îi adusese liniștea, era chiar vesel, mai vesel ca oricînd. Îmbucă în grabă o bucată de pîine și alta de slănină și porni spre rîu, la schelă.

Rîul parcă fumea — fumeau și bălțile, și iezele formate din revărsarea apelor Tisei. Călătorii, grăbiți de plecare, se sculară cu noaptea-n cap. Erau acolo toți cei care rămăseseră din ziua trecută și alții care veniseră în cursul nopții. Mai la o parte, se aflau și cetele celor trei mici nobili. Ostașii descăleaseră, căci înaintea lor erau alții care aveau rîndul la poduri. Numai Gheorghe Doja rămăsese în șa, spre marea părere de rău a lui Ferkó , care hotărîse să-și ia inima-n dinți, să se apropie de el și să-l întrebe dacă nu cumva știe el mai bine ce-i cu cele patru chible de holdă. Dar fiindcă nu cuteză să se apropie de calul voinicului, se foia de colo, colo, șoptind călătorilor la ureche : „Îl vedeți, ăla-i viteazul Gheorghe Doja !“

De către Szolnok veni micul alai al unui mare slujbaș : erau cinci călăreți și doi cai duși de dîrlogi, împovărați cu lucrurile măriei sale. În fruntea alaiului, singur, călărea un om tînăr, îmbrăcat în haine scumpe de catifea neagră. Pe cap avea o bonetă pusă cam pe o parte ; părea a fi un străin. La șold purta o spadă ușoară și se arăta binevoitor cu toată lumea. Înainte de a coborî de pe cal, salută în dreapta și-n stînga, apoi coborî și se îndreptă spre coliba vameșului. Vameșul îi predă răbojul. Cavalerul făcu semn unuia din suită să-i dea punga, plăti dînd un ban de aur și făcu semn cu mîna că nu vrea restul. Vameșul se ploconi pînă la pămînt, străinul duse mîna la bonetă și se întoarse la oamenii săi. Prezența cavalerului stîrni oarecare vîlvă printre călători, cu toții se întrebau cine-o fi și din care țară o fi venind.

Podarii făceau ultimele pregătiri ; ungeau scripeții cu osînză, strîngeau vîrtejul întinzînd odgoanele, lăsau podina pentru încărcat. Starostele podarilor sta cu toiagul în mînă, cu legătura de răboaje atîrnată de cingătoare, atent la desfășurarea muncii. Vameșul își număra banii făcîndu-i grămăjoare pe masa sa. Mai în susul apei, pescarii sloboziseră bărcile pornind la treabă. Chiar și cele trei mori de vînt ce erau așezate nu departe de pod, pe un tăpșan, trezite de boarea dimineții, începuseră să-și legene, somnoroase, aripele — începea o zi nouă de muncă.

Cînd totul fu gata, starostele podarilor dădu semnalul : zece căruțe țărănești fură împinse în grabă pe poduri, apoi caii, și la urmă oamenii. Podarii puseră barele, împinseră cu prăjinele, și lin, podurile se des- prinseră de mal. Scripeții începură să se învîrte pe odgoanele groase și plutind ușor, prima încărcătură pornea spre malul celălalt al

rîului, unde aşteptau alţi călători care veneau din răsăritul ţării.

Soarele îşi înălţa şi el faţa la orizont, iar o dată cu ivirea lui, boarea de vînt care începuse să sufle se înteţi. Atunci, aripele celor trei mori, puse în bătaia vîntului, au început a se învîrta molatic.

Dusul şi întorsul podurilor dura cam mulţişor. Dar nu era nici o grabă din partea nimănui : fiecare îşi avea răbojul şi oricine ar fi fost, nu încerca s-o ia înaintea celor cărora le venea rîndul ; dreptul acesta îl avea numai regele şi crainicii săi, trimişi cu porunci grabnice.

În sfîrşit, podurile se înapoiară, descărcară, încărcară şi porniră iarăşi spre malul de răsărit. Cînd imbarcară pentru a treia oară, un cal năvălaş nu voia nici în ruptul capului să păşească pe podina umedă. Fu biciuit, şi drept răspuns el începu să zvîrle amarnic din copite. Atuncea se stîrni larma obişnuită în asemenea împrejurări : unii strigau, alţii înjurau, cei mai binevoitori veneau cu sfaturi. Ferkó , priceput în astfel de treburi, veni cu o rogojină de papura, o aşternu pe podină, luă calul de căpăstru şi-l trecu pe pod fără nici o împotrivire din partea acestuia. Fu lăudat pentru priceperea lui, lucru ce-l făcu să se umfle în pene. Ar fi dorit mult să audă laude din gura lui Doja, care se afla în apropiere, dar tocmai atunci Sultan începuse să joace în loc, nervos, aşa că voinicul trebui să-l tot strunească.

Cînd podarii se pregăteau să pună barele şi să pornească, răsăriră deodată în faţa bordeiului vameşului doi călăreţi.

— Daţi căruţele şi caii jos de pe poduri! strigă unul dintre călăreţi. Trecem, noi şi oamenii noştri !

Oamenii se uitară la ei ea la nişte arătări. Se vedea bine, erau doi mari seniori. În urmă, la oarecare depărtare, venea suita, vreo zece călăreţi, ostaşi în banderia lor.

Cei doi vorbeau de sus, zvîrlind o dată cu poruncile şi dispreţul lor faţă de micii slujbaşi ai podurilor, şi de gloata călătorilor.

Vameşul şi starostele podarilor rămaseră împietriţi.

— Hai, mişcaţi-vă ! strigă poruncitor unul dintre seniori, ridicînd biciuşca.

Vameşul se dezmetici. Se ploconi pîna la pamînt şi începu să îngaime cîteva cuvinte, căutînd să-i convingă pe seniori că regula trecerii podurilor nu putea fi călcată. Îndrăzni chiar să facă un semn cu mîna spre cei trei mici nobili de oaste şi spre înaltul slujbaş îmbrăcat în haine de catifea, spunînd că şi aceştia aşteptau rîndul. Crezuse că în felul asta îi va obliga pe aceşti doi seniori să respecte rînduiala, aşa după cum o respectau şi alţii. Dar drept răspuns, unul dintre ei trase spada şi lovi cu latul ei. Vameşul începu să se văicărească în gura mare, ceea ce îi întărită şi mai mult pe seniori.

Starostele podarilor cînd îşi văzu ortacul lovit, bătut ca pe un oarecare om de rînd, făcu semn cu toiagul şi dădu drumul podurilor spre celălalt mal. Faptul acesta atrase furia seniorilor asupra lui. Ei

dădură năvală cu caii spre el. Omul feri în lături și căzu în apă. Seniorii începură să strige la podari cerîndu-le să se întoarcă din drum, dar ei se făcură că nu aud strigătele și-și văzură de treabă.

Gheorghe Doja nu se mai putu stăpîni. Struni pe Sultan și porni spre cei doi seniori.

— Păstrați rîndul la poduri ! strigă el, ridicînd mîna dreaptă.

Seniorii se priviră surprinși.

— Ce vrea bădăranul acesta ? întrebă cel mai tînăr dintre seniori.

Celălalt se adresă lui Doja :

— Nu vezi pe cine ai în față ? Pentru noi nu există rînd la pod ! Scoate-ți pălăria cînd vorbești cu doi mari magnați, tălpălaule ! Vrei să ți-o dau jos cu vîrfurile spadei ?...

— Rînduială există pentru toată lumea... Înapoi! tună glasul lui Deja. Și fiindcă cei doi nu aveau de gînd să-l asculte, Doja înfipse pîntenii în burta lui Sultan. Armăsarul pricepu, făcu oSări tură și se puse de-a curmezișul în fața cailor seniorilor.

— Dă-te la o parte, strigă cel în vîrstă. Sînt magnatul Garay, ban de Macsó !

— Poți să fii ! răspunse Doja nepăsător și trase spada.

— Gyuri, arde-i una ! Taie-i nasul, e doar banul de Macsó ! și împîntenîndu-și calul, Strețcu trecu în apropierea celui mai tînăr.

Seniorul smuci frîul și se avîntă asupra lui Strețcu. Dar bătrînul mustăcios i-o luă înainte : își struni calul, se avîntă și deodată, tușt, printre cei doi dinți din față, trimise drept în ochii seniorului o săgeată de scuipat. O asemenea insultă de neînchipuit nu putea fi spălată decît cu sînge. Seniorul se repezi cu spada asupra sîrbului, dar bătrînul Strețcu îi rîse-n față : lungă lui spadă grea, fără zorzoane, intră în luptă. Nu împungea ca să ucidă, para numai loviturile, iar cînd ataca, lovea numai cu latul — nu lupta cum cereau regulile luptei, ci bătea cum ar bate pe un nătărău care s-a încumetat să ia în mînă spada și să înfrunte un luptător bătrîn.

În curînd toți cei care priveau, printre care nu lipsea Feriko, începură să facă haz de seniori. Pe măsură ce loviturile se înteteau, se întetea și veselia. Rîdeau cu toții, unii mai stapînit, alții din plin. Ferkó sărea cînd pe un picior, cînd pe celălalt, mai să chiuie de bucurie. Chiar și cavalerul acela în haine de catifea neagră nu-și putea stăpîni rîsul — ținea mînușa în dreptul gurii și urmărea plin de satisfacție cum Strețcu cu multă măiestrie îl umilea pe magnat.

Banul de Macsó sări în ajutorul tovarășului său. Doja vru să-l oprească, însă Strețcu îi strigă :

— I-al meu, Gyuri, lasă-mi-l! și dînd o împunsătură de spadă calului primului senior, acesta o luă la goană cu stăpînul său. Strețcu începu să lupte cu banul Garay tot așa, în batjocură, ca să stîrnească rîsul privitorilor, ceea ce și reuși de la primele încrucișări de spadă,

căci banul Garay era chiar mai slab luptător decît primul. Cînd văzu că nu are cu cine lupta, că banul nu mai e în stare să pareze nici cele mai simple lovituri, Strețcu își întoarse calul și cu vîrfurile spadei începu să-i surcălească magnatului calul sub coadă, cum fac ciobanii cu măgarii leneși. Calul banului o luă și el la goană, Strețcu după el, tot loviindu-l cu latul spadei.

Pe Doja îl pufni rîsul :

— Mare ticălos bătrînul Strețcu. Nici cîntecul unei lupte nu le-o face !

Rîsetele mulțimii îi stîrniră pe cei din suita banului din Macsó . La început au stat deoparte crezînd că-i vorba de un duel obișnuit între nobili cavaleri, dar cînd își văzură stăpînii fugind iar pe Strețcu urmărindu-i, bătîndu-i și batjocorindu-i, își dădură seama că onoarea stăpînurilor fusese greu atinsă. Cîțiva porniră în goana cailor după Strețcu. Doi se apropiară de Doja, neștiind dacă au în față un mare senior sau un mic nobil. (În cazul întîi n-ar fi avut dreptul să-l provoace) . Unul dintre ei își scoase pălăria, salută și întrebă :

— În numele seniorului nostru, banul Garay, primiți lupta ?

— Unul contra doi din partea banului ? Trageți spadele ! le strigă Doja.

Locul de dincolo de schelă deveni din nou cîmp de luptă. Dar de data aceasta era o adevărată luptă între cavaleri. Deja para loviturile celui din stînga cu scutul, iar cu spada îl ataca pe cel din dreapta. Spadele se încrucișau, scînteiau. De la primele lovituri se văzu măiestria lui Doja în mînuirea spadei și tot așa obișnuința lui Sultan în luptă. Armăsarul ținea piept cu picioarele dinainte, pe care le zvîrlea ca pe niște măciuci, împingînd la distanță calul luptătorului din stînga stăpînului său. Cal și călăreț păreau o singură ființă, călăuzită de un singur gînd, înfrîngerea dușmanului. La a treia ciocnire, o despicătură largă apărură în armura bombată a adversarului din dreapta. Călărețul se înclină pe spate, dădu să se îndrepte, dar nu mai avu putere să se țină în șa. Căzu de pe cal într-un zgomot de tinichele, căci purta o armură din tablă de oțel. Calul, rămas fără stăpîn, se scutură tremurat și porni încet cu scările bălăbănind.

A-l scoate din luptă pe al doilea fu treabă ușoară pentru Gheorghe Doja. N-ar fi vrut să-l rănească grav, ci doar să-i zboare, printr-o lovitură dibace, spada din mînă. Din pricina aceasta, lupta dură mai mult timp, iar cînd găsi nimerit, dintr-o lovitură îi zvîrli cît colo spada din mînă. Lupta luase sfîrșit. Chiotele călătorilor încununară cu mare zgomot izbînda lui Gheorghe Doja. Ferkó nu-și mai afla locul. Alerga de la vameș la starostele podarilor, de la aceștia pînă în fața cavalerului în haine negre de catifea și striga :

— Ați văzut? Gheorghe Doja, viteazul! spunea el fiecăruia.

Cavalerul întrebă pe unul din suita sa, un călugăr dominican,

pesemne secretarul său :

— Cine-i acest Gheorghe Doja ?

— Cum? Domnul cancelar Martinuzzi n-a auzit de numele său ?

Este un ostaş viteaz, un căpitan vestit ! După cum înţeleg, e şi el dintre cei trimişi acasă, de către... — vru să spună : de către Dobje-dobje, dar se stăpîni — de către bunul nostru rege Ulászló al doilea ! Se spune că-i de fel de prin secuime, poate se întoarce chiar acolo.

— Notează-i numele, îi spuse Martinuzzi.

— Nu-i nevoie, excelență, e un nume prea cunoscut în țară.

După vreo jumătate de oră se întoarse și Strețcu însoțit de oamenii săi care-i Sări seră în ajutor. Bătrînul mergea în frunte, triumfător. Își tot ștergea chelia scrijălită puțin de un vîrf de spadă și vorbea cu un om al lui Doja, cornistul Iancu Gurău, care și el Sări se în ajutorul său cînd oamenii din suita banului îl atacaseră pe la spate.

Banul de Macsó era un magnat cu multă trecere la curte, și a-l înfrunta era primejdios. Încăierarea putea să aibă urmări grave. Primul care-și dădu seama de lucrul acesta fu starostele podarilor. Omul ieșise din apă și stătea la o parte ud learcă, mai rău ca un șoarece murat. Cît durase lupta el își frământase mintea gîndindu-se cum ar face să-l împiedice pe ban, căci, de bună seamă, își spunea el, banul se va reîntoarce în curînd cu alți ostași, și poate chiar cu banderia magnatului Dombosy¹, cu arme de foc, și va căuta să spele rușinea suferită. Da, cum ar face ? Cu gîndul acesta alergă spre bordei, luă de acolo o bardă și, venind în fața călătorilor, spuse :

— Să lăsăm să treacă întîi ostașii viteazului Gheorghe Doja. Ce părere aveți ?

¹ Magnatul din Dombos = de Dombos. (N. A.)

— Bravo ! strigă Ferkó , apoi se întoarse spre ceilalți : E cineva împotrivă ?

Se înțelege, nu se împotrivi nimeni. Nici chiar Martinuzzi nu spuse nimic, zîmbi doar și-l privi cu bunăvoință pe Ferkó , căci tînarul iobag, cu neastîmpărul său, îi plăcea.

Podurile se întorseseră de la malul de răsărit al rîului, și podarii așteptau să înceapă încărcarea.

— Aveți irîndul la pod, voinicilor ! spuse starostele podarilor, adresîndu-se celor doi căpitani.

— Urcă cei care vin la rînd, nu-i rîndul nostru ! spuse Doja.

— Cine ar putea veni la rînd înaintea domniilor voastre ?

Ferkó veni în fața cailor :

— Căpitane Gyuri, noi cei din Dombos venim la rînd, dar s-ar putea să trecem înaintea celor care l-au înfruntat pe banul la Macsó ? Doamne ferește!

— Bine, — răspunse Doja, — dacă vreți, trecem noi !

În curînd mica trupă a celor trei căpitani umplu podurile. Iar cînd barele fuseră puse, starostele, tot cu barda în mînă, Sări și el pe capătul unui pod. Planul lui era făurit: ca să-i ajute pe Doja, nu era de ajuns că-i dăduse rîndul la pod înaintea celorlalți, ci trebuia să pună, între Doja și banul de Macsó , depărtarea unei zile de mers, așa că, ajunși la celălalt mal, el va tăia funia groasă, oprind din lucru podurile pentru toată ziua.

Cînd podurile se îndepărtară puțin de mal, Ferkó își ridică pălăria și-o învîrți în aer :

— Isten âldjon meg, Gyuri kapitâny¹ , strigă cu toată puterea

Ceilalți iobagi de pe mal urmară și ei pilda lui Ferkó , strigînd din răputeri :

— Dumnezeu să-ți ajute, căpitane Gyuri !

Ajunși la malul răsăritean, starostele podarilor așteaptă pînă coborî

1 Dumnezeu să-ți ajute, căpitane Gyuri ! — în ungurește. (N.A).

ultimul cal, apoi scoțîndu-și coiful de papură de pe cap, se apropie de Doja, se înclină :

— Drum bun, căpitane Gyuri! îi ură el.

Doja-i strînse mîna cu căldură. Starostele se învîrți apoi în loc ca o sfîrlează și alergă la stîlpul de care era legat odgonul gros pe care se roteau scripeții. Din cîteva lovituri de bardă îl tăie. Se auzi o plesnitură puternică, odgonul se încolăci ca un balaur pe deasupra apei și după cîteva clipe se scufundă.

Podurile rămaseră acolo.

3

Spre răsărit de Tisa, pusta își pierde întinsul nemărginit. După Karcag apar primele coline ușoare. Par mai mult valuri de pămînt ridicate de mîna omenească. În partea aceasta și vegetația se schimbă. Ierburile înalte de pustă se întîlnesc tot mai rar, pășunile nu mai sînt fără margini, ogoarele muncite se văd pretutindeni.

Episcopia de Oradea stăpînea mai tot pămîntul din partea asta de țară. Doar ici și colo în lungul drumului se mai întîlneau cîteva așezări ale țăranilor liberi, altfel numai așezări iobăgești, în stăpînirea episcopiei.

În marginea Karcagului se afla o mănăstire ridicată de către călugării minoriți. Mănăstirea părea mai mult o cetățuie. Ziduri groase o înconjurau, iar la colțuri străjuiau patru turnuri de pază puternic înarmate. În mijloc se afla biserica, pe laturi, perete-n perete cu

zidurile înconjurătoare, temnițe pentru schismatici și pentru răufăcători, căci starețul, ca și seniorii, aveau drept de judecată asupra iobagilor domeniului.

Abatele Servatius, starostele mănăstirii, era un om nou, venit de câțiva ani în fruntea mănăstirii. Înainte făcuse parte dintr-un ordin de călugări ostași, dar, simțindu-și sufletul împovărat de multe păcate făptuite în viața de ostaș, trecuse în tagma minoriților, ca să se pocăiască. Asta fusese cinstita și creștineasca hotărîre a părintelui Servatius, însă, episcopul de Oradea, care-l numise stareț al mănăstirii din Karcag, nu ținuse seamă de creștineasca lui hotărîre. Înalt prea sfîntul avea nevoie de un om strașnic acolo, și dacă-l alesese pe părintele Servatius, tocmai pentru asta o făcuse, nu pentru a pune un pocăit în fruntea mănăstirii.

Noul stareț trebuia să facă ordine printre minoriți și mai ales să-i stăpînească îndeaproape pe iobagii satelor mănăstirii, care nu-și prea făceau datoria de supuși și nu-și îndeplineau cu sfințenie obligațiile. Din pricina aceasta, veniturile sfintei episcopii erau în scădere îngrijorătoare.

Părintele Servatius uită repede de pocăință. Cum ajunsese în fruntea mănăstirii, ostașul și tiranul din el ieșiră la iveală. Găsi câțiva călugări minoriți gata să lepede sutana neagră și să îmbrace pieptarul de zale. Cu ajutorul lor, înarmă bine zidurile cu arme de foc și chiar cu două tunuri pe care le puse în turnul din colț, care avea în raza sa drumul cel mare. Apoi se apucă de treabă vîrînd groaza în iobăgimea satelor. Veniturile se urcară ca prin farmec. Pămînturile cultivate se măriră și ele, zilele de lucru pentru ogoarele mănăstirii deveniră nenumărate. De la un timp însă iobagii începură să-și ia lumea-n cap, casele să fie părăsite, oamenii să se împruțineze. Mulți dintre ei se înfundau în pustă, spre apus, sau luau calea codrului, spre răsărit. Se înțelege, veniturile scăzură și mai îngrijorător.

Episcopul dădu un edict prin care domnii stăpînitori de pămînt, precum și toți preoții parohiilor să trimită înapoi pe acești fugari. Lucrul era cam greu de îndeplinit, căci nimănui nu-i stătea scris pe frunte că fusese vreodată iobagul sfintei episcopii. Dar abatele Servatius, care era un om născocitor, găsi leac și pentru aceasta. Acum, în toamnă, cînd și unii dintre fugari se întorseseră pe la colibele lor, el trimise călugării să strîngă pe toți iobagii, de la cei mai tineri pînă la cei mai bătrîni, și să-i aducă la mănăstire.

Abatele Servatius avea o spusă : „In majorem Dei gloriam!“ ¹ și tot ce făcea, făcea călăuzit de aceste cuvinte.

— În majorem Dei gloriam ! începu el, căutînd să-și forțeze vocea, care se cam pițigăiasă o dată cu bătrînețea. Acum însă i se păru

că aceste vorbe, care în trecut, cînd le striga de pe cal, cu spada în mînă, înspăimîntau, nu mai aveau același răsunet și asta îl înfurie peste măsură. Sîngele îi năvăli în obrajii buhăiți, tîmplele-i zvîcneau. Dădu să prindă spada, dar în locul ei atîrna crucea de metal; o strînse în mînă și cu ea ridicată începu a striga către iobagii strînși grămadă în fața sa :

— Păcătoșilor, nemernicilor, ar trebui să vă jupoi de vii !

Iobagii tăceau. Niciunul nu îndrăznea să-și deschidă gura. Îl lăsau să-și verse mînia, să se liniștească. Nu știau pentru ce fuseseră aduși acolo și găseau că pînă nu află despre ce-i vorba, n-are rost să-l întărite și mai tare cu întrebările. Abatele Servalius continuă. Trecu la blesteme, la amenințări cu focul iadului, cu smoală topită și altele, iar cînd obosi, se adresă călugărului care purta socotelile mănăstirii :

— Spune-le nemernicilor că dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci îndreptarea lui, că toamna păstorul își încrestează oile și că și noi tot așa vom face. In majorem Dei gloriam ! încheie el.

Îi lăsa pe iobagi în seama călugărului și porni în grabă spre turnul în care se aflau cele două arhebuze. Acolo porunci călugărilor de pază să scoată prin creneluri țevile arhebizelor și să le îndrepte asupra gloatei, pentru a o stăpîni în cazul unei împotriviri.

Călugărul care purta socotelile era un om viclean și un meșter vorbitor.

— Sînteți dați prin naștere să serviți sfînta episcopie și mănăstirea aceasta, locaș al lui dumnezeu, începu el cu vocea plină de vicleană cucernicie. Drept e ca stăpînul să-și însemne oile din turmă, ca să le cunoască, și cînd s-or rătăci să le poată găsi și aduce înapoi...

Și tot așa, pe ocolite, încerca să le spună oamenilor ce au de gînd să le facă și să nu încerce nici o împotrivire, căci tot ce fac fac spre binele lor și pentru slava lui dumnezeu.

— Ce trebuie să mai dăm, sfinția ta ? întrebă unul dintre iobagi.

1 Spre marea slavă a domnului — în latinește. (N.A.)

— Am plătit tot ce avem de plătit, îndrăzni un altul. Am dat zeciuiala, zilele de robotă le-am făcut, ce mai vreți ?

— Sfinția ta, nu mai avem nimic în lădoaie, așa să ne ajute dumnezeu ! se jură judele satului, un om în floarea vîrstei, tot așa de zdrențăros ca și ceilalți, și care se deosebea de gloată doar prin toiagul de jude pe care-l ținea în mînă.

— Tăceți ! Lăudat fie domnul, nu trebuie să mai dați nimic, de data asta e vorbă să primiți, nu să dați !

Iobagii se priviră mirați; să primească ? Asta era de neînchipuit.

„Iar vreo înșelătorie călugărească !“ își spuse judele scoțîndu-și

căciula, apropiindu-se și mai mult de călugăr.

— Sfinția ta, dați-ne ce v-ați milostivit să ne dați și lăsați-ne să ne vedem de treburi... ne așteaptă acasă vitele, muierile, copiii !

— V-am spus, — surîse cu șiretenie cucernică intendentul mănăstirii, — vă vom da semnul sfintei cruci, pecetluindu-vă cu el frunțile, pentru ca necuratul să nu se mai apropie de voi în veci. Cel care îndrăznește să se împotrivească, înseamnă că-i împotriva crucii, potrivnic lui Dumnezeu și slugă al necuratului ! Așadar, dragii mei, domnul fie cu voi. Pregătiți-vă, fratele Bonifacius vă așteaptă.

— Despre ce-i vorba, sfinția ta ? Întrebă tulburat judele, când auzi pomenind numele fratelui Bonifacius, pe care îl știa schingiuitorul mănăstirii.

— În timpul acesta tot soborul mănăstirii se va ruga pentru voi, ca suferințele pe care carnea voastră păcătoasă le va îndura, să vi se pară mîngîieri îngerești, ocoli și de data asta răspunsul călugărul.

— Eu tot n-am priceput despre ce-i vorba, stăruie judele.

Atuncea călugărul se mînie, lăsă la o parte viclenia și cucernicia și le spuse deschis :

— Duceți-vă dracului, neghiobilor, ce tot o faceți pe nepricepuți. Fratele Bonifacius o să vă înfieze cu semnul sfintei cruci pe frunte, ca să vă cunoască lumea că sînteți iobagii sfintei mănăstiri !

Iobagii înțeleseră acuma despre ce era vorba. Aproape fiecare cunoștea sculele fratelui Bonifacius : roata de tortură, cuptorul cu foalele unde se înroșea cleștele, sucatele, precum și furcile în care atîrnau cei pedepsiți mai ușor.

Cu toții priviră spre poartă, unde străjuiau călugării ostași și țevile arhebuze. În apropierea bisericii îi așteptau vreo douăzeci de alți călugări ostași, cu alebardele în mînă, gata să se repeadă la ei; nu putea fi vorba de scăpare.

Judele căzu în genunchi și ceilalți iobagi făcură la fel. Începură rugămintele, văicărelile — porniră tîrîndu-se pe genunchi spre ușa bisericii de unde tocmai ieșea procesiunea călugărilor care aveau să asiste la schingiuire. Corul lor trebuia tot timpul să înalțe rugi, pentru ca suferințele să li se pară iobagilor mîngîieri îngerești.

Abatele Servatius, când îi văzu îngenuncheați și-i auzi văicărintu-se, simți o mulțumire diabolică. Se răsti către călugării ostași :

— In majorem Dei gloriam ! Mînați-i spre casa caznelor pe nemernicii aceștia ! și porni înainte spre locul unde își avea îndeletnicirea chinuitorul, fratele Bonifacius.

Dar cînd călugării veniră cu alebardele întinse, judeului i se întunecă înaintea ochilor și începu să lovească cu toiagul în ei. Împotrivirea era zadarnică, în cîteva clipe îl doborîră și luîndu-l pe sus porniră cu el spre locul caznelor. Pe ceilalți îi mînară ca pe o turmă, fără să se mai împotrivească vreunul.

Fratele Bonifacius lucra cu repeziciune. Era un vlăjgan de călugăr roșcovan, puternic, mereu cu un zîmbet pe buze care îngheța victimele. Fără să scoată nici un cuvînt, înșfăca cu stînga chica omului, iar cu dreapta îi aplica fierul pe frunte. Cînd carnea sfîrșia și fumul cu miros de carne arsă învăluia fierul, el dădea drumul victimei și trecea la alta. Cel însemnat era luat în primire de alt călugăr care-i ungea rana cu untdelemn de candelă, apoi îl împingea spre o ușă, trecîndu-l în altă încăpere, unde un călugăr îi însemna numele într-un catastif.

În timpul acesta, călugării ceilalți dimpreună cu abatele Servatius, rînduiți în lungul peretelui, înălțau rugi. Glasurile lor făceau ca vaietele iobagilor să se piardă în tumultul corului.

Pe la amiază, vreo douăzeci de iobagi, dimpreună cu judele, fură lăsați să părăsească curtea mănăstirii. Dincolo de ziduri îi așteptau femeile, care se porniră pe bocit de cum îi văzură venind cu frunțile arse, împleticindu-se. În curînd se strînse în mijlocul satului o mulțime de femei și copii. Bocetele încetaseră și locul lor îl luaseră blestemele și sudălmile, precum și amenințările. Ba se găsiră unele dintre ele care începuseră furioase să-și certe soții pentru lipsa lor de bărbăție. Din mănăstire ieșise al doilea grup de iobagi încrestați, și la vederea lor blestemele, sudalmele și amenințările se întetiră.

Judele se așezase pe un trunchi de salcie și-și ținea capul în mîini. Nevastă-sa îi oblojise fruntea. Nu mai simțea arsura. Numai inima și-o simțea în piept zvîcnindu-i puternic și un nod în gît care-l înăbușea. De la o vreme, larma femeilor scoțîndu-l din Sări te, se ridică și zbieră la ele :

— Tacă-vă gura, blestematelor ! Căută cu ochii o jordie și, găsind-o, se repezi la întîmplare, furios, lovind în grămadă.

Femeile scoaseră țipete speriate și se împrăștiară. Dar una mai curajoasă se întoarse asupra lui cu un par și începu să lovească. Celelalte prinseră curaj și se repeziră și ele asupra judeului. Bărbații se amestecară și ei ; pe neașteptate se iscă o încăierare strașnică. Acea care zbiera mai tare și lovea cu pumnii în spinarea bărbatului ei era tocmai nevasta judeului, deși mai înainte îi oblojise fruntea și-l căinase în fel și chip.

— V-au însemnat ca pe vite, nebleznicilor ! strigau femeile și dă-i cu pumnii și cu ce aveau în mîini.

Bietul jude, care primise mai multe ca ceilalți, nu mai știa ce să facă și încotro s-o apuce ca să scape.

Înfierbîntată, nevastei judeului îi trecu un gînd prin minte, și se puse pe strigat:

— La mănăstire, haideți la mănăstire, suratelor ! Trăsni-i-ar să-i trăsnească, haideți pe ei!

Muierile parcă atîta au așteptat. Porniră cu toatele, cu nevasta

judeului în frunte, în iureș năvalnic, spre poarta mănăstirii strigînd cît le ținea gura. N-aveau nimic în mîini, nici bîte, nici furcoale. Poarta mănăstirii era însă închisă și nici vorbă de a putea pătrunde înăuntru. Dar femeile își amintiră că ele aveau fuste care pot fi date peste cap, ca batjocura și sudălmile lor să fie mai simțite de către sfintele fețe călugărești. Pe dată se puseră cu toatele pe măscărit, întorcînd călugărilor din turn spatele, bătîndu-se cu palmele dinapoi. Ca să le sperie și alunga, călugării traseră două focuri de arhebuzză, însă aceasta le întărită și mai tare. Fără frică și fără rușine începură să-i spurce bine pe sfinții lor.

Bărbații, cîți scăpaseră din mănăstire, se strînseseră în mijlocul satului. Tăceau cu toții, abia acum își dădeau și ei seama la ce înjosire fuseseră supuși. Cît timp fuseseră în mănăstire, gîndul le era numai la suferințele pe care urmau să le îndure. Acum suferințele aproape încetaseră, dar rana o simțeau în suflete. Însemnați pe toată viața, trebuia să poarte semnul pe frunte, mai rău ca ucigașii.

De către mănăstire, larma muierilor se auzea tot mai puternică. Oamenii care stăteau grămadă în mijlocul drumului nici nu simțiră că o ceată de călăreți se apropie de ei venind dinspre Szolnok. Se treziră deodată cu călăreții lîngă ei.

Ceata nu era alta decît ceata ostașilor celor trei mici nobili. Doja opri calul și Sári din șa. Ceilați făcură la fel, căci erau toți obosiți și hotărîseră să poposească în Karcag cîteva ceasuri. În timpul acesta vor căuta ovăz pentru cai și merinde pentru oameni.

Doja făcu cîțiva pași spre grupul sătenilor, îi văzu pe toți oblojiți la frunte, palizi și pierduți, de parcă s-ar fi întors din cine știe ce bătălie grozavă.

— Ce-i cu voi, oameni buni ? îi întrebă nedumerit.

Nu primi nici un răspuns. Dinspre mănăstire un nou val de strigăte atrase atenția lui Doja și-a însoțitorilor săi. După cîteva clipe alte două focuri de arhebuzză se auziră. Sultan tresări, smuci frîul, și simțind mirosul de praf de pușcă necheză.

— Ce-i aicea, măi, spuneți o dată ? Doar n-au năvălit tătarii !

Judele își dădu la o parte cîrpa cu care-l oblojise nevastă-sa :

— Ne-au însemnat ca pe vite, grăi el arătîndu-și rana ca o cruce neagră lipită pe fruntea lui.

Strețcu, Turească, Bándy și alții se strînseseră și ei în jurul lui Doja și, privindu-i pe iobagi, se minunau de cele văzute — era ceva de neînchipuit!

Judele începu să povestească toată pățania. Spuse că între zidurile mănăstirii mai sînt vreo optzeci care-și așteaptă rîndul la chinuri. Nu aminti nimic de muieri, căci găsi rușinos lucru ca muierile să fie mai bărbate ca ei.

Nu mai era vorba de chibzuială, nici de tăragăneală. Doja Sári în

şa şi porni în galop spre mănăstire. Toţi ostaşii îl urmară, afară de Drag care rămase în mijlocul satului. Bătrînul nu vrea să se amestece în treburile altora şi chiar pentru cele întîmplute la pod, cu banul de Macsó , încercase să-şi dojenească tovarăşii, dar Streţcu i-o tăiaze scurt şi Drag fu nevoit să-şi ţină gura.

Pînă să se dezmeticească călugării, Bándy şi Tureacă îşi lipiseră caii de zid. Apoi Bándy se înalţă în şa şi înfipse suliţa între blocurile de piatră, iar Tureacă Sări de pe calul său, pe calul lui Bándy, şi printr-un salt, fu sus cu tălpile pe suliţă, iar dintr-o altă Sări tură deasupra zidului. Îl urmară în grabă alţi patru ostaşi şi Bándy. Cu toţii coborîră în fugă treptele zidului, dînd năvală asupra călugărilor care păzeau porţile. În cîteva clipe lupta fu hotărîită — călugării aruncară alebardele şi fugiră spre biserică. Bándy trase zăvoarele grele de fier şi deschise larg porţile. Apoi, cu aceeaşi grabă, urcară scările turnului. Arhebuzierii, neavînd alte arme la îndemînă decît arhebuzele lor, nu opuseră nici o împotrivire, se lipiră de zid cu mîinile ridicate. Tureacă înşfăcă o arhebuză, Bándy alta, coborînd cu ele în curte.

— Parcă dumnezeu ni i-a scos în cale, spuse Bándy, cercetînd cu lăcomie cele două arme. Asemenea cîntăreţe ne trebuiau nouă de mult!

Gurău rîse cu gura lui mare şi luînd pe spinare cele două arhebuze porni cu ele spre sat, pentru a le dosi printre lucrurile lor.

Atacul neaşteptat zăpăci femeile. Ruşinate, îşi tot potriveau fustele şi nu ştiau ce să creadă. Ce poate fi aici ?! Ostaşii să-i atace pe călugări ?! Pare de necrezut ! Dar cînd văzură pe Doja, Streţcu şi ceilalţi dînd năvală în curtea mănăstirii, se dezmeticiră, izbucniră în strigăte şi porniră şi ele buluc spre porţi.

Luaţi prin surprindere, ceilalţi călugări ostaşi ai abatelui Servatius. zvîrliră şi ei armele şi fugiră în biserică, zăvorîră şi baricadară uşa lăsîndu-şi fără apărare pe mai marele lor şi pe călugării din cor.

Doja şi Streţcu, urmaţi de ostaşi, se îndreptară spre fundul curţii, de unde veneau glasurile înălţătoare de rugi ale acelor care asistau la ceremonia înfierării. Cînd deschiseră uşa încăperii, un miros puternic de carne arsă şi sudori omeneşti îi izbiră în faţă. Doja făcu un pas înapoi. Era înfiorător ceea ce văzuse înăuntru ! În afara celor înfieraţi, alţi oameni atîrnau în furci. Într-un colţ, întins pe o masă, un trup scheletic aştepta să fie supus caznelor. Toţi cîţi se aflau acolo parcă amuţiseră şi împietriseră. Abatele Servatius înlemnise şi el ea o stafie în mijlocul încăperii, privind cu ochii holbaţi oaspeţii neaşteptaţi.

— Unde dracu' pătrunserăm, măi Gyuri ?! Întrebă mirat Streţcu.

— Drace, aşa o fi arătînd iadul, căpitane Gyuri ? Întrebă Tureacă.

— Ce se petrece aici ? izbucni vocea lui Doja.

Abatele Servatius tresări. Întrebarea aceasta poruncitoare nu

prevedea nimic bun. El uită că fusese cîndva un ostaș neînfricat. Își luă o mutră pioasă și înaintînd doi pași se opri în fața lui Doja, plecîndu-și ochii spre pămînt, începînd a murmura o scurtă rugăciune. După ce sfîrși rugăciunea își înălță capul și-l privi pe Doja.

— In majorem Dei gloriam! grăi el întretăiat, ridicînd crucea ce-o avea atîrnată de brîu, spre binecuvîntare.

— Ce spune, măi Gyuri ? căută să înțeleagă Strețcu. Și luîndu-și pălăria de pe cap își arată tigva strălucitoare, fără un fir de păr pe ea. Abatelui Servatius i se făcu inima cît un purice văzîndu-l.

— Sînt tătarii! murmură el înspăimîntat și căzu în genunchi implorînd : Domine, Domine nobiscum ! ¹

Deodată, pe ușa din capătul celălalt al încăperii, dădură buzna, ca o vijelie, femeile. Cu pumnii ridicați, cu pletele în vînt, ele se repeziră asupra călugărilor înmărmuriți de spaimă. Ca niște furii nestăpînite începură să le sfîșie sutanele, să le zgîrie fețele și să le sară în spate, doborîndu-i la pămînt. Apoi zbierînd ca apucate îi călcară în picioare, dănuind pe trupurile lor. Copleșite de furie și ură, gîfiau și loveau într-una cu călcîiele unde apucau, zdrobind nasurile, țestele.

Doja strigă de cîteva ori încercînd să le alunge, dar Strețcu îl opri.

— Nu te amesteca, Gyuri ! Lasă-le, lasă-le ! O asemenea încăierare n-am văzut în viața mea, măi frate! grăi, nespus de încîntat, bătrînul Strețcu.

Fratele Bonifacius, care se afla lîngă cuptorul și uneltele sale de

1 Doamne, doamne, fii cu noi ! — în latinește (N. A.)

schingiuitor, încercă să se strecoare cumva, dar Tureacă îl prinse de anterior :

— Încotro, încotro părințele ? Ia stai, stai nu te grăbi! și-l țintui locului cu vîrful spadei.

— Hai, a fost de ajuns ! strigă din nou Doja, dar era greu să oprești furia dezlănțuită a femeilor.

— Lasă-le, în curînd vor obosi și s-or potoli... Ia, mai bine puneți mîna și sloboziți din furci pe chinuiții ăștia ! strigă Strețcu către ostașii care făceau haz de pățania călugărilor.

Într-adevăr, după puțin timp, muierile se potoliră : se îndreptară din șale gîfîind, numai ochii le luceau pe fețele palide de încordare. Potolirea însă nu dură decît cîteva clipe : nevasta judelui îl zărise pe pater Servatius care pînă atuncia scăpase de furia femeilor. Se repezi la el și-i înfipse unghiile în obrazul zbîrcit. Apoi îl ridică pe picioare, îl scupă în față, îl lovi cu palmele și deodată strigă :

— Aduceți-mi fierul, o să-l însemn și pe el, diavolul !

Dădură cu toatele buluc spre cuptorul lui Bonifacius. Cea mai

grăbită luă în mână un fier înroșit, cu pecetea crucii în capăt; celelalte se întoarseră și-l înșfăcă pe abatele Servatius. Starețul se zbătea, începu să strige, ceru chiar ajutorul străinilor, dar nu fu chip să scape de furia muierilor. Îl doborîră la pămînt, se suiră peste el, și după cîteva clipe pielea frunții lui Servatius sfîrîi sub apăsarea fierului roșu. Abatele Servatius, rămas lungit la pămînt, își împreunase mîinile pe piept și murmura într-una :

— In majorem Dei gloriam ! In majorem Dei gloriam !

De la abatele Servatius, femeile trecură la ceilalți călugări. Îi înfierară pe fiecare, și nici fratele Bonifacius nu rămase cu fruntea nepecetluită.

— Întorsul acasă începe bine, sutașule, nu ? ! întrebă Doja. După pașania cu banul Garay o avurăm și pe asta !

— Las' că-i bine, căpitane Gyuri ! îl asigură Tureacă.

— La drept vorbind, — rînji Strețcu trăgîndu-și mustățile fuioare, răsucindu-le, — mare ispravă n-am făcut: muierile ne-au luat-o înainte !

— Nici nu ni se poate aduce vreo vină, spuse Tureacă. Am privit, dar de amestecat nu ne-am amestecat ; poate episcopul să ne afurisească pentru asta? Eu zic că nu !

Popasul în Karcag nu mai fu prelungit. După ce au adăpat caii și și-au făcut rost de ovăz, au pornit mai departe spre Oradea.

În aceeași seară, din curtea judeului János Keresztes ieșea o mică ceată: era judele, nevastă-sa, un fecior mărișor, fiul lor și alți trei dintre iobagii încrestați de către abatele Servatius. Caii lor erau împovărați cu tot ce aveau mai de preț în sărăcicioasa lor gospodărie. Oamenii păraseau satul, se îndreptau spre răsărit, spre pădurile de nepătruns. Nu știau încă ce vor face pe acolo, poate vor găsi vreun loc unde să se așeze, dar s-ar putea să nu găsească, vor vedea ei. Cînd satul rămase cu mult în urmă, femeia îi spuse bărbatului:

— Se spune că ostașul acela crfe a venit întîi în fața porților era căpitanul Gheorghe Doja !

— Poate ! făcu János Keresztes, oprindu-și pentru o clipă gîndurile.

Doja nu prea puneă preț pe bani, iar cît privește lucrurile aproape că nu știa ce are. În schimb Bándy purta de grijă și celui mai mic lucrșor. Strîns la mînă cînd trebuia să dea vreun ban din pungă, Bándy era greu la tocmeală cînd avea ceva de vîndut. Și cîte nu avea de vîndut un ostaș vrednic care servise ani la șir în oaste! În vremea aceea, trofee de cîștigate în lupte, luate de la vrăjmaș în țară străină, aparțineau ostașului, formau așa-zisa lui dobîndă. Cînd un oraș era cucerit, ostașii aveau trei zile de dobîndă. Pe tot ce puteau pune mîna în timpul acesta era al lor. Nimeni nu se dădea în lături de la acest obicei, nici chiar marii comandanți. Ba chiar și regele se înfrupta din lucrurile de preț dobîndite pe o astfel de cale de către ostașii săi.

Cei trei mici nobili aveau și ei agoniseala lor. Printre lucrurile lui Strețcu se găseau obiecte de aur, covoare scumpe, țesături de preț și podoabe femeiești. Strețcu era un om strîngător din fire și de foarte mulți ani nu-și mai vînduse avutul. Strețcu știa ce are și cît valorează, Doja în schimb habar nu avea. Și nici nu-și făcea gînduri de-i bogat sau nu. Dar Bándy știa și căpitanul Gyuri, datorită lui, putea fi liniștit, nu va fi strîmtorat din lipsa banilor. De altcun, a avea cît mai multe trofee cîștigate în lupte era privit drept un merit și contribuia la mărirea gloriei ostașului. Or Bándy ținea și din acest punct de vedere ca gloria căpitanului său să nu fie umbrită de altul.

Hotărîseră ca în Oradea să-și vîndă parte din agoniseala lor, căci bîlciul din Oradea era cel mai potrivit. Aici veneau foarte mulți neguțatori străini, care plăteau prețuri bune, și în afară de asta, orașul avea un ghetu și neguțatori care se ocupau cu astfel de negoț oprit altora. Oprit e un fel de a spune: neguțatorilor evrei din ghetu le era oprită orice vînzare-cumpărare în afara celei cu obiecte vechi, considerați fiind ca nevrednici pentru altă îndeletnicire.

Oradea era un oraș episcopal — oraș al mănăstirilor și călugărilor — și nu avea o viață orășenească organizată. Peste el stăpînea episcopul. Îngăduința de a locui în oraș tot sfinția sa o dădea. Ghetoul tot el îl înființase. Meșteșugari erau puțini și mai toți fuseseră aduși de către episcopie pentru treburile mănăstirilor și clericilor. Orașul trăia din plin numai cîteva săptămîni pe an, în fiecare anotimp o săptămînă — atunci se transforma într-un mare tîrg spre care se îndreptau neguțatori din locuri îndepărtate, căci tîrgul de toamnă din Oradea era cel mai renumit bîlci de vite din tot regatul Ungariei.

A sta însă cu obiectele în fața tuturor, în urma celor petrecute în Karcag, fără îndoială era o treabă nechibzuită. Hangiul la care trăsese cei trei mici nobili le veni în ajutor. El răscoli întreg ghetoul, găsi neguțatorii potriviți și-i prezentă celor trei și ostașilor care-i însoțeau. Drag vîndu tot ce avea, Strețcu o parte, iar Bándy se tîrgui o jumătate de zi și se descotorosi numai de ceea ce credea el că-l îngreunează. După ce isprăvi cu neguțatorii, luîndu-le banii, intră în

sala hanului unde căpitanii se sfătuiau la o masă și puse în fața lui Doja, pe masă, trei pungi, dintre care una era plină cu guldeni de aur, vreo două sute la număr, iar celelalte cu bani de argint. Cu toatele, o adevărată avere.

Lui Doja nu-i veni să creadă. Dădu să ia pungile, dar Bándy puse repede mîna pe ele și le vîrî în chimirul său, care-i servea și ca centură pentru spadă.

— Cu socoteală, căpitane Gyuri ! grăi el. Cine știe ce ne așteaptă... banul îi bun, te scoate din multe necazuri !

Doja nu spuse nimic. Îl privi cu dragoste pe Bándy și-și puse cu prietenie mîna pe umărul ostașului.

— Te vîrîși la stăpîn, Gyuri ! rîse Strețcu,

Doja nu ținu seama de cuvintele lui Strețcu și-și continuă vorba oprită la intrarea lui Bándy :

— ...După cum v-am spus, eu cred că ar fi bine să ne întîlnim aici, în hanul acesta, la anul, tot în ajunul sfîntului Dumitru. Pînă atunci ne vedem fiecare de treburi, ce ziceți ?

— Eu n-am ce aștepta... oi trăi cum mi-o ajuta Dumnezeu ! grăi Drag.

— Îl auzi ?Sári îmbufnat Strețcu.

— Ce să audă ? Așa-i ! Fiecare cum l-o ajuta Dumnezeu ! Tu vei dormi cum îți vei așterne, dar bine nu, asta fără nici o îndoială, te cunosc !

— Ce, mie-mi stă gîndul la dormit, cum îți stă ție ? ! izbucni din nou Strețcu, gata de harțag.

Cearța era să izbucnească, dacă n-ar fi bătut Doja cu garda spadei în masă.

— Hei, hangiule, adă vin, patru măsuri ! strigă el, gîndind că astfel își va putea potoli tovarășii.

Hangiul stătea la tejghea și vorbea cu un străin. Un om îmbrăcat tare neobișnuit: avea pe cap o bonetă albastră, țuguiată, frîntă de la mijloc și care-i atîrna spre umăr, terminîndu-se cu un canaf. Numai măscăricii mai purtau așa ceva pe cap. Însă omul nu părea să fie un astfel de meșteșugar. Avea la șold o spadă subțirică și lungă, arătoasă, dar cu ea nu putea speria pe nimeni. Era îmbrăcat cu un ilic de catifea vișinie pus peste cămașa cu mînci largi. Nădragii îi avea scurți și strîmți. De sub marginile lor ieșeau în jos ciorapii albi. În picioare avea un soi de ciupici în care puteaiSári din pod și se terminau la spate cu pinteni. Nimeni nu mai văzuse prin părțile astea o asemenea îmbrăcăminte! Cînd intrase în han, atrăsese privirile tuturor. S-au mirat oaspeții de el, dar de, într-un tîrg așa de mare, unde vine felurită lume, era loc și pentr-un caraghios ca el.

Omul îi tot explica hangiului, îi tot vorbea și tot dădea din mîini. Hangiul, ocupat cu el, nuSári cum s-ar fi cuvenit, atuncea cînd un

nobil bate cu garda spadei în masă. Strețcu se înfurie;

— Hei, jupîne, ai asurzit ? Ce tot căști ochii la măscăriciul acela ?
Adu vin !

Auzind vocea lui Strețcu, străinul se întoarce cu fața spre masa celor trei mici nobili, își prinse spada și se încruntă. Dări după cîteva clipe începu să rîdă, se înclină și porni spre masa lor.

— Oaspetele nepoftit n-are loc, dar vreau să beau o ulcică de vin și să ospătez la masa domniilor voastre ! se ploconi din nou și-și întoarce buzunarele pe dos : După cum vedeți, n-am nici un ban !

Lui Doja îi plăcu acest fel de a se prezenta. Pe Strețcu îl descumpăni. Numai Bándy :nu prea era împăcat. „Fără îndoială, căpitanul Gyuri va plăti băutura și mîncarea acestui vîntură-vînt“, își spuse el.

— Poftește ! îl îmbie Doja, arătîndu-i un scaun.

Hangiul venise cu cele patru măsuri de vin și le puse pe masă.

— Mai adă una ! Adă și mîncare pentru voinicul acesta flămînd !

— Pentru măria sa plătesc eu ! rînji Strețcu batjocoritor, părăindu-i-se c-a făcut o glumă.

Dar omul nu se sinchisi, rîse cu poftă și-i spuse hangiului:

— Măsura să fie cît mai mare și mîncarea ca pentru un flămînd care n-a luat în gură nimic de trei zile... plătește doar seniorul ! și-l privi pe Strețcu cu înțeles.

— Fie ! înghiți în sec Strețcu. Dacă o să-l scoți pe Michiduță din mîncă, n-o să ne scuipăm în sîn, nici n-o să ne facem cruce... hai, arată-ți meșteșugul!

— Mă cheamă Taill, spuse străinul. Vrei poate plata băuturii și a mîncării înainte ? îl întrebă pe Strețcu.

— De unde vii dumneata ? intră în vorbă și Doja. Te aud glăsuind limba noastră, dar după straie pari a fi un străin venit dintr-o țară îndepărtată.

— Ai ghicit ! Chiar așa e ! Vin din Spania !

— Departe-i pînă acolo ? Și tot nobili cu buzunarele goale trăiesc în țara aceea ? întrebă tot în batjocură bătrînul Strețcu.

— Cam departe, nu chiar peste nouă mări și nouă țări, dar nici aproape nu-i ! Cît despre buzunare, ce să-ți spun ? Cam aceeași poveste ca și pe aici : unii le au doldora de aur, alții goale de suflă vîntul în ele! Oare dintre domniile voastre ține drumul cel mare, spre Cluj ?

— Eu ! De ce mă întrebi ? rosti Doja puțin surprins de întrebarea neașteptată.

— Mi-a spus hangiul că mîine în zorii zilei pornești la drum. Nu cumva ai un cal și pentru mine ?

— Ba da, — răspunse Doja, — am și-ți dau unul dacă vrei.

Bándy mormăi ceva ca să-și arate nemulțumirea, doar și-o retrace

stăpînul vorba, dar Doja nu ținu seama de mormăitul lui.

— Cal găsiși, pinteni și spadă ai, mîncarea și băutura îți vine, ce mai vrei? Hai, scoate-l repede pe Michiduță ! îl tot îboldea nerăbdător Strețcu.

— Grăbit mai ești, nene! făcu Taill. Uite că-l scot, dar nu din mîneacă, doamne ferește! El avea o tașcă pe spate, o trase în față și, fără grabă, privind cînd pe unul, cînd pe altul, se apucă să desfacă cataramele.

— Te pomenești că-l scoate ! spuse Strețcu și privi neîncetat cum străinul desface încheieturile.

— Iată-l ! zise străinul și din geantă scoase patru cartoane. Dete unul lui Strețcu, altul lui Doja, pe ai treilea lui Drag. Vrei și dumneata să vezi unul ? îl îmbie pe Bándy. Nu cumva te temi că-l vei visa la noapte ?

Bándy mormăi ceva, întinse mîna și luă ultimul carton.

— Măăă, — făcu Strețcu, — așa o fi arătînd necuratul, măi Gyuri ?... Mă, drăcia dracului, uite-l, uite-l ! Are pene pe cap, în loc de păr ! Și ce mai strai... doamne, doamne ! Uite că la brîu poartă un cap de om... Ce-o mai fi și asta ?!

— Asta o fi tartorița iadului, fu de părere Bándy și arată cartonul care-i căzuse lui.

— Ia s-o văd i și Strețcu schimbă cartonul pe care el îl avea în mînă, cu Bándy.

— Mă, că frumoasă-i tartorița ! zise Strețcu, trăgîndu-și mustățile.

Doja privea chipul unui vrăjitor indian. Un bătrîn numai zbîrcituri oare stătea așezat pe parnînt, cu o secure la picioare și o lulea în gură din care ieșea un nor de fum. Privea chipul cu atenție și nu-i venea să creadă că pe lume ar putea fi și asemenea oameni.

Drag luase cel mai frumos desen; un luptător indian care întindea un arc. Era un tînăr fără penaj pe cap, cu fruntea și pletele legate cu o panglică. Nu găsea nimic deosebit la el ; doar fața puțin cam roșcată. Încolo, un adevărat vînător din munții Maramureșului. Un vînător cu arcul, îmbrăcat în haine înflorate.

Taill era mulțumit : reușise să-i uimească pe acești patru ostași. Vedea bine, îi cîștigase. Va avea cal și tot ce-i trebuie pînă la Cluj, oraș în care se re-întorcea după o hoinăreală de cîțiva ani prin lume.

Hangiul aduse vin și mîncare. Taill se apucă de mîncat, înfulecînd ca un lup hămesit. În ultimul timp se ospătase cu te miri ce, căci fusese jefuit de tot avutul său chiar în ziua cînd intrase în țară. Scăpase cu fuga, numai cu hainele de pe el, cu tașca și spada.

Cele patru cartoane trecură de la unul la altul și cîtva timp mirarea lor îi făcu să-și uite de oaspe. Niciunul nu mai văzuse asemenea minunății. Strețcu se minuna mai mult, dar nici Drag nu rămase nepăsător. Abia aștepta ca străinul să isprăvească mîncatul pentru a-i

pune unele întrebări despre locul unde trăiesc acei oameni. Nu avu prea mult de așteptat, căci Taill însuși dorea să-i uimească cu cele văzute prin țara de unde se reîntorcea. După ce bău tot vinul din canceu, începu de sus:

— Ei bine, domnii mei, aceștia sînt indienii despre care vorbește toată lumea ! Domniile voastre îi vedeți în chip, eu i-am văzut în carne și oase, căci i-am avut în fața ochilor mei. Am pus mîna pe ei, mi-am udat degetul și l-am trecut pe pielea lor ca să văd de nu cumva sînt vopsiți. Nici vorbă, nu era nici o înșelăciune la mijloc, oamenii erau așa după cum s-au născut, cu pielea arămie...

— Dar penele ? întrebă Strețeu.

— Penele nu erau ale lor, adică nu s-au născut cu pene pe cap în loc de păr; penele sînt podoabe! Părul lor, așa după cum se vede la acest tînăr luptător, e negru ca pana corbului, și tot așa de aspru ca și coada calului. Ce mai încolo, sînt oameni adevărați și nu diavoli ! Poate ați auzit de amiralul Columb, el i-a adus de peste marea cea mare tocmai din India. Adică nu chiar din India, ci dintr-o țară pe care a descoperit-o acest corăbier ; o țară ca-n basme ! Ceea ce se află acolo, nici în cele o mie și una de povești nu sînt închipuite — minunății! Pepeni galbeni cresc pe arbori, pîinea de asemenea ! Iar aurul, aurul și argintul îl iei cu pumnul din prundul rîurilor ! Sînt munți întregi de aur în țara aceea... și ce aur ! Corăbii încărcate vin acum spre Spania, aurul se revarsă gîrlă asupra spaniolilor. Prin piețele orașelor fiecare nu-ți vorbește de aur. Din pricina asta, toți vîntură-lume se îndreaptă spre porturile spaniole, se îmbarcă cum pot, înfruntă valurile patru-cinci luni, își primejduiesc viața alergînd după aur ! Plecam și eu spre țara aceea din basme, eram gata să mă îmbarc pe o corabie, cînd primii prin breasla postăvarilor din Barcelona vestea c-a murit batrînul meu. Așa că a trebuit să fac calea întoarsă pentru a duce mai departe afacerile tatălui meu : Casa Taill, postăvarie ! Tatăl meu a fost starostele breslei postăvarilor din Cluj, puteam eu să las negustoria noastră baltă și să alerg după aur ? Nu puteam ! Din pricina asta m-am întors. Negoțul nostru are vechime de două veacuri, mă mir că n-ați auzit de Taill, postăvarii ! Nu-mi pare rău că mă întorc, dar cît de minunat ar fi fost să fi ajuns și eu acolo : aur, argint, raiul !

Taill își luase avînt. Vorbea inspirat, căuta parcă să-i îndemne pe cei patru ostași la drum, spre țara despre care vorbea ; cuvintele lui Doja îl făcură să-și întrerupă avîntul vorbirii.

— Și aurul a adus asupra Spaniei mai multă fericire, mai multă îndestulare, mai multă dreptate ?

— Dreptate ? se arată surprins Taill.

— Da, dreptate. Fără asta la ce mi-i bun aurul ? Aur se găsește și pe la noi!

— Oamenii nu alegă după dreptate, nici eu nu m-am gândit la dreptate ! Mă mir că domnia ta, care trăiești în țara aceasta unde nici nu se știe ce-i dreptatea, îmi pui astfel de întrebări — dreptate ! Lumea e așa cum e, n-o să-i schimbe aurul fața ! De nu ai aur, îl rîvnești și nu te gîndești la dreptate, de-l ai, la ce te ai mai gîndi și la dreptate ?

— Așa-i, haii noroc ! făcu Drag și ciocni cu Taill. Acesta ridică canceul și-l răsturnă — nu mai era nici o picătură pe fundul lui.

— Vedeți, aș fi băut și eu pentru dreptate, dar nu mai e nici un strop în canceu. Asta înseamnă că nici dreptate nu mai este în lume!

Doja bătu dm nou cu garda spadei în masă. De data aceasta, hangiul aduse în fugă o oală plină cu vin și umplu cancelele.

— Ce să ne batem capul cu ceea ce nu este și nici nu ne privește ? reîncepu Taill Eu sînt neguțător, domniile voastre ostași, poate chiar seniori! Mă puneți pe mine să vă vorbesc despre dreptate, doar nu vedeți să mă trageți de limbă ? rîse cu șiretenie Taill.

— Auzi, Gyuri, noi seniori! se arătă puțin supărat Strețcu.

— Să am iertare, — făcu Taill, — penajul nu-l arată pe magnat ?

— Să nu mai spui vorba asta, că-l smulg și rămîn cu pălăria despuiată ! îi spuse Doja rîzînd.

— Dar mă rog, cu cine am cîntea ? întrebă Taill, căci vorbele lui Doja îl pusese puțin în încurcătură. Își dăduse el seama de la început că nu are în față un grup de magnați, dar oricum, nobili avuți, comandanți de oaste erau. Hainele de pe ei, penajele, spadele și ostașii care-i însoțeau îi dovedeau asta. La întrebarea lui nu căpătă răspuns, ceea ce-i dădu de gîndit. „Nu cumva or fi șiăștia dintre acei care m-au jefuit cînd am intrat în țară ?“ se întrebă îngrijorat.

Într-adevăr, cei care-l atacaseră pe Taill păreau și ei să fie nobili, chiar comandanți de oaste. Așa și era, cu singura deosebire că nu mai erau în oaste. Fără multă bătaie de cap, ei îmbrățișaseră în locul altei îndeletniciri tîlhăritul la drumul mare.

Chiar din primele zile după împrăștierea taberei, unii dintre comandanți își formaseră din ostașii lor cete cu care începuseră să ațină drumurile, dînd de gîndit magnaților care priveau ca un privilegiu al lor această îndeletnicire.

„De luat și așa nu mai au ce-mi lua ; numai de dat îmi pot da !“ își spuse Taill și, agățîndu-se de cuvintele lui Doja, schimbă vorba, încercînd o ușoară iscodire pentru a afla cu cine stă de vorbă.

— Se pare că domnii magnați stăpînesc țara după plac. La drept vorbind, asta pe mine nu mă privește. Eu sînt un cîstit orășean, breslaș, de felul meu dintr-un oraș liber, dar, totuși, s-ar părea că nu-i bine așa cum e, nu ? Domniile voastre ce spuneți ?... Eu, să am iertare, vedeți, haina multe ascunde, nu este așa ?... Slăvit fie regele nostru Ulászló al doilea, iar domniilor voastre toată cîntea ! se înclină Taill.

Nu știi cine sînteți și de aceea, vedeți: pune, doamne, pază gurii mele !... Nu zic bine ?

— Fii fără teamă, magnați nu sîntem ! îl liniște Doja.

— Atuncea poate sînteți oamenii slăvitului nostru rege Ulászló ?

— Dobje-dobje ? Ptiiu ! făcu Strețcu la auzul numelui regelui. Aduseși slavă unei asemenea momii, neguțătorule ? Pesemne ești glumeț din fire, altcum n-ai fi vorbit așa ; auzi, slavă lui Dobje-dobje !

— Noi am fost ostași în oastea țării, începu Doja pentru a-i spulbera orice nedumerire și a pune între ei încrederea de trebuință în astfel de împrejurări. Dumnealui îi ezredes-ul Nicolaie Drag...

— Toată cîstea, domnule ezredes ! se înclină iarăși Taill.

— Dumnealui îi căpitanul Iovan Strețcu, iar eu sînt tot un fost căpitan de oaste : Gheorghe Doja !

Taill tresări, se ridică, își duse mîna la spadă și salută aproape ostășește :

— Toată cîstea, căpitane Gheorghe Doja ! Am auzit de numele dumitale, da, am auzit de cum am pătruns în țară ! Nu știam cine mi-a făgăduit calul — acum știu și-ți mulțumesc pentru a doua oară !

— Ei, lasă, stai jos, omule, nu te mai ploconi atîta. N-ai pentru ce-mi mulțumi, îi spuse Doja, căci Taill părea prea ceremonios.

— Pentru ce-ți mulțumi am, cum să nu am ? Mi-ai făgăduit un cal, fără să mă întreb cine sînt! Pentru asta o să-ți rămîn recunoscător toată viața, iar binefacerea pe care mi-o faci o s-o răsplătesc plătind înzecit, căci nu sînt un coate goale cum par ! După cum v-am spus : moștenesc în Cluj un comerț mare, voi avea de unde plăti.

— Vezi-ți de treabă, mai adăugă Doja, pîrîndu-i-se cu totul nepotrivit tonul cu care-i vorbea acum Taill. Nu m-am gîndit nici o dată la plată... eu nu sînt neguțător !

— Nu-i vorba de neguțătorie : omenia, omenie așteaptă, căpitane Doja! Acum, că știu cine ești, nu mă mai mir că m-ai întregat de dreptate. Dacă eu ți-am vorbit cum ți-am vorbit, am făcut-o ca omul care nu știe încă pe ce pămînt calcă și nici cu cine se întîlnește în cale. Acum îți pot spune deschis: fără dreptate, nimic nu se poate face în lume, temeinic ! Dar pe aici, se pare că dreptatea a murit o dată cu regele Matei.

— Ține-ți gura, neguțătorule ! se amestecă și Drag în vorbă. Vorbește mai bine despre ceva ce-ai văzut prin țările pe unde ai umblat, iar de cumva nu mai ai ce spune, ia-o din loc... pînă plecăm la drum, mai avem și noi unele treburi de pus la cale.

Îndemnul era cam lipsit de cuviință, dar Taill nu se arătă jignit.

— Cu alte cuvinte, — răspunse el în glumă, — marș ki! ¹ și Taill se ridică : După cum văd, domnia ta nu-ți prea bați capul cu dreptatea, — se adresă el lui Drag, — ca viteazul Gheorghe Doja. Îți mulțumesc de sfat, îmi țin gura și plec ! Se aplecă în fața lui Doja și celorlalți,

mulțumi lui Strețcu pentru mîncare și băutură, iar mai la urmă îi spuse: Cînd treci prin Cluj, intră și la mine, te voi ospăta ca pe un mare senior. Nu uita : Casa Taill, postăvărie!

Strețcu luă cuvintele lui drept glumă.

— Strașnic neguțător ești, hohoti el. Mă păgubiși de douăzeci de sfîntuigi și ca să-mi scot pîrleala mă chemi la Cluj, ca să cheltuiesc doi guldeni cu drumul !

— Trece totul în socoteala mea, Bándy! Noi tot o să avem drum prin Cluj. Ce zici ? se adresă Doja lui Taill, rîzînd, întregind gluma lui Strețcu. Tot mi-ai spus c-o să-mi plătești înzecit calul!

— Da' de ce, să plătească căpitanul Strețcu! se grăbi Bándy, neînțelegînd să se glumească în paguba pungii.

— Treaba domniilor voastre! spuse și Taill. Eu am mîncat, am băut, cal am, așa că nu-mi doresc decît să mă văd acasă ! se înclină și porni spre tejgheaua hangului.

— Vîntură-lume, mormăi Drag după ce Taill se îndepărtase.

— Mare-i lumea asta, măi Gyuri! făcu Strețcu.

Doja nu răspunse nici unuia, nici altuia. Taill se reîntorcea acasă, la ocupațiile părintești. Dar el, el ? Acasă! Se reîntoarce și el în satul lui! În satul lui ? Nu ! S-a născut doar acolo ! Acolo mai trăiește fratele lui, Grigorie, acolo îi sînt înmormîntați părinții, dar satul — satul e al magnatului! Și satul, și oamenii din sat, și fratele lui, Grigorie, pînă și pămîntul în care îi sînt înmormînțați părinții tot al magnatului e! Din gîndurile acestea îl treziră vorbele lui Drag :

1 Marș afară — în ungurește. (N.A.)

— Spuseși să ne întîlnim după un an, tot în hanul acesta. Mă socotii tot timpul cît fu vîndorul acela la masa noastră, și găsind de bine ceea ce spuseși — voi veni ! Dar de la mine să nu vă așteptați la nimic. Vin aici, dacă mi-o ajuta Dumnezeu și-oi mai trăi, ca să vă văd, ca să mai schimbăm o vorbă. Încolo, întîmplă-se orice s-ar întîmpla, nu-mi mișc un deget!

— Îl auzi cum vorbește ? rosti ațîțat Strețcu.

— Bine, vom mai vorbi pînă plecăm, spuse împăciuitor Doja și se ridică. Trecu printre mese și ieși pe ușa din fundul sălii în curtea hanului.

Bándy se ridică și-l urmă. Acolo dădu peste oamenii săi care aprinseseră un foc în apropierea grajdurilor și stăteau în jurul lui. Cu toții erau tăcuți, posomorîți ; întorsul acasă, se vedea bine, nu-i bucura de loc. Doja căută să le alunge amarul:

— Mîine pînă-n zori pornim la drum, feciori. Ne-a ajutat Dumnezeu să ne întoarcem și noi acasă !

Nu-i răspunse niciunul. Îl privi pe Vizi Mihály, arcașul, un flăcău sprinten, mare meșter în aruncatul săgeților, dar și bun luptător cu spada.

— Ce zici, Mihály, te bucuri ? îl întrebă Doja privindu-l în ochi.

Vizi ridică din umeri :

— Nici o bucurie, căpitane Gyuri! Am fugit de rău și mă întorc tot la el. De ce m-aș bucura ?

— Dar tu, Costane ? îl întrebă pe unul la care ținea mult.

— Ei ? Eu, căpitane Gyuri, — se codi Costan, un valah, unul dintre cei mai buni luptători cu spada din fosta lui ceată, un om înalt, ciolănos, cu ochii verzi plini de amar, — eu nu mă întorc acasă !

— Nici eu !Sári Kallo Iosif, un secuieci ca și Doja, cel mai bun arhebutier pe care-l avea.

Bárány, un șugubăț pe care niciodată Doja nu-l văzuse posomorât, un năzdrăvan care sucea cu multă ușurință capul femeilor și fetelor pe unde trecea, începînd să-și răsucescă mustața blondă, spuse :

— Eu, căpitane Gyuri, nu mă întorc nicăieri, eu mă țin de domnia ta ca scaiul de coada dulăului; de mine nu scapi, căpitane! Unde te duci domnia ta, acolo merg și eu !

— Așa, mormăi baciul Bándy. Și ce crezi tu, noi luăm feciori frumoși ca tine de suflet ?

— De ce nu ? zise Doja fără să ia în seamă mormăitul lui Bándy. Un asemenea voinic poate fi lăsat cînd se îmbie singur ? Bine, Andrei, tu rămîi cu noi. Dar tu, Voicule ?

Voicu, un valah ca și Costan, ca și cornistul Iancu Gurău, nu se grăbi, dar Iancu Gurău privi pe toți ceilalți, se opri asupra lui Bándy și-și ținu ochii cî- teva clipe pe fața lui, apoi își îndreptă privirea spre Doja :

— Căpitane Gyuri, noi ne am gîndit și ne-arn socotit în fel și chip : ar fi de făcut asta și asta, nu ți le mai spunem ca să nu-ți închipui de noi cine știe ce. Dar ne-am mai gîndit ca și Bárány să nu ne despărțim de domnia ta ! Unde mergi domnia ta, om merge și noi... De-o fi bine pentru domnia ta, o fi și pentru noi... Răul dacă ne-o ajunge, ne-o ajunge pe toți!

Alți doi, Balho și Sárkány — puricele și balaurul — cum li se spunea, doi spadasi nedespărțiți, oameni mai în vîrstă ca ceilalți, își ridicară deodată glasurile :

— Așa-i, așa-i, la asta ne-am gîndit cu toții !

Sárkány vru să-i explice lui Doja cum au ajuns ei la hotărîrea aceasta, însă Balho îl dădu la o parte și ieși el înaintea lui Doja :

— Căpitane Gyuri, la drept vorbind domnia ta ce ai de gînd să faci ? Plugar nu ești, ca să te apuci de plugărit; neguțător nu ești, ca să te apuci de neguțătorit; cărturar iar nu ești, așa că nici popă nu te poți face. Ce-i drept, îi drept, pentru asta nu-i nici o supărare. Căpitane

Gyuri, vezi, domnia ta, noi și domnia ta tot după tăișul spadei trebuie să ne câștigăm pita... Așa gândim !... Ca ostași de rînd noi auzim poate mai multe decît domniile voastre, că vorbim cu mai multă lume. Uite, chiar oamenii veniți aici, la tîrg, spun că ar fi auzit că voievodul din Moldova are nevoie de ostași, de comandanți, ca să lupte cu leșii. C-ar fi dacă și noi, cu domnia la în frunte, am da o fugă pînă la curtea sa ? Nu ne vrea regele nostru, ne-o vrea altul!

— Da, așa ne-aim gândit, căpitane Gyuri! întări și Voicu, și Costan, amîndoi deodată.

— Va să zică voi opt vreți să mă urmați pe mine ?

— Păi da, așa ne-am socotit! spuse repede Bărâny.

— De trecut în Moldova nu poate fi vorba, nu ne putem părăsi țara. Noi sîntem aici și aici trebuie să rămînem... Bine, veți veni cu mine, vom vedea noi ce avem de făcut!

— Măi feciori, — se auzi glasul lui Bándy, — zic și eu să rămîneți! Dar să nu vă așteptați la cine știe ce. Noi, precum știți, numai cu agoniseala de pînă acum sîntem și cu sfoara de pămînt a căpitanului Gyuri. De va trebui să punem mina pe coarnele plugului, o s-o facem și pe asta, că plugul hrănește pe toată lumea.

— Ce, nu tot de la cornul plugului am plecat ? Aici nu-i vorbă de plug; nu fuge nimeni de plug, fuge de robia magnatului, asta-i! grăi apăsător Voicu.

— Avem două arhebuze: mai mare bogăție ca asta se poate, căpitane Gyuri ? păru înveselit Vizi Mihály.

— Și nouăsprezece spade, izbucni voios Bărâny. Nouă ale noastre, zece ale domniei tale, dacă-i vorba să socotim pe cît îți prețuiește spada, căpitane Gyuri!...

— Așadar, căpitane Gyuri, cu Dumnezeu înainte! făcu Sárkány, dîndu-l la o parte din fața sa pe Balho.

— Mă, nu pune mîna pe mine, că mi se supără drăguța, îl îmbrînci Balho scoțîndu-și spada din teacă. Uite o lovitură nouă, căpitane Gyuri! mai spuse Balho, luînd poziție de luptă.

Sárkány își trase și el la repezeală spada din teacă și în hazul tuturor începură lupta. După cîteva atacuri, Balho îi puse lui Sárkány vîrfurile spadei în piept, în dreptul inimii.

— Frumoasă lovitură, zise Doja, încîntat de măiestria lui Balho. De la cine ai învățat-o ?

— Nici n-ai putea crede, căpitane Gyuri. De la bohoțul ăla, căruia i-ai făgăduit un cal!

— Nu mai spune ! făcu mirat Doja, apoi începu să rîdă cu poftă dimpreună cu toți ceilalți, glumind pe seama lui Taill, dar recunoscînd măiestria loviturii învățată de la el.

— Strașnici plugari o să mai fiți și voi, n-am ce zice! făcu baciul Bándy. O să scormoniți pămîntul cu vîrfurile spadei, că numai la ea vă

stă gîndul!

Dar în sufletul lui, bătrînul ostaş era mulţumit. Vor trăi împreună. Doja va avea alături de el nouă oameni, nouă ostaşi tot unul şi unul. Nu-i o ban- derie de mare nobil, e doar o mică ceată, dar nu-şi va face blazonul de rîs umblînd singur, precum cavalerii scăpătaţi care beau pe seama altora şi-s fericiţi cînd un mare nobil îi îmbie cu resturile rămase de la masa lui.

Bándy socotise în gînd cam cît va cheltui pentru mîncarea tuturor, cam cîţi bani va scoate din rodul pămîntului pe care Doja îl căpătase şi cam cît va trebui dat din pungă. Cheltuiala nu i s-a părut prea mare. Acum, bani au destui, pentru multă vreme, ce-o fi mai apoi, vor vedea ei. Şi în afară de asta mai e şi căpitanul Streţcu cu planurile lui. E foarte adevărat, Doja nu pare să fie de partea lui Streţcu în ceea ce priveşte planurile acestuia, dar pînă la urmă s-ar putea să se înduplece. Şi de ce nu ? Ce, nişte ostaşi cinstiţi nu au şi ei dreptul să-şi cîştige pîinea sub soare ?

— Căpitane Gyuri, — grăi Bándy, — eu mă duc în tîrg, să cumpăr cele de trebuinţă pentru drum, că de le-oi da voinicilor ăstora pere pădureţe, or strîmba din nas ! Hai, veniţi doi cu mine !

Porniră cu el Vizi şi Costan. Ceilalţi rămaseră vorbind cu Doja, fericiţi că vor fi tot împreună.

— Baciule Bándy, mie să-mi aduci din tîrg o turtă dulce, cu o inimă în mijloc! îi strigă în glumă Bárány.

Nu se luminase bine de ziuă cînd Ferkó şi ortacii săi ajunseră în Oradea. Trecură pe la toate hanurile, întrebare, şi pînă nu dădură de hanul unde găzduise Doja, nu se lăsară. Goniseră doar toată noaptea numai ca să-l mai apuce în Oradea, să-l întîlnească şi să-i povestească cele ce s-au întîmplat la pod după plecarea lui Doja şi a oastei sale. Ferkó aflase de la oamenii din Szolnok că banul Garay se dusesese spre Dombos, ca să ceară ajutorul magnatului de acolo pentru ca să-l urmărească pe Doja şi Streţcu; ruşinea suferită era prea mare şi nu putea rămîne nepedepsită.

Cînd Ferkó intra pe poarta hanului, Doja şi oamenii lui erau gata

de plecare. Cu un ceas mai înainte plecase Drag și Strețcu. Clipele despărțirii îi apropiaseră din nou pe cei doi bătrâni. Înduioșați, uitînd neînțelegerea care se iscase între ei o dată cu plecarea din tabără, se îmbrățișară cu căldură, și după ce se desprinseseră unul din brațele celuilalt, își strînseseră îndelung mîinile.

— La anul, ne vedem la anul ! repetară ei.

— Strețcule, ai grijă de tine !

— Și tu de asemenea !

Doja simți cum i se revarsă mulțumirea în suflet văzîndu-i pe bătrîni împăcați.

— Gyuri, gîndește-te bine la cele ce ți-am spus ! grăi către Doja bătrînul Strețcu, după ce se desprinseseră din îmbrățișarea acestuia.

— Bine, — spuse Doja, — am tot timpul!

— Nădejdea mi-o pun în tine, mai strigă Strețcu Sări nd în șa.

Doja simți un gol în suflet. Oricum, cu toate toanele lor, el îi iubea pe acești doi bătrîni tovarăși de lupte. Drag îi fusese ca un tată, sub el servise primii ani cînd intrase în oaste și tot el îl susținuse în orice împrejurare, ca să ajungă la o treaptă mai înaltă, căci nu era de ajuns numai vitejia. De Strețcu era tot așa ,de strâns legat ca și de Drag. Luptaseră cot la cot în nenumărate bătălii, se susținuseră în luptă unul pe altul, se împărtășiseră împreună din izbînzile cîștigate, suferiseră și se bucuraseră împreună în tot acest număr de ani petrecuți în oastea regelui. Acum se despărteau, și cine știe dacă peste un an se vor mai vedea. Cu amărăciune în suflet, Doja încăleacă. Sultan era nerăbdător, începu a bate pămîntul, a juca în loc.

— Hai, liniștește-te, liniștește-te, băiatule ! căută să-l potolească Doja.

Ferkó pătrunse în curtea hanului, îl văzu pe Doja încălecat și porni în grabă spre el.

— Isten âldjon meg, Gyuri kapitány! strigă din toată puterea Ferkó , bucuros că-l mai apucase acolo.

Doja struni armăsarul. Vocea i se păru cunoscută, dar de Ferkó nu-și mai aducea aminte ; aproape uitase și de pășania cu banul de Macsó .

— Să-ți ajute Dumnezeu și ție, voinice. Care-i povestea ?

— Necaz mare, căpitane Gyuri. Banul de Macsó l-a spînzurat pe podar !

Acum își aduse Doja aminte de Ferkó , de podar și de toate cele petrecute la pod.

— Cum ? Pentru ce ? izbucni plin de mînie Doja. Se spînzură un om, fiindcă și-a făcut datoria păstrînd buna rînduială ? Și voi, care erați acolo...

— L-a spînzurat chiar în ziua aceea și nu numai pe el, ci și pe vameș ! Iar noi, de...

— Și pe vameș ?

— Și !

— Și ai venit în grabă ca să mi le spui mie ?

— N-am făcut bine ? întrebă Ferkó surprins de întrebarea lui Doja.

— Ba da, ai făcut foarte bine, dar ce pot face eu ? Să mă întorc din drum, nu pot!

— Nimic ! I-a spânzurat, s-a terminat cu ei : nici Dumnezeu nu-i mai poate ajuta. Dar de știut, ne-am gândit noi, cei din Dombos, trebuie să știi ! Din pricina asta am gonit toată noaptea, ca să te întîlnim și să-ți spunem, căpitane Gyuri ! Și să mai știi una : după cum am auzit, banul i-a cerut ajutor magnatului nostru. Poate au și pornit, împreună cu ostașii grofului, pe urmele domniilor voastre — asta-i vestea, căpitane Gyuri !

— Să poftască! spuse Doja nepăsător. Dar îndată căzu pe gânduri.

Vestea pe care i-o adusese Ferkó îi schimbă socotelile : Strețcu plecase pe drumul său, maramureșeni de asemenea, el rămăsese numai cu acești nouă oameni și cu Taill, prea puțini ca să poată preîntîmpina un atac din partea banului și magnatului din Dombos. După spusele lui Ferkó , între el și urmăritori ar fi o depărtare de o zi și-o noapte, dar s-ar putea să fie și mai puțin, s-ar putea ca numai după cîteva ceasuri ei să sosească în Oradea și să le ia urma. Fără îndoială, cum vor sosi în Oradea vor întreba și vor afla cu ușurință că ceata s-a despărțit și-a luat-o pe trei căi deosebite. Îl va urmări pe el sau pe Strețcu ? Strețcu are o ceată mai numeroasă și-ar putea face față unui atac, el nu! Ar însemna să-și piardă oamenii și să se piardă și pe el, și pentru ce ? De bună seamă magnații vor întreba de el, nu de Strețcu, al cărui nume nici nu-l știu. Se vor găsi unii care să-i îndrepte pe urmele lui, e și mai ușor, el doar ține drumul cel mare al țării, spre Ardeal. Ce-i de făcut ? Cumpăni în gînd, apoi hotărî să ocolească orice încurcătură. Așadar, se va abate din drumul țării și pe un drum lăturalnic se va îndrepta spre munți. Era cea mai bună hotărîre și pe dată îi făcu semn lui Bándy și lui Taill să se apropie. Taill va porni la drum singur, în urma lor. De cumva va fi ajuns în urmă de către magnați, el îi va îndruma pe un drum greșit.

— Îmi pare rău că nu putem merge amîndoi, — spuse Taill, — dar sînt mulțumit că-ți pot fi de folos, căpitane Gyuri!

— Uplete un dășag cu merinde și dă-l dumnealui, porunci Doja lui Bándy.

Ferkó mai sta încă în fața lui Doja, aștepta.

— Îți mulțumesc, voinice, îmi pare bine că mi-ai adus vestea aceasta. Cum ai spus că te cheamă ?

— Ferkó , Ferkó din Dombos ! răspunse tare iobagul de pe pustă.

— Ești un om vrednic, Ferkó . Doja îl privi cîțva timp cu dragoste fiind pătruns în suflet de devotamentul lui Ferkó . Îmi pare rău că m-ai găsit tocmai în clipele plecării, dar n-avea teamă : n-o să uit graba cu care ai venit să-mi dai veste ! Îți urez tîrg bun !

Doja dădu semnalul de plecare, dar Ferkó se puse înaintea lui Sultan:

— Căpitane Gyuri, stai un picuț, numai un picuț! El își scoase pălăria de pe cap, o strînse cu amîndouă mîinile și începu : Noi, după cum se știe din moși-strămoși, am fost mileți; am fost mileți și-am ajuns iobagi, ăsta-i baiul, căpitane Gyuri! Și nu-i numai atît, dar magnatul din Dombos vrea să ne ia patru chible de ovăz, nu numai două. Este lege pentru asta, căpitane Gyuri ? Domnia ta trebuie să știi!

— Lege ? se întrebă Doja negăsind un răspuns.

— Da, lege ! Dă-ne un sfat, căpitane Gyuri, ce să facem ? Ne calcă tîlharul în picioare, ne aduce la sapă de lemn, și doar am fost mileți!

— Puneți mîna pe hanger, ce mai așteptați ! Ce fel de mileți ați fost voi de vă lăsați călcați în picioare ? Auzi! Am fost mileți! Dovediți asta — de vă lăsați o să vă ia și pielea de pe voi!

— La asta nu ne-am gîndit! spuse Ferkó .

— Nici să nu vă gîndiți prea mult! Faceți-o !

— Să știi c-o facem ! răspunse hotărît Ferkó și fiindcă Doja își îndreptase calul spre poartă, tînarul se ținu după el, lîngă scara din dreapta : O facem, căpitane Gyuri, ai să vezi, și să auzi ! Bun armăsar ai, căpitane Gyuri, dar și ai noștri sînt zmei! Păcat că n-ai timp să-i vezi, așa cai mai rar !

— Vino la anul, voi veni și eu la tîrg... mi-i arăți atuncia ! O să-mi spui tot atunci și ce-ați făcut cu magnatul vostru ? Nu vă lăsați, puneți mîna pe hangere !

— Dumnezeu să-ți ajute, căpitane Gyuri ! îi strigă Ferkó , cînd calul acestuia ieși în uliță.

Ferkó rămase lîngă poartă pînă ultimul călăreț din ceata lui Doja părăsi curtea hanului, apoi străbătu curtea spre ulița din fața hanului, acolo îl așteptau ortacii lui.

— Ei, ce ți-a spus ? îl întrebă bătrînul țiteraș, care coborîse din igaș.

— Ce să spună ? Mîna pe hanger ! Nici o chiblă mai mult tîlharului de magnat. Asta-i porunca căpitanului Gyuri, dacă vreți să știți ! strigă Ferkó și vru să se zvîrle în șa, dar bătrînul îl opri.

— Bravo, asta-mi place! Si alta ce ți-a mai spus ? mai întrebă iscoditor bătrînul țiteraș.

— Ce să-mi mai spună ? „Peste un an ne întîlnim aici, în tîrg, să vii peste un an să-mi spui ce-ați făcut cu magnatul!“ asta mi-a spus. Vrea să ne vadă și caii! La anul aducem cei mai mîndri mînji, tot pe

ales, să nu ne facem de rîs în fața căpitanului Gyuril Hai, urcă-te în igaș, pornim !

— Eu rămîn aici. Mulțumesc că m-ați adus — o iau spre biserica cea mare, la sfînta slujbă. Tîrg bun! le ură bătrînul.

— Închină-te și pentru noi, îi spuse Ferkó și puse piciorul în scară.

— Pentru voi, de ce ? Așteptați pînă îmbătrîniți, iar pînă atunci puneți mîna pe hanger, cum v-a spus căpitanul Gyuri; altcum nici n-ar avea Dumnezeu ce să vă ierte !

— Drept ai, moșule. Ascultă aici, de vindem caii cu preț bun, îi tragem un chef de să se ducă vestea. Pregăteșteți strunele, vreau s-aud balada pusteii și-a viteazului arcaș ; să nu cumva să te prinzi cu alții !

— N-avea grijă, Ferkó le, eu de voi mă țin. Tîrg bun, băieți!

După ce igașul și călăreții din pustă porniră spre obor, țiterașul o luă șoltic-șoltic spre catedrală. Acolo urma să se întâlnească cu un popă care-i dăduse o încredințare. Bătrînul o dusesese la bun sfîrșit și acum trebuia a-i aduce popii răspunsul. Bucuros s-ar fi lăsat păgubaș, dar popa acela îi insuflase o teamă, care totuși nu era teamă, ci o convingere temătoare că trebuie să-i urmeze poruncile. Era ajunul sfîntului Dumitru, ziua sorocită pentru întîlnirea cu popa Laurentius. Popa îi dăduse întîlnire în fața catedralei, îl va aștepta acolo. Tot tîrîndu-și picioarele, bătrînul țiteraș se gîndea că n-ar fi rău dacă nu l-ar mai întîlni pe popă niciodată ; nu-i plăcea omul. Dar își dăduse cuvîntul și cuvîntul trebuie ținut, mai ales față de oamenii care sînt tot timpul cu blestemul pe buze și cu mîna pe spadă, căci popa în afara crucii care o purta pe piept mai avea și o spadă lungă la șold. Cu oameni de felul acesta nu știi niciodată cum e bine să te porți. Ca să fugi din calea lor iar nu poți, căci te întîlnești cu ei cînd nici nu te aștepți.

Dimineața era cam rece; bătrînul înțepenise în igașul iobagilor din Dombos, iar acum sufla și un vînt înțepător care-l făcu să-și strîngă în jurul trupului anteriorul zdrențuit. Înainta cu greu prin ulița bătută de vînt, și pe măsură ce se apropia de catedrală, se gîrbovea cît mai mult ca să pară un adevărat cerșetor.

Slujba de dimineață nu începuse. Cînd fu în apropierea catedralei începură să sune clopotele: întîii cel mare, cu sunetul lui prelung, apoi cele mici, completînd armonia. În fața catedralei se afla o ceată mare de călugări. Erau călugării cerșetori și pribegi înfolați în zdrențe, duhnind a murdărie. Bătrînul se apropie și-i cercetă pe furiș — popa nu era printre ei. Cîțiva îl văzură cu țitera pe spate și începură să se rătoiască la el. Un cerșetor țiteraș atrage mai totdeauna obolul credincioșilor asupra lui, în dăuna lor, și din pricina asta căutară să-l alunge strigîndu-i ocări și blesteme. Fu nevoit s-o ia la sănătoasa, uitînd de șchiopăt. Cînd ajunse la colțul uliței, își întoarse capul, și

văzînd că nu-l urmărește nimeni, hotărî să-l aștepte pe popă acolo, deși bucuros ar fi luat-o spre obor. Nu așteptă prea mult; după puțin timp apărură un grup de trei, între ei îl recunoscă pe popă. Era cel din mijloc, înalt și spătos, roșcat, cu vocea puternică, nestăpînită. Bătrînul își trase țîtera în față și zdrăngăni de cîteva ori ca să le atragă atenția, căci vorbeau cu însuflețire, tot oprindu-se în loc, căutînd să se convingă unul pe altul — pesemne erau angajați într-o dispută teologică și nu se înțelegeau. Bătrînul mai zdrăngăni o dată, de data aceasta mai tare, ca să fie auzit.

— Pe barba sfîntului Nepomuk, ăsta trebuie să fie bătrînul Rigo, țîterașul! Își îndreptă privirea spre el popa Laurentius. Apoi se desprinsă din grup și se îndreptă spre bătrîn : Ți-am spus să aștepți la ușa catedralei, ce cauți aici ? se răsti popa la el.

— Lăudat fie domnul nostru Isus Hristos ! grăi bătrînul ca să cîștige timp.

— Amen. Hai, zi-i! se răsti din nou popa Laurentius.

— Am fost în fața catedralei, dar oamenii sfînției tale m-au alungat.

— Care oameni ? Ce fel de oameni ? Eu n-am nici un fel de oameni! se stropși popa.

— Călugării cerșetori, sfînția ta ! îngăimă bătrînul.

— Păduchii aceia nu sînt oamenii mei, să nu te mai aud cu astfel de vorbe, m-ai înțeles ?

Bătrînul Rigo trase cu coada ochiului spre însoțitorii popii — erau doi călugări. Unul îmbrăcat în rasă albă, era un dominican, celălalt era un inchizitor, deși hainele nu-l arătau să fie, dar bătrînul îl cunoștea, fusese o dată în cercetarea lui și n-ar fi vrut să mai ajungă a doua oară.

— Să am iertare, părinte Laurentius, eu credeam că sînt oamenii sfînției tale, i-am văzut totdeauna în preajmă-ți! Apoi începu în șoaptă : Am fost în Munkács, acolo unde m-ai trimis ; starețul a citit cele ce i-ai scris sfînția ta, dar spune că vrea să le audă din gura sfînției tale, să te duci acolo de sfintele sărbători ale Crăciunului și să le predici, așa vor !

— Vorbește mai tare, n-am nimic de ascuns! spuse fără să se sfiască popa Laurentius.

Bătrînul Rigo tăcu și-și îndreptă privirea spre inchizitor.

— Nu mai am nimic să spun sfînției tale... te așteaptă, atît!

— Nevolnicii ! strigă popa și se întoarse spre tovarășii săi. Pretutindeni sînt așteptat, vedeți? Credeți poate că mă așteaptă pe mine, popa Laurentius? Nu, nu pe mine mă așteaptă, așteaptă cuvîntul domnului ! Adevăratul cuvînt al domnului !

Cei doi se priviră unul pe altul, nu răspunseră nimic. Popa Laurentius își aplecă capul într-o parte, uitîndu-se la ei pieziș.

— V-am spus: biserica lui Hristos nu-i asta ! arată el cu mîna spre catedrală. Biserica domnului îi jos, în sufletul gloatelor ! Între zidurile înalte ale catedralelor stăpînesc episcopii ; dincolo stăpînește domnul cel drept și neîndurător !

Popa Laurentius, cu numele laic de Meszâros Lorincz, era om încă tînăr, înalt ca un alebardier și nu prea avea înfățișarea de cleric. Pe cap purta o pălărie popească, dar timpul și multa întrebuintare îi schimbaseră forma. De sub pălărie îi atîrnau pletele arămii. Barba, cam rară în fir, o avea tăiată ascuțit și părea mai roșcată ca pletele. Ca îmbrăcăminte purta un anterior lucios, pe vremuri reverendă popească, dar acum era scurtată, așa că nu-i ajungea decît pînă la genunchi. Mijlocul îi era încins cu o curea lată de care atîrna o spadă grosolană. În picioare avea cizme cu pinteni. Numai crucea de alamă care-i atîrna de un lăntșor, pe piept, îl arăta pe cleric.

Bătrînul Rigo abia aștepta să plece. Îi spusese ceea ce avusese de spus. Ce mai vrea cu el ?

În depărtare se auzi sunetul unor trîmbițe și nu după mult timp apăru după colțul uliței alaiul episcopului. Dominicanul și inchizitorul se dădură la o parte din drum: popa Laurentius mai rămase în mijlocul uliței bombănind blesteme la adresa episcopului care, spunea el, a uitat că Isus a intrat în Ierusalim călare pe un asin. Dar cînd cei doi trîmbițași călări care deschideau cortegiul fură în apropierea lui, feri și el din cale. Rigo găsi nimerit prilejul pentru a o lua la sănătoasa. Se trase spre clădirea din dreapta și porni în lungul zidului, spre colțul uliței.

Suita episcopului era mult mai numeroasă decît a unui mare senior. Înainte călăreau cei doi trîmbițași care deschideau drumul, urma port-stindardul însoțit de cîțiva ostași, călugări dintr-un ord ostășesc, apoi venea sfinția sa, însoțit de obicei de primul vicar al episcopiei, care călărea alătura. În urma lor se aflau mai mulți curteni sau oaspeți ai episcopului, care urmau să ia parte la slujba religioasă. Cortegiul se încheia cu un grup de ostași.

De data aceasta, grupul ostașilor ce însoțeau cortegiul era mai numeros ca de obicei, și cînd episcopul descălecă și intră în catedrală însoțit de curteni și oaspeți, ostașii împrăștiară, împungînd cu vîrfurile spadei, ceata zdrențăroasă a călugărilor cerșetori, care-și începuseră milogelile. Se stîrni larmă în uliță și asta-l făcu pe bătrînul Rigo să se oprească în loc. Era un luciul neobișnuit ca cerșetorii călugări să fie alungați din fața bisericii și faptul că acum erau fugăriți îi atrase atenția. „Fără îndoială sfinția sa pregătește ceva !“ gîndi el și-și întoarse pașii furișîndu-se în lungul zidului. Apropiîndu-se de catedrală, încetă să mai șchiopăteze și-și îndreptă spinarea cît mai firesc, pentru a-i face pe ostași să creadă că și el e un orășean oarecare ce vine să asculte slujba de dimineață.

Slujba fu făcută cu mai mulă solemnitate și însuși episcopul oficie. În apropierea amvonului stăteau cei trei : popa Laurentius era în mijloc și nu părea nici de fel impresionat de fastul cu care episcopul și preoții ajutători îndeplineau serviciul divin. Tot timpul își netezea barba roșcată, privea disprețuitor în jur, căutînd parcă aprobarea credincioșilor pentru atitudinea lui.

După slujbă, popa Laurentius fu poftit să se urce în amvon și să predice susținându-și tezele. O făcu aproape alergînd, urcînd treptele cîte două și trei deodată. Cînd fu sus și cînd toți așteptau să-l vadă închinîndu-se, plecîndu-se reverențios spre episcop și suita sa, el începu tumultuos să dea drumul unei cascade de blesteme și afurisenii asupra mai marilor bisericii. Fără îndoială asta nu era predica așteptată, părintele Laurentius nu susținea nici o teză, tot ce-i ieșea de pe buze nu era decît blasfemie, sacrilegiu. Chiar atuncea cînd începu a îngăima fraze scurte, repezite, în care era vorba despre republica lui dumnezeu, despre Isus regele, despre ogorul domnului năpădit de mărăcini, ascultătorii tot nu reușiră să înțeleagă cele ce vrea să spună. Copleșit de mînia care-i ardea sufletul, popa Laurentius tuna și fulgera, dar din spusele lui nimic nu era de înțeles — doar blasfemie și sacrilegiu.

Unul dintre oaspeții episcopului îi șopti acestuia :

— Cred, sfinția ta, c-a fost de ajuns să vă convingeți.

Cel care vorbise era unul dintre canonicii episcopului de Csanád, trimis la Oradea ca să-l prindă pe popa Laurentius și să-l aducă în fața judecății inchizitoare din Seghedin, unde i se deschise un proces de erezie.

Episcopul nu-i răspunse ; părăsi doar catedrala, ceea ce era un răspuns și un îndemn pentru cei însărcinați eu justiția canonică.

Dominicanul care-l însoțise pe popa Laurentius urmă cortegiul episcopului. El ar fi trebuit să-i răspundă popii combătînd tezele acestuia, dar odată episcopul plecat, nu mai putea fi vorba de nici o dispută, rolul său sfîrșise înainte de a începe. Rămase în schimb inchizitorul.

În cîteva clipe catedrala se goli. Chiar și acei dintre credincioși ale căror inimi băteau în același ritm cu inima popii Laurentius, părăsiră catedrala în grabă, pentru a nu li se aduce și lor vreo învinuire.

Cînd se văzu singur, acolo sus, în amvon, avînd în față numai pilaștrii, icoanele, statuiele și nici un credincios, popa Laurentius începu să-și dea seama că toate asigurările care i se dăduseră din partea episcopului, că va fi liber să spună tot ce crede, nu fuseseră decît o capcană. Își îndreptă gîndul spre spadă, spre împotrivire. Hotărî să nu coboare. Legea apăra pe toți acei care căutau refugiul înlăuntrul bisericilor, va uza și el de acest privilegiu acordat pînă și asasinilor.

Dar inchizitorul își avea și el interpretarea lui în privința acestei legi : ereticii, blasfematoirii, cei ce comiteau sacrilegii nu puteau să se bucure de puterea protectoare a bisericii. Așa că el făcu semn ostașilor să-l dea jos pe popă de pe amvon. Cînd ostașii dădură năvală pe scară, popa Laurentius trase spada, dar locul era prea strîmt pentru apărare și după cîteva încrucișări de spadă se dădu prins.

Bătrînul țiteraș se pitise după un agheazmătar. Stătea acolo tăcînd chitic, privind cum îi leagă popii mîinile și picioarele, cum apoi îi pun călușul în gură și-l coboară. Avu teamă că la ieșire vor da cu ochii de el, dar inchizitorul conduse pe ostași spre o ușă laterală, care dădea în curtea mănăstirii alăturată catedralei. Rigo se furișă spre ușa principală și cum se văzu în uliță, o luă grăbit spre obor. Nu-i părea prea rău de cele întîmplate, căci popa nu făcea parte dintre oamenii la care ținea. Dar vestea pe care o va aduce în obor, cîntată în două strofe, va fi o veste mare și fără îndoială va fi bine răsplătită, deoarece popa Laurentius avea mulți sprijinitori printre oamenii de rînd.

Vîntul se liniștise. Tîrgul începuse să prindă viață. Oamenii se foiau de colo pînă colo, privind mărfurile. Se strigau prețurile, deși vînzarea începea abia a doua zi.

Soarele se înălțase binisor și strălucea vesel dînd voie bună celor veniți la tîrg. Neavînd ce face, oamenii s-au dat la cîte o stacană de băutură — e doar ziua tîrgului. Ferkó a cinstit cam mulțisor, acum se foiește prin tîrg și cîntă. Uneori se oprește în fața vreunui cunoscut pe care-l întîlnește — un pustean ca și el venit cu caii la tîrg. Și-i deapănă povestea celor patru chible. Și nu numai atît, dar îi dă și leacul, așa după cum i-a spus Doja : „Mîna pe hanger fraților !“

Unii au și alte griji, alte necazuri. Vezi bine, viața îi grea, tare grea — toți cer bani de la iobag : episcopul zece florini pentru biserică, regele atîtea mărci care i se cuvin, castelanul de asemenea. Pentru pod trebuie plătit, pentru moară tot așa. De vrei să te însori, plătește ! Doamne, doamne ! Și cînd te gîndești că omul abia o dată-n an poate vinde ! Și ce poate vinde iobagul în afara vitelor sale ? Nimic ! Iată-i pe orășeni : ei vînd de toate și nu numai o dată în an, ci în fiecare săptămîină, și în afară de asta ei nu au atîtea de plătit ; s-au umplut de bani ! Să-i ia naiba ! Par tot așa de îngîmfați ca și nobilii, și te mai și înșeală cînd pot !

Țăranii se uită chiorîș la orășeni. Nici Ferkó nu-i poate înghiți — n-au încercat niciodată să-i ia vitele fără să-i plătească, dar de suferit tot nu-i poate suferi. Adică cum, ei sînt mai breji ca iobagii ? De ce tot greul pe umerii iobagului, iar pe-ai lor nici o povară ? Nici tu none¹, nici tu chible, nici taxe și zile de clacă, cum vine asta ? Ce, ei nu trăiesc în țară ?

Ferkó e plin de harțag și n-are asupra cui să și-l verse. Seniorii nu umblă prin tîrg, și chiar dacă ar umbla, au totdeauna ostașii cu ei, iar Ferkó, în afara harapnicului, nu are inimic în mînă, hangerul și celelalte arme îi sînt acasă, pe peretele zomorniței. Se mulțumi trecînd prin fața șatrelor neguțătorilor, să mai zvîrle ici-colea cîte o împunsătură cu limba lui ascuțită. Dar neguțătorii își văd de treburi, arată privitorilor marfa, strigă prețurile, unii însă rîd de el:

— Ia, acolo, un iobag beat, cine stă să se uite în gura lui ! Au ei

necazurile lor, doar nu și-or pune mintea cu unul care s-a întrecut cu băutura !

— Așa ! Iată-l pe bătrînul Rigo !

Ferkó se îndreaptă grăbit spre el. Moșul își zdrăngănește domol strunele. Cîntă ceva plîngăreț în care-i vorba de un popă Laurentius pe care mișei au pus mîna, l-au legat burduf și l-au dus în fața inchiziției pentru cuvintele lui drepte. La dracul, Ferkó n-are urechi pentru astfel de cîntece! Ce, a înnebunit bătrînul Rigo ? Auzi, popă ! Asta-i cîntec ?

Dar cei cîțiva strînși în jurul țiterașului îl ascultă atenți și Ferkó n-are inimă să-i tulbure. Sînt și ei țărani ca și el și de, te pomenești c-o fi vorba tocmai despre popa lor ! La drept vorbind și lui i-ar cădea rău dacă părintele

1 Nonă — a din recolta sesiei iobăgești, cuvenită seniorului. noua parte (N. A.)

Iosif ar păți cum spune cîntecul bătrînului c-a pățit-o popa acela. Rigo l-a zărit și el și schimbă cîntecul. Zdrăngănește țitera cu putere, parcă tropot de cai și zdrăngănit de spade iese din ea :

„Pe la podul Tisei, pe la pod de vamă.

Într-o dimineață, cu cer de aramă

Se-ntîlniră-n față — se-ntîlniră, frate.

Nedreptatea neagră și dîrza dreptate.

Cea dreptate aspră, gata de răscoală

A grăit mînioasă spre trufia goală :

Hei, banule Garay, domn ce tîlhărești,

Vrei să calci și legea, s-o nesocotești ?

Și răspunse banul, săltînd scutul greu:

Capu-n prund, iobage, legea ta sînt eu !

Dar mări dreptatea — Doja cel viteaz

Nedreptatea neagră o lovi-n obraz

Cu spada tăioasă, cu mîină voinică —

Fuge banul Garay, fuge plin de frică."

Bătrînul Rigo s-a oprit din cîntat. Ferkó scotocește buzunarul, scoate doi bani de argint, dintre care pe unul îl zvîrle în talerul de lemn al bătrînului. Ar fi putut să n-o facă, căci îl adusese cu igașul, dar cum să nu plătească cînd i s-a cîntat ceva care i-a mers drept la inimă ? Celălalt ban îl vîrî în buzunar și porni spre șatrele turtarilor, ca să cumpere cu el puiul tîrgului, o inimă de turtă dulce — pentru Sári , arz-o vina !

După cîțiva pași stă în loc :

— Moș Rigo, să nu uiți cumva, după tîrg o facem lată. Să nu te

pună naiba să te încurci cu alții !

— N-avea teamă, Ferkó le !

Și bătrînul începe să-și mîngîie iarăși strunele, apoi dădu drumul glasului:

„Hei, un iobag trăia-ntr-un sat.

Nu trăia, ci chinuia,

Amărîtă viață avea...”

De către amiază dădu năvală în târg banul Garay însoțit de banderia sa și de magnatul din Dombos cu ostașii săi. Întrebase pe la toate hanurile, dar nu aflase nimic din cele ce urmărea, numai la un han de margine, un călător străin știu să-i spună cîte ceva, îndrumîndu-l în obor, ca să-l învălmășească cu mulțimea celor veniți să vîndă și să cumpere.

CAPITOLUL II

1

De vreo cîteva zile, judele satului în care s-a născut Gheorghe Doja nu-și mai află liniștea. Noaptea doarme iepurește, iar ziua, la muncă, la spart țelina, stă cu ochii în patru. „Doamne ferește, nici nu știi cînd te trezești cu ei în sat!“ își tot spune judele Âdâm Csuka.

După fiecare brazdă trasă, bătrînul jude își rotește ochii în toate părțile. Știe bine : dacă e să vină, numai de la pripor pot coborî în sat, însă, grijuliu, el privește în toate laturile, ca să nu fie luat pe neașteptate, venind de către pădure sau trerînd pasul printre stîncile sfîntului Andrei. Dar în zadar, cei așteptați nu se văd, și asta îi mărește și mai mult neliniștea și-l întărită ; înfîge ciudos fierul plugului în pămînt, se rățoiește la fiul său, om aproape bătrîn ca și el, strigă la nepotu-său care merge înaintea boilor, mai și înjură uneori și tot așa, brazdă cu brazdă. Borzicul e aproape deștelenit și cei așteptați tot nu se zăresc venind. Judele Âdâm Csuka și-a urît zilele : Doamne, de s-ar sfîrși odată !

Ajuns cu plugul în imarginea cealaltă a Borzicului, vecinul său Boldiszâr — un iobag cam surd și neputincios — îl întreabă după fiecare brazdă :

— Nu se văd ?

— Nu!

Și iarăși își pune judele Adám palma streășină la ochi și privește în toate părțile și mai mult spre pripor, dar de văzut nu vede pe nimenea.

— Ce-ai spus ? Vin ? îl întreabă răcnind Boldizsâr.

Judele Ádám strigă dm toate puterile ca să-l audă și surdul și ceilalți iobagi care trag brazde pe Borzic :

— Nu vin, măi, nu vin, dați-i înainte !

După ce se scarpină sub căciulă și-și scuipă în palme, Ádám Csuka înfinge din nou plugul în brazdă și răcnește la boi:

— Hăis, hăis Bodor, Bodor na !

Iobagii satului sînt mai toți la arat, sparg Borzicul — o tablă mare de pămînt înțelenit. Borzicul l-au folosit ei, din moși-strămoși, ca pășune, dar a venit poruncă de la castel ca să fie spart. Brazdele să stea să degere la iarnă, să le prăjească soarele vara viitoare, apoi să fie arat și pe urmă semănat cu grîu de toamnă. Iobagii s-au cam codit, s-au lăsat pe tînjeală, doar, doar o uita seniorul și pămîntul va rămîne tot în folosința lor; din pricina asta au întîrziat cu spartul. Însă, iată că în preajma sfîntului Dumitru s-au trezit cu intendentul în sat. A fost o zi nefericită ziua aceea : schingiuri, vaiete, jale și amar. Doamne, cîte n-au pătimit!

A doua zi a ieșit tot satul la plug, la spart Borzicul. Și de atunci trudesce într-una ; peste o zi-două, Borzicul și-a schimbat fața, și tot așa și stăpînul. Oamenii nu vor mai cosi iarba deasă care creștea pe Borzic, vitele lor nu vor mai paște acolo. Ei vor ara și semăna, vor culege, iar rodul va lua calea castelului. Nemulțumirea sapă adinc în sufletele iobagilor ; dar poți face ceva ? Dacă așa vrea stăpînul nesătul, așa trebuie să fie ! Borzicul e a treia tablă deștelenită în ultimii ani, și cu fiecare tablă de hotar răscolită de plug, greutatea apasă și mai mult asupra grumajilor iobăgești.

Dar toate acestea treacă-meargă, altu-i necazul care-i înspăimîntă și care-l face pe judele Ádám Csuka să nu-și mai afle liniștea. De cîteva zile a ajuns un zvon pînă la ei, l-a adus un iobag din Topa : e vorba să vină de la castel cu noile și dreptele judecăți! Cel din Tapa a căzut într-o seară în sat și s-a pus pe văicărit :

— Fraților, vai și amar de zilele noastre... pregătiți-vă și voi tălpile, spinările, că peste trei-patru zile îs și la voi în sat, cu dreapta judecată cea nouă !

— Ce dreaptă judecată ? Ce mai e și asta ? l-a întrebat încruntat judele Ádám Csuka.

— Ehe, o să vedeți voi, că noi am văzut: iată !

Omul își dete jos buica, își scoase cămașa. Iobagii satului privesc îngroziți dungile roșii. Unele mai au coji și sînge închegat, altele s-au învinețit fără să sîngereze. Judele Ádám i se minunează, nu-i vine să creadă — ceea ce-a fost în ajunul sfîntului Dumitru, a fost floare la ureche pe lîngă cele văzute.

— Cum, tot satul ? întreabă el pe topan. Poate numai pe acei care nu și-au îndeplinit îndatoririle, mai spune judele.

— Aș... pe toți! Asta-i spre aducere-aminte, ne-a zis notarul

seniorului. E vorba de o dreaptă judecată nouă, o să v-o citească și vouă de două sau chiar de trei ori, iar ca să țineți minte că altă faină se macină acuma pe moara dreptății — o să vă facă să nu uitați mai cu fierul roș, mai cu corbacrul!

— Doamne, doamne ! făcură iobagii și din ziua aceea îs tot cu frica în sîn.

Topanul a plecat în drumul lui, oamenii însă nu mai au liniște, iar așteptarea îi și mai chinuitoare. „Cel puțin de-ar veni o dată să se isprăvească !“ sînt de părere iobagii și tot așteptînd silesc să spargă Borzi- cul, să nu le mai ridice vină și din asta.

Judele e un om baton care a văzut și pățit multe și peste multe a trecut el și satul lui, dar cum s-au înrăit lucrurile de cîțiva ani nu-și amintește să fi fost vreodată. Cu toată chibzuiala și șiretenia lui nu se mai poate face față. Mai că-i vine să se lepede de slujbă, dar poate lăsa satul în voia soartei ? Âdâm Csuka își cunoaște oamenii: unii și-ar lua lumea-n cap și s-ar pribegi : alții, ca Kulcsár spre pildă, cine știe ce trăsnaie ar mai face și-ar avea întreg satul de suferit ! Nenumărate gînduri îi trec judelui prin minte și-l chinuie și-i pîrjiolesc sufletul.

După-amiază, cînd aproape se mai liniștise la gîndul că poate nu vor mai veni în ziua aceea, el își aruncă din nou ochii spre pripor. „Doamne, — înlemni bătrînul Âdâm Csuka, — iată un călăreț! Uite-l ! Uite-l cum stă deasupra priporului și-si joacă în loc armăsarul !“

Judele răsturnă plugul, lăasă boii în seama feciorului său și alergă spre mijlocul arăturii, unde un nepot mîna caii la o grapă colțuroasă.

— Deshamă calul din stîngă, vin ! țipă el îngrozit.

Nepotul, un flăcăiandru isteț, care știa despre ce-i vorba, desprinsă în grabă calul din ham, făcu palmele scară și se alătură de cal. Judele puse talpa cizmei în palmele flăcăului și Sări pe spinarea calului. Lovind cu călcîile în coastele animalului, îi strigă nepotului ;

— Fuga pînă la Kulcsár ! Să se înfunde în pădure, trei zile să nu mai dea prin sat!

Kulcsár acesta îi face mare necaz și bătaie de cap judelui Âdâm E un om gîlcevitoeir și hărțăgos față de slujbașii castelului și, în afară de asta, mai și vînează pe furiș în pădurile senioriale, deși știe că n-are voie.

Din goana calului, bătrînul jude chiuie peste Borzic. Doi iobagi îi răspund — sînt jurații satului, ajutoarele sale. În grabă mare desprind și ei caii din hamuri, încalecă și pornesc pe urmele judelui.

În urma lor, iobagii au înlemnit. Cîteva clipe au ținut cu toții ochii ațintiți asupra culmei dealului, în dreptul priporului. Au zărit cu toții călărețul: Vai, vai — iată că-s aici ! Și zi cu munca : hăis, cea, hăis, cea ! Strigătele se încrucișează peste Borzic, plugurile se înfig și mai afund în brazdă, boii opintesc, trag din greu, pufăie pe nări, gata să poticnească sub loviturile oamenilor.

Judele și cei doi jurați coboară în grabă spre sat. Cum ajung pe vale își aruncă iarăși privirile spre pripor : călărețul e tot acolo, și tot singur. Bine, foarte bine, să-l țină Dumnezeu în loc pînă ajung ei la talpa priporului !

— Dă fuga la biserică și spune-i părintelui Grațian să vină în grabă la pripor ! poruncește judele Âdâm ca un comandant în fața unei mari bătălii. Pînă acum a tremurat, de cînd are primejdia în fața s-a liniștit; ce-o fi, o fi !

Unul dintre jurați și-a îndreptat calul spre biserică ; aleargă în goana mare a calului. Dinspre biserică se aude clopotul, dangătul lui răsună pînă în depărtare. Pesemne l-a auzit și călărețul, căci pornește din loc, o ia spre dreapta.

— Să știi că s-a dus să vadă pămîntul căpitanului Gyuri! O să-i ia seniorul pămîntul înapoi ! grăi Adám Csuka temător.

— Oare ? făcu juratul care rămăsese cu el.

— Așa-i, o să-i ia pămîntul înapoi, o să vezi! Întări el propriile vorbe.

— De, poate, dar regele ce-o să spună ? Doar el i l-a dat!

— Ce, rege ? Păi ce, ăsta-i rege ca Mateiaș ? Asta-i ciuhă de care nu se sperie nici ciorile, darămite un magnat cum e seniorul nostru ! zise judele cu dispreț.

— O fi, dar mai e și căpitanul Gyuri. Crezi c-o să se lase cu una, cu două ? Doar i-ai auzit de nume !

— Ehei, căpitanul Gyuri! Numai Dumnezeu știe de mai e în viață ! și judele scoase un oftat adinc.

Juratul trimis după preot a venit și el. Tustrei descalecă și-și potrivesc zăbunele, ca să-i primească cum se cuvine pe cei așteptați. Pornesc împreună spre talpa priporului, iar ochii și-i tot aruncă spre culme. Călărețul s-a întors iar în dreptul coborișului ; stă călare și privește peste sat, poate și mai departe, peste crestele munților din zare.

Călărețul era Gheorghe Doja și nu cel pe care îl așteptau oamenii îngroziți. Doja era singur și n-ar fi vrut să intre în sat fără însoțitorii săi. Grăbit ca să-și vadă satul, o luase cu mult înaintea celorlalți, și acum stă și-i așteaptă, privind împrejurimile, satul.

Soarele tomnatic încălzește binișor, ceru-i senin, ochiul străbate pînă la mari depărtări. În dreapta și-n stînga, coline. În depărtare, munții. Jos, în vale, ca într-o copaie, satul. Frumoasă priveliște ! Cîți ani or fi de cînd n-a mai dat prin sat: zece, doisprezece ?

Tristețea îi copleșește sufletul. Da, iată, acolo, lîngă cotul pîrîiașului, coliba în care s-au născut, coliba Dojeștilor! Stă singură într-un ocol, o recunoaște — e aceeași pe care a părăsit-o cu ani în urmă. Pare puțin spetită într-o parte ; oare o fi locuind cineva în ea ? Nu, vezi bine că nu ! Dar Gri- gorie, fratele mai mic ? O fi mare acum,

poate s-o fi însurat. Nu cumva s-a mutat acolo, pe pământul căpătat de el ? Parcă se vede printre arini un bordei, o poiată. Hm ! Țsta-i satul în care m-am născut, unde-mi sînt îngropați părinții! Oare cum mă vor primi oamenii, mă vor recunoaște ? Cine o fi acum jude ? Fără îndoială bătrînul Csuka trebuie să fi murit de mult! Dar părintele Grațian, s-o fi stins și el ? Au trecut atîția ani! Mama ! Nici mama nu mai e în viață ! Vai! cum m-am înstrăinat ! și Doja oftă din adîncul pieptului.

Sultan pare nerăbdător, bate pământul cu copitele, sforăie.

— Stai, stai Sultan ! caută să-l liniștească Doja. Uite satul meu, îl vezi ? și se apleacă în șa, bate cu palma grumazul armăsarului. Îl vezi, Sultan ? Aici o să trăim, pe valea asta îngustă ! Ce zici, cam strîmt, nu ? O să ne înăbușim aici, Sultane. Întinsul pusteii poate nu-l vom mai vedea niciodată !

Sultan nechează, nechezatul nu mai răsună ca pe pusta fără margini. E totuși un nechezat de armăsar focos, care pare ca o provocare adresată liniștii ce învăluie totul în juru-i. Undeva, în urmă, răspunde un corn. Doja își întoarce calul, vede apropiindu-se oamenii care l-au însoțit. Cornul sună din nou, ecoul străbătu valea și se înfipse în sufletele celor trei dregători ai satului care așteptau la talpa priporului.

Unul cite unul apărură și însoțitorii lui Doja pe culme, făcînd front în dreapta și-n stînga căpitanului lor, ceea ce mări și mai mult spaima celor din vale, care așteptau cu inimile strînse. Judele numără pînă la zece. Zece călăreți !

„O fi intendentul, notarul cu dările, cu clăcile, poate și schingiuitorul !“ gîndi plin de neliniște.

— Trebuia să-l silești pe părintele Grațian, spuse al doilea jurat. Ce ne facem fără el ?

— Acu, ce-o vrea dumnezeu! răspunse juratul care alergase după preot.

Cornul mai sună o dată, apoi Doja porni în jos, coborînd priporul, ceilalți se înșiruiră după el.

— Doamne, nu ne lăsa ! murmurară dregătorii satului și se descoperiră făcîndu-și semnul crucii.

— Țștia o să ne jupoaie de vii, veți vedea ! rosti îngrijorat unul dintre jurați.

— Uite-i, uite-i, mai au cu ei și alți cai ; unul, doi, trei, patru, cinci cai cu samarele pe ei! numără judele.

— O să ne ia totul, pînă și zestrea fetelor din ladă, veți vedea !

— Au venit pregătiți, tîlharii !

Dar cînd primul călăreț fu aproape de ei, mirarea și spaima lor fu mai mare.

— Țșta nu-i intendentul! șopti judele.

— O fi chiar seniorul, spuse printre buze unul dintre jurați. Nu vezi ce smoc de pene are în pălărie ? !

Își scoaseră cușmele și-și aplecară capetele pînă la pămînt, rămînînd așa un timp. Judele mai că-i venea să și îngenunchie, dar îi fu teamă că va da cu calul peste el și nu se va putea feri în lături.

Călărețul din frunte opri. Judele ridică puțin capul, apoi îl lăsă repede în jos. Dar clipa aceasta fusese de ajuns pentru Doja ca să-l recunoască. Judele Adám Csuka nu se schimbase mai de fel, era tot așa cum și-l amintea.

— Bine v-am găsit, Adám baci! strigă Doja.

— Bine ai venit, măria ta ! grăi judele și, încurajat de aceste cuvinte la care nu se aștepta, ridică capul. Fața călărețului, cu barba rotundă, neagră, cu pălăria aceea pe cap încărcată cu penajul stufos, nu-i era cunoscută.

— Nu mă mai cunoști, baciule ? întrebă cu căldură Doja. Ia uită-te mai bine în ochii mei, ce dumnezeu, atîta să mă fi schimbat ? !

— Gyuri ! izbucni în lacrimi de bucurie judele Adám , recunoscîndu-i vocea. Căpitanul Gyuri! le strigă el celor doi jurați, pășind în apropierea lui Doja și începînd să se învîrtă în jurul lui Sultan.

— Te pomenești că m-ai crezut mort ? spuse glumeț Doja și Sári de pe cal.

Bătrînul se repezi și-l îmbrățișă. Îi sărută fruntea și ochii, îi luă mîna și o puse pe piepi

— Gyuri, Gyuri ! tot gîngăvea judele.

— Zărindu-vă, crezusem că mi-ați ieșit în cale și m-am bucurat, cînd colo — domniile voastre nici nu m-ați recunoscut! spuse Doja puțin dojenitor, desprinzîndu-se din îmbrățișarea judelui.

— Da, de unde, dragule! grăi cu lacrimile pe obraz Âdám Csuka. Să nu-ți fie cu supărare, la toate ne-am gîndit, numai că-i pica într-o zi, în sat, nu ! Vai de sufletele noastre, căpitane Gyuri, așteptam pe căpcăun, pe măria sa intendentul castelanului, deie dracu' în foalele lui!

— Deie ! rîse Doja și întinse mîna și celorlalți doi iobagi care stăteau mai la o parte. De domniile voastre nu-mi amintesc, le spuse el.

— Îi vreme îndelungată de cînd n-ai mai dat prin sat, căpitane Gyuri ! Am mai îmbătrînit, ne-am schimbat, ne-au ros necazurile, numai judele nostru nu s-a schimbat, a rămas tot cum îl știai: bătrîn atuncea, bătrîn acum ! vorbi unul dintre jurați.

— Măi, măi, — începu judele, privind pe însoțitorii lui Doja, — veniși c-o întreagă oștire, căpitane Gyuri !

Preotul sosi și el gîfîind de atîta alergătură. Cum ajunsese în fața lui Doja, își trase sufletul, își plecă puțin capul și-și puse tîninile pe piept

— apoi încep : —

— Lăudat fie domnul nostru Isus Ilristos, în vecii vecilor, amen! Măria ta, inimile noastre pline de bucurie sînt. Vă aşteptam de mult; da, de mult vă aşteptam... pentru dreapta şi noua judecată, aşa !... În numele satului, eu — prea umilul slujitor al domnului nostru Isus Hristos — vă zic: bine-aţi venit ! Domnul să vă aibă în pază, atît pe domniile voastre, cît şi pe noi, bieţii iobagi ai acestui umil sat! Sîntem, măria ta, ascultători şi supuşi cu toţii : robi sîntem şi tot ce avem măriei voastre vă aparţine, numai sufletele noastre sînt ale domnului; în numele lui cer îndurare pentru bietul popor, amen !

Cînd preotul îşi ridică privirea şi întîlni ochii lui Doja, se fîstîci cu totul. Îşi îndreptă privirea spre jude — acesta surîdea uşurel pe sub mustăţi. Privi şi pe cei doi juraţi, şi cînd îi văzu liniştiţi, neînspăimîntaţi, cuviosia sa îşi înălţă ochii spre cer : Doamne, ce minune o mai fi şi asta ?

— Aşa, părinte Graţian, îndurare, îndurare! murmură cu înduioşare în glas Doja.

— Da, măria ta, îndurare! grăi părintele Graţian, care încă nu se dumerise şi nu ştia pe cine are în faţă. Vedeau el bine, intendentul nu era, nu era nici seniorul, căci îl ştia mai tinerel; te pomeneşti c-o fi unchiul castelanului, dar despre acela auzise că-i mai rău ca un lup turbat, or asta îi vorbea cu gura mai potolit decît se cuvenea să vorbească un senior.

— Au păcătuît oamenii aşa de greu, încît au nevoie de îndurare ? — îl întrebă Doja.

— De ! făcu părintele Graţian, îndreptîndu-şi privirea cînd spre Doja, cînd spre cei trei demnitari ai satului. Ce poate ştie bietul iobag cînd a păcătuît sau nu ? În faţa lui Dumnezeu, se ştie că numai zece sînt poruncile sale ! Dar în faţa stăpînilor e greu de ştiut că multe sînt poruncile lor ! Noi credem că sînteţi de la castel, cu noile dreptे judecăţi de care se vorbeşte, continuă părintele tot nedumerit şi temător. Noi, la drept vorbind, n-avem de ce ne teme, ştie toată lumea — oameni mai paşnici ca în satul nostru nu se află ! Sîntem ascultători şi supuşi faţă de stăpîn şi datoriile ni le împlinim fără cîrteală ; asta o spun cu inima împăcată, fără teamă de-a greşi. Dacă sînteţi de la castel, după cum ne aşteptam, fiţi bineveniţi şi Dumnezeu să se îndure de noi ! Eu îmi cunosc oamenii, de aceea nici nu ne temem. Aşa-i, jude ?

Cu toţii surîdeau şi-l lăsau pe părintele Graţian în nedumerirea sa. Judele, ar fi spus ceva, dar Doja îi făcu un semn tainic ca să-şi țină gura. Părintele Graţian nu mai ştia ce să creadă, dar văzînd că nobilul pe care îl are în faţă nu pare primejdios, prinse curaj :

— Eu, măria ta, cunosc pe iobagii din satul nostru. Sînt oameni buni şi supuşi, dacă-i vorba să le aduceţi la cunoştinţă, prin cuvinte,

legiuri noi, îndatoriri noi, apoi nu vă mai obosiți, măriile voastre, dați-mi mie hîrtia ; duminică, după sfînta slujbă, le citesc eu oamenilor noștri și le dau toate deslușirile și toate bunele îndemnuri la supunere și ascultare, că de... altă cale nu-i ! Să nu vă închipuiți că din teamă o facem, nu, doamne ferește, noi nu ne temem ! Cum am putea să ne temem de măriile voastre, cînd nu ne-am temut de tătari, cînd au năvălit acu vreo patruzeci de ani ?... Au năvălit pe neașteptate, au intrat în sat și-au cerut de-ale gurii ; îți aduci aminte, jude ? Le-am dat trei berbeci grași, le-am dat vreo treizeci de pîini mari, au mulțumit și-au plecat ! Dar poatei, domniile voastre nu sînteți de la castel, am putea ști și noi cine sînteți ?

— Om din satul sfînției tale, părinte Grațian. Nu mă mai cunoști ? Eu sînt Gheorghe Doja !

— Vai, vai, — începu a se minuna părintele Grațian și mai să-i vină amețea de cele auzite, — mari sînt minunile tale, doamne ! Gyuri, fiul lui János și-al Anei, fratele cel mare al lui Grigoriță ! Doamne, doamne, și eu care credeam că sînteți hainii de la castel ! Vai, vai, am îmbătrînit de tot dacă nici oamenii din satul meu nu-i mai pot recunoaște !

Doja îl privea rîzînd ușurel.

— Hm, rîzi de mine, rizi că-i de rîs... Să nu te recunosc eu ! și începu și părintele Grațian să rîdă. Uite, cu toată barba ta, rîsul tău te dă de gol, acum te recunosc : ai același rîs ca și tatăl tău, dumnezeu să-l ierte ! Ei, Gyuri, trebuie să-ți dau o veste nu prea bună : maică-ta, fie iertată, a murit acu doi ani !

— Ierte-o dumnezeu, grăi judele și ceilalți doi jurați și se descoperi, făcîndu-și semnul crucii.

— Am aflat tîrziu, părinte Grațian, n-am putut veni, căută parcă să se dezvinovățească Doja.

— Așa-i, așa-i, mormăi părintele Grațian.

— Părinte, — începu judele, — sfîntia ta știi mai bine ca mine ; am auzit că fratele căpitanului Gyuri îi plecat la castel.

— Grigoriță ? Da, vezi bine, a trebuit să se ducă ; i-am făcut țidulă de înșurătoare. S-a dus să-și răscumpere mireasa. Cu el s-a dus și viitorul socru... duc darul de răscumpărare: doi juncani mărișori 1 Eu l-am povățuit: Grigorie, fiule, însoară-te, vi se stinge neamul ! De, nu știam că domnia ta mai ești în viață !

Abia acum își aduse aminte părintele Grațian că nu i-a întins lui Doja mîna, așa cum se cuvenea s-o facă ; se repezi și-l îmbrățișă și, înduioșat, îi dădură lacrimile. Își scoase apoi năframa din buzunarul reverendei și începu să-și șteargă ochii, privind în jur. La vederea cetei ostașilor care-l însoțeau pe Doja, a cailor încărcați cu calabalîcuri, rămase uimit:

— Vai, Gyuri, ăștia doar n-or fi ai tăi ? Te pomenești că ai de

gînd să pleci iarăși ? se plînsese părintele Grațian.

— Nu știi, poate plec, poate nu ! Dar în iarna care vine, rămîn în sat. Ne primiți cu dragă inima sau nu ?

— Doamne, cum să nu te primim ? Mă mir că mai și întrebi! spuse părintele supărat.

— Atunci să mergem spre sat, grăi Doja, făcînd semn tovarășilor săi să-l urmeze.

— Mergem, cum să nu mergem ? Dar, încotro ? Doar nu vrei să tragi la casa voastră ? Acolo nu mai locuiește nimeni de cînd am îngropat-o pe maică-ta. Grigorie s-a mutat la hotar, împreună cu turcul acela pe care l-ai trimis maică-ti de ajutor. Îs amîndoi pe pămîntul domniei tale, dar casă ca lumea nu au, stau într-un bordei. Știi că turcul ți s-a însurat ?

Hasan ! Cîteva clipe gîndul lui Doja alergă departe, tocmai pe cîmpia dintre Nândorfehervâr și Szendro, acolo unde cîteva ani în urmă avusese loc lupta între el și Ali Epeirotul, fala spahiilor călări ai sultanului.

Ali, îngîmfatul ! Parcă-l vede și acum jucîndu-și armăsarul, provocînd cu trufie călărima creștină, cerînd luptă vitejească ; luptă numai în doi, pe viață și pe moarte !

De rezultatul luptei atîrna izbînda sau înfrîngerea uneia dintre oștiri. Și niciunul dintre călăreții regelui Ulászló nu se încumeta să-l înfrunte pe mahomedan — asta era cam tot așa ca și o înfrîngere !

Atunci el, Gheorghe Doja, n-a mai putut răbda : și-a strunit calul, s-a avîntat în fața rîndurilor, și hotărît să învingă cu orice preț, a primit pentru întreaga oștire provocarea mahomedanului trufaș.

Lupta s-a încins înverșunată. La început cu lăncile, dar după un timp lăncile s-au frînt și ei au tras spadele și și-au apropiat caii. Ali era cel mai bun luptător din tabara turcească, nenumărate izbînzii avusese în astfel de lupte, dar de data aceasta își găsise perechea.

Musulmanul avea de partea sa calitatea mai bună a armelor, tăria armurii, agerimea și rezistența calului arab, Doja avea în schimb vitejia și hotărîrea dîrză de a învinge. Și Doja a învins ! Cu o lovitură de spadă bine chibzuită i-a retezat lui Ali brațul. Apoi l-a dat jos de pe cal și l-a ucis. Victoria era a lor — spahiii au întors caii și-au luat-o la fugă, dîndu-se bătuți.

Au fost timpuri de glorie acelea ! Toată călărima regelui Ulászló pronunța numele lui Doja. Toată țara îi slăvea izbînda ! Regele i-a recunoscut și el vitejia și l-a înscris printre cavalerii săi, dîndu-i blazon și înnobilîndu-l. Dar recunoștința regilor e pasăre pribeagă.

Din toate acestea ,au rămas doar blazonul și acest Hasan, sluga lui Ali Epeirotul. Așa după cum erau regulile cavaleriei, el a trecut în stăpînirea învingătorului. Doja l-a trimis acasă, ca să-i ajute maică-si în gospodărie.

— Nu-i turc, părinte Grațian, îi arab! lămuri târziu Doja, cu gândul tot la cele întâmplăte cu ani în urmă.

— Tot un drac, tot un păgîn ! făcu părintele Grațian. Apoi continuă : S-a însurat, vorba vine, s-a agățat de el o muiere de pripas și trăiesc împreună. Au și doi copii! Pe copii i-am botezat după cum se cuvine. Dar păgînul naibii nici nu vrea să audă de botez ; eu l-aș fi botezat și pe el, ca să nu atrag mînia lui Dumnezeu asupra satului, dar n-a fost chip... nu vrea împelițatul naibii !

Părintele Grațian își dăduse drumul la vorbă. Uitase de castelan și de noile și dreptele judecăți, începu să vorbească despre moartea mamei lui Doja, despre Grigorie, fratele cel mic al lui Doja, despre Hasan. De Hasan, Doja nici nu-și mai amintea. Dar iată că Hasan e aici, în satul său, așezat pe pămîntul său, însurat, cu copii.

Doja mergea alături de preot ascultîndu-l atent, neîntreprupîndu-l. Toată viața satului de la plecarea lui la oaste și pînă acum cînd se reîntorcea, i-o trecu prin fața ochilor părintele Grațian.

Cînd ajunseră în mijlocul satului, părintele Grațian îl îmbie spre casa parohială. Poate să-i dea sălaș și ospitalitate, căci părintele e singur, iar casa parohială e destul de încăpătoare. Crezînd că va putea găzdui în coliba părintească, Doja mulțumi preotului, dar nu primi ospitalitatea lui.

Pe coasta Borzicului, plugarii, văzînd ceata călăreților intrată în sat, așteptau cu groază sunetele clopotului bisericii ca să-i cheme la înfățișare. Dar clopotul nu se auzi și asta îi făcu să silească și mai tare munca. Strigătele de hăis și cea se auzeau pînă în vale.

— Văd că v-ați apucat de spart Borzicul! îl întrerupse Doja pe părintele Grațian din vorbărie.

— Parcă numai Borzicul! Am spart și tabla din dosul Făreașului, am spart și rîtul morii voievodului. Borzicul e a treia tablă luată din folosința satului ! Am ajuns, Gyuri draga, de pierit, nu alta... rar cînd mai înfilnești printre iobagi gazdă cu patru boi în ocol !

Și fiindcă părintele Grațian găsi cu cale că nu trebuie să-i spună chiar toate necazurile satului, trecu din nou la ale lui Doja :

— Așa da, pe Grigorie l-am povățuit ca să se însoare, să nu-i mai umble gîndurile cine știe pe unde. Și nu numai că l-am povățuit, dar i-am Sări t și în ajutor, ca să aibă mireasă nepîngărită. I-am scris abatelui Antoniu să pună o vorbă bună la castel pentru Grigoriță. Ca să-l înduplec, i-am trimis abatelui și doi claponi grași, cum îi plac sfinției sale !

Lui Doja îi veni în minte o amintire din copilărie și-l întrebă pe părintele Grațian :

— Mai claponești și acum cocoșeii, părinte Grațian ?

— Mai... răspunse cu mîndrie sfinția sa. Atîta păcat să am ! Da' ce, Gyuri ? Ți-ai adus aminte de vremea cînd veneai la mine cu

cocoșeii la claponit ?

— Tocmai la asta mă gîndeam... Cum de-ai ghicit?

— Ei, ,mi-am închipuit eu ! Cînd m-am apucat de claponit, rîdea toată lumea de mine... Dar ce puteam face ? Seniorului îi trebuiau claponi grași... de unde să știe bieții iobagi cum se claponesc cocoșeii ? Au venit la popa lor ; la cine erau să se ducă ? Eu știam și asta, doar trăisem în mănăstire ! Starețul și mai-marii numai cu bunătăți se hrăneau, iar claponul gras era mult prețuit de sfințiiile lor ! De atuncea tot claponese cocoșeii oamenilor. Eu îi claponesc, oamenii îi cresc și-i îngrașă, iar seniorul cu oaspeții lui îi mănîncă. Bună împărțea ! ; ce zici, Gyuri ?

Părintele Grațian se opri în loc și se puse pe rîs. Rîse cu poftă și Doja.

— Mănîncă, arză-i focul gheenei de căpcăuni, și de săturat, tot nu se mai satură ! Patru claponi pe an trebuie să dea acuma o poartă iobăgească. Ai mai auzit una ca asta ?

— Nu mai spune ! făcu Doja.

— Așa, zău, patru ! îl asigură părintele Grațian și porni mai departe.

Tot vorbind, ajunseră la coliba Dojeștilor. De pe Borzic, iobagii îi urmăreau cu privirile. Cînd văzură că toată ceata aceea de călăreți oprește la cotul pîrîului și intră în ocolul părăsit al Dojeștilor, se minunară și nu mai știură ce să creadă. Nimănui nu-i trecu prin minte că în sat s-ar fi putut întoarce Gheorghe Doja. Unul dintre jurați încălecă și porni în goana calului spre Borzic, să le aducă vestea că Doja a venit acasă.

Oamenii lăsară plugurile în seama copiilor și porniră spre sat. În curînd, ocolul Dojeștilor se umplu de iobagi. Uitaseră și ei de noua și dreapta judecată pe care o așteptau și care-i vîrîse în sperieți, uitaseră și de senior și de toate necazurile. Sosise acasă căpitanul Gyuri, ce-o fi mîine, om vedea ! O licărire de nădejde se strecurase în sufletul fiecăruia. De, poate seniorul n-o mai îndrăzni acuma să vină cu judecățile sale ! Și chiar de-o veni, nu mai sînt singuri.

Bucuria revederii le umplu sufletele. Îl înconjurară pe Doja și care mai de care căuta să-i strîngă mîna sau să-l îmbrățișeze. Cei de o seamă cu el erau mîndri de înfățișarea, de hainele, penajul și spada lui. Iar cînd un tînăr, făcîndu-și loc cu coatele, ajungea pînă în fața lui Doja, îl dădeau la o parte :

— Uite-l, uite-l pe țîngău cum se înfige !

Bătrînii îl învăluiau pe Doja cu privirile lor dragăstoase, îi vorbeau de pîrîntii lui cu ochii înlăcrămați.

Era pe înserat și nimănui nu-i trecuse prin minte că cei sosiți erau obosiți de drum și trebuiau găzduiți undeva. Părintele Grațian plecase să-și sfîrșească slujba vecerniei; el poate ar fi reluat vorba, dar nu mai

era acolo.

Bândy sta ca pe spini: toate bune, dar căpitanul Gyuri nu se gîndește că sînt zece oameni și cincisprezece cai! Grijuliu, nu mai așteptă și intră în colibă să vadă ce-i de făcut. Goliciunea dinlăuntru, pereții afumați, lavița de sub ochiul de fereastră, era îngustă de nu se puteau lungi nici doi oameni și fără nici un așternut pe ea, îl întristară. Cuptorul era dărăpănat, nici vorbă de a putea coace pîine. Doamne, dar pustie mai e casa asta a căpitanului Gyuri!

— Aici, căpitane Gyuri, nu se poate găzdui ! spuse hotărît Bănciș cînd ieși din colibă.

— Cum o să rămîneți aici ? ! se trezi și judele Âdâm Csuka. Într-un sat de oameni și să nu aveți unde găzdui ? Măi, oameni buni, ce facem cu voiniciii căpitanului Gyuri ?

Săriră cu toții, oferindu-le găzduire. Unii se apropiară de oamenii lui Doja, îmbiindu-i : „Doi veniți la mine, am loc și pentru cai! Tu vii la mine! Voi, la mine !“

Judele fu cel care rîndui pînă la urmă : doi la mine, doi la Andicas, doi la cutare, unul la Bancs, iar căpitanul Gyuri la părintele Grațian !

Doja intră în colibă și-și dădu seama că acolo nu puteau întradevăr găzdui pînă nu se făcea puțină rînduială. Mai întîi trebuia dres acoperișul prin care se vedea cerul, apoi cuptorul și alte multe. Dar, uitîndu-se mai bine, văzu că pereții abia se mai țineau pe picioare, că tâlpoaiele erau putrede și rămînînd în colibă s-ar putea ca un vînt mai puternic s-o dărîme peste ei. Va trebui să-și ridice o casă și asta cît mai în grabă, căci pentru un timp, sau chiar poate pentru totdeauna, va fi nevoit să rămînă în sat. Satul îl primise cu toată dragostea, dar el nu avea un loc al lui unde să se adăpostească. Îi părea rău că nu ținuse seamă de rugămintea părintelui Grațian, și iată că tot la el va trage.

Porniră spre casa parohială. Mergeau încet, povestind. Răspundea la întrebările oamenilor, dar gîndurile lui erau în altă parte. Trăise în altă lume, și iată că lumea aceea îl izgonise înapoi de unde pornise. Mai că-i părea rău că nu primise propunerea lui Strețcu. Ce va face el în sat ? Oamenii au necazurile lor, ospetia lor nu poate dura prea mult. Iobagul e legat de pămîntul pe care-l muncește, de senior și de alte multe, dar oare el și oamenii lui vor putea munci pămîntul ? Dar seniorul ? Va putea el, în noua situație, să se împotrivească acestuia ? E drept, el e om liber, nobil, n-ar avea poate nimic de suferit, dar oamenii lui ? Au fost doar iobagi! Și mai este și Grigorie — fără îndoială, Grigorie ca singurul urmaș iobag al Dojeștilor, trebuie să ducă pe mai departe jugul iobăgiei. Ce-o fi făcut cu se-¹ sia iobăgească ?

Seara, la masă, părintele Grațian începu din nou să-i vorbească despre Grigorie și Hasan. Păgînul se dovedise un plugar priceput împreună cu Grigorie desțeleniseră fețele celor două coline unde se

afla pământul lui Doja. Țarina se lărgea an de an și dădea rod îndestulător. Aveau și vite : patru boi, câțiva juncani și mai multe oi. Cît privește sesia iobăgească, de vreo doi ani o lucrează viitorul socru, dar Grigorie dă regulat nona și-și îndeplinește celelalte îndatoriri iobăgești. Numai casă ca lumea nu au!

— De mi-o ajuta Dumnezeu, o să ridic casa, părinte Grațian.

— O să-ți ajute, o să-ți ajute ! O să te ajutăm și noi cu toții cîți sîntem în sat, grăi cu însuflețire părintele Grațian. Ia, Gyuri, iată, știam că tot la mine vei găzdui... Bun îi pieptul de clapon ? Începu a întreba părintele Grațian, îmbiindu-l.

— Bun... strașnic! răspunse Doja fără a se opri din mîncat.

— Vezi bine, știu seniorii noștri ce-i bun ! Apucă-te, Gyuri, de casă, de gospodărie, vreau ca la vară să-ți claponese vreo cincizeci de cocoșei. Ce zici?

— Oho, — făcu Doja, — e mult pînă scot cloștile pui, părinte Grațian. Pînă atunci cîte nu se pot întîmpla.

— Ce să se întîmple ? Timpul trece pe negîndite, fătule, iar gîndul ăsta al tău îi un gînd bun: tot omul trebuie să-și aibă sălașul lui; așa a lăsat Dumnezeu și așa-i bine. Și unde oare s-ar simți omul mai bine ca în satul lui?

1 Sesie — lotul iobăgesc; pământul dat în folosința unei familii iobăgești — în Ardeal, egal cu 40 jugăre cadastrale. (N.A.).

Acolo i-s îngropați părinții, strămoșii ; acolo a deschis ochii în lume și-a copilărit; aici îl cunosc toți, pînă și pământul! Stînd și așteptîndute, după ce pusei femeia vecinului să taie claponul și să-l frigă, mă tot gîndeam la tine și mă rugam : Doamne, strînge-l, doamne, pe Gyuri de pe drumuri și fă-l să se așeze în sat, la casa lui, ca tot omu] cu rost pe acest pămînt! Și iată că Dumnezeu mi-a ascultat ruga și ți-a dat acest gînd bun pe care mi-l mărturisiși; el o să te ajute și pe mai departe, dragul meu! Nu uita, Gyuri, aici ești printre ai tăi !

— Ai dreptate, părinte Grațian. Să știi că-mi clădesc casă și mă apuc de pus cloști ! glumi Doja.

— Da, da, fiule, — îi dădea mereu cu vorba părintele Grațian, — să știi că numai vitele și orătăriile fac belșugul casei!

Castelul din Gurghiu, al cărui iobag era Grigorie, se înălța pe vârful unui deal, străjuind împrejurimile pînă la mari depărtări. Era un castel cetățuie cu ziduri puternice de piatră, cu turnuri crenelate, înconjurat pe trei părți de o vale prăpăstioasă, pe fundul căreia curgea un pîrîu repede de munte, zăgăzuit în mai multe locuri cu stăvilare, pentru a putea umple valea cînd primejdia ar cere-o. Înainte fusese pe același loc o cetățuie de lemn pe care o pustiiseră tătarii cînd năvăliseră în Ardeal. Acum în locul cetățuiei de lemn se înălța castelul-cetate, cu turnurile sale armate cu tunuri și arhebuze grele.

Grigorie părea un vulturăș tînăr care și-a luat zborul — înainta cu pași mari pe drumul șerpuit care ducea la poarta castelului și-și rotea ochii în toate părțile, adulmecînd parcă primejdia care poate ieși în cale pe neașteptate. Avea ochii neastîmpărați, fața oacheșă, mustăcioara abia mijindă. Hainele pe care le purta, deși țărănești, erau croite de meșter, așa după cum stă bine unui fecior cu stare, căci deși iobag, pămîntul scutit de dări al fratelui său îi aducea folos destul.

Din satul Dojeștilor și pînă la castel era cale destul de lungă. Merseseră toată noaptea și numai de către ziuă zăriră turnurile castelului. Andrăs, socru-său, ar fi vrut să urce numai el la castel — îl știa pe tînăr prea aprins și-i era frică să nu facă vreo boacănă — dar Grigorie nu se învoise. Era doar vorba de mireasa lui, se cuvenea să meargă singur.

Cu scrisoarea părintelui Grațian în sîn, și în mînă cu perechea de claponi, înainta voinicește spre poarta castelului prevăzător, căci simțea că în lumea celor de la castel nu poate afla decît dușmani. Credea totuși că va da cu ușurință peste abatele Antoniu, îi va preda scrisoarea și claponii, iar cînd treaba va fi făcută și va căpăta îngăduința de însurătoare, se va repezi în vale după juncani, dar lucrurile nu se petrecură chiar așa.

Ajuns în apropierea porții, zări în dreapta și-n stînga drumului două rînduri de furci — în patru dintre ele erau trupuri de oameni spînzurați. Șovăi o clipă, apoi porni înainte. După alți cîțiva pași, două săgeți îi zbîrnîiră pe la urechi. Un fior rece îi trecu în lungul șirei spinării, dar pași înainte ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. La poartă fu întîmpinat cu un hohot de rîs.

— Hai, mînă-ți picioarele înainte ! auzi glasul sutașului de gardă.

Ostași tineri din garda castelului stăteau rezemați de ziduri, glumeau și se hîrjoneau între ei. Doi dintre ostași trăgeau în trupurile celor spînzurați. De abia atunci Grigorie își dădu seama de unde veneau săgețile ce-i zbîrnîiseră pe la urechi. Sutașul, un bărbos cu cască strălucitoare pe cap, stătea și-i privea pe trăgători, încurajîndu-i la hîrjoană.

— Zi! îi porunci lui Grigorie, când acesta veni în fața lui și-și ridică pălăria de pe cap.

— Merg la părintele Antoniu, abatele castelului. Am o scrisoare pentru sfinția sa și acești doi claponi!

Sutașul luă claponii și-i cîntări în mînă :

— Buni claponi ! Nu puteai aduce patru ? grăi sutașul mînios. Trebuia să-ți treacă prin bostan că pînă ajungi la abatele Antoniu, treci și pe la poartă!

— Înnoadă-ți sforile la opinci, țărănoiule ! se răsti la el un ostaș mai chipeș.

Grigorie care se știa încălțat cu cizme tăcu, și-l privi doar pătrunzător pe îndrăzneț. Când dădu să intre pe poarta deschisă, cineva din urmă îi puse piedică ; era gata-gata să cadă în nas. Grigorie se întoarse, își înăbuși o înjurătură și ridică mînios pumnul.

— Descoperă-te, bădărane ! îi strigă cel care-i puse piedica.

— Ia-ți pălăria de pe cap, îi spuse mai binevoitor sutașul. Se vede că n-ai mai fost niciodată pe aici. În castel, iobagul nu intră cu capul acoperit !

Nu avu încotro, așa că se descoperi. Își trecu mîna prin părul asudat, scrîșni din dinți plin de ură și mînie și porni mai departe. Curtea era largă ; pe margini, zidurile apărătoare se înălțau colțuroase, dușmănoase. Spre mijlocul curții văzu pe o arenă nisipoasă doi cavaleri cu armurile pe ei, călări pe cai împlătoșați. Cavalerii făceau exerciții de luptă cu lancea. Ei aveau fețele acoperite, vizierele căștilor erau lăsate în jos. Jocul luptei îi plăcu tînărului și ar fi stat în loc să privească, însă după cele pățite la poartă, găsi mai nimerit să-și vadă de drum.

Ziua era frumoasă, zi de toamnă însorită. Razele soarelui se răsfrîngeau în zidurile castelului și geamurile colorate ale ferestrelor, făcîndu-le să strălucească scînteietor. „Numai în povești, — își spunea Grigorie, — se mai vede așa ceva !“

Pe o bancă de piatră, patru cavaleri îmbrăcați în zale se odihneau, fiind obosiți de pe urma exercițiilor cu spada. Vorbeau între ei și nici nu-și îndreptară ochii spre Grigorie.

Abatele Antoniu locuia într-o căsuță alăturată bisericii castelului. Grigorie nimeri acolo neîndrumat. O slujnică tinerică îl întîmpină, și la vederea claponilor se repezi și i-i luă din mînă, apoi îl întrebă :

— Cu părintele Antoniu vrei să vorbești, flăcăule ?

— Cu sfinția sa, îi spuse Grigorie cu gîndul la claponi.

— Părințele, părințele 1 începui să strige femeia, fără să-și ia ochii de pe fața lui Grigorie.

De undeva răspunse glasul gros al abatelui Antoniu. Slujnica strigă din nou :

— Vino repede, părințele, avem doi claponi!

Abatele Antoniu era mare mîncăcios. Cum auzi de claponi ieși în grabă. Avea fața roșie și pîntecele rotofei. Nici nu se uită la Grigorie, ci luă claponii din mîna femeii și-i săltă de cîteva ori, cîntărindu-i ca un cunoscător. Apoi suflă penele pieptului, ca să vadă dacă au pielea galbenă, grasă, și mulțumit zîmbi binevoitor și se întoarse spre Grigorie :

— Îi cunosc, sînt claponi de la părintele Grațian. Ce mai face bătrînul ? vorbi abatele tot privind claponii.

— Bine, cu bătrînețea ! răspunse Grigorie, mulțumit c-a dat peste un om de omenie, după părerea lui.

— Îmi pare rău, — începu abatele Antoniu, — că nu pot face nimic pentru voi, chiar nimic ! În zadar mă tot roagă părintele Grațian, în ochii seniorului nu prețuiți nici cît acești doi claponi, m-ai înțeles ?

Abatele nu știa pentru ce anume venise Grigorie, dar, prevăzător, o luase înainte, căci își închipuia că nu putea fi altceva decît o rugăminte din partea părintelui Grațian pentru a-i sprijini enoriașii învinuiți de vreo încălcare a datoriei.

Lui Grigorie i se tăiase glasul.

— În zadar, — spuse abatele Antoniu, — nu pot face nimic, prea v-ați ticăloșit. Nu mai știți de nici o rînduială ! apoi se adresă femeii: Anuță, taie unul, taie-l în grabă !

— Sîntem la începutul postului, părințele ! și femeia chicoti cu șiretenie, uitîndu-se la fața posomorită a lui Grigorie.

— Taie-l, taie-l ! grăi la repezeală, împins de lăcomie, abatele Antoniu.

Grigorie scoase din sîn scrisoarea și i-o întinse.

— O scrisoare de la părintele Grațian — iată un lucru neobișnuit! Anuțo, adu-mi ochelarii ca să văd ce vrea părintele Grațian. Doamne, mari nelegiuiri mai sînteți de l-ați făcut pînă și pe bietul părinte Grațian să se apuce de scris !

El desfăcu în grabă peticul de hîrtie și se apucă de silabisit — nu avea nevoie de ochelari, căci literele erau mari de-o șchioapă și fiind negre-roșcate, scrise cu zeamă de boz, se vedeau tare bine.

„Domnul fie lăudat, în vecii vecilor, amen! citi abatele Antoniu, apoi continuă : Iată, sfinția ta, părinte Antoniu, îți scrie umilul serv al lui Hristos, pe nume Grațian. Îți trimite și doi claponi grași, ca să-i ai sfinția ta pentru sfintele sărbători ale Crăciunului, să-i mănînci sănătos, lăudînd pe domnul; în veci fie lăudat numele său, amen!

Frate întru Hristos, iobagul acesta tînăr, care vine cu scrisoarea și claponii, vrea să se însoare și vine la castel să-și cumpere mireasa, așa cum îi datina și legea pămîntească; te rugăm să pui o vorbă bună în fața milostivului nostru senior. Pe mireasă o cheamă Maria, fiica iobagului Andrăs, și a soției sale Ilona — de, el îi tată, ea îi mamă, că așa stă scris

în protocolul parohiei, dar după cîte îmi aduc eu aminte, și numai sfinției tale ți-o spun, femeia asta a lui Andrăs, cînd a fost la înfățișare ca mireasă, a stat mai multe zile pe la castel, că sfinția ta știi cum era seniorul! Așa că fata s-ar putea să fie, de! Și după sfințele, legi, ar fi un mare păcat, așa că vezi sfinția ta! Și în afară de asta, fata-i urîțică, nu face doi juncani cît dă tînărul pentru răscumpărarea fetei. Așa că eu, prea ,sfinite, te rog din suflet: fă așa fel ca seniorul să n-o poștească nici pentru el, nici pentru cavalerii pe care-i are oaspeți. Fă ca tînărul acesta, care-i fratele lui Gheorghe Doja, să-și aibă mireasa neprihănită și sfînta Fecioară te va binecuvînta.

Al
sfinției tale
frate,

— Boii unde sînt ? întrebă cu ochii plini de bucurie abatele Antoniu după ce isprăvi de citit scrisoarea.

— Nu-s boi, — răspunse Grigorie, — îs juncani ! I-am lăsat în paza socrului, în sat, nu puteam să vin cu ei la castel !

— Foarte bine... foarte bine-ai făcut, fiule ! se grăbi să întărească spusele lui Grigorie abatele Antoniu și rămase pe gînduri cîteva clipe, apoi zise : Mă, frumușică trebuie să fie mireasa ; plinuță ca și claponii părintelui Grațian ! Doamne, doamne, cum vrea bătrînul să-l tragă pe sfoară pe măriia sa ! Mă băiatule, unde s-a mai văzut să se dea doi juncani mari ca niște boi pentru o fată urîțică ? Te temi de înfățișare, păgînule !

Grigorie nu știa ce să creadă, mai că-i venea să plece. Încercă chiar, dar părintele Antoniu văzîndu-i nedumerirea, începu binevoitor :

— Uite ce-i, fiule, părintele Grațian a îmbătrînit și nu mai are nici un pic de pricepere. Cum aș putea eu să mă înfățișez măriei sale seniorului, sau măriei sale domnului intendent și să spun : Iată doi juncani pentru urîțica unui iobag dintr-un sat prăpădit — se poate ? Cînd vor auzi de doi juncani mari cît niște boi, vor vedea din capul locului înșelăciunea și mi-or spune că sînt și eu părtaș la ea. Iar ca urmare, nu numai că vor cere fata să fie adusă la înfățișare, ci după ea vor trimite chiar ei ostași. Ce te faci atuncea ? De aceea, iată ce te povățuiesc eu : lasă-l pe socru cu juncanii, iar tu du-te fuga în satul tău și adă și o oaie — nu trebuie să fie prea bună, numai să se țină pe picioare. Oaia o duci sus la castel, pentru răscumpărarea fetei, iar juncanii mi-i dai mie, pentru slava Măriei, care ne va ajuta în treaba asta. Ai priceput?

Era greu pentru Grigorie să priceapă, dar știa una : de pleacă fără dovadă de răscumpărare, la castel nu se mai întoarce.

— Părinte, — începu bășos Grigorie, — îți spun sfinției tale ca

unui duhovnic, eu la castel nu mai vin : nici cu oaia, nici cu juncanii! De se poate acuma, bine, de nu... și dădu să plece.

— Ia stai, stai, nelegiuitule ! Cum nu te mai întorci, ce sînt vorbele acestea ? Ești iobag, ești legat de castel, cum îndrăznești să spui asemenea cuvinte ? Meriți să ți se smulgă limba ! Iată-tă-l, vrea omul să-i facă un bine și el...

Grigorie ridică din umeri arătîndu și nedumerirea. Cum ? Cu doi juncani nu se poate și o să se poată cu o oaie gălbejită ?

— Plec, părinte. Voi vedea eu ce-am să fac !

— Ia stai, stai, nelegiuitule ! Vai, vai, cum v-ați mai înrăit! păru supărat abatele Antoniu. Știi ce ? Ai cumva la tine cinci mărci ? Cam atîta-i cred prețul unei oi, nu ?

— N-am nici o marcă, părinte ! Am doi juncani, atîta !

— Lasă juncanii, am nevoie de cinci mărci, sau chiar numai de trei!

— N-am nici o sfîntuigă, părinte ! răspunse răsplat Grigorie.

— Hm ! Nelegiuită lighioană ești, fiule ! Ascultă, să-mi spui cîstît: cam cît fac juncanii pe care i-ai adus ?

— Pe puțin douăzeci de mărci! răspunse Grigorie.

— Bine, o să dau pentru tine cele trei mărci și domnul fie lăudat!

Porni spre o clădire stingheră, luîndu-l pe Grigorie cu el. Trecură pe la covăcii, pe la atelierele de țesut postavurile, pe la grajduri — pretutindeni iobagii și femeile lor munceau de zor. Părintele Antoniu intră în clădire și rămase mult timp acolo. Lui Grigorie i se urî așteptîndu-l. Se duse spre grajduri, însă deodată auzi vaiete sfîșietoare venind din spatele clădirii; curios se îndreptă într-acolo ca să vadă ce se petrece. Cînd pași după colțul clădirii, i se făcu părul măciucă de ce văzu — acolo era locul unde se făceau judecățile. Mai mulți iobagi erau puși în butuci. Erau aproape goi; legați cu lanțurile priponite în butuci, neputîndu-se mișca, așteptau ca schingiuitorul să-i împungă cu sucala înroșită în foc. Un om îmbrăcat cu un antier lung supraveghea munca schingiuitorului.

Grigorie simți cum inima îl îndeamnă să se repeadă asupra lui. Vedea el bine că acesta nu putea fi altul decît însărcinatul cu judecățile; din porunca lui oamenii erau chinuiți crunt și hain. Se stăpîni și rămase locului rezemat de perete.

Cînd schingiuitorul înfipse fierul în ochiul unuia, Grigorie își duse fulgerător mîinile la ochi și scrîșni din dinți — avu un fior ca și cum și ochiul lui ar fi fost împuns cu fierul roșu.

Nu mai putu îndura chinurile celor din lanțuri și se întoarse pe călcîie pornind înapoi spre scările clădirii, ca să-l aștepte acolo pe Antoniu. Abatele, care între timp ieșise, îl căuta. Sfinția sa izbutise. Intendentul se arătase binevoitor. Promise ca preț de răscumpărare numai trei mărci, pe care sfinția sa le și achitase pe loc din buzunarul

său.

— Unde naiba mi-ai umblat ? îl întrebă abatele pe Grigorie. Hai spre sat, am țidula... uite-o ! și flutură bucatăca de hîrtie plin de mulțumire.

Grigorie uitase aproape pentru ce venise la castel. Trecu prin dreptul covăciilor și loviturile ciocanelor parcă-i izbeau creștetul capului; văzu iobagii cu obrazul și mîinile mînjite ieșind din vopsitorie și nu-și putea da seama dacă-s oameni sau alte arătări. Zări din nou pe cei doi cavaleri, înfruntîndu-se cu lăncile. Toate începură să i se învălmășească în minte : cavalerii cu fețele de fier, pe caii lor împlătoșiți, judecătorul, schingiuitorul, trupurile celor spînzurați. Castelul și lumea lui i se păru iadul pe pămînt.

Abatele Antoniu se așteptase să-l vadă Sări nd în sus de bucurie, plin de mulțumire pentru răscumpărarea căpătată, însă Grigorie pășea posomorit, absent, în urma sa.

Cînd începu a coborî drumul șerpuit, gîndurile lui se limpeziră puțin. În suflet nu mai avea groaza și teama, ci ura și dorul de răzbunare. Într-un tîrziu, aproape de poala dealului, părintele Antoniu deschise vorba :

— Scrisoarea părintelui Grațian ne-a prins bine, fiule. Altcum nu știu cum am fi putut dovedi urîtenia fetei ! și ca să glumească puțin, întrebă : Ia spune, măi, îi frumoasă urîțica asta a ta ?

Grigorie tăcu. Numai după cîțiva pași își deschise gura :

— Pe aici se spînzură și se schingiuieste... nu se tem de nimic, nici chiar de dumnezeu !

Abatele Antoniu luat pe neașteptate se opri din mers :

— Ce îndrugași tu, flăcăule ?

— Cîini îs măriile lor, părinte ! răspunse Grigorie, negăsind alte cuvinte și tremurînd tot de mînia care căuta să și-o stăpînească.

— Doamne, ți-ai scrîntit pesemne mintea. Ce sînt vorbele ăstea ? Pune-ți pază gurii, nebleznicule, totul îi lăsat de dumnezeu și-i așa cum trebuie să fie !

Părintele Antoniu pași mai departe. Era prea mulțumit de trebușoara pe care o făcuse, n-avea să stea să-i lămurească acuma unui iobag prost și tînăr rosturile lumii.

Apropiindu-se de sat, sfinția sa începu să se gîndească cum să facă să scape cît mai repede de cei doi juncani: doamne ferește, să nu afle cumva seniorul, sau chiar intendentul, și să-l învinuiască de înșelăciune !

Găsi cu cale că n-ar fi rău dacă chiar pe seară ar trimite juncanii unui sas din Reghin — un măcelar, om cunoscut și de încredere al sfinției sale. Va cere pe juncani douăzeci și cinci de mărci: trei pentru paguba suferită, două pentru iobagul care va mîna juncanii pînă-n Reghin, iar douăzeci de mărci, cîștigul zilei.

„Mulțumescu-ți ție, doamne, c-ai avut grijă de mine, servul tău !“
își încheie abatele Antoniu gândurile.

Ajunși în vale, dădu lui Grigorie țidula, vorbi cu iobagul pentru drumul la Reghin și se despărți de cei doi, dându-le binecuvântarea sa.

3

Într-o dimineată, la câteva zile după înapoierea lui Grigorie de la castel, Doja tăinuia în bucătărie cu Kulcsár , un iobag din sat, căruia judele Âdâm Csuka îi trimisese vorbă să plece, să se înfunde în codru, ca nu cumva să cadă în mîna celor de la castel, care aveau cu el socoteli mai vechi.

Părintele Grațian stătea la masă, cu protocolul parohiei în față, cu pana de gîscă și sticluța cu zeamă de boz pe masă. Scrisul era pentru sfinția sa o muncă sacerdotală, înainte de a începe el înălța o scurtă rugăciune către atotputernicul, apoi muia pana în zeamă de boz și se apuca de lucru cu gîndul tot la cele sfinte. În dimineata aceea avea catastiful parohiei deschis la pagina familiei Doja. El scrisese încet, cu litere mari: „Grigorie, fiul lui János și al Anei — în dreptul numelor părinților puse cîte o cruce — se însoțește prin sfînta taină a căsătoriei cu Maria, fiica lui Andrâs și a soției sale Erzsi, din neamul Barna, astăzi, 14 noiembrie, anul domnului 1510.“

Privi câteva clipe hîrtia și, mulțumit de felul cum scrisese, îl strigă pe Doja.

Doja îl lăsă pe Kulcsár și trecu în camera în care părintele Grațian lucra.

— Iată, căpitane Gyuri, trecui în dreptul numelui lui Grigorie, numele miresei sale însoțindu-i prin sfînta taină a căsătoriei. Familia iobăgească a Dojeștilor e din nou încheată. Vor veni urmași și ea va continua în veci !

— Îți mulțumesc, părinte Grațian, îi spuse Doja.

Însă părintele Grațian avea un plan. Împinse protocolul spre Doja :

— Uită-te și domnia ta în cărțoiul ăsta, căpitane Gyuri, nu vezi nimic ?

— Văd, cum să nu văd, dar nu mă prea pricep în treburile sfinției tale.

Acolo unde pusese părintele Grațian degetul, își văzu numele scris cu litere mari, dar peste scris era trasă o linie. Gîndi că poate părintele Grațian îl crezuse mort și-i ștersese numele din catastif.

— Vezi, aici a fost numele tău, — începu părintele Grațian solemn, — dar l-am tăiat.

— M-ai crezut mort, zîmbi Doja. Iată-mă, sînt în viață, și de cîteva zile sînt oaspetele sfînției tale; cînd ți s-o urî cu mine, să mă dai afară, că altfel nu plec !

Părintele Grațian păstra același ton solemn :

— Nu te-am crezut mort ! Morților le pun o cruce în dreptul numelui și acela ramîne mort pînă la învierea a doua ! Preotul întoarse fila și spuse: Iată, citește aici!

Lucrul era cam greu pentru Doja, căci deși cunoștea literele, nu prea era obișnuit cu cititul. De altcum, toate înscrisurile părintelui Grațian erau făcute în limba latină, de care el habar nu avea.

— Citește, sfînția ta. Asta; știi prea bine, nu-i treaba ostașului, îl rugă Doja.

— Așa-i, o să-ți citesc eu ! și părintele Grațian începu : „Mihai, fiul lui Gâbor, ostaș al regelui Vladislav, mort în luptă cu vrăjmașii, anul domnului 1406“.

— Dumnezeu să-l ierte ! spuse Doja, nepricepînd unde vrea să ajungă părintele Grațian.

— Mihai, fiul lui Gâbor, a fost străbunicul tău. De la el a rămas un fiu, Avram !

— O fi rămas ! făcu Doja.

— Așa, a rămas Avram ! Mihai n-a fost iobag și nici Avram. Dar Avram a murit și el în bătaie și a lăsat un fiu, pe Lăszlo — acesta a fost vîrît în rîndul iobagilor pe la 1437, cînd a fost răscoala cea mare de la Bobîlna, că s-a ridicat și el contra domnilor. Acuma, iată ce făcui eu ; îl luai pe Mihai și pe Avram și-l trecui pe pagina asta nouă a catastifului parohiei pe care Dumnezeu mi-a dat-o spre păstorie. Așadar, avem o pagină a Dojeștilor iobagi, și altă pagină a Dojeștilor nobili! Grigorie duce mai departe neamul iobăgesc al Dojeștilor, tu ce ai de gînd să faci? Vrei poate ca acum, cînd strămoșii tăi, Mihai și Avram, au un urmaș ieșit din iobăgie, să se stingă această ramură nobilă a Dojeștilor ?

Doja tot nu pricepu unde vrea ,să ajungă bătrînul și se uita la el întrebător.

Atunci părintele Grațian se apucă să-i explice: trebuie să se însoare, ca ramura nobilă a Dojeștilor să nu se stingă din nou. Înțelegînd în sfîrșit planurile ocolite ale părintelui Grațian, Doja îl întrebă :

— Părinte, sfînția ta, care porți de atîta vreme catastiful parohiei, trebuie să știi: strămoșii familiilor din sat, acei care au trăit pe timpul

străbunilor Mihai și Avram, erau ei iobagi ?

— Nu, erau ca și Mihai și Avram țărani liberi și ostași ai regelui !
răspunse părintele Grațian, surprins de întrebarea lui Doja.

— Uite ce zic eu, părinte, decît să împărțim familia în iobagi și nobili, n-ar fi imai bine să ștergem iobăgia pentru toți ? Să ne întoarcem acolo de unde am plecat... cel puțin pentru mulțimea celor care n-au fost iobagi și-au ajuns mai apoi !

— Doamne, Gyuri, ce-ți trece și ție prin minte! Cum s-ar putea asta ? Nu, nu, asta nu se poate!

— Ba se poate, cum să nu se poată ?

— Ei, norocul ăsta, Gyuri, îl are numai unul dintr-o mie. Mulțumește lui dumnezeu că tu te bucuri de el ! Eu te-aș sfătui să te gîndești la urmași, să nu rămînă fila catastifului meu numai cu cele trei nume... ce zici ?

— S-o lăsăm așa pînă mai apoi, părinte, om vedea noi ce ne mai aduce ziua de mîine ! grăi Doja.

— De, s-o lăsăm, nu-i nici o grabă, dar nu uita că timpul trece! Mă gîndeam că vrei să te duci la familia Butyka, să vezi casa, ce-ar fi dac-ai vedea și fata ? Eu o cunosc, o cheamă Laura, nume frumos, ce zici ? E o fată vrednică, și dacă ținem seama și de pretențiile lumești, nu-i urîță !

Doja începu să rîdă :

— Din pricina asta te-ai frămîntat, sfinția ta, toată noaptea ? Eu credeam că ai vreun canon de îndeplinit !

— Nu rîde, — vorbi grav părintele Grațian, — m-am gîndit mult la cele ce ți-am spus. Familia Butyka e o familie veche de mici nobili care țin de seniorul din Gurghiu, dar sînt aproape de sine stătători, au moșia și avutul lor. Tu ești de asemenea nobil și om cu vază în țară... ar fi o căsătorie între oameni de aceeași tagmă și n-ar fi rău ! Gîndește-te bine, Gyuri, o nevastă bună la casă e o comoară !

— Dar eu nu am casă, părinte Grațian, — îi spuse el, — iar cît privește noblețea mea, e doar de ieri, de-alaltăieri!

— Ba nu, tocmai pentru asta ți-am arătat protocolul, ca să știi din ce trunchi te tragi, și de s-or ridica vorbe, aici îi dovada, ila părintele Grațian !

— Bine, părinte, o să mă mai gîndesc, căută Doja să scape de stăruințele bătrînului și porni spre bucătărie.

Dar părintele Grațian se ținu după el. Cînd dădu cu ochii de Kulcsár strîmbă din nas ; nu-i plăcea iobagul acesta.

Kulcsár era vînător. Iobag și el al castelului, dar se ținea mai mult de vînătoare neîngăduită, negliîndu-și îndatoririle iobăgești. Din pricina asta era tot mereu hărțuit de către slujbașii castelului.

Părintele Grațian îl ura pe senior și pe slujbașii lui, ura nedreptatea la care erau supuși enoriașii săi, dar ținea ca fiecare iobag

din parohie să-și îndeplinească cu sfințenie îndatoririle, pentru a nu da naștere la neplăceri pentru întreg satul. Ori Kulcsár era unul care nu lua în seamă nimic, nici chiar dorințele părintelui Grațian. Pământul sesiei sale iobăgești era muncit de mîntuială de către femeia și copiii lui, nona n-o da niciodată la timp, ba erau ani cînd n-o dădea nici de fel. Își cîștiga în bună parte traiul prin vînat — o încălcare gravă, pedepsită aspru prin legea nouă care oprea vînatul pentru iobagi, ca și portul armelor. Omul trăia ca un lup hărțuit de toate părțile. Uneori îl încolțeau, dar scăpa totdeauna. Gornicii castelanului îl cunoșteau, îl întîlneau chiar uneori, dar se fereau din calea lui, căci îl știau totdeauna cu tolba plină cu săgeți, care nu-și greșesc ținta.

— Ce dorești ? îl întrebă scurt părintele Grațian.

— Am venit la căpitanul Gyuri, sfinția ta ! răspunse Kulcsár, ridicîndu-se de pe laviță.

— Am copilărit împreună, spuse Doja.

Părintele Grațian tăcu; tăcu și Kulcsár, căci în fața preotului n-ar fi vrut să-și spună păsul pentru care venise să stea de vorbă cu Doja. De altcum, ceea ce avea pe suflet n-ar fi vrut să-i spună lui Doja în casa preotului și din pricina aceasta vorbise despre altele, propunîndu-i lui Doja să vină la el, în casa lui. Acolo l-ar fi omenit ca pe un vechi prieten, ar fi băut împreună rachiul de coarne și pădurețe, și-ar fi tăinuit în voie. După cîte înțelesese iobagul, Doja era pregătit de plecare, așa că renunță pentru ziua aceea de a mai vorbi cu el.

Părintele Grațian începu să-i vorbească lui Doja ca și cînd Kulcsár n-ar fi fost acolo :

— Kulcsár acesta, căpitane Gyuri, e om vrednic de felul lui, dar a apucat, pe căile diavolului. Nu se supune nici legilor lumești, nici celor dumnezeiești, și dacă o tot merge pe căile astea, îi sortit pieirii ! Caută domnia ta și-l îndreaptă ; poate cuvîntul dumitale să afle mai multă înțelegere decît al meu !

— Tocmai pentru asta venii, — grăi Kulcsár smerit, dar eu ochiul trase hoștește spre Doja, — ca să mai ascult o doamnă, un sfat bun, un îndemn !

Doja își netezi barba și zîmbi — îi plăceau vicleniile lui Kulcsár.

— Aș fi tare mulțumit dacă te-ai îndrepta, fiule ; lasă căile diavolului, mergi pe drumul drept, ca toți oamenii umili, și necuratul se va îndepărta și el de tine !

Kulcsár își strînse căciula în mâini.

— Părinte Grațiane, — răspunse el, — afurisit să fiu dacă l-am întîlnit vreodată pe necuratul în drumurile mele ! Am întîlm gornici, slujbași, chiar și pe măriia sa seniorul l-am întîlnit odată, la vînătoare, prin părțile noastre ; dar pe cel despre care mi-ai vorbit, nu l-am întîlnit ! Din pricina asta mă întreb : nu cumva sfinția ta greșești ?

— Nefericitule, diavolu-i în sufletul tău ; și el te îndeamnă la nesupunere, fătul meu !

— O fi, o fi, — făcu Kulcsár pocăit, — dar nu-mi vine a crede, părinte! Nici n-ar avea loc acolo ; sufletul meu îi plin de amarul nedreptăților, părinte ! Amarul mă mîină prin desișul sălbatic al pădurilor, căci prin locuri deschise, bietul iobag nu mai poate trăi !

— Diavolul te învață să vorbești așa. Ceilalți cum pot trăi ? păru supărat părintele Grațian. Apoi mormăi cîteva cuvinte și, dînd să treacă în odaia sa, îi spuse ; Mai dă pe la biserică, mai vino seara și pe la mine și-ți vîră în suflet cele ce-ți spun... nu vezi, te-ai sălbăticit ca un lup ! Apoi către Doja : Vino, Gyuri, să prînzim ceva, e timpul să pornești la drum !

— Vin, vin ! răspunse Doja și se despărți de Kulcsár .

Iobagul ieși în drum, dar nu se îndepărtă de casa parohială. Îl aștepta totuși pe Doja. Multe n-ar fi vrut să-i spună acuma, ci doar atîta ; că el nu mai poate îndura viața iobăgească, că s-a hotărît să pribegească, să treacă munții, sau dacă asta nu s-ar putea, din pricina familiei, să ia calea codrului.

Peste cîtva timp ieși și Doja însoțit de părintele Grațian. Preotul se despărți, îndreptîndu-se spre biserică pentru a face slujba de utrenie. Doja porni în josul uliței spre casa judeului, unde îl așteptau patru dintre oamenii săi ca să plece într un sat aflat în capul văii, cam depărțitor. În satul acela locuia familia Butyka. Lui Doja îi rămăsese în minte casa lor încă de pe timpul cînd era un flăcăiandru. Îi plăcea casa aceea veche, bătrînească, nu prea înaltă, care avea înfățișarea unui lucru temeinic și nu era lipsită nici de frumusețe. Dacă își va clădi o casă, apoi ar vrea să fie tot ca și aceea. Acum se duce s-o vadă din nou, să-și întipărească în minte toate părțile ei, pentru a cere meșterului să-i zidească una la fel. În privința spuselor părintelui Grațian, nu-și făcea gînduri — viața de ostaș, cu nestatornicia ei, îl adusese pînă-n pragul vîrstei cînd gîndurile legate de căsnicie se îndepărtează de om. Iubise și el o singură dată în viață, dar asta fusese de mult, de foarte mult timp, numai rare ori își amintea.

Văzîndu-l pe părintele Grațian pornit spre biserică, Kulcsár ieși din dosul unui gard și se alătura lui Doja, pornind împreună spre casa judeului Âdâm Csuka.

Era devreme. Satul începea o nouă zi, cu nimic deosebită de celelalte. Dinspre adăpătoare se auzeau glasurile oamenilor îndemnînd

vitele la adăpat, iar undeva, într-un ocol, guițau porceii. O femeie striga cu glas pițigăiat orățăniile. Peste tot satul plutea un fum ușor în care se simțea mirosul plăcut de mălai de mei cald. Cei mai mulți dintre iobagi erau pe la casele lor, căci muncile luaseră sfârșit. Borzicul fusese arat, așa că iobagii scăpaseră de grija aceasta. Pe poteca care ducea spre pădure, un șir nu prea numeros de oameni mergeau unul după altul cu topoarele pe spate. Despre dreapta judecată nu se mai auzise nimic. Ea era și acuma așteptată, dar nu cu aceeași înfrigurare izvorită din teamă și groază.

Cînd ajunseră în apropierea casei judeului, auziră bătînd clopotul bisericii, părintele Grațian își începuse sluiba de dimineață. Aproape fără să-și dea seama, Doja se opri în loc și se descoperi, așa cum făcea pe timpuri, cînd era numai un flăcăiandru. Simți și acum ca și atuncea farmecul satului — aproape nimic nu se schimbase, în afara traiului iobagilor care devenise mai greu.

Kuicsâr îi iscodea toate mișcărilor. Parcă tot nu-i venea să spună ce are pe suflet. În casa preotului, Doja îl ascultase, dar nu-și arătase gîndul. „Poate Gyuri nu mai are sufletul alături de iobagul necăjit!“ își spunea Kulcsár și nu îndrăzni să deschidă vorba.

— Cînd mă întorc, trec pe la tine, Kulcsár. Vreau să stăm de vorbă ca doi vechi prieteni ! îl scoase Doja din gîndurile sale, cînd ajunseseră în poarta casei judeului.

Era tocmai ceea ce vrea să-i ipropună Kulcsár.

— Bine, voi căuta să fiu acasă, și nu pe drumurile diavolului, cum spune părintele Grațian, grăi Kulcsár.

— Lasă-l pe părintele Grațian, e un om cumsecade și vrea binele tuturor, îi spuse Doja.

Judele îi ieși înainte, urîndu-i bună dimineața, dar se vedea din glasul lui că nu-i sînt boii acasă.

— Va să zică tot pleci, căpitane Gyuri ! spuse judele, strîngînd cu putere mîna lui Doja. Oare nu vor veni, în lipsa domniei tale, cei de la castel cu noua lor dreaptă judecată ?

Vorbele judeului îl puseră pe Doja pe gînduri. Într-una din seri, el spusese în fața mai multor iobagi că de va fi să vină în sat cei de la castel, să n-aibă oamenii nici o teamă, va sta el de vorbă cu ei. Nu dădu judeului nici un răspuns. Se despărți de Kulcsár, strîngîndu-i mîna, și se îndreptă spre Sultan.

— Ce ți-a spus ? îl întrebă în șoaptă judele pe Kulcsár.

— Nu vă temeți ! îi răspunse, făcîndu-l pe jude să înțeleagă că Doja nu i-ar fi spus cine știe ce.

Armăsarul era ținut în frîu de către Iancu Gurău. Odihnit, buiac, juca în loc nerăbdător. Doja începu să-l mîngîie și să-l bată cu palma peste grumazul încordat, vorbindu-i tot mereu, căutînd să-l liniștească.

Alți trei oameni care urmau să-l însoțească pe Doja erau și ei gata,

cu caii înșăuați. Aveau cu toții spadele la șold și ținuta pusă în bună rînduială. Aruncîndu-și ochii asupra lor, lui Doja i se umplu inima de bucurie și-și recăpăta vioiciunea ostășească, căci cele cîteva zile petrecute în casa părintelui Grațian, cu vorbele lui așezate și liniștea casei, îl cam moleșise.

— Chemați aici și pe ceilalți, porunci el.

Vizi Mihály, arcașul, porni în grabă spre sălașurile celorlalți. Costan, valahul, sta alături de calul său și se uita lung spre Doja, părea că așteaptă o muștrare din partea lui. Doja văzu arhebuza prinsă în lungul șei și o încruntare de o clipă îi încreți fruntea, dar dispăru repede. Se apropie de valah.

— M-am gîndit, — începu Costan a îngăima cînd Doja ajunse lîngă el, — de... m-am gîndit și eu, căpitane Gyuri, că poate... că de, s-ar putea întîmpla... așa că, după cum vezi, am luat și arhebuza !

— Bine-ai făcut! Dar în cazul ăsta, Kallo Arndrăs trebuie să rămînă în sat.

Kallo era al dodea arhebuzier și era și el pregătit să-l urmeze pe Doja. Auzindu-și numele, Kallo se apropie nemulțumit:

— Pentru ce să rămîn în sat, căpitane Gyuri ?

— În locul tău va veni cu mine Balho, tu rămîi aici, cu arhebuza. Pregătește-te cu toate cele de trebuință, s-ar putea întîmpla să tragi cîteva focuri !

Balho fu piimul care sosi, și cînd auzi că Doja îl ia cu el, mai să sară în sus de bucurie.

— Pune repede șaua pe cal, Balho. Mergem în pețit! glumi Doja.

— Flăcăul ăsta o să se gospodărească pe aici, intră în vorbă judele. Bándy, care sosise și el, își netezi ca un vulpoi bătrîn mustățile, auzise și el unele vorbe în legătură cu isprăvile iubărețe ale lui Balho, și ca Doja să nu afle din gura altuia, începu să-i povestească cum năzdrăvanul s-a apucat să îmbete fetele cu apă rece.

— Cum așa ? Ce apă rece ? întrebă Doja prefăcut.

— Iată așa ! Ieri cînd ra-am dus să văd caii, l-am găsit lîngă cuptor, cu vreo trei fete lîngă el, le povestea pățania banului de Macsó . Am stat și l-am ascultat : se lăuda ca un nerușinat că i-a străpuns pe ban și pe alți zece cu spada lui. Cînd m-a simțit, a mai scurtat-o : pe ban l-a înțepat numai, dar ar fi putut să-l străpungă, însă, vezi bine, n-a vrut să te supere pe domnia ta !

— Așa-i, Balho ? făcu Doja către flăcău.

— Păi n-a fost așa, căpitane Gyuri ? Nu m-am luat eu pe urmele banului, împreună cu căpitanul Strețcu ? Era gata-gata să-l străpung, însă fugea așa de tare, încît numai cu vîrfurile spadei i-am atins spatelul pieptarului... cînd o fi să ne ducem la căpitanul Strețcu, îl poți întreba !

— Știu, te ponegrește Bándy, asta-i! spuse glumeț Doja. Dar cum

stăm cu fetele ?

— De, cu fetele stăm bine pînă acum !... făcu zîmbre Balho.

Cînd sosiră și ceilalți, Doja puse capăt glumelor și începu să le vorbească, spunîndu-le ce au de făcut în lipsa lui. Bándy va ține pe toți cinci în apropierea sa, înarmați, gata de luptă, Kallo va avea arhebuza pregătită, gata de foc. De cumva se vor arăta oamenii seniorului, le va pune în vedere că n-au ce căuta în sat, iar dacă totuși nu vor înțelege, să-i alunge prin luptă.

Poruncile lui Doja îl vîrîră în sperieți pe jude. Bándy și cei patru care rămîneau cu ei în sat, parcă așteptaseră asta de multă vreme, tușiră înfundat și-și dădură coate cu înțeleș :

— Și dacă nu vin, ce ne facem, căpitane Gyuri ? Rămînem de pagubă ? întrebă Sárkány , spadasinul.

— De-ar da domnul să nu vină ! grăi judele, căruia îi părea rău că deschisese vorba.

— Dacă nu vin astăzi, vor veni altă dată, de pagubă tot nu rămînem ! îi răspunse Doja.

— Bine că ți-a dat Dumnezeu gîndul acesta, căpitane Gyuri, că mi se urîse ! începu și Voicu, al treilea valah din ceată.

Doja nu mai lungi vorba, încalecă și, însoțit de cei trei ostași, porni la drum.

Cînd ieși din sat, Doja începu să-și dea seama că luase hotărîrea cu prea puțină chibzuială. O împotrivire cu arma față de magnat va aduce după sine o învrăjbire care ar putea pune capăt rămînerii sale în sat. O umbră de părere de rău îl stăpîni pentru o vreme, apoi își spuse că, oricum, mai curînd sau mai tîrziu, tot la hartă va ajunge cu magnatul din Gurghiu ; e deci mai bine să vadă de la început cum va fi primită împotrivirea lui.

Alungîndu și din suflet părerea de rău, dădu frîu liber lui Sultan și se lăsă dus într-o goană nebună, în lungul văii deschise. Cei trei însoțitori rămaseră mult în urmă, și numai cînd Doja își întoarse capul și nu-i mai văzu, încetini goana lui Sultan.

În drum, Doja se mai opri la un castru regal, unde avea un cunoscut. Un căpitan trimis de multă vreme în acest colț de țară. Găsi castrul golit de ostași, cu întăriturile ruinate. Căpitanul mai era încă acolo, dar aștepta și el porunca să plece cu restul garnizoanei în altă parte, undeva prin apropierea izvorului Oltului, unde era un castru mai mare, care trebuia întărit. Stătu cîteva ceasuri de vorbă cu vechiul lui tovarăș de arme, apoi porni la drum, iar de către seară ajunse în satul familiei Butyka. Nu cunoștea pe nimeni din familie, se ducea doar să vadă casa care-i plăcuse așa de mult pe timpuri

Familia Butyka nu era numeroasă ; un unchi bătrîn, un mic nobil scăpătat, și nepoata lui, Laura, fata despre care-i vorbise lui Doja părintele Grațian.

Găsi casa tot așa cum o știa. Îi ieși în cale unchiul fetei. Când îi spuse bătrînului că are intenția de a-și ridica o casă la fel, unchiul Laurei rămase încîntat. Vezi bine, o asemenea casă numai bătrînii știau să ridice !

După ce priviră amîndoi casa de jur împrejur, bătrînul îl pofti pe Doja înăuntru. El primi, căci ar fi vrut să vadă și împărțeala clădirii. Intrară într-o sală lungă de douăzeci de picioare, cu tavanul boltit, vopsit în albastru, pe care erau presărate stele aurii. Pe pereți atîrnau arme vechi, trofee cîștigate în lupte de către înaintașii celor din familia Butyka. Nu lipseau nici harnașamentele care îmbîcseau sala cu un puternic miros de curelărie. Pe lîrgă pereți erau lavițe cioplite din lozbe groase de stejar. Ca mobilă, era o masă lungă și mai multe scaune de lemn cu speteaza înaltă, încrustate cu măiestrie. Intrat mult în perete, era un cuptor mare, deasupra căruia se afla un tunuleț vechi, cu afetul mîncat de carii. Tunulețul stătea acolo amenințător, cu țeava îndreptată spre ușa, în jurul lui erau cîteva ghiulele de criță, ceva mai mari ca un ou.

— Am auzit multe lucruri bune despre dumneata, căpitane Gyuri. Fii bine venit în această casă ! Începu bătrînul Butyka.

— Bune și rele, spuse la întîmplare Doja.

— Adevărat, bune și rele ! întări bătrînul privindu-l în ochi. Dar eu le trec și pe cele rele tot în rîndul celor bune, țin să ți-o spun ! Hai, stai la noi! și-i arătă lui Doja un scaun, apoi cînd acesta se așeză, bătrînul strigă : Laura, Laura !

După cîteva clipe intră o fată înaltă, uscățivă, tînăra încă și destul de frumoasă. Sfioasă, se opri în pragul ușii.

— Iată-l, ăsta-i căpitanul Gyuri! Nu pare așa cum ni l-am închipuit noi, ce zici ?

Laura păși spre Doja și-i întinse mîna. O mînă micuță, puțin cam aspră — mînă de gospodină.

— De unde știi dumneata cum mi l-am închipuit eu ? Poate că mi l-am închipuit tocmai așa cum e ! grăi fata, privindu-l cu îndrăzneală pe Doja.

— Nu cred ! spuse Doja mai mult ca să poată intra în vorbă.

— De ce nu ?

— Fiindcă fetele altcum și-i închipuie pe acei la care se gîndesc, și în nici un caz nu cred să și-l închipuie așa cum sînt eu : un om aproape bătrîn, ursuz și necioplît! se trezi Doja rostind.

— O, dar lucrurile nu stau chiar așa. Nu, nici de fel ! Povesteam uneori unchiului, auzisem atîtea vorbindu-se de domnia ta, despre vitejiile domniei tale, despre gloria cu care te-ai încununat în urma izbânzilor pe care le-ai avut!...

— Gloria ? Aș putea să știu și eu ce-i asta ? o privi în ochi Doja.

— De, dacă n-ar fi, lumea n-ar vorbi atâtea. Oamenii care vin pe

la noi vorbesc multe despre vitejiile domniei tale și nouă ne face plăcere să le ascultăm ! își continuă vorba Laura.

— Așa-i, mare plăcere! spuse unchiul Butyka. Și nu numai că ne face plăcere, dar noi și nădăjduim, căpitane Gyuri! Și nu numai noi, ci toți aceia care vorbesc despre dumneata ! Dar ne luarăm cu vorba și uitarăm de cele cuvenite ospetiei! Ia du-te, fată gospodină, și adu-ne ceva de băut! Dă-le și voinicilor care au venit cu căpitanul Gyuri, dă-le și de mâncat, și vezi și de-o cină bună, ca pentru un oaspe de seamă cum avem cinstea astăzi!

— Mulțumesc, dar nu trebuie, căci noi plecăm îndată, grăi Doja.

— Da' de unde ! Nici poveste de plecat, căpitane Gyuri! Astă-seară ești oaspetele nostru, și ca să-ți spun cinstit și deschis, noi te așteptam de mult! Dacă nu veneai domnia ta, te căutam eu în satul domniei tale, căci auzisem c-ai sosit; multe avem să-ți vorbim !

Laura aștepta ; nehotărâtă. Doja primi ospitalitatea, spre marea bucurie a bătrînului Butyka.

— Vezi de-o cină bună, bogată, voinicilor le place să mănînce bine ! se adresă fetei bătrînul Butyka.

— N-o să rămînă flămînci, nu te teme! îl încredință Laura și făcînd o reverență ieși.

Bătrînul Butyka se ținea destul de bine — deși trecut de șaptezeci de ani, avea o înfățișare chipeșă ; părul alb, bogat în plete, îi încununa capul. Avea fața senină, mîndră, vorbea deschis, cu căldură, ceea ce-i plăcu lui Doja.

— Iată-te în casa noastră, căpitane Gyuri ! spuse bătrînul, după ce Laura ieși. Credeam că voi închide ochii și nu te-oi mai vedea. Ai o înfățișare de viteaz, dar după cum ți-am mai spus în fața nepoatei mele, nu ești așa după cum mi te-am închipuit eu !

Doja păru mirat că în casa aceasta se vorbise mult despre el. Nu cumva părintele Grațian ? Dar nu, nu putea fi părintele Grațian ! Sfinția sa nici nu se mai aștepta să-l vadă, i-o spusese doar de cînd l-a văzut, la piciorul priporului. Cit privește plănuirile cu însurătoarea, ele nu păreau să și le fi făcut părintele decît în ultimele zile, ori de atunci, sfinția sa nu părăsise satul! Fu mulțumit că nu se află în pielea unuia venit la în pețit și nu-și mai băt看 capul să afle pricina atîtor vorbe despre el.

— De, — făcu Doja, — pe timpul domniei tale altfel arătau oamenii, altul le era portul, armele...

— Așa-i, așa-i! Pe vremuri aveam un prieten, un tovarăș de arme, tot un nobil mai mic, ca și mine, ca și domnia ta. Dumnezeu să-l ierte, a căzut într-o luptă ! Stai, cînd a fost asta ? Da, la Sopron, în optzeci și opt! Era un viteaz cum nu mai sînt astăzi mulți; cu el te asemuisem ! Dar el era mai înalt, și în afară de asta nu purta barbă... pe timpul acela aveam cu toții barbă rasă, ca și regele, nu ea acuma, de cînd îi

rege Dobje-dobje!... Nu era nici negricios ca domnia ta, ci avea plete roșcate și totdeauna umbla cu capul neacoperit — nici în lupte nu-și punea chivără pe cap ! Nu, nu semeni cu el nici în privința aceasta, mai stăruie bătrînul Butyka, privind pălăria ou penaj a lui Doja.

— Alte timpuri! spuse Doja încet.

— Da, alte timpuri... timpuri bune, nu ca cele pe care le trăim, căpitane Gyuri! oftă bătrînul, apoi relua firul ideii: Însă la vitejii și purtare dreaptă și cinstită, parcă ați fi fost frați gemeni, căci și el era mare viteaz și-un om al dreptății! Îl înfrunta și pe rege cînd vedea că ceea ce face nu-i după sfînta dreptate ! Regele Matei, fie iertat, era cam iute de fire și uneori se înfuria ; în mînia lui nu mai ținea seama de nimic și nimeni nu i se punea împotrivă, însă Foltin — așa îl chema pe prietenul meu — nu se temea, îi spunea în față ; „Măria ta, greșești. Asta nu-i dreptate, n-ai dreptul s-o faci !“ Cînd Foltin își deschidea gura, regele se potolea, își stăpînea mînia, apoi recunoștea că Foltin avea dreptate și îndrepta pe dată nedreptatea săvîrșită ! Așa era regele Matei, și așa era prietenul meu, Foltin ! Dar acum s-a schimbat și regele, și oamenii ! Acum, dragul meu, nu mai e vrednicia în cinste, acum îi rangul, magnatul ! Ehei, căpitane Gyuri, rele zile am ajuns !...

Laura veni cu talerul încărcat cu bucăți de carne afumată și plosca cu rachiu. Turnă în ulcelușe, și așa cum cerea buna cuviință, se retrase. Dar cînd fu în apropierea ușii se întoarse, se apropie de Doja și-l întrebă :

— Ce-ai dori să mănînci astă-seară, căpitane Gyuri ?

— Oaspele nu alege, mănîncă ce i se dă ! grăi șăgalnic Doja.

— La noi, oaspele poruncește ! îi răspunse grav Laura.

— Greu de poruncit, zise zîmbind Doja, văzînd-o cu cîtă seriozitate îi aștepta răspunsul.

— Nu te sfii, poruncește ca la dumneata acasă ! îi spuse Laura cu aceeași seriozitate.

— Dar eu nu am casă ! Eu mănîne ceea ce-mi dau alții. Acum stau la părintele Grațian, el mă hrănește cum poate, iar în zi de sărbătoare...

— Știi ! îi întări vorba Laura. În zi de sărbătoare îți dă clapon umplut!

— Chiar așa, parcă eu aș fi seniorul din Gurghiu ! făcu haz Doja.

— Atuncia lasă-mă pe mine să aleg pentru domnia ta : am trimis după pește, la Mureș... îți place peștele ?

Doja își aminti de Strețcu și începu să rîdă de-a binelea :

— O s-o pățești cu seniorul. Peștii sînt ai lor!

— Să poftească ! spuse fata.

După ce Laura ieși, unchiul Butyka ținu de datoria sa să-l deslușească pe Doja :

— E mai avană ca un bărbat, ai s-o vezi ! Bătrînul senior, mai acu

doi ani, a chemat-o la castel. Ar fi vrut s-o mărite cu un cavaler, un vîntură-lume aciuit pe acolo. Nu s-a dus și bătrînnl senior s-a supărat foc și-a venit el aici. Îți poți închipui, l-a așteptat în capul satului cu toți oamenii casei înarmați și nu l-a lăsat să-și pună piciorul pe pămîntul ei!

— Nu mai spune ! făcu Doja mirat.

— Daaa ! Asta a fost după ce a cîștigat pîra cu Torockoy. În privința aceasta îmi seamănă mie, nici eu nu m-am lăsat cînd a fost vorba de dreptul meu, dar am ajuns rău ; pînă la urmă tot m-au biruit tîlharii și m-au lăsat sărac lipit pămîntului. Așa era să pățească și ea, însă a găsit un sprijinitor puternic, pe cancelarul Martinuzzy !

— Pe tînărul acela care face și desface pentru voievod ? întrebă Doja puțin surprins.

— Da, pe el ! Să vezi cum s-au întîmplat lucrurile: după moartea fratelui meu, seniorul din Torockzo îl învinuiește pe mort că și-ar fi călcat jură- mîntul față de el, că trebuie să știi, fratele meu nu ținea de Gurghiu, ci de Torockzo, era vasalul seniorului Torockov! Ce s-a gîndit tîlharul: fata e singură, orfană, o să-i iau pămîntul și casa! Și așa, s-a apucat și-a ridicat pîră contra fratelui meu mort, pîră care a durat cîțiva ani, căci voievodul dinaintea lui Zapolya nu îndrăznea să facă o nedreptate așa de mare. După moartea acestuia, Torockoy a încercat cu Zapolya. Și pesemne Zapolya, ca să și-l cîștige de partea sa, îi dă cîștig de cauză. Îți poți închipui, mai să ne zvîrle afară din casă și de pe pămîntul strămoșesc ! Atunci fătuca asta a încălecat cel mai bun cal pe care-l aveam, s-a îmbrăcat ca o adevărată doamnă, și-a pus un pumnal la cingătoare și s-a dus la voievod ca să se războiască cu el. Bineînțeles, n-a ajuns pînă la Zapolya, însă a dat ochi cu Martinuzzy și i-a spus lui tot. Nu-l cunosc pe dalmatin, dar i-a făgăduit în fața curteanului Bornemisza că într-o lună va îndrepta fărădelegea chiar dacă regele Ulászló ar fi în cale și nu Torockoy ! Așa a și făcut: a doua zi a trimis crainici cu poruncă să ridice pe toți martorii mincinoși ai lui Torockoy și să-i aducă în fața sa — nici n-a fost vorba de schingiuri, i-a întors din vorbe și ticăloșii au mărturisit tot. Atuncia cancelarul s-a făcut foc, știa el de nedreptatea care ni se făcuse, dar nu-și închipuia că Torockoy să fie așa de mîrșav în lăcomia lui și să încurce prin martori mincinoși să despoaie o biată orfană. A redeschis pîra și în trei zile ne-a dat nouă cîștig, adică Laurei. Zapolya a fost nevoit să pună sigiliul cel mic și așa am rămas cu pămîntul și casa. Dar de atuncia, Torockoy a devenit cel mai mare dușman al voievodului Zapolya și, se înțelege, și al cancelarului.

— Cum de-a putut ridica vină contra unui mort, asta n-o pot înțelege!

— O, dragul meu, magnații pot orișice! Cîte dintre familiile micilor nobili ca noi n-au ajuns pe drumuri de pe urma lăcomiei lor !

Numai în comitatul nostru cunosc vreo zece! Și ce familii... tot una și una, care pe timpul lui Matei aveau trecere mai mare ca familiile seniorilor! Pentru magnați, noi sîntem cioturi de care se împiedică și ne urmăresc cu ura lor mai rău ca pe iobagii nesupuși! Vezi bine, noi le stăm în cale, și cînd își prea fac de cap, îi mai și muștruluim oleacă și nu ne lăsăm paloșului! Nu știu ce să cred despre cancelarul ăsta, se spune că pune mare preț pe noi. De ce ne face nouă dreptate, iarăși nu știu, Laura ține însă mult la el, de aceea te povățuiesc să nu-l vorbești de rău în fața ei, de cumva nu-ți place omul!

— Dar nici nu-l cunosc... Cum aș putea să-l vorbesc de rău ? De văzut, l-am văzut o singură dată, venea de la Buda, eu așteptam rîndul la pod, el de asemenea. Cineva mi-a spus c-ar fi cancelarul voievodului Zapolya, atît. Nu prea are înfățișarea unui om de pe la noi și mi se pare prea tînăr pentru slujba pe care i-a dat-o voievodul !

— E un om și jumătate, crede-mă, ți-o spun eu, căpitane Gyuri! Îl încredință bătrînul Butyka.

— Poate! Dacă spui dumneata... aprobă Doja îndoielnic.

Se înnoptase. Laura veni și aprinse luminările din sfeșnice, apoi așternu masa pentru cină. O țărăncuță aduse mîncărurile, vinul, și toți trei se așezară la masă.

Mîncînd pe îndelete, Doja își tot arunca privirile asupra fetei. Laura îi plăcea, dar nici vorbă să se gîndească mai cu temei la spusele părintelui Grațian. Nu, nu, vremea pentru astfel de treburi a trecut!

În timpul mesei, fata își dădu drumul la vorbă. Spunea mai multe decît se așteptase să audă Doja din gura ei. O asculta cu atenție, mirat — Laura nu vorbea despre treburi gospodărești, cum s-ar fi cuvenit, ci dimpotrivă ! Pe măsură ce vorbea, Doja își dădea seama că ea cunoaște mult mai multe decît el în legătură cu cele ce se petrec în țară. Deveni și mai atent și începu să pună întrebări, cerînd deslușiri.

Atît Laura, cît și bătrînul Butyka știau tot ce se întîmplă în comitat, chiar și în restul Ardealului, și nu păreau străini nici de intrigile de la curtea voievodului Zapolya. Cunoșteau numele marilor seniori prieteni ai voievodului, și pe acei care formau partida potrivnică. Vorbeau de încălcările de drepturi făcute de către marii magnați micilor nobili și satelor iobăgești. Auzise nu numai de numele satelor răsculate uneori, dar chiar și de numele iobagilor care se puseseră în fruntea răsculaților. Ba chiar, păreau destul de cunoscători și asupra celor ce se vor petrece.

— Fără îndoială, în primăvară, — vorbi cu toată siguranța Laura, — iobagii de pe domeniile monseniorului de Kutý se vor răscula din nou !

— De unde știi toate acestea ?! o întrebă Doja.

— Cum să nu știu! Oamenii trec pe aici, se opresc, îi găzduim... cîte nu vorbesc ! răspunse fata.

— Și în afară de asta, — interveni bătrînul, — ne mai întîlnim pe la tîrguri. Unul spune una, altul alta, despre ce-am putea vorbi, dacă nu despre ceea ce ne doare pe toți ?!

Unchiul Butyka bea binișor și limba i se dezlega și mai mult, vorbind nu numai despre ceea ce era sau a fost, ci și despre ce va urma. Laura de asemenea își dădea cu părerea, dar avîntul ei părea mai stăpînit, vorbele mai chibzuite. După bătrînul Butyka, nimic nu mai rămînea de făcut decît de pus mîna pe arme. Laura însă era de altă părere ; Da, mîna pe arme, dar pe arme, nu pe bîte, nici pe furcoale !

Doja intrase într-o casă unde întreaga atmosferă făcea ca gîndurile lui încolțite de mult să crească cu repeziciune. Cînd bătrînul Butyka, puțin moleșit de băutură, încetă să mai vorbească, Doja se trezi mărturisindu-și gîndurile în fața fetei. Și ca niciodată, vorbele lui aveau parcă în ele ceva încălzitor, și tot așa ochii cu care o privea pe Laura păreau mai înflăcărați. Dacă și-ar fi dat seama de lucrul acesta, s-ar fi mirat și el, dar poate ar fi continuat în același fel, căci fata îi răspundea sau îl întreba cu aceeași căldură, cu aceeași strălucire în ochi.

Bătrînul asculta ca prin vis vorbele lui Doja și ale nepoatei sale. I se părea că Doja și Laura se înțeleg bine și ar putea să facă un pas mai departe, care ar duce la o căsătorie de mult dorită de Butyka. Rezemat de speteaza scaunului, într-un tîrziu ațipi fericit.

— Iartă-mă cîteva clipe, căpitane Gyuri, spuse Laura, ridicîndu-se. Dă-mi voie să mă duc să văd dacă oamenii domniei tale au tot ce le trebuie.

Fata se îndreptă spre ușă, urmărită de privirile prelungi ale lui Doja. Cînd ea ieși, Doja se trezi murmurînd : „Oare în privința dragostei să-mi fi trecut într-adevăr vremea ?“

Bău din cupa de argint, și privi spre bătrînul Butyka care dormea dus ; apoi începu a învîrți încetinel cupa, observînd idila cîmpenească gravată pe el. „Părintele Grațian nu pare să fie de această părere, și nici inima mea !“ își spuse, încurajîndu-se parcă. Dar pe dată dădu înapoi : „Aș, părintele Grațian nu se gîndește decît la catastiful parohiei sale. Ar vrea ca toate paginile să-i fie umplute cum se cuvine: bărbat, nevastă, copil. Cît despre inima mea...”

Își turnă puțin vin și bău din nou. Singurătatea îl apăsă ; abia aștepta s-o vadă pe Laura reintrînd. Îi avea în auz spusele, glasul armonios, iar în fața ochilor silueta înaltă, mlădioasă, privirea caldă... închise ochii și se lăsa furat de vraja amintirilor din tinerețe, care veniră nechemate.

Irina ! Chipul ei l-a urmărit ani la rînd. În cele mai crîncene bătălii îl avea în față și-n suflet; mai apoi, în vîrtejurile vieții, trecînd anii, numai rare ori i se umplea sufletul de amintirea ei.

Acum a apărut iarăși în față — parcă e ea, și parcă-i Laura, amintirile i se împleticesc. Nu, nu, e ea, Irina ! Și iată-l și pe el, un tânăr, un călăreț necunoscut, un simplu ostaș în ceata comitelui secuilor. Deosebit de ceilalți prin tinerețea sa, prin darul de a îmblânzi cu vorba armăsarul sălbatic și prin măiestria cu care mînuia spada. Era tânăr, își încerca norocul în viață, și norocul l-a ajutat. Întors din război, cînd abia trecuse de douăzeci de ani, ajunsese primul călăreț al comitelui. Se înțelege, nu era nobil, nici cavaler, dar era primul călăreț și primul luptător din ceată. Și asta era mult !

Atunci, cînd împreună cu cornițele s-a întors din lupta aceea, a văzut-o întîia dată pe Irina. Ea era fata comitelui, iar el un simplu călăreț ? Dar cînd făclia dragostei s-aprinde în suflète, nici el, nici ea nu-și pun întrebări, și piedici în calea dragostei nu există.

Irina ! Pentru ce amintirile despre ea, în seara aceasta, sînt așa de copleșitoare ? Un fior îi străbate sufletul : dragostea lor, cum s-a sfîrșit ea ! El alungat, ea dusă departe, într-o mănăstire necunoscută !

Laura intră pe neobservate și se așează pe nesimțite lîngă Doja.

— Te-am lăsat prea mult timp singur, iartă-mă ! grăi ea.

Doja tresări — chipul Irinei dispăru, și o dată cu el și amintirea despre ea. O avea acum în față pe Laura. Inima i se umplu de o bucurie neînțeleasă. Se simți tânăr, tot așa de tânăr ca și fostul prim călăreț al comitelui. Turnă vin în cupa Laurei, ciocni și băură împreună.

— Aș vrea să-mi povestești cele întîmplate cu banul de Macsó , vrei ?

— Cu banul de Macsó ?!

— Da, cu banul de Macsó , parcă nici nu l-ai cunoaște, așa mă întrebi.

Și Doja fu nevoit să-i povestească pățania de la podul Tisei. Dar fiindcă nu-i plăcea să vorbească despre propriile fapte, căută să o scurteze. Însă Laura nu se lăsă, cînd ocolea vreun amănunt, ea venea și i-l reamintea.

— Dar dumneata după cîte văd cunoști mai bine ca mine cele ce s-au petrecut acolo ! Aș putea să știu de unde ?

— Vezi bine ! Însă aș fi vrut să le aud și din gura domniei tale ! spuse șăgalnic Laura și ridicîndu-se se îndreptă spre peretele din fundul sălii, luă o lăută și ușurel, aproape în surdină, începu să cînte balada bătrînului Rigo.

— Asta-i mai mult decît mi aș fi, putut închipui ! spuse grozav de mirat Doja, cînd ultimele sunete se pierdură într-un acompaniament de lăută.

— Noi te cunoaștem mai bine chiar decît te cunoști domnia ta ! preciză Laura.

— Despre ce era vorba, tot despre arme ? se trezi unchiul Butyka.

— Da, despre arme ! zîmbiră parcă vinovați.
— În privința armelor, Laura nu are dreptate.
— Ba am ! Uite, îl vezi ? arată Laura tunulețul ce sta cocoțat pe cuptor. E vechi și mic, dar împrășcă atîta spaimă și moarte, încît poți ține cu el în loc o mie de oameni înarmați cu furcoale !

— Așa-i, ai dreptate ! aprobă Doja și mai că-i venea s-o ia în brațe.

— Da de unde ! făcu bătrînul Butyka, care între timp se trezise de-a binelea. E nevoie de un om ! Un om cu vază... un viteaz care să se ridice și să strige : haideți, fraților !

— Și ? întrebă Doja, făcîndu-se că nu pricepe că acel viteaz, după bătrînul Butyka, ar trebui să fie el.

— Și-arSări cu toții ! Ca la Bobîlna !...

— Poate, dar asta nu-i de ajuns ! zise îngîndurat Doja.

— Cum așa ? păru nemulțumit de răspuns bătrînul Butyka.

— Numai cu dorința și cu mulțimea nu poți cuceri cetățile, răspunse Doja.

— Așa ? ! Drept să-ți spun, nu mă așteptam la un astfel de răspuns din partea domniei tale, căpitane Gyuri ! spuse bătrînul și o umbră de nemulțumire i se așternu pe față.

Laura căută să dea un ton mai puțin grav discuției dintre ei;

— Fără îndoială, te-ai gîndit la arme. Ei bine, căpitane Gyuri, iată, un tunuleț avem ! și rîzînd arată din nou tunulețul ce sta cocoțat pe cuptor.

— Da, — spuse Doja înțelegînd gluma, — e ca și cînd am avea o potcoavă tocită și ne-ar mai trebui trei, și calul !

— Nu, nu-i chiar așa ! se oțărî bătrînul.

— Știu, glumeam și noi ! Dar cele spuse de domnia ta sînt lucruri mari, asupra cărora trebuie multă chibzuială. A porni contra unui magnat sau altul nu-i lucru greu, dar ar fi zadarnică truda și vărsarea de sînge și n-ai ajunge la nici un rezultat. Nu ești de părerea mea ?

— Noi ne pusesem nădejdea în domnia ta, grăi bătrînul puțin dezamăgit.

— Și eu în domniile voastre ! se grăbi să răspundă Doja.

Dinspre cuhnie¹ se auzeau cîntecele celor trei ostași. Vocea puternică a lui Balho acoperea pe celelalte. Cîntau un cîntec vechi, un cîntec vitejesc de luptă. Pesemne bătrînul Butyka cunoștea cîntecul, căci își țuguie buzele și începu să-l fluiera încetișor. Doja se uita pe furiș la Laura care, ascultînd cîntecul, părea frămîntată de o ciudată neliniște. Cu privirea pierdută în gol, mișcîndu-și muia în neștire, ea învîrtea pe masă cupa de argint din care băuse Doja. Ochii ei verzi scînteiau, din cînd în cînd își mușca buza, vrînd parcă să-și oprească un strigăt.

„Ce gînduri o fi frămîntînd căpușorul acesta cu ochi verzi ?“ se

întrebă Doja.

Cîntecul ostașilor încetă. Bătrînul Butyka își aduse aminte că și cei din bucătărie sînt oaspeții săi — se ridică și porni să ciocnească un canceu de vin cu fiecare.

— Aș vrea să știu la ce gîndeai mai înainte. Vrei să-mi spui ? o întrebă Doja pe Laura cînd rămaseră doar ei doi.

— La multe !

— Totuși ?

— Ții așa de mult să-mi cunoști gîndurile ?

— Aș vrea...

1 Cuhnie — bucătărie. (N.A.)

— Poate gîndurile mele sînt în legătură cu domnia ta... ți-ar mai conveni

să le cunoști ?

— Asta mă face să stăruiesc și mai mult! răspunse el, simțindu-și inima ticăind cu putere.

— Mă gîndeam la cele spuse de unchiul meu... poate ai înțeles... el nădăjduia ! Era chiar sigur că domnia ta vei primi să fii în fruntea lor... e vorba de cîțiva prieteni din mica nobilime și de cîteva sate de iobagi... vezi, el nu poate uita nedreptatea pe care i-a făcut-o, pe timpuri, magnatul din Toroczko ! Și eu sînt dator să fiu alături de el, cu toate că, așa după cum bănuiesc că ți-a spus, voievodul la stăruința cancelarului mi-a dat mie dreptate. Dar asta nu schimbă prea mult lucrurile — pe unchiul meu îl roade de mulți ani dorința de răzbunare ! De altfel mai sînt și iobagii lui Toroczko, de care unchiul se simte legat. Mulți dintre ei sînt din aceeași familie cu noi. Neamul Butyka e foarte raspîndit prin părțile astea. Nu găsești că e de datoria noastră să fim alături de ei ?

— Ba da, dar...

— Mai poate fi vorba de dar, sau de poate, cînd sufletul ți-i plin de dorul răzbunării ? pronunță cuvintele acestea tremurat, cu buzele strînse, cu privirea străfulgerătoare.

Doja nu răspunse. Răzbunare ! Niciînd nu fusese pătruns de un astfel de sentiment și aproape nu-l înțelegea. Niciodată în viață, în nici o împrejurare, chiar cînd fusese nevoit să tragă spada și să aplice o pedeapsă bine meritată potrivnicului, nu se gîndise la răzbunare.

„Vrea bătrînul Butyka o nouă Bobîlnă și prin părțile acestea ? Cu ce s-au ales cei ce-au luptat la Bobîlna ? Și doar cutezătorii care s-au ridicat atunci n-au pornit cu gîndul răzbunării, ci ca să-și ușureze soarta, să și-o schimbe poate! Au luptat voinicește atît cît le-a stat în

putință și-au avut cu ce — i-au înfrînt pe magnați, i-au forțat să încheie un protocol, și cu toate acestea, pînă la urmă, tot supuși jugului au rămas ! Pentru ce ? Fără îndoială, fiindcă n-au fost în stare să ducă izbînda mai departe, pretutindeni, în întreaga țară ! Asta trebuia s-o facă, atunci și-ar fi impus voința puternicilor, regelui, n-ai fi încheiat numai un nefericit protocol, pe care la primul prilej magnații l-au călcat în picioare, înăsprind și mai tare asupra ! Nu, nu, astfel de încercări nesăbuite, făcute fără mijloace și unire, duc numai la rău — da, numai la rău ! Decît așa, mai bine stai pe loc, nu face nimic ! Nimic ?“ — în minte îi veniră spusele lui Tureatcă, îtiimplarea de la pod, cele petrecute în Karczac, Borzicul și bătrînul jude Âdâm Csuka, bătrînul Butyka și pățania Laurei. — „Nu, nu, nici asta nu ! Răul s-a întins ca o picingenă și cuprinde totul, poți sta departe ? Poți sta cu miinile în sîn ? Nu, firește că nu!“

Laura se ridică și păși spre cuptor. Își sprijini cotul de prichiciul cuptorului, și-și lăsă capul pe palmă. Puțin aplecată, îl privea stăruitor, dintr-o parte. Pe buze avea un zîmbet, care lui Doja i se păru trufaș și puțin batjocoritor.

Doja se duse lîngă ea :

— Nu mă așteptam să întîlnesc în casa aceasta bătrînească o fată și un moșneag așa de dîrji în dorința lor de răzbunare. Părintele Grațian îmi vorbise despre o fată frumoasă, cu ochi verzi, duioși, o gospodină pricepută, o comoară de fericire pentru cel pe care soarta i l-ar da de bărbat, și...

— Și cînd colo ! izbucni Laura.

— Ei, bătrînul nostru preot a avut dreptate... numai că, vezi, nu mă așteptam ! Mi se spusese c-ai avut unele încurcături, că, dîrză și hotărîtă să-ți aperi drepturile, te-ai dus pînă la voievod, dar ca să ții isonul unui bătrîn luptător, așa după cum a fost unchiul Butyka, nu mă așteptam !

— E datoria mea ! Cînd am ajuns aici, nu mai poate fi vorba de chibzuială... port numele strămoșilor mei, cred că înțelegi ?

— Înțeleg, înțeleg ! grăi Doja, și fără să-și dea seama întinse mîna și-i netezi părul.

— Ți-a vorbit părintele Grațian despre mine ? întrebă Laura cu totul schimbată.

— Da, mi-a vorbit ! Mi-a spus că la casa pe care mă duc s-o văd este o fată mîndră care-și așteaptă mirele. Însă, o asemenea fată n-am întîlnit ! Te-am întîlnit pe dumneata și pe unchiul dumitale, care așteptați, după cîte am înțeles, să puneți mîna pe spadă să vă războiți cu magnatul din Toroczko.

— Părintele Grațian ține mult la mine și-ar vrea să mă vadă fericită, spuse într-un tîrziu Laura.

— Și la mine ține părintele Grațian ! spuse încet Doja.

— Când m-am dus la voievod, mi-a dat atâtea sfaturi : cum să mă înclin în fața lui, cum trebuie să-i vorbesc ca să-l înduplec, însă eu, eu...

— Da, spune... o rugă Doja.

— Eu eram hotărâtă să-l răpun, de cumva nu mi-o face dreptate ! Poate o și făceam de dădeam ochi cu el, dar norocul lui a fost c-am dat peste cancelar și, ascultîndu-mă, acesta mi-a făgăduit că-mi va face dreptate, după cum mi-a și făcut !

— Ai fi fost în stare să-l ucizi ? o întrebă Doja și, întorcînd-o cu fața spre el, o privi în ochi.

— Eram hotărâtă, murmură Laura.

El se aplecă și-i sărută fruntea. O clipă, Laura își sprijini capul pe pieptul lui, apoi tresări, se desprinsese și apropiindu-se de masă turnă vin în cupa lui Doja. Din bucătărie ajungea pînă la ei vocea plăcută a lui Balho.

— Oamenii domniei tale petrec, și unchiul meu de asemenea. Ai spus că-i un unchiaș, dacă l-ai vedea acuma, fără îndoială ți-ai schimba părerea. Hai să mergem și noi, trebuie !

A doua zi, Doja porni spre casă. În goana calului, el se lăsă din nou pradă gîndurilor care-l frămîntaseră toată noaptea. O casă fără Laura n-ar mai avea nici un rost să fie ridicată. Dar oare Laura va primi să devină stăpîna casei sale ? Simți un fior în inimă cînd își puse această întrebare și se întunecă. Întrebări nenumărate îi veniră în gînd : Oare ce vîrstă o fi avînd Laura ? Fără îndoială, ar putea să-mi fie fiică ! Hm ! Nu, nu, nici eu nu sînt un om bătrîn, sînt în floarea vieții! Și-apoi, ne-am simțit atît de apropiați unul de altul!

— Hai, Sultan, așterne-te la drum, băiatule !

Iarna veni ca o crăiasă înveșmîntată în alb. După sărbătorile Crăciunului, pămîntul îngheță bocnă, iar cînd gerul se mai potoli, începu să cadă zăpada, acoperindu-l cu un strat gros, troienind drumurile. A treia zi după Crăciun se stîrni o vijelie care dură cîteva

zile în șir, ridicînd zăpada în nori, de nu se mai vedeau nici stîncile pleșuve de pe culmea muntelui. Oamenii se înfundaseră prin case și nu mai ieșeau decît pînă la fîntîna satului, pentru adăpatul vitelor.

După vijelie se întoarse în sat Bándy, venind de la Bistrița. Se dusesse acolo ca să aducă paler¹, meșter priceput care să ridice casă pentru viteazul Gheorghe Doja. Casă mare ca o cetățuie, în care să încapă nu numai familia, ci și oamenii din ceată. Meșterul pe care-l adusesse Bándy era însoțit de patru ajutoare — meșteri mai mici, zidari și dulgheri pricepuți.

Meșter era bătrînul Iohan Prall, om cam băutor din fire, dar priceput și cu mare faimă, neîntrecut la ridicat ziduri și isteț la vorbă.

— Zi, domnia ta ești căpitanul Gheorghe Doja ? Să fii sănătos, bine te-am găsit ! Era gata-gata să pășim și noi, dimpreună cu vrednicul ostaș al domniei tale, ceea ce a pășit cu vreo zece ani în urmă Marcoș-pașa, și oștirile sale ! Ne-am luptat cu crivățul două zile, căpitane Gyuri, dar l-am dovedit ! Hei, vezi bine că l-am biruit, doar noi veneam din Bistrița și cu noi aveam butoiul cu vin, nu din țara leșilor, unde nu crește vița de vie, iar oamenii beau numai zeamă de orz cînd se veselesc ! Așadar, domnia ta vrei să ridici palută ? Apoi ridică una, așa cum se cuvine unui căpitan viteaz ca domnia ta !

Sasul era tare vorbăreț ; Bándy îi făcu semn lui Doja, ca și cînd i-ar fi spus ; Bun de vorbă, bun de băutură, dar bun și de muncă. Bizuie-te pe mine, știu ce-am ales !

1 Paler — arhitect, constructor. (N.A.)

Avea ce avea meșterul Prall cu Marcoș-pașa ; pesemne cînd oștile turcești comandate de bătrînul general se afla în Lehia, le cam țîțîise și dumnealor, sașilor din Bistrița, inima de frică. Iscoadele le aduseseră știrea că la înapoiere Marcoș-pașa va lua drumul Ardealului, ceea ce nu s-a întîmplat, spre nenorocirea oștilor turcești care s-au pustiit pe undeva prin Moldova de răsărit — pe acolo i-au înghețat pe turci gerurile lui făurar, iar Ardealul a rămas necălcat de păgîni.

O dată cu potolirea crivățului au sosit în sat și oamenii seniorului din Gurghiu, cu noua dreaptă judecată, dar socoteala lor nu s-a potrivit cu cea de acasă. Judele Adám Csuka nu le-a mai ieșit în cale la talpa priporului, înlemnit de frică ; nici Kulcsár n-a luat calea lupului, spre pădurea întunecoasă, ci a rămas în sat, ba chiar s-a înfățișat înaintea slujbașilor, cu barda pe mîină, așa după cum îi era obiceiul. Numai părintele Grațian și-a ținut în fața lor mica sa cuvîntare și-a rămas cu credința că datorită lui a obținut pentru enoriașii săi îndurarea celor puternici. Însă oamenii au simțit că dacă nu li s-a mișcat nici un fir de păr pe cap, asta căpitanului Gyuri s-a

datorat.

Doja a fost tot timpul acolo, în fața oamenilor, și dimpreună cu ei a ascultat noua rînduială adusă pe seama iobagilor. N-a cîrțit, s-a minunat numai că asemenea legiuri pot fi aduse asupra poporului, și-a spus : „Om vedea noi ce-o mai fi, domniile voastre ați spus ce-ați avut de spus, mergeți în pace, ne-om spune și noi cuvîntul cîndva !“

Notarul a căutat s-o mai lungească, răscolind în catastifurile lui. A mai pus întrebări iobagilor despre none nedate, despre zile nefăcute, despre dări și altele, dar judele Âdâim Csuka avea și el, pentru fiecare cîte un răboj, și cînd notarul a încercat să-l încurce, Doja s-a ridicat, s-a încruntat la el și l-a înfruntat cu vorba, de n-a mai avut ce spune — și-a luat catastifele și dimpreună cu însoțitorii săi au ieșit din sat.

În a doua săptămînă după Bobotează fusese hotărîtă nunta lui Grigorie. Părintele Grațian alesese ziua, întrucît luna era plină și zodia bună pentru astfel de treburi.

La ospăț s-au adunat oameni de pe șapte văi. N-au venit numai pentru ospăț, ci ca să-l vadă și să-l întîlnească și pe căpitanul Gyuri, în care mulți își puseseră nădejile.

Veniră cu daruri pentru tinerii însurăței țărani liberi din Stejăriș, veniră la ospăț, dar și la sfat. Auziseră că Doja are de gînd să se statornicească, și ei aveau nevoie de un om curajos și drept care să se bată pentru dreptatea lor. Au venit iobagii din Topa, asupra cărora se abătuse mai întîi vitregia noii drepte judecăți. Oamenii auziseră că din satul lui Doja slujbașii pleaseră cu coada între picioare și s-au bucurat — e bine să se înfățișeze în fața viteazului și cînd s-ar abate iar asupra lor prigoana, să-și afle în el un sprijin și un ajutor. Secui din scaune îndepărtate veniră călări pe caii lor focoși ca să-l vadă pe Doja și să-l întrebe: unde s-a mai văzut asta, bătrînele lor pravile au fost șterse ca și cînd nici n-ar fi fost ? Au venit pînă și valahii din Tăureni și din Voievodeni și-au adus daruri, nu numai pentru tineri, ci și pentru Doja, cu care țin să tănuiască între patru ochi. Ei au auzit că Doja ar vrea să se ridice împotriva încălcărilor dreptății și au venit să întrebe, căci ar vrea și ei dreptate.

Au venit și alții, iobagi, țărani liberi și mici nobili — s-au folosit, de prilejul ospățului ca să-l întîlnească pe Doja, să-l vadă, să-i audă glasul și să-i cunoască gîndul, ca unui om în care cu toții și-au pus nădejdea.

A venit și Laura însoțită de unchiul Butyka și-a găzduit în casa parohială, spre marea bucurie a părintelui Grațian, care de la început i-a spus bătrînului Butyka : „Un ospăț aduce după sine altul și tot așa se înmulțește turma domnului !“

Oaspeții au fost găzduți pe unde s-a putut ; pe la iobagii din sat, pe la părintele Grațian cei mai de vază. Pentru fiecare s-a găsit un sălaș, nici vorbă de asta, dar necazul cel mare a fost că nu se găsea în

tot satul un locaş potrivit pentru ospăţ. Însă şi peste greuul acesta s-a trecut, căci meşterul Prall, palerul, nu degeaba era acolo. Chiar de a doua zi de cum sosise în sat a tocmit sănii şi s-a dus după lemnul de trebuinţă casei pe care urma s-o ridice. A adus numeroase grinzii, coarne şi popişori, iar cînd a auzit despre ce-i vorba, în trei zile a ridicat un adăpost mare de scînduri, unde au încăput aproape toţi nuntaşii. Îl încheiase numai din scoabe, ca să-l poată desface uşor.

În preziua ospăţului, colăcarii — feciori de seama lui Grigorie — umblaseră din casă în casă chemînd oamenii la ospăţ, cîntînd cîntecele nunţii ; al mirilor, al miresei şi al socrilor.

Satul era cu adevărat în sărbătoare în ziua aceea. Bătrînii îşi îmbrăcaseră zăbunele cele bune, păstrate în lăzi, neîmbrăcate decît la zile mari. Fetele şi nevestele tinere se împodobiseră cu ce-au avut mai frumos în sipele. Feciorii îşi puseseră pene de cocoş sălbatic la cuşme. Dar mai presus ca toţi erau gătiţi mirele şi mireasa. Bándy tîrguise din Bistriţa, de la meşteşugarii saşi, pentru mireasă, cununiţă, cizme roşii şi năframă de mătăasă înflorată. Cît priveşte mirele, părea mai mult un ostaş tînăr decît un iobag. Şi ce fel de ostaş, un neamţ curat! căci Bándy avea mare slăbiciune pentru îmbrăcămintea încărcată cu bumbi de argint şi găietane albastre, pe care o purtau ostaşii cetăţilor săseşti.

Slujba cununiei o făcu părintele Graţian după legea Romei, în limba latinească. De data aceasta n-o lungi mult cu latineasca, ci se puse de grăi în limba poporului, ca să înţeleagă toţi nuntaşii că-i vorba de o mare taină ! Aminti că mireasa neprihănită trebuia să fie cînd vine în faţa altarului, dar că necuratul a stricat legea lui Hristos, stîrnind poftele puternicilor, adu- cînd ei lege păcătoasă, spre mulţumirea lui Anticrist.

— În faţa paloşului, dreptatea îşi pierde graiul, însă, fraţilor, — predică părintele Graţian, — în faţa celui atotputernic, altcum va fi judecata ! Oricum, — grăi mai departe părintele Graţian, — de data aceasta mireasa-i neprihănită !

Mai aruncă părintele şi cîteva cuvinte valahilor în limba lor, ca să înţeleagă şi ei cuvîntul drept şi adevărat al scripturilor şi nu se sfii să-i ocărască şi să-i plîngă totodată pentru schisma lor.

Valahii tuşiră surd, după obiceiul lor, ceea ce putea însemna : „Cuvintele sfîntiei tale papistăşeşti, părinte Graţiene, pe-o ureche ne-au intrat, pe alta ne-au ieşit. Noi rămînem tot la legea noastră strămoşască.”

În biserică, în faţa altarului, stăteau ingenuncheaţi mirii ; în dreapta miresei, Doja, iar în stînga mirelui, Laura. Apoi meşterul Prall cu unchiul Butyka. Urmau oaspeţii, după vîrstă şi după stare : micii nobili mai la o parte, că de, împreună vieţuiesc cu iobagii, dar nemeşia tot nemeşie rămîne ! Ostaşii lui Doja erau şi ei printre nuntaşi, dimpreună cu baciul Bándy, numai şugubăţul de Balho se

vîrise între fete, și cu toate semnele lui Bándy nu fu chip să fie scos de acolo.

După slujbă, meșterul Prall, puțin cu chef, ținu să cînte un cîntec săsesc care se cîntă în biserică la astfel de împrejurări. Cîntă frumos, și deși oaspeții și nuntașii nu pricepeau limba săsească, le plăcu vocea armonioasă a meșterului.

Biserica era micuță, așa că nu încăpuseră toți nuntașii. Mulți dintre cei mai tineri, bărbați și femei, fete și feciori, așteptau afară ca slujba să ia sfîrșit pentru a porni alaiul.

Trei cîntăreți așteptau și ei : unul cu taragotoul, altul cu țitera, al treilea cu lăuta. Cel cu țitera avea și o tamburină mare pe spate, cu care batea tactul în timpul danțului.

Cînd părintele Grațian spuse și ultimele cuvinte de binecuvîntare și cei ce se aflau în locaș ieșiră afară, tinerii porniră alaiul, îndreptîndu-se cu toții spre locul ospățului. Acolo femeile pregătiseră mîncărurile : gulaș secuiesc, fripturi în frigări mari și alte bunătăți din carne de sălbăticiune, căci Kulcsár dimpreună cu ostașii lui Doja vînaseră în pădurile magnatului trei zile la rînd, fără frică de gornicii seniorului și-i fără milă față de animale. Băuturile erau și ele pregătite : vin de Lechința, adus de baciul Bándy, rachieu de afine îndulcit cu miere de stup, mied pentru femei. Mai erau, în afara mîncărilor și băuturilor, și două coveți pline cu turte dulci, făcute din floare de făină de orz, frămîntată cu miere de albine.

Alaiul înainta în cîntecul taragotului, a țiterei și tamburinei, în chiuiturile feciorilor care dănuiau în mers. Voia bună, bucuria și veselie se revărsaseră peste sat și în sufletele oamenilor. De altcîm și timpul era potrivit pentru ospăț ; căci frigul se muia, iar soarele strălucea vesel pe cerul senin.

În adăpostul mai mare decît o șură, meșterul Prall încheiase o masă lungă, dar cu toată lungimea ei nu toți nuntașii avură loc, așa că pentru tineri și tinere întinseră masa afară, sub streășină, iar femeile mîncau pe apucate, ocupate mai mult cu servitul oaspeților.

După ce părintele Grațian binecuvîntă masa, Adám Csuka, bineînțeles, avu cîntecul de a lua primul cuvîntul. El era doar judele satului și i se cuvenea ! Ură bun venit oaspeților, casă îmbelșugată mirilor, mîna puternică și inimă vitează căpitanului Gyuri.

— Amen! pecetlui părintele Grațian cuvîntarea judei și ridică canceul în sănătatea mirilor și a lui Doja. Gustă din vin, apoi închină pentru socri și pentru cinstiții oaspeți. Mai la urmă își întoarse privirea spre Laura — ca și cînd n-ar fi văzut-o pînă atunci — clipi din ochi mulțumit și ridicînd canceul închină și pentru ea, dorindu-i din tot sufletul o cunună de crăiasă pe frunte și-o floare de lămîiță în păr.

Mesenii se ridicaseră cu toții, ciocniră canceele și închinară, bînd fiecare după pofta inimii și după cum le era obiceiul, unii mai mult,

alții mai puțin.

Cel cu taragotul începu încetișor cîntecul miresei — țiterașul îi ținea hangul. Banduristul păși pe vîrfurile cizmilor, se apropie de mireasă și ușurel, la urechea sărbătoritei, începu din gură ;

*„A noastră crăiță, împărătiță.
În zori s-a sculat,
Fața dalbă și-a spălat.
Haină nouă a îmbrăcat.”*

Și iată-l și pe Balho ieșind de undeva, dintr-un ungher, unde sta îngrămădit între fete. El se alătură banduristului și cîntecul începu mai cu foc, mai din inimă, iar cînd au ajuns la ultimul vers, Balho a schimbat-o în chiuituri;

*„Bucură-te tu mireasă.
Că bîta-i pe grindă-n casă,
Și-i cioplită, și-i pîrlită
Pe spatele tale asemuită...”*

Iar ca mirele să nu se umfle prea tare în pene, zise și pentru el una ;

*„Mare bucurie-avem
Că pe lelea-o mărităm,
Vai de capul cui o dăm !”*

De la mireasă și de la mire, Balho și-a îndreptat spre alții chiuiturile și împunsăturile. N-a scăpat nici Doja, și toți au făcut haz de chiuitura adresată lui, că era vorba de-o pățanie avută într-o luptă, cînd viteazul s-a trezit deodată lovind în vînt, toți dușmanii din jurul lui zăceau la pămînt, iar el nu-și mai putea opri spada.

Dar cine putea sta să asculte toate ale lui Balho ? Mesenii erau flămînzi, așa că traseră cuțitele din ureaua cizmei și tăindu-și fiecare cîte o halcă de carne friptă se ospătară mîncînd pe îndelete, așa cum se cuvine la un asemenea mare ospăț. Iar cînd nu mai rămase decît oasele cerbului fript, ridicară canceele și închină din nou.

Între felurile mîncări se ținură vorbiri. Cîntecul de a începe i se cuvenea celui mai bătrîn și mai cu vază ; ori acesta era unchiul Butyka. El tăinu mai întîi cîteva clipe cu vecinul său din dreapta, un prieten, mic nobil ca și el, nunul Borzo, vasal al seniorului din Toroczko. Cuvintele lor de taină aveau un înțeles ascuns — socotiseră ei că acuma ar fi prilejul ca Doja să le spună deschis, în fața tuturor celor de față, ce are de gînd să facă.

Borzo, ca mai toți ai seniorului din Toroczko, avea răfuieli vechi de socotit cu magnatul. El venise la ospăț cu trei iobagi din trei sate, mai toți legați prin sînge de unchiul Butyka, și hotărîți ca și el să-i facă de petrecanie tiranului, și asta chiar în primăvară.

Bătrînul Butyka se ridică drept ca un brad cu vîrfurile nins, își scutură pletele albe și începu :

— Cinstiți meseni! Două bucurii ne-a hărăzit Dumnezeu în cișligile acestea : întâi, îi întorcerea acasă, în mijlocul nostru, a dumnealui, căpitanul Gheorghe Doja — trăiască ! Mesenii toți se sculară, ridicară cancelele și strigară : „Trăiască, trăiască !“ A doua bucurie îi nunta lui Grigorie, cu ospățul la care luăm parte cu toții ; cuvine-se să ne bucurăm și să ne veselim și pentru una, și pentru alta !

— Să trăiască, să trăiască ! grăiră nuntașii.

— Căpitane Gyuri, — continuă unchiul Butyka, — noi de mult am așteptat ziua asta, și mare ne-a fost bucuria cînd am auzit c-ai descălecat în satul domniei tale. Dovada, după cum vezi, o ai în față ! Am venit din locuri îndepărtate — unii, ca dumnealui, vecinul Borzo, tocmai din munții cei de aur ! Dumnealor, secuii, din scaunele celelalte, de asemenea, drum lung au bătut ! Valahii și ceilalți iobagi, care aici, la masa aceasta se află, au făcut și ei cale lungă și au venit ca să te întîlnească. Cu toții ne-am îndreptat încoace cu nădejde în suflete, că nimic nu-i mai prețuit ca viteazul și dreptul care vine alături de tine ! Cu toții ne-am spus păsul și ne-am arătat nădejdea care ne-am pus-o în domnia ta și de aceea se cuvine să avem un cuvînt din partea domniei tale, și-l așteptăm ! Căci ia aminte, căpitane Gyuri, noi credem c-a sosit vremea ca fiecare să aibă o sabie și să se gîndească la mîin- tuire. Domnia ta ce ne spui ?

Bătrînul își sprijini pumnii pe masă, își îndreptă privirea spre Doja și așteptă. Și ca el așteptau și ceilalți meseni, și Laura de asemenea. Ea era alături de Doja, stătea aproape lipită, căci locul era strîmt. Era fericită, parcă simțea și-acum urma sărutului lui Doja pe frunte. Văzîndu-l pe bătrîn așteptînd, se uită țintă la Doja ; dorea din tot sufletul ca răspunsul lui să fie cel mai potrivit faimei de care se bucura.

Dar ce putea spune Doja ? Cum s-ar fi putut el angaja la fapte pe care le credea de la început sortite neizbîndei ? Altcum spuse, cuvintele bătrînului Butyka le auzise și în seara cînd îi fusese oaspe și, după cum vedea acuma, unchiașul tot nu se lăsa de la ceea ce-și pusese în gînd ! Ba mai mult, îi cerea în fața atîtor oameni ca și el să pornească pe același drum nesocotit, să se pună chiar în fruntea lor.

Doja nu se grăbea cu răspunsul. N-ar fi vrut să spună nici da, nici nu, nici să-i încurajeze în nesocotința lor, nici să-i dezamăgească. Iar ca să-și dezvăluască gîndurile, era oare locul și timpul potrivit ? Se ridică și vorbi rar, chibzuit, măsurat la vorbă și calm :

— Mulțumesc pentru cuvintele domniei tale și mulțumesc tuturor acelor care cu încredere își nădejde au venit să mă întâlnească... da, vremea de care domnia ta vorbeai, fără îndoială e aici. Suferințele sînt mari, nedreptățile tot așa... vă închipuiți poate că eu aș fi străin de toate astea numai fiindcă nu m-am grăbit să trag spada și să vă spun ; haideți, fraților ! Eu aș fi putut s-o fac, o știți prea bine, căci nu mă tem de moarte, dar vă întreb pe domniile voastre, unde vă sînt săbiile ?...

— S-or găsi ele ! își înalță glasul bătrînul Butyka.

— Da, poate că s-or găsi pe undeva, și nu numai săbii, ci și toate cele de trebuință, dar mai întîi, eu sînt de părere că ele trebuiesc căutate; domniile voastre nu credeți la fel ?...

Se făcu mare liniște printre meseni. Toți, cu capetele ridicate, priveau spre Doja. După cîteva clipe, un iobag oftă și grăi, spărgînd tăcerea aceea încordată :

— Noi n-avem decît furcoaiile noastre!

— Așa-i, voi n-aveți decît furcoaiile voastre, ăsta-i adevărul! Dar asta nu înseamnă că trebuie să ne înghițim amarul și să răbdăm de-a pururi chinul și nedreptatea ! Nu, asta nu! Ar însemna c-am renunțat de a mai fi oameni și singuri ne-am pus în rîndul vitelor de jug! Așadar săbiile trebuiesc căutate, iar pînă le-om găsi, eu spun să mai așteptăm !

— A ajuns cuțitul la os, căpitane Gyuri! strigă unul din apropierea lui Butyka.

— Mie-mi spui asta, crezi că eu n-o știu ? Crezi că eu n-o simt ?

— Atunci ce să facem ? Să tot așteptăm, și pînă cînd ? se auzi un glas.

— Nici la asta nu vă îndemn, însă eu aș zice că pînă căutăm și găsim cele de lipsă, n-ar fi rău dacă oamenii s-ar lega între ei sat cu sat, vale cu vale, toți să fie uniți, să aibă un gînd și un cuget ! Căci de se ridică unii, iar alții stau cu mîinile pe piept, tot nimic nu s-a făcut! Iar cei grăbiți, care s-au ridicat fără arme bune în mîini, și fără a fi urmați de ceilalți, vor cădea înfrinți, pradă paloșului!

Era primul îndemn, dar el trecu neobservat, căci oamenii erau preocupați numai de necazurile lor, ale satului lor, și nu vedeau mai departe.

Doja se așeză și niciunul nu mai îndrăzni să ridice glasul. Bătrînul Butyka începu să mestece o coajă de pîine, dînd tot mereu din cap, nemulțumit și supărat rău de tot.

Două femei veniră cu urcioarele pline și umplură canceele mesenilor. Nuntașii beau și parcă nu îndrăzneau să se uite unul la altul, după cele auzite din gura lui Doja. Numai într-un tîrziu un călugăr pribeag care se afla și el la masă, unul dintre aceia care niciodată nu se știa dincotro vin și încotro se duc, care trăiesc mai

mult din milogeală și cărora totdeauna li-i deschisă ușa săracului, sparse tăcerea, ridicându-se și grăind :

— Căpitane Gyuri, și cinstiți oaspeți, îngăduiți-mi și mie să spun câteva cuvinte, nu multe, numai câteva ! Eu, viteazule Gyuri, și cinstiților oaspeți, am o rugă... o rugă către dumnezeu alduitul. Nu-i din cărțile sfinte luată, ci de sufletul meu născocită și nu-i lungă, ci doar câteva vorbe ! Fiecare dintre domniile voastre o puteți învăța și înălța mintuitorului; ea glăsuiește cam așa : „Doamne, adă o dată apa și pe moara norodului năpăstuit, că grele îi sînt chinurile și mari suferințele! Dă-l doamne pe nedrept pe mîinile noastre, ș-apoi lasă, că ți-om îndeplini noi dreptatea dumnezeiască! Amen !“

— Ad-o, doamne ! se auzi un glas puternic.

— Să te audă dumnezeu, părinte !

— Mîncăți, oameni buni, beți și vă veseliți, se auzi vocea părintelui Grațian. La ospăț nu se ospătează omul cu vorbe, ci cu darurile pămîntului, că de asta le-a dat dumnezeu omului, să se îndestuleze cu ele, să se bucure și să se veselească, precum a făcut domnul nostru Isus Hristos la nunta din Cana Galileei !

— Dumnezeu și-a uitat de noi, părinte Grațiene ! glăsui Kulcsár , care se afla în apropierea preotului.

— Nu păcătui, Kulcsár , ridică muștrător părintele Grațian degetul arătător în sus. Dumnezeu te aude !

— D-apoi asta aș vrea și eu, să mă audă o dată !

— Om păcătui ca să-l facem să-și îndrepte ochii și spre noi! spuse un altul dintre iobagi.

— La toate, cinstiți nuntași, numai mila și îndurarea lui dumnezeu ! Cu vorba se păcătuiește tot așa de greu ca și cu fapta. Zice-ți mai bine: „Doamne, pune pază gurei mele !“ și ospătați-vă și vă veseliți, că rare sînt astfel de prilejuri în viață !

Dar cuvintele părintelui Grațian nu putură opri vorbăria care se încinsese în șoaptă, de la unul la altul. Oamenii se căinau, își arătau vecinului de masă necazurile, fiecăruia i se părea că traiul lui e cel mai greu de dus. Mulți vorbeau în șoaptă despre cele spuse de Doja. Se înțelege, cuvintele viteazului au fost pline de înțelepciune, dar vai, se mai poate oare îndura ?

În sufletul Laurei se zbateau ca două păsărele închise în colivie mulțumirea și amăgirea. Chibzuită de felul ei, își zicea că Doja a vorbit așa cum trebuia, socotit, nejucîndu-se cu focul care mocnea în sufletele tuturor și din pricina asta era mulțumită, dar, ea era tînără, și în toate visele ei și-l închipuise pe Doja gata în orice clipă, și fără multă chibzuială să sară și ca un viteaz din basme să curme cu spada răul ! Și în afară de asta mai era vorba și de unchiul ei, dezamăgirea pe care i-o citea pe față n-o putea lăsa nepăsătoare. Stătea lîngă Doja, și pe furiș îl privea pe unchiul său și-și frămînta mintea cum ar putea

face ca să-l abată de la cele puse la cale pentru primăvara pe care o așteptau. Pentru nimic în lume n-ar fi îndrăznit să i se pună în cale, căci nu era vorba numai de el, ci și de toți ai familiei și de toți iobagii satelor supuse castelanului din Toroczko. Din aceste frământări o trezi meșterul Prall. El veni cu canceul plin să închine în sănătatea ei. Laura se ridică și ascultă cu luare-aminte cuvintele sasului despre o casă măreață pe care el o va ridica și care cîna va avea flamura sus, pe colțul acoperișului, își va aștepta de bună seamă stăpîna. Erau vorbe cu înțeles, care îmbucurară inima fetei, dar o și întristară, căci pînă atunci mai era multă vreme, și cîte nu se puteau întîmpla.

Cîntăreții veniră să cînte pentru Doja, dar meșterul Prall era dornic să audă balada despre Marcoș- pașa. Așa că întinse iute cîntăreților o marcă de argint și începu el însuși cîntecul. Avea ce avea meșterul Prall cu pașa turcesc care încercase să cotopească Lehia. Cînta cu foc și, cînd ajunse la lupta pașei cu viforul iernii, începu a izbi cu pumnul în masă, a îndemna viforul, a-l blestema pe pașă. Strîmbăturile meșterului Prall în loc să miște oamenii stîrniră rîsul — masa se înveseli, mesenii nu mai păreau așa de țepeni și în curînd glumele luară locul tînguiriilor și izbucnirilor de revoltă. Abia într-un tîrziu putură cîntăreții să dea drumul cîntecului despre Doja.

Era o baladă în care se vorbea de vitejiile eroului într-o luptă cu turcii, care încercaseră să ocupe cetatea Orșova-Nouă, din ostrovul Dunării. Lupta se dăduse cu ani în urmă, dar ea era acum adusă din nou în amintirile oamenilor, datorită unei dureroase împrejurări. În toamna anului trecut, turcii dăduseră un atac asupra cetății, o ocupaseră și măcelăriseră întreaga garnizoana. Oastea țării fusese desființată, așa că le-a fost ușor s-o ocupe și să măcelărească întreaga garnizoană.

Mesenii ascultară cu sufletele la gură cîntecul. Toți se gîndeau la timpurile trecute, cînd țara nu era la cheremul năvălitorilor păgîni, și la Doja, pe care îl vedeau între ei. Cîntecul stîrni și amintirile lui Doja, și gîndul îl duse pe meleaguri îndepărtate, pînă pe malurile Dunării unde purtase mai de mult lupta, la Strețcu care fără îndoială dacă n-ar fi ajuns prea tîrziu ar fi dat o mîna de ajutor în apărarea cetății. O umbră de părere de rău i se așternu pe față.

Dar un gînd nou îi alungă amintirile și amărăciunea din suflet; turcii au ocupat cetățuia, și fără îndoială o vor înarma iarăși și-o vor transforma într-o magazie de arme pentru viitoarele lor năvăliri! Arme! Ele dau puterea, leagă om de om, îi face cutezători și le oțelește curajul! Dacă cei de la Bobîlna ar fi avut arme, care ar fi fost sfârșitul luptei lor ? Da, arme... Și gîndul începu să ia alte forme și să privească întîmplarea aceea nefericită ca o întîmplare binevenită. Un atac prin surprindere asupra cetățuii, recucerirea ei, n-ar aduce oare arme și pulbere îndeajuns pentru înarmarea unei mici oștiri ?

Femeile care serveau la masă începură să strângă talerele, schimbându-le cu altele. Două dintre ele aduseră, pe scînduri lungi de fag geluit, mormane de cărnuri fripte. Cîntăreții ieșiră tiptil, împinși pe furiș de cîțiva feciori, căci afară îi așteptau tineretul ca să înceapă jocul. Dar cel cu tamburina trebui să rămînă. Intraseră în sală femeile care bucătăriseră ; una aducea capul cerbului, cealaltă capul mistrețului.

Femeia cu capul cerbului, săltînd în danț, începu să cînte cîntecul cerbului;

*„Coboară cerbul de la munte,
De cu seară-n-cea secară,
De cu noapte-n grîne coapte.
Cum pășea, se lăuda
Că nu-i cine-a-l săgeta !...”*

Era un cîntec lung, închinat mîndrului cerb și istețului vînător. Cîntărețul cu tamburina bătea tactul, trecea prin dreptul fiecărui mesean, întindea tamburina și primea darul, banul bucătăreselor. Dădea fiecare după puterile sale : o sfîntuigă, o pițulă, unii chiar cîte o marcă de argint. Se opri și în fața lui Doja și întinse și către el tamburina. Doja se scotoci în buzunare, dar nu dădu peste nici un bănuț. Baciul Bándy rîse plin de șiretenie și-și netezi mustățile, apoi scoase punga și dădu el pentru Doja o marcă și pentru Laura două, căci începuse s-o privească ca pe viitoarea soață a căpitanului.

Meșterul Prall, cu chef și voie bună, dădu și el un zlot de argint, și fiindcă femeia eu capul cerbului era tînără și frumoasă, o prinse de sub bărbie, și nici mai mult, nici mai puțin, ceru voie s-o sărute. Femeia îi întinse botul cerbului și toți mesenii izbucniră în rîs. Meșterul în loc să se supere rîse și el.

După cîntecul cerbului urmă cîntecul mistrețului, plin de subînțelesuri nu prea cuviincioase. Laura își plecă ochii în jos, rușinată, dar asta nu opri pe meseni să nu dea drumul glumelor. După glume urmară znoavele și cimiliturile. Cel mai sugubăț și mai vorbăreț se trezi baciul Bándy, care-l întrecu și pe Balho. Sîrni și mai multă veselie mai ales povestea calului tras în sus de căpăstru, ca să ajungă la finul din podul șurei; și povestea ursului care, o dată înnădit la miere, a trebuit să-l tragă ursarul de coadă pînă a rămas eu coada în mînă. Și fiindcă amîndouă poveștile băteau în miri, aceștia se rușinară, fugiră și se ascuseră.

Mai apoi, bătrînului jude Âdâm și meșterului Prall le veniră pofta de danț. De asemenea Kulcsár avea și el inima încărcată, și cum și-ar fi putut-o mai bine ușura decît într-un danț îndrăcit ? Ieșiră afară amestecîndu-se printre feciori și fete. Ba îi dădură chiar la o parte,

luîndu-le ei locul, ceea ce-l făcu pe Balho să dea drumul la glume și împunsături împotriva bă- trînilor.

Meșterul Prall bătea din palme și sărea săsește pe vârful cizmelor. Judele Âdâm da să pocnească din degete, dar nu putea, fiindu-i degetele uscate de bătrînețe. Necăjit, bătrînul jude se alătură meșterului Prall, începînd să-și lovească cu palmele turețele cizmelor, să ȑopăie și să se învîrtească în loc ca un arici bătrîn. Atuncea BalhoSári și el în joc, de unul singur, imitîndu-i pe cei doi, strîmbîndu-se în fel și chip, săltîndu-și picioarele cu mîinile, ca să stîrnească rîsul și să-i înveselească pe privitori.

Bătrînii obosiră, iar pe Balho îl împinse la o parte Kulcsár . Și prinzînd hoște mireasa începu să o învîrtească într-un ceardaș îndrăcit. Fata zbură ca o zănatică — nu se lăsa nici ea : se mlădia ca o trestie bătută de vînt, se învîrtea pe vârful cizmelor, de zece ori la dreapta, tot de atîtea ori la stînga ; fustele i se desfăceau roată, panglicile cununitei îi fluturau în vînt.

Doja împreună cu Laura priveau de aproape jocul acestei perechi de buni dănuitori, ce se învîrteau ca prinși în vîrtej. Pe Laura un imbold ascuns o mîna să se avînte în joc. Ar fi vrut ca Doja să-i cuprindă și ei mijlocul, s-o ridice în sus, și nebunește să se avînte cu ea în danț învîrtejit, cum făcea Kulcsár cu mireasa, dar cînd își îndreptă privirea îmbietoare asupra lui Doja, văzu alătura de ea un om care nu s-ar fi potrivit jocului. Își plecă capul și oftă lung.

Kulcsár bătu de cîteva ori cu talpa cizmei în pămînt, atunci mireasa se opri deodată, fustele i se înfășurară pe picioare și ea rămase dreaptă în loc, privind roată pe cei din jur. Muzicanții își încetiniră și ei cîntecul, însă nu fu chip să răsufle. Iohan Prall, bătrînul jude Adám Csuka și șugubățul Balho săriră iar în mijloc și începură din nou danțul lor, spre marea veselie a privitorilor. Bándy simți și el mîncărime în tălpile picioarelor, prinse de mijloc pe una dintre bucătărese și la joc cu ea ! Soacra și alte două femei merșeră și îmbie la danț pe țărani din Stejăriș. Secuii din scaune intrară în joc, chiuind după obiceiul lor, lovindu-și cu palmele carîmbii cizmelor. Numai valahii stăteau mai la o parte, strînși în jurul lui Costan, cu care tăinuiau. Costan căuta să le abată gîndurile de la răzmerită, sfătuindu-i să aștepte, să vadă ce are de gînd mai întîi Doja. Oameni întunecați, cu căciulițe miștoase înfundate pe ochi, cu sumanele pe umeri, îl ascultau pe Costan și tot dadeau din cap, nu spuneau nici c-or aștepta, nici că nu. De altcum, asupra valahilor greul apăsa mult mai tare ; pe de o parte magnatul care le lua și cenușa din vatră, pe de altă parte episcopul papistaș care-i împovăra cu taxe grele, crezînd că așa îi va face să se lepede de credința lor și să treacă la catolicism. Episcopul de Alba, prin inchizitorii săi, puneă mare zel în privința aceasta. Și întrucît zelul aducea și mari foloase, devenise o îndeletnicire rîvnită

de către mulți sfinți călugări.

Valahii se folosiseră de nunta lui Grigorie pentru a-l întâlni pe Doja. Erau din sate îndepărtate ; doi erau din Tăureni, sat din marginea secuimii, alți doi din Voievodeni, din comitatul Albei, iar al cincilea era un om fugit din Inău, sat din apropierea cetății voievodale. Era fiul judei din Inău — în vară se ridicase dimpreună cu alții împotriva slujbașilor episcopului ai cărui iobagi erau, și de atunci trăia ca fugar.

Frigul se domolise, nuntașii dănțuiau și se veseleau bînd și glumind. Părintele Grațian, ca păstor sîrguincios, își supraveghea turma, și în inima sa simțea bucuria c-o vedea veselă, abătută de la negrele griji. Numai valahii îi săreau în ochi; ar fi încercat să se apropie de ei și să le vorbească, dar se gîndi că va atrage asupra lor privirile nuntașilor și poate cu toții s-or strînge acolo și-ar părăsi jocul și voia bună. El se îndreptă spre Doja cu gîndul de a-i spune să-și cheme ostașul și prin asta să se spargă sfatul de taină al valahilor.

— Îi vezi, Gyuri ? Totdeauna clocesc cîte ceva în sufletele lor schismatice! Ostașul acela al domniei tale e și el valah ? îl întrebă părintele pe Doja.

— Se înțelege ! E Costan, arhebuzierul meu! răspunse surprins Doja.

— Cheamă-l, fiule, cheamă-l. Aș vrea să-i spun cîteva cuvinte, poate el ma va înțelege mai ușor decît frații lui încăpățînați în schisma lor păcătoasă.

— Vezi-ți de treabă, părinte Grațian ! Hai mai bine să facem un joc împreună, un joc bătrînesc, să nu se spună că numai noi doi n-am jucat la nunta lui Grigorie, spuse cu ton glumeț Doja.

— O să le cer valahilor să joace unul din jocurile lor... Hai spre ei ! zise Laura, care-i cunoștea bine pe valahi.

— Îi cunoști ? o întrebă Doja.

— Da, vin uneori pe la unchiul ! Acela înalt, cu pletele negre, a stat mai mult timp aciuat pe la noi. E fiul judei din Inău. Nu de mult mi-a făcut o rugămintă — știi ? A ajuns pînă la ei zvonul că am trecut la cancelarul Martinuzzy și m-a rugat să mijlocesc pentru el, ca să se poată întoarce acasă!

— Așa și e, toți o spun, te bucuri de mare trecere la cancelar, căută s-o necăjească Doja.

— Nu-i așa ! Nu l-am rugat nimic... i-am cerut să-mi facă dreptate, asta e cu totul altceva. Să nu le amintești nimic din cele ce ți-a spus părintele Grațian, lasă-l pe sfinția sa cu ale sale, nu te amesteca.

Cînd îi văzu apropiindu-se de ei, valahii se îndreptară din șale, își mișcă umerii potrivindu-și sumanele. Costan începu să vorbească :

— Oamenii aceștia ar vrea să stea cu domnia ta de vorbă,

căpitane Gyuri !

— Să stăm de vorbă ! spuse atunci Doja, privindu-i prietenește. Glăsuți!

— Nu ! Acum aş vrea să joace, să se veselească ca şi ceilalţi nuntaşi !

— Are dreptate domniţa, aşa om face ! grăi unul dintre valahi.

— Bine. Să vorbim după ospăt !

— Ne frământă gândul zilei de mâine, căpitane Gyuri !

— Mîine... mîine om vedea noi ce-o mai fi ! zise Doja uitîndu-i-se în ochi.

— Aşa le-am spus şi eu ! grăi Costan.

Oamenii se înseninară şi se priviră unul pe altul, apoi unul dintre ei spuse:

— Zi ȕiganilor sa ne cînte şi noua una, domniço !

— Hei, voi, cîntăreţilor, — strigă Costan, — ia ziceţi-i una de-a noastră îndrăcită !

Muzicanţii schimbară nota. Valahii îşi trîntiră cuşmele de pămînt, îşi lepădară sumanele de pe umeri. Costan îşi desprinsese spada şi-o dădu în mîna baciului Bándy, care, puţin cam înfierbîntat de băutură, tot striga :

— Acu să te văd, Costane ! Trage-i una, dă-i drumul !

Valahii chiuiră şiSări ră în joc. Dănţuiau în loc un joc străvechi, furtunos uneori, legănat alteori. Jucau toţi şase în rînd, apoi făceau cerc, ca după cîteva clipe să se împrăştie ,în şase colţuri, să ȕopăie un timp, să sară în sus, sprijinindu-se în bîtele lor, ca după asta, cu bîtele ridicate, să se învîrtească într-un picior c-o repeziciune nemaipomenită.

Jocul valahilor plăcu tuturor. Bătrînul jude Âdâm Csuka începu să bată tactul cu palmele, ridicîndu-se şi el cînd pe un picior, cînd pe celălalt. Meşterul Prall însoţea şi el prin ȕopăituri nemţeşti danţul valahilor. Nuntaşii se treziră cu toţii bătînd din palme, însoţind jocul cu un ropot ritmic. Numai părintele Graţian îi privea chiorîş, danţul lor i se părea tot aşa de schismatic ca şi credinţa lor.

De la un timp, jucătorii începură să-şi domolească mişcărilor, instrumentele muzicanţilor abia mai scoteau note obosite, tamburina se auzea tot mai rar, ca la sfîrşit să scoată deodată o scurtă bubuitură şi dansul să se oprească.

Valahii rămaseră cîteva clipe în loc, cu capetele date pe spate, apoi cu toţii înaintară în rînd strîns pînă în faţa lui Doja şi-a Laurei, se ploconiră de trei ori şi după aceea se întoarseră spre nuntaşi şi se ploconiră şi în faţa lor, semn că danţul luase sfîrşit.

Atunci Grigorie îşi lăasă mireasa şi se apropie de Doja şi de Laura — se opri la doi-trei paşi de ei — şi-şi încrucişa mîinile pe piept, privindu-şi fratele în ochi, vrînd parcă să-i spună ceva şi nu îndrăznea.

Doja îl încurajă cu un semn din sprinceană, îl privi zîmbind, căci ținuta tînărului, mundirul și nădragii de ostaș neamț cu care îl îmbrăcase Bándy nu se prea potriveau unui tînăr secui, apoi văzîndu-l tot nehotărît, îi spuse :

— Hai, frate, zi-i !

— Aș vrea să joc cu dumneaei, căci pînă acum a stat la o parte, neavînd pereche. Dumneata, bade, ai uitat pesemne danțurile noastre ! grăi Grigorie.

— Ba nu le-am uitat de fel! Stai că-ți arăt! și luînd-o pe Laura de mijloc, porni cu ea învîrtindu-se jur împrejur, cît era locul de mare. Nuntașii izbucniră în chiote și strigăte de veselie. Dar după un timp, Doja se opri în fața lui Grigorie și-i spuse Laurei:

— Joacă cu fratele meu, e mai potrivit pentru tine!

Laura trecu alături de Grigorie, își sprijini brațele pe umerii lui, bătu din pîteni. Grigorie îi puse mîinile pe șolduri și ceardașul începu. Înalt, ușor ca un fulg, Grigorie porni cu toată vigoarea tinereții lui — își găsise o bună tovarășă de joc. Laura era neîntrecută, și deși nu jucase de multă vreme, se învîrtea ca o sîrlează, condusă de jocul sigur al lui Grigorie.

Doja îi urmări cu privirea cîtva timp. Îi era drag Grigorie, dragă îi era și Laura — inima lui se umplu de fericire privindu-le jocul. „Da, își are și viața aceasta tihnită mulțumirile ei !“ își spuse și începu să se gîndească la casa pe care urma să i-o ridice meșterul Prall, și la Laura, care, fără îndoială, îi va fi nevastă.

Borzo, prietenul bătrînului Bulyka, veni în apropierea lui și începu să-i vorbească :

— M-am gîndit tot timpul la spusele domniei tale, căpitane Gyuri, lucruri mari ai grăit! Ai dreptate, așa trebuie să facem, să ne pregătim ! Aș vrea să-ți spun că sînt alături de domnia ta, și m-oi stărui după puțină ca cele ce-ai spus să se îndeplinească. Nu sînt un om bogat, însă tot ce am — pînă la două ocale de aur, căci poate ai aflat, îndeletnicirea mea e băișagul — le schimb bucuros pe arme ! Avem din strămoși o baie de aur în munți și-un schiamp, dar sîntem legați de castelanul Torockzoy, și-n lăcomia lui mare, de mult rîvnește la ele. Singur nu mai pot să mi le apăr !

— Cu aur, îi greu să ajungi la arme... Pentru atîtea cîte trebuie, nu-i îndeajuns nici aurul voievodului ! îi spuse Doja.

— Știu! Te-am înțeles ! Eu dau atîta cît am și s-or mai găsi și alții ca mine și-or da și ei puținul pe care-l au. Fără îndoială, departe nu putem ajunge, dar ar fi totuși un început! vorbi în șoaptă Borzo.

— O să ajungem la arme... cred c-o să fie nevoie mai mult de vitejie, decît de bogăție !

— Mă rog, iată-mă-s ! bătu Borzo cu palma lui lată garda spadei. Cheamă-mă cînd crezi și sînt alături de domnia ta !

— Bine, să mai stăm de vorbă după ospăț, dacă nu ți-i cu grabă !

— Nici o grabă... pînă-n primăvară, schiampul meu stă cu măselele înghețate ! Iar în primăvară... Dumnezeu știe ce o mai fi ! Dacă pînă atunci, domnia ta...

— Oho, treburile astea nu se fac cît ai bate din palme ! Poate la anul, poate peste doi ani... Arme, după cum prea bine știi, nu se găsesc pe toate drumurile ! Iar acolo unde sînt, îs păzite cu strășnicie, înțelegi domnia ta ?

— Înțeleg, înțeleg ! Însă noi...

— Știu ! Unchiul Butyka nici acuma n-are gîndul să dea înapoi de la cele ce a pus la cale ? Îl întrebă Doja.

— Nu, el nu poate renunța ! spuse Borzo.

— Atunci nici domnia ta ?

— Sînt dator ca pe cît mi-o sta în putință să-l ajut !

— Dumnezeu cu voi, altceva nu vă pot spune ! grăi Doja și începu din nou să urmărească jocul lui Grigorie. Laura îi întîlni privirea, fața i se luminează, zîmbi, apoi îl îndreptă pe Grigorie spre locul unde se afla Doja, continuînd totuși danțul. Cînd fu în fața lui, ea se desprinsese și trecu alături de Doja. Fața îi era îmbujorată, respira des, obosită.

— Vai, am obosit. Nu mai sînt nici eu tînără ! spuse Laura și se sprijini de umărul lui Doja.

Borzo păși spre grupul celor șase valahi, care rezemați în bîtele lor stăteau posomoriți, cu gîndurile la necazurile pe care le lăsaseră în satele lor îndepărtate. Pesemne Borzo începuse să le povestească cele vorbite cu Doja, căci întreg grupul se trăsese mai la o parte. După un timp, bătrînul Butyka se îndreptă și el într-acolo și tănuiră mai mult timp.

Doja își aruncă de mai multe ori privirile spre ei, apoi îi spuse Laurei :

— Sînt îngrijorat din pricina unchiului tău, cred că înțelegi pentru ce ?

— Nu încerca să-i abați gîndurile, renunțînd la cele puse la cale, viața pentru el n-ar mai prețui nimic !

— Nu-i vorba de renunțare... A aștepta, nu înseamnă a renunța !

— El nu poate aștepta ! E greu să-i faci pe iobagi să înțeleagă. De încerci, cred că dai îndărăt și și-au pierdut pentru totdeauna încrederea în tine. Nu, unchiul meu nu poate renunța !

— Atunci nici tu ?

— Pînă sînt cu el, trebuie să fiu alături de el. Ți-am mai spus !

— Hai să-l căutăm pe părintele Grațian, — spuse Doja nemulțumit de cuvintele ei, — o să-l întrebăm și pe el. O să-i cerem o dezlegare pentru tine !

— Doamne ferește, să nu care cumva să-i amintești ! păru speriată Laura.

- Părintele Grațian dorește din suflet să te vadă așezată la casa ta, și mie-mi urează la fel...
- Îmi vrea și-ți vrea binele, însă...
- Da' ? întrebă șuierător Doja.
- Trebuie să vrei și domnia ta același lucru !
- Îl vreau din toată inima, grăi cu privirile plecate Doja.
- Atunci...

Braț la braț se îndreptară spre locul unde părintele Grațian, așezat pe-o laviță, alături de călugărul acela pribeag, părea încâlcit într-o dispută teologică. Sfinția sa tot mormăia și dădea nemulțumit din cap, căci pribeagul îl încurcase rău în texte și spuse de prooroci, așa că părintele Grațian aproape nu mai avea ce să-i răspundă. Îl blestema în gând și se tot trăgea de lîngă el, ca nici sutanele să nu li se atingă : „Doamne, cum de rabzi asemenea fapte pe pamîntul tău binecuvîntat ? întreba părintele Grațian pe atotputernicul. Fără îndoială am mîncat la aceeași masă cu un eretic husit! Iartă-mi păcatul, doamne, și îndepărtează-l de lîngă mine! Trăsneș- te-l, dacă altă cale de îndreptare nu ai pentru el !“

Părintele Grațian îi văzu pe Doja și Laura apropiindu-se. Se ridică fără nici o vorbă de lîngă călugăr, își scutură sutana ca nici pe ea să nu rămînă vreo urmă de apropiere cu ereticul, și porni spre ei, mulțumit că scapă de vecinătatea acestui păcătos.

— Doamne, potrivită pereche sînteți ! grăi sfinția sa, desfăcîndu-și brațele, vrînd parcă să-i întîmpine c-o îmbrățișare. Dumnezeu, în nemărginita sa bunătate, mi-a ascultat ruga, așa bănuiesc, văzîndu-vă venind spre mine!

Lămuririle durară doar cîteva clipe : Doja făcu o jumătate de mărturisire, iar Laura pe cealaltă. Părintele Grațian le dădu binecuvîntarea, apoi împreună porniră spre locul unde era jocul. Pășeau tăcuți, cuprinși de un sentiment care le umplea inimile de nemărginită fericire. Soarele parcă se bucura și el, căci își arată fața printre norii plumburii, molcomind și mai bine frigul.

Ospățul ținu trei zile, așa după cum era datina, dar chiar de a doua zi, parte dintre oaspeții care veniseră din locuri îndepărtate plecară spre casele lor. Printre aceștia era și unchiul Butyka, dimpreună cu iobagii care-l însoțise. Laura însă rămase pînă a treia zi, urmînd ca însoțită de Borzo să meargă la Cluj, pentru unele tîrguieli.

Bătrînul Butyka pornise la drum cu inima plină de bucurie. Nu izbutise să-l facă pe Doja să-i fie părtaș la cele puse la cale, dar o mare grijă i se luase de pe suflet — părintele Grațian îi vorbise despre o nuntă care va avea loc după sărbătorile Paștelui, sau cel mai tîrziu în vară, cînd căpitanul Gyuri își va, fi isprăvit de clădit casa, pînă atunci, Laura poate fi socotită drept logodnica căpitanului Gheorghe Doja.

Sosise primăvara. Tăpșanul pe care meșterul Prall ridica zidurile casei lui Doja era înveșmîntat totul în verde, iar brîndușele primăvăratece împestrău cu liliachiu covorul ierbii tinere. Ziua se mărise simțitor, dînd spor muncii meșterilor care-și începuseră lucrul. Toată iarna, zeci de sănii căraseră piatră pentru clădit și cele de trebuință unei astfel de lucrări mari. Oamenii lui Prall arseseră cîteva cuptoare de var, iar o dată cu dezghețul puseseră pietrele de temelie casei. Acum zidurile erau ridicate de la pămînt, și cu fiecare zi ele se înălțau tot mai sus, spre marea mulțumire a lui Doja, care ar fi vrut să vadă casa terminată în cea mai scurtă vreme.

Ziua toată și-o petrecea Doja acolo, dînd chiar o mîină de ajutor cînd era de ridicat o grindă grea, sau de potrivit un bolovan mare de piatră ce urma să încheie colțul zidăriei. Seara, după ce munca înceta, cîntea cu meșterii cîteva ulceleuțe de rachiu, și numai cînd Prall nu-și mai putea ține ochii deschiși de obosit ce era, pornea și Doja spre casa parohială, unde-l aștepta părintele Grațian.

Sătenii începuseră muncile de primăvară ca și în alți ani. De dimineață pînă seara tîrziu se auzeau glasurile lor : hăis, cea ! Plugurile scormoneau pămîntul, semănătorii împrăștiu semința. Întreg hotarul satului mișuna de oameni. Grigorie și Hasan ieșiseră și ei la arat, și fiindcă gurile de hrănit se înmulțiseră cu vreo zece, nu știau cum să facă să mai spargă din țelină, pentru a înmulți ogoarele. În gospodăria lui Grigorie nu se afla decît un plug și patru boi de jug, cu el abia putea ara ogoarele destelenite mai de mult, necum să spargă și altele. Bándy le veni în ajutor, împrumutînd de la oamenii din sat două pluguri și punînd la ham caii oamenilor din ceată. Doja a cam strîmbat din nas, și nici voinicii nu și-au dat bucurosi caii, dar Bándy n-a ținut seamă de nimic și și-a văzut înainte de treabă. Cu cele două pluguri desteleni într-o săptămînă o luncă mărișoară și semănă ovăz — așa că Grigorie putu semăna pe vechile ogoare numai orz și alac ¹ pentru pîine. Doja era preocupat mai mult de clăditul casei, și numai rar trecea și pe acolo pe unde Grigorie și Hasan munceau pămîntul. De altcum, nici nu se prea pricepea în ale plugăriei, și în afară de asta nici n-ar fi vrut să se amestece în treburile lui Grigorie, ca nu cumva fratele său să se simtă pe pămînt străin.

În tot acest timp, Doja abia putuse să se repeadă de trei ori în satul Laurei. Schimba cu ea în grabă cîteva vorbe, un sărut fugar, o îmbrățișare, apoi pleca. Și Laura era ocupată pînă peste cap cu munca : pusese cîteva războaie de țesut și împreună cu mai multe fete din sat țeseau de zor. Erau atîtea de pregătite în vederea nunții apropiate, iar timpul i se părea fetei atît de scurt, încît era bucuroasă cînd Doja pleca.

1 Alac — cereală care se mai cultivă astăzi în regiunile muntoase.
(NA.)

Cu unchiul Butyka, Doja nu se întâlneau decît o singură dată — bătrînul era tot pe drumuri, Dumnezeu ştie pe unde ! Laura nu i-a vorbit de el şi nici Doja n-a întrebat-o. Şi unul, şi altul ştiau că bătrînul n-ar mai putea da îndărăt, aşa că nu încercau să-l oprească. De altcund, pretutindeni domnea liniştea şi, gîndeau ei, totul se va mărgini la o răfuială mică, fără însemnătate. Poate o simplă întîlnire între bătrînul Butyka şi prietenii lui de o parte, iar de partea cealaltă oamenii magnatului. Cîteva cuvinte, cîteva ameninţări, chiar o mică hartă şi nimic : foc de paie !

Primăvara înainta spre vară cu paşi repezi, munca mergea din plin, şi după liniştea care domnea, se părea că nimic n-o să se întîmple. E drept, uneori trecea cîte un drumeţ cu care Doja schimba cîteva vorbe — omul vorbea de una, de alta, părea îngrijorat, dînd a înţelege că pe unele locuri mocneşte — dar erau vorbe pe care le mai auzise Doja şi de la alţii, se obişnuise cu ele şi aproape nu le mai lua în seamă.

În schimb, gîndul la arme stăruia cu şi mai mare tărie în mintea lui Doja. Şi pe măsură ce-şi vedea casa înălţîndu-se, gîndul acesta îl cucerea cu totul, uitînd-o de multe ori şi pe Laura. Gîndurile îi alergau departe ; se vedea galopînd pe undeva pe malul Dunării, prin preajma unei cetăţi, dădea atacuri fulgerătoare, cucerea cetatea, punea mîna pe toate armele ce se aflau în tainiţele ei, scotea tunurile din bastioane.

Într-una din zile, cînd tocmai se pregătea să pornească cu un igaş şi doi oameni spre Braşov, pentru a aduce din oraş scoabele de trebuinţă pentru încheierea acoperişului, ţîţinele şi broaştele uşilor, veni un drumeţ şi-i spuse că pe la gura Arieşului, şi pînă în munte, s-a aprins focul ! Satele s-au răsculat, au dat foc acareturilor domeniilor, au atacat chiar şi castelul magnatului din Toroczko, iar acum ostaşii comitatului au sărit în ajutorul seniorului şi-i vai de cei pe care pun mîna !

Primul lui gînd fu la unchiul Butyka şi la Laura. Amîna plecarea la Braşov pentru a doua zi şi încăllecînd pe Sultan porni în goana mare spre satul Laurei. Mai erau cîteva ceasuri pînă pe înserat, cînd Doja descălecă în curtea bătrînului Butyka. Aici domnea liniştea, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Laura îi ieşi înainte iubitoare, mai vesela ca oricînd, ciripind fericită, dîndu-i o seamă de lămuriri asupra celor cu care se îndeletnicea. Îl purtă pe la războaie, îi arătă ţesăturile, glumiră cu fetele care lucrau, şi cînd Doja îşi arătă îngrijorarea pentru cele ce aflase de la drumeţ, Laura căută să-l liniştească :

— Era de aşteptat, dar nu trebuie să fii îngrijorat, s-a mai

întîmplat și acum doi ani, și pînă la urmă focul s-a potolit!

— Bine... dar oamenii... unchiul tău ? !

— Oamenii au știut ce-i așteaptă, dar ce puteau face ? Trebuiau să-și arate și ei puterea într-un fel, altcum magnatul i-ar fi împovărat din an în an tot mai mult! Cît despre unchiul meu, mă tem că nici de data asta n-a izbutit să se răzbune cum ar fi vrut! Mîine, poimîine va sosi acasă, zdrobit de oboseală, cu sufletul amărît mai mult ca oricînd : se va trînti pe pat și cîteva zile nu va ieși din casă. După asta va începe să se gîndească din nou la răzbunare!

— Vorbești cu atîta ușurință !

— Ooo ! Sînt obișnuită cu astfel de treburi ! Necazul meu va fi că trei-patru zile nu voi ști ce să fac ca să-l liniștesc. Și sînt sigură că neizbutind, o să arunce vina și asupra ta. Dar nu trebuie să fii îngrijorat: dă-i nădejde că-l vei ajuta de altă oară și se va împăca și toate vor fi așa cum trebuie să fie!

Auzind-o vorbind atît de sigură pe sine, Doja se liniști.

— Nu trebuie să dai crezare la tot ce auzi din gura unuia și altuia, oamenii obișnuiesc să facă din țînțar armăsar. Nu cred ca focul să se fi întins așa de departe ! mai adăugă Laura și alergă să-i aducă ceva de mîncat. Pînă pregătesc eu masa, mai stai puțin de vorbă cu fetele ! îi mai spuse pornind spre cuhnie.

Cu fetele era greu de vorbit. Îl priveau pe furiș, își puneau capul în piept și chicoteau, apoi începeau să mînuiască cu repeziciune suveicile, să bată spetele. Doja ieși și se îndreptă spre grajd ca să vadă dacă are ovăz destul Sultan. În grajd nu dădu decît peste un moșneag bătrîn, ceilalți oameni ai casei erau plecați cu bătrînul Butyka. În afara lui Sultan plin de spume, care aștepta să fie țesălat și hrănit, se mai afla doar un cal.

— Îl lăsa să mai odihnească, căpitane Gyuri, apoi i-o da ovăzul și l-o adăpa. Domnia ta mergi și-ți vezi de treburi, am eu grijă de armăsar ! grăi moșneagul.

— Unde-s ceilalți cai ? Unde vi-s oamenii ? îl întrebă Doja.

— Unde să fie ! S-au dus cu stăpînul! M-aș fi dus și eu, dar trebuia să rămînă și parte bărbătească la casă ! Eu, căpitane, așa cum mă vezi...

Doja nu-l mai ascultă, făcu un șumuioag de paie și se apucă să-și pună în rînd armăsarul. După ce trecu și cu țesala pe spinarea lui Sultan, îi atîrnă de gît traista cu ovăz și cîtva timp stătu lîngă el, gîndindu-se la cele aflate și la felul cum Laura primise vestea. Acum îi părea rău că nu încercase să-l abată pe bătrînul Butyka de pe calea apucată. „Poate dacă vorbeam cu iobagii care l-au însoțit la nunta lui Grigorie, aș fi izbutit să-i fac să înțeleagă că-și varsă sîngele zădarnic“, se mustră Doja Dar amintindu-și cuvintele Laurei, găsi și el că jertfa fără de izbîndă e totuși un fel de a stăvili lăcomia magnaților.

Spre seară, Doja se despărți de Laura și porni din nou la drum. A doua zi, dis-de-dimineată, ajunsese acasă și, schimbînd șaua cu igașul, porni cu însoțitorii săi spre Brașov. Acolo urma să rămînă cîteva zile, poate chiar o săptămînă, pînă ce făurarii meștereau, după măsurile lui Prall, fierăria necesară casei.

În aceeași noapte, cînd mai erau cîteva ceasuri pînă la ziuă, Laura se trezi într-o larmă mare — zeci de topoare loveau porțile să le doboare din încheieturi; glasuri strigau furioase, cîinii urlau înfiorător.

Sări din pat și alergă la fereastră. Luna lumina întreaga curte, așa că se vedea ca ziua. În ogradă nu era nimeni. Bocăniturile în porți nu mai încetau, nici strigătele furioase. Laura se înfioră ! Îl văzu ieșind din grajd pe unchiașul care rămăsese acasă. Avea un furcoi în mînă și pășea legănîndu-se spre porți, strigînd la cîinii ca să-i liniștească :

— Nu da drumul nimănui, bade ! strigă Laura, deschizînd fereastra.

Fata se îmbracă în grabă și, luînd o arbaletă și tolba cu săgeți, ieși în pridvor. Fetele care lucrau la războaie, trezite din somn, dădură buluc afară, țipînd, alergînd de colo-colo. Laura le alungă înapoi în casă, căci ar fi încurcat-o mai mult. Bătrînul potoli cîinii, bocăniturile în porțile groase de stejar încetară și ele.

— Deschideți ! se auzi un glas.

— Cine sînteți voi ? strigă din pridvor Laura.

— O să vă arătăm noi cine sîntem. Deschideți odată, tîlharilor !

— Tîlhari sînteți voi, că veniți în miez de noapte ! strigă furioasă Laura. De mai loviți în porți, vom descărca armele noastre de foc !

În afara turnulețului acela de pe timpul regelui Ludovic nu era nici o armă de foc în toată casa, dar amenințarea prinsese, căci bocăniturile nu se mai repetară.

— Să iasă tîlharul acela bătrîn, cu el avem treabă ! se auzi un alt glas.

— Încetați cu ocările pînă vi-i bine ! strigă Laura, încurajată, părăindu-i-se că atacatorii bat în retragere.

Dar nu trecură decît cîteva clipe și un cap se arătă deasupra zidului, în apropierea porților. Laura întinse arbaleta și trase. Săgeata nu-și atinse ținta. Atacatorul făcu un salt și se așeză pe zid, ar fi vrut să spună ceva, dar nu avu timp — Laura pusese altă săgeată și se pregătea să tragă. Atunci, fulgerător, atacatorul își struni și el arma și amîndouă arbaletele se descărcară deodată. Cu pieptul străpuns, Laura dădu un strigăt, se împletici și căzu dîndu-și sufletul. Nici de data aceasta săgeata ei nu-și atinse ținta. Omul Sări de pe zid, îl îmbrînci pe unchiaș cît colo, apoi dădu în lături grinda care ținea porțile și trase zăvoarele. În curte năvăliră vreo zece ostași de-ai comitatului. Trecură nepăsători peste trupul Laurei și cu spadele trase pătrunseră în casă. Scotociră peste tot, răvășiră toate lucrurile, pe cele mai de

preț le luară, își bătură joc de fetele care-i ajutaseră Laurei la țesut, aprinseră casa și celelalte acareturi ale gospodăriei și, încărcați cu prăzile luate, părăsiră satul în zorii zilei.

Unchiașul ridică trupul Laurei și porni cu el spre păduricea din apropiere, unde îl culcă pe un strat de frunze veștede. Închise ochii moartei și, oftînd din greu, cu lacrimi în ochi, privi mult timp spre casa bătrînească, deasupra căreia se înălțau flăcările și norii de fum roșietici Cînd se lumineă bine de ziuă, unchiașul înfășură trupul Laurei într-o scoarță, încălecă pe un cal luat din vecini, și cu el în brațe porni încet spre satul lui Doja.

După o zi și-o noapte, unchiașul ajunse în curtea părintelui Grațian. Bătrînul preot desfăcînd scoarța și văzînd-o pe Laura moartă, țeapănă, fu doborît de durere și nu mai scoase nici o vorbă. Numai într-un tîrziu, îngenuncheat asupra ei, buzele lui începură să murmure în neștire :

— Laura ! Laura !

În curînd curtea casei parohiale se umplu de oameni. Stăteau tăcuți, în jurul trupului întins pe scoarța însîngerată. Unchiașul îngăima în neștire vorbe nelegate între ele : despre un atac tîlhăresc, despre bărbăția fetei, despre toate cele ce se întîmplase în noaptea groaznică. Femeile începură a boci, bărbații a-și frînge mîinile de durere. Ura și dorul de răzbunare își făcură loc din ce în ce mai mult în sufletele lor. Kulcsár , cu firea lui arzătoare, începu a înjura, a blestema și-a amenința — urla ca un lup, ar fi sfîșiat cu mîinile lui, cu dinții, dacă ar fi apărut în fața lui unul dintre cei pe care el îi socotea vinovați de moartea Laurei. Strigătele lui îl treziră parcă pe părintele Grațian din durerea care îl copleșise. Preotul murmură un Ave Maria, apoi se ridică :

— Nimeni nu poate să fugă de soarta sa, oameni buni! spuse el cu glas stins. Kulcsár , nu mai întărita pe dumnezeu cu vorbele tale nesăbuite !

Cu toții tăcură și se închinară. Tăcu chiar și Kulcsár. Cu durere mută, își frămînta căciula în mîinile lui butucănoase, își mușca buzele stăpînindu-și plînsul, dar deodată un gînd îi străfulgeră mintea : Gyuri!

— Vai, Gyuri, frate Gyuri ! strigă el, la gîndul că Doja se va reîntoarce peste cîteva zile și-o va găsi pe Laura moartă.

Strigătul lui îi făcu și pe ceilalți să se cutremure : Gyuri, căpitanul Gyuri ! Inima părintelui Grațian primi o nouă izbitură în inimă. Bătrînul se împletici, gata să cadă. Judele Adám CsukaSári și-l sprijini:

— Un om ca el nu-și pierde firea, părinte Grațian ! Eu aș zice să facem toate cele de trebuință îngropăciunii, ca atunci cînd căpitanul Gyuri se va înapoia, să nu găsească decît mormîntul !

— Aşa-i, aşa-i... murmură părintele Graţian.

Femeile ridicară trupul Laurei şi-l pregătiră pentru înmormântare. A doua zi l-au îngropat în cimitirul satului. Iar a treia zi când s-a înapoiat Doja de la Braşov, îi găsi pe toţi ai săi îndureraţi.

Balho nu-l mai întâmpină cu glumele lui, iar Bándy nu mai alergă să-i spună că s-a întâmplat asta şi asta şi toate sînt în bună rînduială.

Meşterul Prall, mai curajos, se propti în faţa lui cu mîinile la spate, şi cu capul pe piept îi spuse :

— Fii tare, căpitane Gyuri, faţa lucrurilor omeneşti e schimbătoare... astăzi îţi cîntă inima de bucurie, mîine plînge îndurerată !

— Ce vrei să spui ? izbucni deodată Doja, trezindu-se în sufletul lui un simţământ de teamă.

— Încredinţata domniei tale nu mai e în viaţă... au ucis-o ! dezvălui în cîteva vorbe meşterul Prall toată întâmplarea căreia căzuse jertfă Laura.

— Spune, spune tot! strigă ca ieşit din minţi Doja. Faţa i se învineţise, părea alt om.

Dar meşterul Prall nu mai avu putere să-i povestească cum s-a întâmplat nenorocirea şi unde se află înmormântată Laura. El păşi spre schelăriile lui şi-l lăsă pe Doja cu oamenii săi.

— Vorbiţi odată ! strigă Doja la oamenii lui.

Bándy începu bătrîneşte, ca un vechi ostaş care de multe ori a trecut prin astfel de clipe. Nu dezvălui decît cu încetul faptele întîmplate. Cuvintele lui nu învinuiau pe nimeni şi vorbi rar, îndurerat, ca despre ceva adus de soartă, contra căreia nu te poţi opune. Nu vorbi cu patimă, nici cu ură, ca să nu stîrnească mai tare durerea, ci să aline pe cît se poate.

Doja îl privea fix. Îi asculta cuvintele, şi mintea lui parcă nu putea pricepe întreaga grozăvie — numai inima i se mistuia în durere. Când Bándy spuse că mormântul Laurei se află în cimitirul satului, Doja plecă în goană, orbeşte, trecînd peste pămînturile arate, peste albia pîrîului. Bándy şi ceilalţi oameni din ceată o luară şi ei pe urmele lui, ca să nu-l lase singur în clipele acelea de amarnică durere.

Se înnoptase. Sub bolta liniştită, înstelată, în faţa mornîntului Laurei, Doja stătu mult timp cu capul plecat, nemişcat, privind în neştire pămîntul galben, pămînt fără viaţă. În aer plutea aburul serii de primăvară, care învălui mormîntul Laurei pentru un timp, ca să se piardă apoi încetişor, ducînd cu el amintirile care i se păreau acum lui Doja foarte îndepărtate.

Un oftat greu îi zbuciuma tot mereu pieptul, făcîndu-l să se înăbuşe. Dintr-o smucitură, Doja îşi desfăcu zăbunul, lăsîndu-şi pieptul aproape gol ; răcoarea serii îi mai domoli durerea inimii. Gîndurile începură să i se limpezească. O vedea pe Laura în ultimele ei clipe,

împotrivindu-se cu curaj, vedea arbaleta cu arcul întins spre ea, auzea fluierul ascuțit al săgeții și vaietul de moarte al Laurei. Se înfiora și tresări ! Își înălță capul, își roti privirea în jur, peste tot — peste sat, peste dealuri și munți — și un nou drum începu să i se deschidă înaintea lui, prin întunericul nopții. Un drum de zbucium și lupte crâncene — iar el mergea cu bărbăție pe acest drum, cu spada în mână, și înaintea lui, ca o luminiță, pășea Laura.

Oamenii lui stăteau mai la o parte ; vorbeau în șoaptă, neliniștiți și îngrijorați de durerea lui Doja. Într-un târziu, Bándy se apropie și-i puse mâna pe umăr — ar fi vrut să-l desprindă din locul acela și nu găsea cuvintele potrivite pe care să i le spună. Doja îl privi în ochi și cu voce stinsă îi spuse :

— Tihna și fericirea sortită celorlalți oameni nu-i pentru mine, Bándy. Pregătiți-vă : s-ar putea ca în curînd să pornim iarăși la drum !

— Noi toți sîntem alături de tine, căpitane Gyuri. De vrei, pornim chiar în noaptea asta, căci, ca și pe tine, nimic nu ne înspăimîntă, și mai puțin moartea !

— Mi-i inima nespus de îndurerată, Bándy !

— Știm ! Și inimile noastre sînt tot așa, poate nu ca a domniei tale, dar crede-ne... Acuma — iartă-mă că-ți vorbesc așa — oare inimile noastre n-au mai fost ele îndurerate ? Poate nu ca acuma, dar au mai fost în nenumărate rînduri, și tot din pricina morții. S-ar putea ca noi, care în atîtea rînduri am privit moartea în față, să ne lăsăm pradă deznădejdei ?

— Pentru mine nu mai nădăjduiesc nimic, Bándy !

— Toate rănile se închid, căpitane Gyuri !

— Nu ! Nu mai aștept nimic... nimic. Dar sînt ceilalți, frații mei cei mulți, care și-au pus nădejdea în mine... pentru ei trebuie să lupt ! Viața care-o mai am va fi numai a lor ! Și Dumnezeu și mormîntul acesta mi-s martori că-mi voi ține cuvîntul !

Dincolo de marginea cimitirului se întindea codrul des, negru, întunecos ; spre el porni Doja, și fiindcă oamenii lui îl urmau la mică depărtare, el se întoarse și le spuse :

— Duceți-vă și vă vedeți de treburi, lăsați-mă singur.

Ei se îndreptară spre casa parohială, ca să-i povestească părintelui Grațian tot aleanul căpitanului lor, iar Doja se înfundă în codru, în desișul unde nu ajungea nici o rază de lună. Acolo l-au găsit așezat pe-un trunchi doborît de furtună părintele Grațian și Kulpocsâr, după ce îl căutaseră timp îndelungat.

— Toate în lumea aceasta sînt trecătoare, Gyuri, fătul meu ! Iubirea se uită și ea cu timpul ! grăi șoptit părintele Grațian, așezîndu-se lîngă el.

— Sîngele se spală cu sînge, o știi prea bine, căpitane Gyuri ! vorbi la rîndul său Kulcsâr .

— Taci, nelegiuitule, nu stîrni ura și răzbunarea în sufletul omului lovit de soartă !

Doja stătea mut, cu capul în palme, cu coatele pe genunchi. În mintea lui pluteau amintiri întunecoase, din timpuri îndepărtate. Toată viața lui, din cea mai fragedă copilărie i s-a depănat în minte ca un fir de tort, cît timp a stat acolo, în singurătatea codrului. O dată cu venirea părintelui Grațian și-a lui Kulcsár , firul s-a întrerupt brusc, tocmai cînd Doja începuse să-l depene mai departe, spre un viitor închipuit.

— Gyuri, dragul meu, apropie-te de Dumnezeu prin rugă, el îți va alunga durerea, îți va aduce pacea și liniștea sufletului. Hai să ne rugăm împreună, hai, dragule !...

Părintele Grațian făcu asupra lui semnul crucii și începu murmurat ;

— Doamne, îmi ridic ochii spre munții înalți și mă întreb : de unde-mi va veni ajutorul ? Ajutorul îmi va veni de la tine, care ai făcut cerurile și pămîntul ! Da, tu nu vei îngădui să mi se clatine piciorul, să-mi tremure mîna ! Tu ești păzitorul meu, umbra mea cea dreaptă, peste tot locul însoțitoare ! Tu mă vei păzi de rău la plecare și la venire, de acum și pînă-n veac !... Iubesc pe Dumnezeu, căci el este bun și aude glasul meu, rugămîntea mea ! Da, el și-a plecat urechea spre mine, de aceea îl voi chema toată viața mea ! Mă înfășuraseră legăturile morții și m-apucaseră sudorile mormîntului — eram pradă necazului și durerii ; dar am chemat numele domnului, și el a venit, mi-a alinat durerea, mi-a dat pacea sufletului: și liniștea zilelor și noptilor...

Zile la rînd, gîndurile la Laura îl urmăriră cu îndîrjire pe Doja, dar viața îl luă din nou, pe nesimțite în vârtejul ei. La vreo săptămînă după înmormîntarea Laurei, magnatul din Gurghiu, cu întreaga lui suită de cavaleri și mici nobili vasali, cu haita numeroasă de cîini de vînătoare, apăru pe creasta colinei, nu departe de locul unde se înălțau zidurile casei lui Doja. Văzînd schelăria și forfota din jurul ei, întreaga ceată se opri în loc.

— Iată, țăranul își clădește casă ! spuse intendentul, un magnat bătrîn, spîn și uscat ca o scîndură, rău și pizmaș. Și întinzînd mîna cu care ținea biciușca, arătă nepotului său, tînărului stăpîn al Gurghiului, nu numai casa, ci și marginile pămîntului căpătat de către Doja în dar de la regele Ulászló : Uite, cam pînă acolo se întinde pămîntul rupt din trupul Gurghiului. Ai de gînd să i-l lași în stăpînire ? își întrebă nepotul.

— I l-a dăruit regele !

— Regele nu putea să dăruiască ceea ce nu-i mai aparținea. De veacuri pămîntul acesta s-a ținut de Gurghiu, ca și satul, nu mai e pămînt regesc !

— E la o margine și nu ne folosește de nimic, grăi fără patimă tînărul senior, nu pentru că n-ar fi vrut să ia înapoi dania regelui Ulászlo făcută lui Doja, ci mai mult pentru a nu-i face pe plac unchiului său, care uita deseori că el nu-i decît intendentul și nu stăpînul. Ş-apoi, — continuă tînărul, — să nu ne punem rău cu regele, și nici cu acest vecin, a cărei spadă e cunoscută în întreaga țară ! Ba chiar, eu aş fi de părere ca să ni-l apropiem, mai ales acum, cînd ne-am legat să dăm ajutor moldoveanului.

— O să-i poruncesc să se prezinte la castel ! hotărî pe loc intendentul.

— Ai fi făcut mai bine dacă l-ai fi poftit la vînătoare. Ar fi fost un bun prilej pentru a-l cunoaște și a sta de vorbă cu el !

— Astfel de oameni nu se poftesc, li se poruncește să se prezinte, și dacă n-o fac, trebuiesc forțați să-și vadă lungul nasului și să se supună ! De altfel, mi se pare că țăranul se cam întrece! După cum văd, își ridică un adevărat castel, te pomenești că are gîndul să-l înconjoare cu ziduri și să clădească și turnuri ! Mînios, înfipse pintenii în burta calului și porni spre tăpșanul unde se înălța schelăria.

Tînărul îl urmă, hotărît să se împotrivească dacă unchiul său, cu atitudinea lui neîngăduitoare, l-ar zgîndări pe Gheorghe Doja.

Ajungînd în apropierea casei, intendentul lăsă calul la pas și înconjură locul pe care se clădea :

— Un adevărat castel ! se minună pizmaș intendentul.

— Nu mi se pare ! îi răspunse pe dată nepotul său.

— E așa cum îți spun eu, un adevărat castel ! Asta nu e de îngăduit... nu-ți dai seama ? Hei, hei, — începu a striga intendentul, — spuneți lui Gheorghe Doja să vină aici, în fața seniorului din Gurghiu. S-a auzit ?

— Ce vrei să faci ?

— Să-ți apăr interesele, dreptul !

— Să nu ne pripim, îndrăzni să-i răspundă nepotul său.

— Dacă fratele meu te-ar auzi vorbind așa, n-ar mai avea liniște în mormînt, grăi cu dispreț intendentul.

Doja nu era acolo, plecase dimpreună cu Kulcsár la munte, la vînătoare de cocoși sălbatici. Kulcsár se ținuse scai de el și pînă la urmă reușise să-l desprindă de locurile care-i țineau trează în amintire nenorocirea întîmplată. Ceilalți oameni din ceată erau amestecați printre meșteri, ajutînd la treabă.

Coborî de pe schelă bătrînul Prall. Cum puse piciorul pe pămînt, își lepădă șorțul de zidar și-și luă spada ce-o avea atîrnată de o grindă. O încinse și porni spre cei doi călăreți, mormăind înjurături în limba săsească. Dar ajuns în fața lor, își ridică pălăria și salută cuviincios.

— Am venit să te chemăm la vînătoare. Ia-ți armele și nu ne face să așteptăm prea mult ! vorbi cu trufie intendentul, văzînd înfățișarea

mai mult decît modestă a meşterului Prall.

— S-avem iertare... măriile voastre vă înşelaţi... eu nu sînt nobilul căpitan Gheorghe Doja. Şi cum aş putea fi ? Nu mă vedeţi ? Eu sînt meşterul Prall, palerul!

Tînrul senior rîse cu poftă, văzînd cît de copilăreşte se înşelase unchiul său.

— Bun cunoscător de oameni mai eşti, unchiule ! îi spuse. Nu poţi deosebi un spadasin de-un meşter zidar neamţ !

— Atunci pentru ce porţi spadă ? se răsti intendentul, pus pe hartă, la bătrînul Prall.

Palerul nu se înfricoşă. În sufletul lui se trezi mîndria omului liber.

— Fiindcă sînt locuitorul unui oraş liber şi meşter într-o breaslă. Aşadar, am acest drept ! grăi liniştit Prall.

Nici acum n-o nimerise magnatul. El îşi struni calul, şi ca sa-şi ascundă mînia îl făcu sa bată în loc cu copitele cîteva clipe.

Bándy şi ceilalţi oameni din ceata lui Doja, bănuitori, îşi încinseră la repezeală spadele. Coborîră schelele şi alergară pînă în faţa călăreţilor, strîngîndu-se în spatele meşterului Prall.

Balho făcu cu ochiul către Sârkány, arătînd spre calul intendentului :

— Ce spui, face o oboseală de-o noapte ? spuse el în şoaptă.

Bándy se încruntă la el, apoi păşi alătura de Prall.

— Ce vă poftesc inimile, măriile voastre ? întrebă ca unul ce nu bănuieşte nimic.

— Cine eşti tu, mustăciosule ? se răsti la Bándy intendentul.

Bândiy rîse. Supărat că întrebarea se lega de mustăţile lui, îi răspunse batjocoritor :

— Rîvneşti la mustăţile mele, măria ta ? De, în lumea lui Dumnezeu mai sînt şi bărbaţi, şi aştia au mustăţi, nu-s spîni ca famenii păgînilor !

Tînrul senior îşi întoarse în loc calul şi porni în galop spre culmea dealului, unde-l aştepta suita, lăsîndu-l singur pe intendent să se descurce cum l-o tăia capul. Era nespus de mulţumit de încurcătură. Cum ajunsese acolo începu să le povestească prietenilor săi, cavaleriei, păţania unchiului său.

Intendentul se făcu că nu aude spusele lui Bándy, şi continuă să vorbească trufaş cu Prall :

— Să-i spui celui care te-a tocmit următoarele; nu are dreptul să-şi înalţe casa mai mult ca doi stînji, nu are dreptul să facă ziduri înconjurătoare, nu are dreptul să ridice turnuri — toate acestea sînt apanajul marilor seniori! Pămîntul acesta face parte din trupul Gurghiului, şi deci Doja e supus castelanului, ca vasal. În afară de asta, să-i mai spui lui Doja să se prezinte la castel în cel mai scurt timp. Ai înţeles?

Nu mai așteptă răspunsul lui Prall, biciui calul și porni în galop spre coama dealului.

— Ce-o fi cu ăsta, baciule Bándy ? întrebă Balho. Parcă ar vrea să-i poruncească căpitanului Gyuri, nu ți se pare ?

Bándy își frământa mintea cu un gând ; să-i povestească lui Doja cele întâmplate, sau nu ? Hm ! mormăi bătrînul ostaș. Mai bine mînios, decît cu sufletul trist și îndurerat! Și se hotărî să-i spumă tot, ba chiar să mai adauge și de la el cîte ceva, ca să-l întărească și mai tare, doar i-o abate și mai mult gîndul de la cele întâmplate.

— Mă Sárkány , eu mă prind pe ce vrei că în trei zile am calul grofului ! se întoarse Balho către Sárkány , văzînd că baciul Bándy n-are chef de vorbă.

— Dracu' ! Cum o să putem noi intra în curtea castelului, în grajduri ?! grăi Sárkány , căci și lui îi rămăsese inima la caii magnaților.

— Ce castel, mă frate-meu ? I-l iau din pădure, cînd or fi la vînătoare ! Îl momesc cum știu eu, ca pe-o fată mare !

— Tăceți dracului, nu vă umble atîta gurile! se răsti la ei baciul Bándy. Asta v-ar mai trebui, să vă audă căpitanul Gyuri, c-apoi...

Cînd se întoarse Doja de la vînătoare, Bándy se arată mai posomorît și mai amărît decît dacă i s-ar fi întîmplat cel mai mare necaz, tot mormăia și pufnea, încît Doja fu nevoit să-l întrebe ce are și ce-l doare.

— Auzi, n-are dreptul să-și ridice omul o casă cum îi poftesc inima ! Păi asta-i treabă, căpitane Gyuri ? Da' pe ce lume trăim ? Veni magnatul din Gurghiu și-l luă pe meșterul Prall la rost: casa să n-o faci mai înaltă de-o șchioapă și-un palmac, ziduri de piatră să nu-i ridici în jur, turnuri să nu-i înalți... Păi cum vine asta ? Păi ce sîntem noi, căpitane Gyuri, corturari să nu avem parte de un adăpost ca oamenii care au sîngerat pentru țară și cu vrednicie au apărât-o ? Păi dacă domnia ta te lași, nu ne lăsăm noi, s-o știi ! O să facem și ziduri înconjurătoare și chiar două turnuri, să poftescă măriile să vină și să ne oprească !

— Ce tot îmi îndrugă Bándy ? Despre ce-i vorba ? îl întrebă din ochi Doja pe meșterul Prall.

— A trecut magnatul pe la noi, asta-i! răspunse Prall.

— Cînd ?

— În lipsa domniei tale !

— Și nu l-ați alungat ?

— Așa trebuia să facem, dar n-am avut încotro, erau mulți, iar noi...

— Ia spune... spune cum s-a întîmplat! îi strigă Doja lui Prall.

Meșterul povesti toate cele întîmplate — nu uită mai ales să-i spună cum s-a purtat în fața intendentului, ca un om liber. Apoi vorbi

despre ziduri care nu pot fi mai înalte de doi stînjeni, de turnuri care nu-s îngăduite, și tot așa de ziduri care să înconjoare casa ca o cetățuie. Termină cu porunca primită de a-i spune lui Doja să meargă cît mai neîntîrziat la castel.

Furia lui Doja nu mai cunoștea margini. Ca niciodată, începu să suduie și să amenințe, apoi se întoarse către oamenii lui :

— De mîine începînd să vă văd în fiecare zi pe cai, m-ați înțeles ? A fost de ajuns: mă uit la voi și nu vă mai recunosc. Nici tu centiron pe mijloc, nici tu pinteni la cizme, iar de spadele voastre ați și uitat, le țineți atîrnate pe cine știe unde! Mîine, poimîine, n-o să mai poată omul deosebi care-s zidarii meșterului și care ostașii mei!

— O mîină de ajutor trebuia să dăm... ai dat și domnia ta ! căută cu șiretenie baciul Bándy să-l întărite și mai mult decît să-l domolească.

— Așa-i, am uitat și eu de mine, și iată unde am ajuns, să ni se urce în cap primul venit... casă ne trebuia nouă ?

— Asta-i acuma ! Cum să nu ne trebuiască ? Ce, doar n-om face pofta magnatului, să ne lăsăm de casa! Ba o s-o facem tocmai așa cum nu vrea el să fie, cu turnuri și cu tot ce trebuie unui adăpost de viteaz ! Însă, ne-om vedea și de meșteșugul nostru... Ascultați, feciori, mîine pînă-n zori să fie șeile pe cai!

— Foarte bine ! aprobă Doja mai împăcat.

Baciul Bándy își netezi mustățile acoperindu-și o undă de mulțumire, apoi o făcu din nou pe îmbufnatul :

— Da, foarte bine ! Și n-ar fi rău dacă și domnia ta ai încăleca armăsarul și-ai veni cu noi... s-a buecit stînd în grajd !

— Așa o să fac !

Porni spre sat și pe măsură ce se apropia, mînia și revolta îi copleșeau sufletul: „Dacă lucrurile s-au petrecut așa cum spune meșterul Prall, apoi la ce mi-i bună casa, pămîntul și celelalte ? Iobag nu sînt și cu toate acestea sînt legat de magnat, de bunul lui plac, supus dreptului lui — oricînd îmi poate porunci ca unei slugi, oricînd îmi poate intra în ocol ca unui iobag, șerb al domeniului său ! Auzi, sa mă duc la castel, să mă ploconesc, să mă umilesc în fața lui! Dacă nu mă supun, voi păți ca unchiul Butyka, sau ca ceilalți mici nobili din comitat care, cu o pricină sau alta, au fost scoși din avutul lor și aruncați pe drumuri!“

Amintindu-și de Butyka, o avu în fața ochilor pe Laura. Pentru înțtia oară o văzu în închipuire însîngerată, prăbușindu-se cu săgeata ucigașă înfîptă în piept — revolta din sufletul său începu să clocotească cu furie. Începu să se învinuiască de lașitate, să se condamne pentru faptul că n-a urmat îndemnurile lui Butyka și nu i-a Sări t în ajutor : „Dacă mergeam împreună cu ei contra lui Torockoy, astăzi Laura ar mai fi în viață !“

Pașii îl duceau spre colina unde se afla cimitirul, înainta cu sufletul răvășit de mînie, de revoltă și durere sfișietoare. Dorința de a-l pedepsi pe ucigaș îi abătu gîndurile de la magnatul din Gurghiu la cel din Toroczko — de la necazurile lui la cele suferite de bătrînul Butyka și iobagii care s-au ridicat împreună cu el, la strădania Laurei de a-și păstra casa și avutul, la moartea ei năprasnică. Sîngele îi năpădi creierul, ochii i se împăienjeniră — mergea în neștire, iar cineva, care parcă îl urma îndeaproape, îl tot îmboldea, dîndu-i îndemnul: „Mergi și răzbună moartea aceleia care ți-a fost dragă, moartea Laurei de care-ți legase-și viața! Răzbună-te ! Răzbună-te!“

Se opri în loc simțindu-se desprins parcă de toate cele ce-l înconjurau. Dorința arzătoare de răzbunare îl duse cu închipuirea departe ; se vedea în curtea castelului lui Toroczko, iar jos, în țărînă, îngenunchat la picioarele lui, stătea însuși magnatul. Își plecase capul și se ruga de îndurare, iar el, Gheorghe Doja, își frămînta mintea născocind chinuri groaznice cu care să-l pedepsească. Cîteva clipe închipuirea îi înfățișă camera chinurilor din mănăstirea din Karcag și în nări simți mirosul de carne arsă iar în fața ochilor îl avu pe schingiuitor și pe cei schingiuiți — dar cînd se închipui pe el însuși schingiuitor îl cuprinse un val de scîrbă și scuipînd cît colo porni mai departe.

Pe colină sufla o boare de vînt care-i răcori fruntea înfierbîntată, gîndurile-i negre parcă se mai împrăștiară și ele și începu să judece mai chibzuit: „Aș putea să mă răzbun pedepsind groaznic și pe Toroczko și pe acest ticălos de magnat din Gurghiu, dar oare cu asta s-a sfîrșit totul ? Arma mea îi poate răpune pe acești doi, dar dreptul lor rămîne și cu el rămîne tot răul ! Ieri, bătrînul Butyka și Laura ; astăzi eu ; mîine alții ca noi ; și totdeauna iobagii ! Iobagii printre care se află și Grigorie ! Grigorie și toți urmașii lui, și toți urmașii iobagilor de pretutindeni din țară !... De o parte stau ei, de partea cealaltă noi toți — de partea lor dreptul, privilegiile, puterea, armele — de partea noastră nimic, nimic ! O gloată neputincioasă, despuiată de orice drept, cu mîna goală, neînarmată !...“

Mergînd cu pași domoli acum, continuîndu-și gîndurile mai potolit, începu să-și simtă mintea cu totul limpezită — nici mînia și dorul de răzbunare nu-l mai zbuciumau. Își punea întrebări și-și răspundea găsind cuvintele cele mai potrivite, drept judecate : „Da, răul nu stă în omul care are puterea, ci în puterea pe care i-o dă dreptul nedrept și neomenesc, privilegiile asupra celorlalți!... Cei care s-au ridicat la Bobîlna s-au ridicat ei oare contra magnatului, sau s-au ridicat contra privilegiilor și asupririi izvorîte din aceste privilegii ?“

Cu gîndul la cele petrecute cu cîteva decenii în urmă la Bobîlna, se trezi în fața mormîntului Laurei. Acolo se opri și cu capul plecat asupra mormîntului privi cum colțul ierbei ieșise la iveală printre

bulgărașii de pământ — își aduse aminte de jurământul pe care-l făcuse atunci când iarba nu se înfiripase pe mormîntul proaspăt și un fior îl străbătu — reînnoi ju- rămîntul și-l încheie: „N-am să am pace atîta timp cît nedreptul nu-și va găsi pieirea“.

A doua zi, întreaga ceată se afla în fața porții părintelui Grațian. Ostașii erau încinși cu spadele, lănciile le aveau în mîini, iar arhebuzierii luaseră cu ei și armele grele. Părintele Grațian se cruci când îi văzu. El alergă în grabă să trezească pe Doja, căci, frămîntat de gînduri, întăritat, viteazul adormise numai în zori.

— Doamne, Gyuri, să nu care cumva să pornești contra seniorului nostru, că-i vai de capul satului ! Tu, dragul meu, pleci, te duci în lume, dar satul aici rămîne! spuse părintele Grațian înspăimîntat.

—N-avea teamă, sfinția ta, eu nu m-oi duce să-i caut ceartă, dar să-l ferească dumnezeu să mai pună piciorul pe pămîntul meu sau să se amestece în treburile mele !

Sări jos din pat, se îmbracă în grabă, își încinse spada și ieși ca să nu-i facă pe oameni să-l aștepte prea mult. Părintele Grațian strigă în urma lui;

— Mănîncă ceva, omul lui dumnezeu, pleci cu burta goală ?

Dar Doja încălecase. Sultan necheza, bătea pămîntul în loc, apoi strunit, porni la drum încetișor, săltînd în joc. Deodată se auzi glasul cuiva strigînd în urma cetei ;

— Căpitane Gyuri! Căpitane Gyuri!

Doja întoarse capul și-l văzu pe Kulcsár care venea într-un trap mărit, încălecat pe un căluț de munte. În mîna dreaptă purta înălțată o sulită cioplită grosolan, iar prin cureaua cu care era încins trecuse coada lungă a unei barde; pe spate avea arcul lui de vînător neîntrecut.

Pentru întîia oară, de atîtea zile, Doja rîse înveselit — înfățișarea lui Kulcsár și aceea a calului său nu erau de fel ostășești.

— Să-i dai lui Kulcsár unul dintre caii cu care am adus calabalîcul, îi spuse lui Bándy. Fă-i rost și de-o spadă. De astăzi înainte să-l socotești intrat în ceată. Cît timp am fost cu el la vînătoare numai despre asta mi-a vorbit.

La vreo săptămînă după întîmplarea cu intendentul veniră la Doja patru oameni — patru băieși din munți, iobagi fugiți de la băile și topitoriile de fier din Toroczko. Îi trimisese spre Doja Borzo, micul nobil care fusese la ospățul lui Grigorie. De la ei află Doja toată grozăvia care înăbușise răscoala magnatul Toroczko. Borzo nu luase parte pe față, dăduse ajutor numai în ascuns, așa că scăpase de urgia magnatului. Despre bătrînul Butyka, nimeni nu știa nimic alta decît că nu căzuse în mîinile oamenilor lui Toroczko.

Unul cite unul mai veniră și alți iobagi fugari, căutînd sprijin la Doja, și pe toți îi primi și-i vîrî în ceată. Numărul ostașilor lui Doja se

ridica spre mijlocul verii la vreo douăzeci și cinci Era greu de hrănit atîția oameni și Bándy fu nevoit să dezlege băierile pungilor și să scoată din ele frumoșii guldeni de aur, ca să cumpere cai, îmbrăcăminte, încălțăminte și bucate pentru hrană. În zilele cînd se întorcea de la tîrg și-și număra banii, mormăia într-una și se culca nemîncat, cel puțin în felul acesta să mai facă puțină economie. Despre Laura, Doja nu mai amintea. Numai uneori, seara, își îndrepta pașii spre cimitir. Acolo sta puțin în fața mormîntului, apoi se înfunda în codru. Cînd se întorcea, vorbea cu totul despre alte lucruri.

Pe la mijlocul verii, trimise pe Bándy și pe Iancu Gurău spre Dunăre, la Strețcu. Le dăduse soroc două săptămîni, în care timp trebuia să ajungă acolo și să se reîntoarcă cu vești de la fostul său tovarăș de arme. Bándy porni la drum, și după patru săptămîni încă nu dădea nici un semn de viață. Întîrzierea aceasta îl neliniști pe Doja.

Dar în ajunul sfîntului Ilie, Bándy și Gurău sosiră. Veștile pe care i le aduseră fură mai mult decît îmbucurătoare : Strețcu era mai bine ca oricînd și începuse chiar să-și facă de cap prin părțile acelea de țară. Ajunsesese să aibă o ceată călăreață de peste o sută de oameni tot unul și unul, și după cum aflase Bándy, trecuse în trei rînduri Dunărea și se hărțuise amarnic cu micile garnizoane turcești aflate în cale. Chiar cînd Bándy și Gurău ajunseseră acolo, Strețcu era plecat într-o astfel de expediție, din care s-a înapoiat cu bine, încărcat cu prăzi. Turcii nu știau nici de unde veneau atacatorii, nici unde se ascundeau, și de aceea nu puteau da de urma lor. Credeau că au de-a face cu o ceată de haiduci sîrbi, căci dincolo de Dunăre, multe asemenea cete se hărțuiau cu cotropitorii. Nici prin gînd nu le trecea că îndrăzneții veneau de dincolo de Dunăre, din Țara Ungurească.

— Pînă și Dobje-dobje a aflat de isprăvile bătrînului Strețcu, căpitane Gyuri ! își încheie povestea baciul Bándy.

— Ți-a spus Strețcu asta ?

— Vezi bine că mi s-a lăudat! Zice: „Mă Bándy, ce spui la asta ? Dobje-dobje și-a întors fața spre mine ! Mi-a trimis vorbă prin comitele Carasului că-i plac isprăvile mele, auzi, momîia naibii ! Parcă mie mult îmi pasă de ce-i place sau ce nu-i place lui !“

Auzind asemenea vești bune, gîndurile lui Doja se avîntară din nou spre cetățuia din ostrov. Va avea arme! Noptile, cînd frămîntat de gînduri nu putea dormi, dădea asalt după asalt asupra cetății. Uneori îi mai veneau în minte și greutățile pe care le-ar putea întîmpina — o cetățuie ca aceea din ostrov, apărată de o garnizoană numeroasă, nu se cucerește cu ușurință ! Atunci mintea lui de războinic căuta să născocască felurite șiretenii prin care ar putea străbate dincolo de porți. Oameni prea mulți știa că nu poate ridica — ceata lui și ceata lui Strețcu număra două sute de oameni cel mult. „Ah, dacă aș avea o mie de oameni, numai o mie de oameni !“ își spunea el adesea.

Meşterul Prall îşi terminase munca şi predase casa lui Grigorie, căci Doja îi spusese ca fratele său e stăpînul şi nu el. Prăznuiseră cum se cuvine intrarea în casa nouă şi acuma locuiau împreună. Pe la părintele Graţian trecea rar de tot, prin sat abia de dădea uneori. În schimb, iobagii satului veneau la el pe dată ce aveau un pic de răgaz între două munci pe ogoare. Ei păreau mai bucuroşi şi mai mulţumiţi decît Doja de casa pe care o clădise. Lăudau priceperea meşterului Prall, frumuseţea şi măreţia casei — căutau să-i facă prin aceste laude plăcere lui Doja, dar acesta ridica din umeri nepăsător.

— Căpitanul Gyuri n-are gînduri de stat! ofta judele Âdâm Csuka.

— Oare ?! făceau iobagii, temători că iar vor rămîne singuri, cu necazurile lor, la cheremul oamenilor magnatului.

— Nu-l vedeţi, nu-şi mai află locul. Într-o bună dimineaţă ne trezim cu el plecat!

Uneori, seara după cină, Doja schimba cîteva cuvinte cu Grigorie, căutînd să se apropie mai mult de el. Dar fratele era o fire închisă — Doja îl iubea nespus de mult, însă Grigorie pusese între ei stavila unui respect rău înţeles — şi nu vedea în Doja numai fratele iubitor, ci şi pe acel ridicat cu mult mai presus ca el, căci deşi locuia în această casă mare, şi folosea moşioara destul de întinsă, Grigorie se socotea tot iobag, aşa după cum de fapt şi era. Dragostea lui era mai mult o veneraţie rece, fără căldura iubirii frăţeşti. Uneori Doja îi pune braţul pe după umăr, îl trăgea alături de el, îl întreba de mama lor pe care n-o mai apucase în viaţă, dar Grigorie se desprindea repede, îi vorbea rece, respectuos, neîndrăznind să-l tutuiască, numai rareori îi spunea bade — bade Gyuri ! În schimb nevasta lui Grigorie se apropiase binişor de el şi în clipele de răgaz tănuiau împreună.

Îmbujorată, cu colţul năframei tras pînă la ochi, ea i se destăinui într-o seară :

— Ştii, bade Gyuri, cred că vom avea un copil !

— Nu mai spune ! Un copil!Sári Doja şi, punîndu-i mîinile pe umeri, o privi în ochi.

— Nu cumva te înşeli ?

— Nici vorbă ! Am vorbit şi cu moaşa Saveta, şi cu părintele Graţian, m-a şi grijit sfinţia sa, făcîndu-mi prima slujbă care se face pentru asta.

— Un copil !Sári chiuind Doja şi, lăsînd-o acolo unde se afla, ieşi în curte şi începu să-l strige pe Bándy. Cînd bătrînul ostaş se înfăţişă înaintea lui, Doja spuse plin de bucurie :

— Bándy, o să am un nepot. Îţi dai tu seama ?

— Ei, mare lucru... era şi de aşteptat! făcu baciul Bándy pe nepăsătorul, dar bucuria lui Doja îi umpluse şi lui inima.

— Să-mi scoţi pe dată cea mai frumoasă salbă, ai înţeles ? Şi nu uita, mîne dimineaţă mergem după tîrguieli... ştii tu ce înseamnă un

copilaș la casa omului ?

Dar timpul trecea, venea vremea de plecare. Pădurea își schimba culoarea hainei de la o zi la alta — de la verde, la arămiu pătat, apoi galbenul veștejirii veni și el și înveșmîntă desișul codrului. Noapțile erau reci și în unele diminețe, bruma groasă se așternea peste frageda iarbă de toamnă a luncilor. Frunzele începuseră să cadă, iar într-o zi, cînd soarele apăru ca un enorm disc roșu pe creasta munților, împrăștiind negura dimineții, ceata lui Doja era gata de plecare. În curte, Sultan necheza chemîndu-și stăpînul. Bătea nervos din copite frămîntînd pămîntul, nerăbdător să se vadă pornit la drum.

Doja se despărți în tăcere de Grigorie și de femeia acestuia, apoi încălecă și dădu semnalul de plecare. Ceata porni în galop spre pripor. Urcă în pasul cailor drumul șerpuit, iar cînd ajunseră sus, pe culmea dealului, Doja își întoarse calul și cîteva clipe privi peste întinsul văii. Căsuțele pitice ale satului păreau adormite printre arborii cu frunzele veștede. Pe Borzic se zăreau boii care trăgeau plugurile și după ei mogîldețe omenești — erau iobagii satului, care arau din nou Borzicul pentru semănătura de toamnă.

Micul clopot al bisericii începu să sune de utrenie, spărgînd cu dangătul lui liniștea care plutea deasupra satului. Doja își îndreptă privirile spre cimitir, acolo unde Laura își dormea somnul de veci, simți un fior săgetîndu-l, o tristețe în suflet, și fără să-și dea seama începu a murmura sfîrșitul rugăciunii părintelui Grațian, care-i rămăsese în minte :

— Pradă necazului și durerii am fost, dar am chemat numele domnului și el a venit: mi-a alinat durerea, mi-a dat pacea sufletului și liniștea zilelor și nopților!

CAPITOLUL III

1

Într-o după amiază de sărbătoare, cu vreo două săptămîni înaintea tîrgului de toamnă din Oradea, Ferkó se afla în hanul satului — bea împreună cu vreo alți douăzeci, cam toți de o seamă cu el. Se așezară la masa cea lungă din mijlocul hanului și... lumea mea și-a ta Mărie, zi-i, țigane!

Beau pe punga lor, nu ca ceilalți ce se aflau pe la alte mese și care se cîsteau din vinul dăruit de către grofiță, pentru ajutorul dat de ei la culesul viilor.

La o masă, mai la o parte, stăteau jurații satului și judele : Furcsa-biro cum i se spunea. Beau și aceștia, dar mai pe îndelete, nu ca tovarășii lui Ferkó , cărora hangiul nu mai dovedea să le aducă ploștile cu vin.

În fața hanului dănuiau în scîrțîitul lăutelor feciorii și fetele, tinerii însurați și nevestele lor. Sări era și ea acolo, singurică. Stătea retrasă, căci femeile o priveau chiorîș din pricină că n-o văzuseră la culesul viilor.

În ziua aceea numai lui Ferkó i se auzea gura. Era cu chef — bea și cînta. Cele două săptămîni pînă la tîrgul din Oradea, unde îl va întîlni pe Doja, îi dădeau și mai mult curaj. Oho, căpitanul Gyuri ! Sînt

doar prieteni, au vorbit de trei ori împreună, și el a fost omul de care Doja s-a despărțit mai la urmă, când a părăsit Oradea ! Și oare nu tot el a fost cel care mîndind caii fără popas a alergat ca să-i dea de veste lui Doja că-l paște o primejdie ?

Tovarășii din jur îl ascultă cu multă luare-aminte, se veselesc și se mîndresc cu el. Cît despre cele patru chible de ovăz, să le socotim uitate, să nu ne stricăm cheful !

Dar nu le uita seniorul. Ba se poate spune că și Furcsa-biro știa cîte ceva. El tot ieșea în ușa hanului și-și arunca privirea asupra celor strînși acolo, nu- mărîndu-i parcă din ochi, grijuliu, să nu lipsească vreunul.

— O să-i arăt caii mei și-o să-i spun : Căpitane Gyuri, alege-ți unul, pe care-l vrei, dar mai bine lasă-mă pe imine să ți-l dau pe care-l știu eu... îmi cunosc iosagul ! ¹ spuse Ferkó , însuflețit, ortacilor de la masa lungă.

Tovarășii săi îi țineau isonul. Unul își lăuda murgul, altul surul, și cu toții, parcă ar fi avut herghelii întregi de cai, făgăduiau pe cei mai buni pe care-i aveau, lui Doja. Se înțelege, erau făgăduieli făcute la chef, dar poate dacă în clipa aceea Doja ar fi apărut în ușa hanului și caii ar fi fost și ei acolo, i-ar fi dat din toată inima, căci așa e sufletul pusteanului ; la chef își dă și cămașa de pe el.

Furcsa-biro mai ieși o dată în ușa hanului, și văzînd că intendentul seniorului pe care-l aștepta să vină nu se arată, se întoarse în sala mare cît o șură, scundă și îmbîcsită de mirosul de vin, își săltă pe burtă cureaua lată, tuși de două ori să-și dreagă glasul și începu să vorbească tare, ca să oprească hărmălaia :

— Ia ascultați aicea, oameni buni !

— Mîine, astăzi n-avem timp! îi răspunse Ferkó . Bea și-ți vezi de ale tale, dă-ne bună pace !

Însă ceilalți din han tăcură și judele putu fi auzit:

— Mîine, fiecare poate să ducă chiblele de ovăz la castel... cîte patru de holdă, după cum îi porunca !

1 Iosagul — bogăția în vite — în ungurește. (N. A.)

— Ești nebun ? Ce chible ? Cum vine toamna, cum îi dai cu chiblele ? Ducă dracu', da' noi nu ! trînti Ferkó pumnul în masă.

— Tu să-ți ții clonțul pîn' ți-i bine, se rățoi la el Furcsa-biro. Auzitu-m-ai?

— Uită-te-l ? făcu Ferkó și se ridică de la masă, apropiindu-se în vîrfurile picioarelor de jude. Tot răsucindu-și mustăcioara, i se înfipse în față, provocător.

— Poate vrei să pui mîna-n gîtul meu ? Pune-o! Hai, ce mai aștepți ? rosti judele.

De la o masă dosnică se ridică Misi, vecinul lui Ferkó — bea cu

bărbații ale căror femei fuseseră la culesul viilor grofiței.

— De ce nu lași omul să vorbească, vecine ? CeSári și la el ca un cocoș ? Noi vrem să știm cum stăm, cât avem de dat și când ! Poate pe tine să te scutească măriia sa, de... pentruSári !... rîse Misi batjocoritor.

Ferkó nu pricepu batjocura, dar văzîndu-i pe cei de la masa lui Misi rînjind și dîndu-și coate, prinse înfuriat cu mîna piepții cămășii lui Misi ;

— Adică ce vrei tu să spui, porc de cîine ?

Misi se smuci, dar nu fu chip să scape din mîna lui Ferkó ; pînăSári ră cei trei jurați și alți iobagi mai în vîrstă ca să-i despartă, Misi primise cîteva, dar se făcu că nu-i pasă și se îndreptă iute spre masa lui.

— Din pricina grofului, n-a lăsat-o nici la cules, strigă tremurînd Misi. De, așa-i cînd ai muiere frumoasă ! mai spuse el așezîndu-se. Apoi prinse canceul și bău ca să-și potolească tremurul.

Judele căută să se folosească de liniștea care se făcuse în han ;

— Îmi dau toate silințele ca să fie bine și să nu aveți de suferit necazuri și rușine, iar voi nu faceți altceva decît să vă izbiți cu capul de zid. Grijiți, zi- du-i tare, capetele voastre îs moi și proaste !

— Dracul să te ia, cu zidul tău, cu tot!

— Încearcă să-ți bagi mințile în cap și nu mai da cu gura, Ferkó , vorbi judele. Tu mai ai și altele în cîrca ta. De multe ori mi-am pus obrazul pentru tine... chiar cu femeile care nu s-au dus la cules, crezi că nu se știe ?

— La naiba ! Nu era cu drept să se ducă, mormăi Ferkó mai potolit.

Ferkó avea dreptate : viile grofiței nu erau pe hotarul Dombosului, ci departe, prin părțile Tokajului. Femeile erau obligate să facă munci numai la castel, nu pe hotare îndepărtate. Dar în anul acela viile avuseseră rod bogat și însăși grofița se pusese în fruntea femeilor din Dombos, ducîndu-se cu ele la cules. Două săptămîni, cât ținu culesul, rar cînd întîlneai o femeie pe ulițele Dombosului.

— Își temea frumusețea luiSári ! mai zise Misi, ca să nu-și țină gura.

Lui Ferkó îiSári din nou țandăra. Prinse canceul de lut și-l zvîrlî în capul lui Misi. Vecinul lui Misi se ridică înfuriat și, luînd unul după altul canceele de pe masă, le zvîrli în Ferkó și în cei din jurul lui. În cîteva clipe, toate canceele începură să zboare de la o masă la alta, izbindu-se în capetele mesenilor, sfărîmîndu-se bucățele. Terminînd canceele, oamenii se învîrteau în loc, căutînd vreun obiect care ar fi putut fi zvîrlit. Lăvițoaiele erau grele, mesele făcute din blăni groase de stejar, la fel, bicele lungi pe care le aveau încolăcite pe umeri nu puteau fi învîrtite în sala scundă, așa că se repeziră unii spre alții și

încăierarea începu.

Judele, jurații și oamenii mai în vîrstă ieșiră în grabă în fața hanului strigînd, văicărindu-se. Înăuntru încăierarea continua cu înverșunare. Pe la ferestrele joase, femeile stăteau grămadă privind înăuntru, țipînd. Furcsa-biro o văzu pe Sári , care deși știa că Ferkó este înăuntru, nu îndrăznea să se ducă la fereastră să privească, ci sta și-și frămînta mîinile în poală, îngrijorată.

Judele se repezi spre ea cu pumnul ridicat:

— Pentru tine, muiere blestemată !

Sari nu se feri în lături, astfel că pumnul judei o lovi în față strivindu-i nasul — sîngele îi izvorî șiroaie.

Din han ieșiră buluc, atît ortacii lui Ferkó , cît și cei ai lui Misi. Două tabere ; de o parte cei cu nevestele trimise la culesul viilor, iar de cealaltă parte cei ale cărora nu fuseseră. Încăierarea continuă afară cu și mai mare înverșunare, adversarii avînd acum destulă lărgime ca să-și desfășoare harapnicile.

Dar iată că din lungul iezerului se văzu venind o ceată de călăreți. Era chiar magnatul din Dombos. Îl însoțeau vreo zece oameni. Atras de hărmălaia din fața hanului, ca să-și anunțe apropierea, el porunci celor doi ostași din banderia sa, înarmați cu culevrine ușoare, să descarce armele în vînt. Bubuiturile opriră ca prin farmec încăierarea. Înfierbîntați, gîfîind, oamenii se priveau cu dușmănie.

Ferkó o căută din ochi pe Sári ; o văzu rezemată de zid, scîncind, cu fața plină de sînge. Se apropie de ea, și printre scîncete, Sári îl arătă pe jude. Din două Sári turi Ferkó fu în fața lui Furcsa-biro, care tocmai își salta cingătoarea lată și-și potrivea haina, pregătindu-se să-l întîmpine pe magnat. Îi înfipse mîinile în gît, îl doborî la pămînt, apoi Sári cu picioarele pe el, lovindu-l cu tocurile cizmelor. Pînă să-l prindă cîțiva și să-l dea la o parte, magnatul și ostașii săi opriră în apropiere.

Furcsa-biro, sprijinit de doi jurați, încovrigat, văicărindu-se, dădu să se îndrepte spre călăreți. Văzîndu-l în halul acesta, magnatul Sári de pe cal.

— Ce s-a întîmplat aici ? întrebă el.

— Pentru chibele mării tale, începu Furcsa-biro. Așa după cum mi s-a poruncit... și iată ce pătîmii! Omul acesta, — îl arătă cu mîna pe Ferkó , — uită că mărija ta îi ești stăpîn și că nu-i decît iobagul mării tale și tot mereu îndeamnă oamenii la nesupunere !

Ferkó salta cînd pe un picior, cînd pe altul. Turba de mînie, și căuta să se liniștească singur.

— Uită naiba, mormăi el. Apoi cu glas mai puternic ; Tocmai că n-am uitat niciodată!

Magnatului i se păru că a mai zărit pe la castel mutra acestui iobag cu ochii vii, care-l privește fără teamă, cu mustăcioara răsucită,

îndrăzneț și obraznic. Amintirea îi dădu de gândit. Era gata să poruncească unui ostaș să-l prindă și să-l aducă la castel, dar se răzgîndi și pași spre Ferkó . Înainta cu pași rari, tot sfichiindu aerul cu o biciușcă scurtă pe care o avea în mînă. Ajuns în fața lui, ridică biciușca și lovi, dar Ferkó opri lovitura cu cotul, prinse cu dreapta biciușca și o smuci cu putere. Magnatul se împiedică și căzu cu fața-n jos. Și ca și cînd asta n-ar fi fost de ajuns ca să-și piardă capul, Ferkó , înfierbîntat, înnebunit de ură, îl mai izbi pe magnat și cu vîrfurile cizmei în coaste. Apoi, cu mintea puțin tulbure de băutură, Ferkó începu să rîdă cu hohote. Dar rotindu-și ochii în jur, zări fețele speriate ale iobagilor și rîsul i se tăie deodată.

— A vrut să mă lovească ! făcu Ferkó , uitîndu-se roată, căutînd parcă să se dezvinovățească. Doar nici eu nu-s cîine, îs neam de millet! zise el cu ciudă și mîndrie.

Călăreții magnatului Sári ră cu toții deodată să-și ridice stăpînul. Iobagii se împrăștiară strigînd speriați, ca păsările amenințate de uliul care se repede asupra lor. Ferkó mai rămase cîteva clipe în loc, buimăcit, dar cînd își dădu seama de ceea ce făcuse și de ce putea să i se întîmple, se învîrți pe călcîiele cizmelor și-o zbughi la fugă. Pînă să se dezmeticească oamenii castelanului, Ferkó era departe — Sári se într-un ocol, încălecaser un cal și luase drumul spre desigurile stofărișului din pustă.

Abia într-un tîrziu, cînd magnatul îl căuta din ochi, cu privirea furioasă, tot învîrtindu-se în loc, întrebînd: unde-i, unde-i ? se trezi și Furcsa-biro, care cu mîinile de burtă, galben ca ceara de frică, începu să strige:

— Puneți mîna pe el, puneți mîna pe el ! Însă Ferkó pierise, parcă l-ar fi îngropat pămîntul.

Tot satul avu de suferit în urma îndrăznelii lui Ferkó , chiar și Furcsa-biro. Cu Ferkó se isprăvisse : fu șters din rîndurile iobagilor castelului și dat morții. A doua zi pînă-n zori, oamenii magnatului puseră foc zomorniței ¹ lui Ferkó . Oamenii priveau îngroziți cum limbile de foc se ridicau prin norii de fum, însă niciunul nu îndrăzni să se apropie. Biata Sári nu putu scoate nici cel puțin lădoiul cu haine. Toată agoniseala lor, dimpreună cu armele străbunului, pieri în flăcări. Cînd focul se potoli, ocolul lui Ferkó fu întors cu plugul, ca nici urmă să nu mai rămînă și să servească drept grea pildă celorlalți iobagi din sat.

Pe Ferkó nu reușiră să pună mîna. În noaptea aceea, el își luase caii din herghelia satului și se înfundase cu ei departe, în trestiișurile Tisei, unde nici lupul nu putea pătrunde. Acolo petrecu o săptămînă, apoi într-o noapte veni în goana calului spre sat — bănuia că Sári numai la bătrînul Takács se putea adăposti — se furișă prin spatele ocolului și ciocăni la ușă. Sári era acolo, știa că va veni după ea. Cînd

se luminează de ziua, erau în mijlocul trestiişului. După câteva zile trecură caii dincolo de Tisa şi după o săptămână, ziua stînd ascunşi şi noaptea călătorind, ajunseră în marginea Oradiei şi traseră la un cunoscut tănuitor de cai.

Ferkó fu chiar a doua zi dimineaţa, în curtea hanului, unde ştia că trebuie să găzduiască Doja. Hanul, ca şi oraşul, era plin de lumea venită la tîrg.

1 Zornoirniţă — colibă iobăgească în satele de pustă. (N.A.)

Ferkó iscodi pe la grajduri, prin han, dar nici urmă de cel pe care-l căuta. Doja nu sosise şi Ferkó fu cuprins de gînduri negre ; oare nu i s-o fi întîmplat ceva ?

Toată nădejdea şi-o pusese în întîlnirea cu Doja şi, negăsindu-l, Ferkó se întristă mai mult chiar decît atuncea cînd Sári îi povestise cum oamenii magnatului îi aprinseseră casa şi îi pustiiseră ocolul.

— Trebuie să vină, — spuse Ferkó după ce îndoielile îl frămîntaseră destul, — e doar căpitanul Gyuri !

Dimineaţa următoare veni iarăşi la han. Doja tot nu sosise. Ferkó stătea în mijlocul curţii amărît şi abătut. Ca să hoinărească prin tîrg îi era teamă. Pişti, fiul lui Takács , care urma să sosească la tîrg cu alţi patru din Dombos, nu sosise nici el ; toate parcă se prăbuşeau în jurul lui Ferkó .

Dar iată că în uşa grajdului, vede un om care i se pare cunoscut — are aceeaşi îmbrăcăminte ca ostaşii care-l însoţeau pe Doja. Ferkó se miră cum de omul rabdă atîtea cuvinte proaste pe care i le spune rîndaşul. E vorba de bani, pesemne nu se înţeleg cu preţul găzduirii, i-o fi cerut prea mult şi omul nu vrea să se lase jefuit şi tot îi dă cu gura. Ferkó păşeşte spre ei şi cînd fu la numai cîţiva paşi, rîndaşul înjură şi furios intră în grajd ; rămase afară doar ostaşul, care pare necăjit şi nu prea, rîde de neomenia grăjdarului. Văzîndu-l pe Ferkó , omul uită parcă de grăjdar şi începu să vorbească cu acesta :

— Ascultă, voinicule, nu cumva eşti tu acela de la podul de peste Tisa ? Îţi mai aminteşti : ne-ai dat rîndul la pod şi ne-ai urat drum bun. Eu sînt unul dintre cei care erau cu căpitanul Doja !

— Sînt! Vezi bine că eu îs... Ferkó din Dombos ! izbucni Ferkó , căruia îi venea să sară în sus de bucurie.

— Să fii sănătos, Tureacă mă cheamă ! grăi omul şi-i întinse mîna.

Cu inima plină de bucurie prinse mîna lui Tureacă şi i-o strînse zdravăn, neîndurîndu-se să-i mai dea drumul.

Deodată ieşi pe uşa grajdului un cal şi mai sa dea peste ei, dacă nu s-ar fi ferit repede din calea lui; în urma calului se auzea gura rîndaşului înjurînd de mama focului, lovind calul cu jordia.

— Nu da în cal, mă fecior de scroafă ! se înfurie Turească, și se repezi la grăjdar.

Calul era al lui Turească, grăjdarul i-l scotea afară din grajd, căci de trei zile de cînd îl găzduia, nu-i plătise nici o sfînțuigă.

— Mi s-au întîmplat multe și-am rămas cu punga goală, se plînsese Turească lui Ferkó , ca unui vechi cunoscut.

— Hm! făcu Ferkó și fără alte vorbe scoase din chimir punga în care avea vreo zece mărci și luînd una o întinse grăjdarului.

Acesta, surprins de dărnicia lui Ferkó , vîrî banul în buzunar, și de la înjurături trecu la ploconeli. Își scosese căciula de pe cap și slugarnic se apleca cînd spre Ferkó , cînd spre Turească.

— Dă restul, porc de cîine ! îi strigă Turească. Ar trebui să-ți frec puțin nasul pentru neobrazarea ta !

— Lasă restul, grăi nerăbdător Ferkó . Spune-mi, ce-i cu căpitanul Gyuri? Pe el îl aștept!

— Ba nu, să dea banii ! stăruia Turească.

Grăjdarul scoase cîteva sfînțuigi și le întinse lui Ferkó , iar el i le zvîrlî înapoi, ca și cînd ar fi avut punga doldora de aur.

— Hai, frate, să bem, zise Ferkó prinzîndu-l de mîneca zăbunului pe Turească. Hai, lasă-l ! Vîră calul în grajd și hrănește-l bine, Ferkó plătește ! strigă el voinicește, rîndașului.

Turească se lăsă cu greu dus în han. Nu avea nici un ban și n-ar fi vrut să se ospăteze și să bea pe punga altuia. Destul că-l scosese din încurcătură cu grăjdarul, acum să-l mai îngreuneze și cu plata băuturii.

— Nu-mi arde de băut, fîrtate, — îi spusese Turească lui Ferkó , — și nici în han n-aș intra bucuros. Eu îs ca lupul hăituit, tot cu ochii în patru ! Pînă nu vine cel pe care-l aștept, n-am liniște. M-ai întrebat de căpitanul Gyuri... află că trebuie să sosească și el și cel pe care îl aștept eu. Îți mai aduci aminte de mustăciosul ăla, care l-a burdujit bine pe banul din Macsó , pe el îl aștept, e căpitanul Iovan Strețcu!

— Cum să nu-mi amintesc, îl am în fața ochilor, strașnic voinic ! se opri Ferkó în loc, apoi căută cu ochii în dreapta și-n stînga. Da' ia spune-mi : ce auzii ? Parcă spuseseși că te hăituiesc, cine ?

— Lungă poveste, frate ! grăi Turească.

— Dă mîna, frate! izbucni Ferkó . Doamne, nu știu ce-o fi cu tine, da' cu mine îi rău! Mai nefericit ca mine nu-i om pe fața pămîntului... Ce om ? Eu nici nu mai sînt om, viață nu mai am ! Așa cum mă vezi, e ca și cînd nici n-aș fi !

Fiind doi acuma, lăsară la o parte orice prevedere și intrară în han. Larg la mîna cum era, Ferkó ceru să fie servit cu băutura și mîncarea cea mai bună. Turească, hămesit de foame, nu vorbea mai de loc, ci mîncă, bea și asculta ce-i povestea Ferkó despre ce se petrecuse în ziua aceea în hanul din Dombos. Îi vorbi și de casă, și de ocol, și

deSári .

— Doamne, tare inimă cred că am, de nu mi se sfarmă în bucățele de atîta necaz ! Își încheie Ferkó povestirea.

— Ehei, frăţioare, inima omului îi tare ca oţelul şi moale ca ceara ! Începu Tureacă după ce termină de mîncat. Bucuria o înmoaie, necazul o oţeleşte, așa-i inima omului, frate ! Te-ai jucat şi tu cu focul şi ți-ai pîrpolit puţin degetele, asta-i bine. De altă oară o să ştii de unde trebuie prins tăciunele, şi-o să-l prinzi cu cleştele, nu cu mîna ! Ți-o spun, fiindcă şi eu sînt păţit. M-ai întrebat cine mă hăitueşte şi de ce... Află, frate-meu, că eu trei luni încheiate n-am văzut lumina zilei şi în fiecare clipă aşteptam gîdele. De la o vreme îl aşteptam ca pe o mîntuire, dar el tot nu venea. Aşteptîndu-l așa, inima începu să mi se oţelească şi mi-am spus ; Ceea ce-am început, trebuie dus pînă la capăt, căci văd că nu mi-i dat să pier de la prima încercare ! Şi m-am apucat de lucru. Vezi mîinile acestea ? Atîta nădejde mi-am pus în ele, încît am spart zidul gros al temniţei cetăţii Hust ! N-aş putea spune cît am muncit cu ele, căci fusesem zvîrlit într-un puţ întunecos, ce se afla în mijlocul subteranei, dar am dat pietrele la o parte şi-am ieşit la lumină. Cînd mi-am aruncat ochii spre soare, m-a orbit şi nu l-am mai văzut; îl simţeam numai cum îmi încălzeşte trupul şi-mi dă din nou viaţă şi nădejde ! M-am lăsat încălzit de razele lui ca o jivină la gura vizuinei, toată ziua am stat acolo, în gura spărturii pe care o făcusem în zid, de către Tisa. Nu mă vedea nimeni. Au prins de veste c-am fugit numai spre seară. Cînd temnicerul a intrat să-mi zvîrle bucata de pîine în puţ, nezărindu-mă acolo, a dat alarma. Atunci unul dintre paznici aSári t în put şi din puţ dădu să iasă prin spărtura făcută de mine. L-am izbit însă c-o piatră în cap şi s-a prăvălit înapoi : Vedeţi-vă de treabă că şi eu îmi văd de treaba mea ! le-am spus, şi nu ştiu nici eu singur cum am ajuns la apă !

— Doamne, doamne! făcu Ferkó , turnînd vin în cancee. Şi pentru ce ? întrebă el, dorind să afle cîl mai repede.

— De, se spune că m-aş fi ridicat împotriva celor mari... Da, pentru asta! Dar o să mă întorc, am învăţat şi eu cum şi cu ce trebuie prins tăciunele ca să-l ardă pe vrăjmaş şi nu propria-ţi mînă.

Într-un tîrziu, văzîndu-l pe hangiu tot ieşind şi intrînd şi tot dînd porunci slujitorilor, Tureacă se ridică şi-i făcu semn şi lui Ferkó să-l urmeze. Amîndoi se îndreptară spre ieşirea care da în curtea hanului. Aici dădură peste o adevărată caravană ; erau vreo zece cai cu samarele încărcate. Mai mulţi oameni înarmaţi pînă-n dinţi aşteptau să se facă loc în grajd pentru cai.

Printre cei care se foiau de colo-colo, Tureacă îl zări pe Streţcu — sîrbul era tot așa cum îl ştia el, hărăgос şi neastîmpărat. Se învîrtea în loc şi se răţoia la grăjdari, silindu-i să facă cu orice preţ loc cailor lui, căci caravana aceea numeroasă era a sa :

Strețcu cum îl zări pe Turească se repezi spre el.

— Ce-i cu bătrînul Drag, sutașule ? întrebă el deodată.

— Rău, rău, căpitane Iovane ! se văietă Turească.

— Cum așa, doar n-a murit ?

— Nu, de murit n-a murit, dar de venit la întâlnirea domniilor voastre nu are cum veni, că zace pe pat, în casă străină ! E mai nefericit ca un iobag pribeag și mai sărac ca Iov ! Casa i-a fost pustiită, pămîntul luat, muierea i-a murit, toate nenorocirile s-au abătut asupra lui ! vorbi fără ocolișuri Turească.

— Măi, măi, adevăr grăiești ? păru neîncrezător Strețcu.

— Că-mi arde de glumă cu nefericirea omului! E așa după cum îți spun : zace la Hust. L-a primit de milă un neguțător, își așteaptă acolo moartea, și de-o apuca să mai aibă zile, așteaptă să-și mai vadă și pe fiu-său cel mic, care se întoarce de la Praga, unde a stat la învățătură!

Strețcu deveni furios foc după cele aflate și-și vărsă mînia asupra grăjdarilor: înjură, lovi, stîrnind o larmă așa de mare, încît hangiu l iese și căută de zor să-l împace.

— Uite, vezi ? îi arătă Strețcu, după ce se mai potoli, lui Turească caii încărcăți. Asta-i ispravă, nu patul, boala și sărăcia ! Dar eu tine ce-i ?

— Traista-n băț ! zise cu amărăciune Turească.

— Ce băț ? ! Unde ți-i spada ? se răsti Strețcu, și fără să mai aștepte răspunsul se puse pe strigat: János , János !

Un om mătăhălos, cu capul înfășurat într-un turban care-i acoperea și fruntea, veni greoi.

— Scoate o spadă și dă-o sutașului ! porunci Strețcu.

— Doamne, căpitane Iovane, dacă ți-aș spune că pentru asta am venit, ce-ai zice ? grăi Turească plin de bucurie.

— Bine, bine, știam eu că dacă nu-ți pierzi capul, tot la mine vii tu ! Da' cocoșul ăsta cine-i ? întrebă Strețcu, oprindu-și privirea asupra lui Ferkó .

— Ferkó din Dombos, de la pod ! răspunse acesta în timp ce își potrivea pălăria.

— Care Ferkó ? Mă, să fii al naibii, se miră Strețcu. Tu ești acela cu corbaciul, de la pod ! ?

— E pribeag și el, sărmanul ! spuse eu tristete Turească. Îl așteaptă pe căpitanul Gyuri !

— Ce pribeag ? Parc-ai fi o bocitoare astăzi, sutașule! Nu face să mă răzgîndesc și să nu-ți mai dau spada. Îl așteaptă pe Gyuri... și de ce-l așteaptă ?

Turească nu știu ce să-i răspundă. Ferkó , asupra căruia își ațintise ochii Strețcu, glăsui sfios :

— O să-l rog să mă primească printre-ai săi voinici !

— Așa, bine faci !

În timpul acesta, rîndașii goliseră unul din grajduri și oamenii lui Strețcu începură să dea jos samarele cu care erau împovărați caii. Sîrbul adusese la tîrg o întreață avere, tot rodul expedițiilor sale norocoase, dobînda unui an. Turească privea și se minuna de cele văzute, iar vitejia lui Strețcu crescuse și mai mult în ochii lui, căci o dobîndă bogată mărea totdeauna faima unui comandant.

Omul cu turbanul pe cap, care părea să fie mîna dreaptă a lui Strețcu, veni cu spada și i-o întinse lui Turească.

— Îl mai cunoști ? îl întrebă Strețcu pe Turească.

— Să mă tai și nu știu de unde să-l iau... o fi vreun păgîn, de și-a înfășurat capul ca profetul Mahomed !

— La dracu' ! N-ai ochi, sutașule ? Țasta-i judele din Karcag — Keresztes János !

— Ptiu ! făcu Turească, — astăzi toate pășaniile din trecut îmi scot pe cîte unul în cale ! Am fost de față cînd muierea dumitale i-a burdujit bine pe călugări și le-a pus pecetea pe frunte... era groaznică la vedere. Mai trăiește ?

— Oho ! făcu Strețcu, amintindu-și împlinirea.

— Mi se pare că te-a snopit bine și pe dumneata, din pricină că v-ai lăsat încreștați ca pe oi... strașnică muiere !

Dar Keresztes n-avea gust de vorbă. De cînd ajunsese în Oradea, în cap și-n inimă i se învîrteau o mulțime de gînduri. Ar fi vrut să se repeadă pînă-n satul lui, să mai dea o dată ochi cu abatele Servatius. Zile și nopți bătuse drumurile țării, căutînd un loc unde să se aciuiască, dar nu aflase nicăieri. Tot umblînd de colo-colo pe căi dosnice, ajunsese într-o zi în satul lui Strețcu. Sîrbul îl primi cu brațele deschise. Keresztes se dovedi a fi nu numai un bun luptător, ci și un om chibzuit. Strețcu cu vremea începu să-l privească ca pe omul său de încredere — gîndurile lui Keresztes însă se îndreptau pînă și în toiul luptelor tot spre Karcag și cînd izbea în vrăjmaș, pe starețul Servatius îl avea în față.

În noaptea aceea sosi și Gheorghe Doja cu ceata lui. Strețcu-Sári din pat și Turească din podul unui grajd și-l întîmpinară. Pînă la ziuă au tot povestit și tot n-au terminat cele ce aveau să-și spună. Doja asculta cu inima strînsă cele ce-i spunea Turească în legătură cu Drag, se bucură însă cînd află că Turească cu o mînă de oameni atacase cetatea Hustului și îi lăuda iscusința cu care scăpase, precum și hotărîrea lui dîrză de a lupta și pe mai departe.

Strețcu îi vorbi de toate isprăvile făptuite și de bogăția sa cîștigată în lupte contra păgînilor. Se umfla în pene și nu se sfia să arunce și cîte o dojană, căci bătrînul ostaș se credea că fusese singurul care apucase calea cea bună, cea mai potrivită pentru un fost ostaș, care ține la țara și la credința sa. Aminti chiar și de regele Ulászló, și nu cu harțag, ca în trecut, ci cu oarecare îngăduință. După cum aflase

Strețcu, regele Ulászló nu privea cu ochi răi isprăvile sale — ba dimpotrivă. I se spusese lui Strețcu că regele și unii dintre curtenii săi se bucură că se află în țară un îndrăzneț care-i înfruntă pe pământul pe care păgînii se cred stăpîni.

— Cum stăm cu cetatea din ostrov ?

— Asta o s-o vezi tu acolo! îi răspunse Strețcu. Văzînd însă cum Doja își schimbă deodată fața, mai spuse : E a noastră, ce mai încoace, încolo !

2

Ziua era frumoasă, soarele se înălțase binișor și strălucea vesel. Chiar și în ghetoul spre care se îndreptau Strețcu și Doja, totul părea în sărbătoare. Strețcu dăduse unor evrei spre vînzare toată dobînda sa, toate obiectele de valoare cu care venise la tîrg. Bándy făcuse și el la fel cu lucrurile mărunte dar valoroase care mai rămăseseră de la prima vînzare de anul trecut. Ridicatul casei, întreținerea numeroasei cete costaseră mulți bani, pungile se goliseră și fiindcă porneau pe un drum necunoscut, ele trebuiau din nou umplute.

Obiectele date spre vînzare erau înșirate la vedere, pe tarabele a patru evrei. Cîțiva neguțatori străini de oraș au și întrebat de ele. Unul întinsese un covoraș și-l privea în lumina soarelui, altul luase în mînă o tavă de argint frumos încrustată cu motive arabe, o tot privea și-o cîntărea în mînă.

— Are și pereche!Sári Akiba, unul dintre neguțatorii evrei, și dintr-o mișcare scoase de sub tarabă o tavă, perechea ei.

Printre obiectele înșirate mai erau și patru cupe de argint, aurite pe dinăuntru, frumos încrustate pe dinafară, cîteva junghere cu mînerile bătute în pietre scumpe, pînzeturi de mătasă, brocate cu fir de aur, în sfîrșit multe covoare și altele.

Celor patru evrei le rîdeau fețele de bucurie văzînd interesul pe care străinii îl arătau mărfurilor și trăgeau și ei nădejde să cîștige ceva, să-și mai îndulcească existența mizeră.

— Tîrg de mărturie, domnilor, nu vindem, ca s-o știți ! strigă Akiba, obligat să păstreze rînduiala tîrgului, dar dorind totuși să-și asigure vînzarea. De aceea nu uită și făcu cu ochiul străinului care cerceta cele două tăvi.

Omul făcu un gest din bărbie, care însemna : cît ?

— Dacă astăzi n-ar fi zi de mărturie și vânzarea ar fi slobodă, aş spune optzeci de mărci! grăi cu însufleţire Akiba.

În ziua întâia, ziua sărbătoarei sfântului Dumitru, vânzarea era oprită, se strigau doar preţurile, se arătau mărfurile, şi numai a doua zi se putea vinde şi cumpăra — aşa era datina.

— Dacă n-ar fi ziua sfântului, — spuse străinul care voia să cumpere tăvile, — şi-aş putea cumpăra după cum mi-i voia, aş zice, fără să mai gîndesc mult: şaizeci de mărci!

— Mai spune zece şi sînt ale domniei tale ! strigă Akiba, mulţumit de preţ.

— Bine, nu mă tocmesc ! aprobă străinul şi zvîrli, ca din întîmplare, un gulden de aur pe taraba lui Akiba. Evreul luă tăvile, le înveli într-o maramă de mătase înflorată şi le puse deoparte. Tîrgul era încheiat.

Streţcu privea ca un necunoscut, iscodea din ochi; evreul îi arunca din cînd în cînd cîte o căutătură mulţumită, ca şi cînd i-ar fi spus : „N-avea grijă, măria ta, vânzarea merge !“

Dar se auzi glasul unei trîmbiţe şi prin mijlocul tîrgului trecu un mic alai. Nu era episcopul, stăpînul oraşului şi tîrgului, ci intendentul lui, un călugăr îmbrăcat cu o rasă brună, încins cu un şnur alb de care atîrna un crucifix. Capul îl avea descoperit, iar părul tuns după ritul franciscan. În picioare purta sandale cu tălpile de lemn şi printre curele i se vedeau etichetele prăfuite. Îl însoţeau cîţiva slujbaşi mai mărunţi, vameşi şi vreo opt-zece călugări ostaşi, înarmaţi cu spade şi alebarde.

— Sfinţia sa, domnul intendent ! şopti Akiba, ca să fie auzit de Streţcu şi Doja.

Şi deodată evreii se plecară pînă la pămînt şi nu îndrăzniră să-şi ridice capetele, pînă nu auziră glasul intendentului.

— Ieri seara, — se adresă intendentul lui Akiba, — pe tabăra ta erau două tăvi de argint. Unde sînt ?

— Două tăvi de argint ? Erau două tăvi de argint ? îşi ridică Akiba puţin capul.

— Erau şi nu mai sînt! spuse Iovan Streţcu, înfigîndu-i-se în faţă călugărului.

— Cu ce drept vorbeşti ? întrebă surprins de îndrăzneală intendentul şi păşi un pas înapoi, căci Streţcu ţinea spada de teacă, cu vîrfurile îndreptate spre burta sfinţiei sale.

Drept răspuns, Streţcu îi arătă spada.

Doja se uită la însoţitorii înarmaţi ai intendentului şi-i preţui dintr-o căutătură ; buni numai să sperie lumea !

— Te afli pe domeniul episcopal, nu uita lucrul acesta ! vorbi amenințător călugărul.

Strețcu se făcu roșu ca racul, gata de hartă. Doja i se puse în față și-l dădu la o parte:

— Cum să-ți spun, domnule... începu Doja, care nu avea nici de fel chef să-și strice ziua începînd cu o hărțuială. Lucrurile acestea sînt dobîndă ostășească și după cum prea bine se știe, ele sînt scutite de dări, oriunde s-ar vinde !

— Nu oriunde, — îl întrerupse intendentul, — ci numai în târgurile și orașele regești !

— Oriunde pe pămîntul țării! întări Doja. Dar nu despre asta e vorba. După cîte știu, dările pentru târg s-au plătit de ieri, iar neguțătorii aceștia v-au plătit pentru noi de cînd am adus aici mărfurile... așa-i, neguțătorule ?

— Să binevoiască luminăția sa să spună, răspunse Akiba, îndrăznind abia acum să-și ridice ochii asupra intendentului. Dar acesta se codi, căci, se înțelege, Akiba plătise ceea ce se cuvenea episcopului.

— Ei, au plătit sau nu ? se încruntă Doja, privindu-l stăruitor pe intendent.

— Nu-i vorba de dări, începu mai blajin călugărul, prinzînd crucifixul care atîrna de șnur, vrînd parcă să-l ia în apărarea sa. Nu-i vorba de dări, domnule, dările s-au plătit. Însă se cuvenea ca prea sfîntului episcop să i se facă un dar și tăvile acelea erau cel mai potrivit dar... pentru asta am întreat.

— Tăvile acelea erau ale mele, le-am luat înapoi, interveni hărțăgos Strețcu.

Călugărul aruncă o privire ca de pasăre de pradă asupra lui Akiba și-și strînse buzele subțiri, mușcîndu-și-le. Akiba făcu un gest deznădăjduit și-și apleca capul: înțelese. Voinicii plecau, dar el rămînea să-și ducă mai departe chinul în ghetoul episcopului.

Intendentul se îndepărtă, urmat de suită. În urma sa, Akiba își ridică palmele în sus : „Vai, vai, vai!“ imploră el puterea cerului. Apoi către cumpărătorul care mai era acolo :

— Tăvile nu se mai vînd ! Poftim guldenul, trebuie înțeles, nu se mai vînd !

— Le-am cumpărat! spuse supărat cumpărătorul.

— Astăzi nu se cumpără, nu se vinde, știți prea bine! se tîngui Akiba.

Străinul fu nevoit să-și ia guldenul înapoi El porni bombănind, aruncînd priviri furioase spre suita intendentului, care se oprea pe la toate tarabele. Strețcu și Doja plecaseră și ei. Strețcu mormăia într-una :

— Cîinele, ar fi vrut tăvile mele, în cinste !

Cînd Akiba nu-i mai văzu, își strigă tatăl, un evreu bătrîn care stătea pe un scăunel sub fereastra cocioabei, citind într-o carte de rugăciuni.

— Tată, ia tăvile acestea și du-te cu ele la castel. I le dai excelenței sale și-i spui : Sînt de la Akiba, fiul meu, servul înalt sfinției voastre. Fiți îndurători față de el, e un sărman evreu care-și cîștigă pîine din mila luminăției voastre !

— Vai, vai, șaptezeci de mărci pagubă ! se căina bătrînul, care fusese atent la tîrgul fiului său.

— Parcă poți face ceva ? spuse Akiba deznădăjduit.

— Așa-i, domnul fie lăudat! Își înălță ochii spre cer bătrînul. Apoi luînd cele două tăvi, porni cu ele spre castelul episcopal.

Tîrgul furnica de lume, dar parcă se simțea ceva în aer, ceva necunoscut și apăsător. Neguțătorii de mied, de vin și bere stăteau în fața butoaielor, și-și așteptau mușteriii.

Vînzarea băuturilor și mîncărilor era îngăduită și în ziua sfîntului, mai ales că cea mai mare parte din băuturi erau din pivnițele episcopiei, rodul viilor episcopești. Mușteriii însă nu dădeau ghes, treceau îngîndurați prin fața butoaielor, întrebîndu-se din ochi. Prin tîrg își făcuseră loc unele vorbe, unele zvonuri: se spunea că episcopul ar fi hotărît ca dările tîrgului să se ia și de la vînzători, și de la cumpărători — zece dintr-o sută de la unul, zece dintr-o sută de la altul. La început, cei care veniseră cu vite la tîrg, iobagi în mare parte, nu s-au prea neliștit: „Las' să mai plătească și jupînii neguțători, nu numai noi !“ Dar mai apoi, socotindu-se mai bine, își dădură seama că și cele zece la sută ale cumpărătorilor tot de pe spinarea lor vor fi trase, și gînduri negre puseră stăpînire pe ei.

Ziua trecu într-o neliniște mută, dar a doua zi, cînd oamenii văzură vameșii episcopului și grupurile de ostași înarmați care umblau de colo-colo, tîrgul începu să freamăte de strigăte de obidă.

Doja și Strețcu stătură de vorbă aproape toată noaptea în una din odăile hanului. Doja îi mărturisi lui Strețcu că vrea să atace cetățuia din ostrov, pentru a pune mîna pe arme. Îi povesti toate cele întîmplate în primăvară, chiar și moartea Laurei, îi vorbi despre nelegiuirile magnaților, care au răsturnat tot rostul țării, aducînd norodul la sapă de lemn, și despre multe altele, și încheie :

— Dumnealor, domnii magnați, trebuie învățați minte și omenie, și asta cît mai neîntîrziat!

Strețcu, mîndru de succesele sale și de bogăția pe care o dobîndise, nu se arăta prea entuziasmat de planurile lui Doja, deși un atac asupra cetății din ostrov nu i-ar fi displăcut. Cetățuia ascunde bogății nebănuite, și n-ar fi rău, dacă ele ar trece din stăpînirea pașei în mîna lor, dar să te gîndești numai la arme! Și mai ales să începi cu magnații și episcopii puternici, tocmai acum cînd Dobje-dobje pare să-și fi adus

aminte și de ei! Asta nu prea înțelegea Strețcu.

Dimineața au pornit împreună spre târg, îndreptându-se mai întâi spre ghetu, ca să vadă cum merge vânzarea obiectelor lor. Vânzarea mergea mai bine decît s-ar fi putut aștepta. Akiba era un neguțător priceput, cîntărea cumpărătorul dintr-o ochire, și dacă-și da seama că poate obține un preț bun, numai atunci intra la târguială. Multe dintre lucrurile lor erau acuma schimbate în bani de aur sunători. Strețcu își arată bucuria glumind cu Akiba, apoi se întoarse spre Doja :

— Vezi, Gyuri, asta-i treabă ! Încă doi ani buni, și ne-a văzut dumnezeu... de ne lasă măriile lor să trăim, să-i lăsăm și noi!

Văzîndu-l bine dispus, Akiba încercă să-și scoată paguba avută cu cele două tăvi dăruite episcopului:

— Măria ta-i un om norocos, tare norocos ! Nu tot așa umilul domniei tale serv, Akiba ! Vai, vai, șaptezeci de mărci zvîrlite în vînt! Așa să am eu bine, șaptezeci de mărci sînt o adevărată avere pentru Akiba, dar ele s-au dus, s-au dus ! Numai dacă măria ta, văzînd sîrguința cu care servesc pe măria ta, nu te vei milostivi... altcum, rămîn nefericit !

— Ce tot îndrugi, jupîne ? Îl întrebă Strețcu, neînțelegînd nimic din vorbele evreului.

— Aș, mi-i și greu să spun măriei tale: tăvile acelea s-au dus! și cu un gest larg arată spre castelul episcopal.

— Cum așa ? Parcă le și vînduseși ? spuse încruntat Strețcu.

— Ei ! Guldenul cela frumos, de aur, s-a întors în punga domnului străin și tăvile au luat drumul castelului ! Da, da, puteam face altcum ? Nu, nu puteam !

— Ți-au luat tăvile ? izbucni deodată Strețcu, nevenindu-i să creadă.

— Mi le-au luat ? Le-am dat singur. Ba l-am și rugat să le primească... și-am fost fericit că le-a primit !

— Să scoți tăvile, jupîne, că-ți frîng oasele. Înțelesu-mai ? Să te duci la tîlharul acela și să i le ceri înapoi, altcum o pățești cu mine ! se înfurie Strețcu.

— Mă rog, mă rog, nu-i nici o supărare, paguba-i a mea ! De, am crezut și eu, poate binevoiești și te milostivești de un om necăjit ca mine... șaptezeci de mărci ! Ce sînt pentru măria ta șaptezeci de mărci ? Nimic ! Dar pentru Akiba șaptezeci de mărci sînt o avere ! se milogi evreul.

— Lasă mărcile, nu-i vorba de mărci, îmi trebuiesc tăvile, ai înțeles? grăi din ce în ce mai hărtăgos Strețcu.

— Doamne, asta nu se mai poate! Asta chiar nu se mai poate! E ca și cînd am întoarce mortul de la groapă ! Așa să am eu bine dacă se mai poate! Doamne, parcă n-ați ști ce stăpîn avem noi ? Un așa stăpîn, doamne ! se arată nespum de înfricoșat Akiba.

Strețcu turba. Ar fi dat bucuros din buzunar două sute de mărci, numai să știe că tăvile sale n-au ajuns în mîna episcopului.

— Ce spui, Gyuri ? Mai că-mi vine să mă reped pînă sus, la castel, și să-l scarmăn bine !

— Ba să-ți vezi de treabă, cu asta n-ai ajuns departe ! Acum te întreb eu : am dreptate ?

— Ai ! Trebuie să loviți peste bot, și-ncă bine de tot ! spuse mînios Strețcu, părăsind taraba lui Akiba.

Doja îl urmă zîmbind pe sub mustață, tot ce-i spusese pînă atuncia nu avusese darul să-l convingă pe bătrînul Strețcu, în schimb întîmplarea cu tăvile l-a hotărît în cîteva clipe.

Făcîndu-și loc prin mulțime, deschizîndu-și calea cu vîrful spadei, pe care o tot mișca în dreapta și-n stînga cum își mișcă orbii toiagul, ajunseră într-un loc unde forfota nu mai era așa de mare.

— Gyuri, aș vrea să știu ce-o să spună regele cînd o afla ? N-o să-și schimbe părerea despre mine ?

— Despre ce să afle ?

— Despre treaba asta ce ți-i în gînd, cu magnații, cu episcopii...

Doja izbucni în rîs și nu răspunse. Nu vru să-i amintească că, acum un an, Strețcu era cel mai înverșunat dușman al regelui, nu vru nici să-i spulbere credința că regele vede cu ochi buni acțiunile lui împotriva turcilor. Strețcu îl privea surprins.

— O să zică : dobjă dobjă, și... pace bună ! grai într-un tîrziu Doja, bătîndu-l ușor pe spate.

— Așa-i! rîse și Strețcu. Măi, măi, cum se mai proteste și omul cîteodată ! mai spuse el, aducîndu-și aminte de Drag și toate cîte se întîmplaseră de cînd părăsise tabăra regelui.

— Nu numai loviți peste bot, după cum ai spus, ci și doborîți la pămînt ! îi spuse Doja.

— Oare o să putem ? Îs mulți, măi !

— Te mai îndoiești ? Să punem numai mîna pe armele din cetate și-o să vezi ! Ş-apoi, de-s mulți i-om lua pe rînd.

— Văzuși, ochise tăvile mele și le-a luat ! Cîinele ! spuse ciudos Strețcu.

În apropierea unui țiterăș cu înfățișarea de fost ostaș s-au oprit. Țiterășul cîntă acompaniindu-se din lăută. Oamenii, strînși în jurul lui, îl ascultau. Cîntărețul are un picior de lemn înfipt în pămînt. Își ține capul sus, cu trufie, iar privirea îi este pierdută în depărtare, parcă nici n-ar fi în tîrg, ci undeva departe, pe un cîmp de bătălie. Cîntă o baladă vitejească cu care a cucerit mulțimea. Balada vorbește despre vitejia eroilor, despre dragostea lor față de norod, despre setea și lupta lor pentru dreptate. Ea se termina cu cuvintele:

„Aruncă-te în luptă, Gyuri, căpitane.

Oamenii se uită la țiteraș cu admirație. Da, e și el un viteaz, se vede asta ! Are doar un picior de lemn, iar pe cel întreg poartă cizmă cu pinten. La ce i-o mai fi servind pintenul gros, numai dumnezeu poate ști!

— Căpitanul Gyuri e de pe la noi, e un secui de-al nostru! spuse unul dintre ascultători.

— Trăiește ? întrebă vecinul său.

— Oho, e mai voinic ca tine! Se spune că și-a clădit o cetățuie și de acolo o s-o pornească împotriva nedreptilor ! E doar și el iobag, ca și noi!

— O fi fost cândva, acum nu mai e!

— Cine a fost ieri, este și astăzi!

— Așa-i, sîngele apă nu se face de pe o zi pe alta !

Țiterașul s-a oprit, oamenii zvîrle cîte un bănuț de aramă în talerul ce se află la piciorul lui. Ferkó , care e pe aproape, aruncă și el un ban de argint.

— Mai zi o dată, viteazule! Cîntă partea din urmă, unde-i vorba de căpitanul Gyuri! Zi-o pentru mine, Ferkó ... Ferkó din Dombos ! Hăi, dreptate, dreptate, arde-te-ar focul să te ardă, că însetată mi-i inima după tine ! Fraților, eu îl cunosc pe căpitanul Gyuri!

Pe Ferkó îl mănîncă limba, mai că-i vine să le spună că Doja îi în oraș, că împreună cu el va porni spre Dunăre. Își dă însă seama de nesocotința pe care ar făptui-o și-și pune lacăt la gură.

— Știți voi cine sînt eu, fraților ?

Oamenii își dau coate; flăcăul ăsta de pustă, cu harapnic pe umăr, s-a cam întrecut cu băutura !

— Nu știți, vezi bine, de unde să știți! Eu sînt milet, neam de milet, așa să știți! Ptiu, — scuipe Ferkó , amărît deodată, — rău am ajuns, fraților ! Auzit-ați voi ce vrea magnatul din Dombos ?

Ferkó se oprește brusc, nu-i timpul să-și verse tot necazul pe care-l are în inimă. Cine știe, s-ar putea ca prin mulțimea aceasta să fie și oameni de-ai magnatului, care să-l cunoască, să pună mîna pe el.

Ascultă mai departe, dus pe gînduri, baladele țiterașului, și cînd mai aude încă o dată numele lui Doja. scoate repede încă un ban din buzunar, îl lasă să cadă în taler și se afundă în mulțime.

Doja a rîs de Ferkó , dar mai apoi i-a prețuit curajul de la început și prevederea de la urmă. El dădu să pornească, însă Strețcu îl opri :

— Stai, stai, auziși ? E vorba de tine! grăi bătrînul ostaș, privindu-l cu mîndrie.

— Lasă, hai, hai să mergem ! îl sili Doja pe Strețcu.

— Cum o să mergem ? Stai, nu-l vezi ? E un fost ostaș ! și Strețcu se scotoci în buzunar, își făcu loc prin mulțime și zvîrli și el în taler un

ban de aur. Pentru cinstea pe care i-ai făcut-o căpitanului Gyuri, voinicule! spuse plin de înflăcărare.

Oamenii s-au dat la o parte; un ban de aur ! Dar un ban de aur e mai mult decît preţul unui bou. Cine-o fi ?

Doja şi Streţcu s-au îndepărtat, oamenii se mai întrebă încă cine-o fi fost ? Poate vreun magnat, numai ei au bani de aur ! Pe dracu', ei nu dau nici o sfinţuigă pentru un cîntec în care-i vorba de viteji !

Vînzările şi cumpărările au început totuşi, oamenii şi-au dat seama că n-au încotro, că trebuie să vîndă, doar de asta au venit la tîrg.

Ferkó îşi vinde caii, singura avere care i-a mai rămas. Cu Doja s-a înţeles din două cuvinte, va intra în ceata lui, iar Sári îl urmează.

— Cît ceri pe gloaba asta ? întreabă un sfîrnar.

— Gloabă ?! Gloabă ai spus ?! se înfurie Ferkó .

— Ei, nu te înfură ! Pentru cumpărător tot calul îi gloabă ! Pentru vînzător îi bidiviu, ca al lui Alexandru Machedon. Cît ceri pe el ?

— Douăzeci de mărci!

— Cincisprezece! spuse repede sfîrnarul.

Atunci apăru vameşul episcopului însoţit de doi călugări înarmaţi; stau mai la o parte, ciulesc urechile atenţi la tîrg.

— Optsprezece! lasă din preţ Ferkó .

— Bate laba : şaisprezece! şi sfîrnarul ridică mîna.

— Adă banii, ridică şi Ferkó mîna şi-şi loveşte palma de palma sfîrnarului.

Neguţătorul străin, care stătea la spatele sfîrnarului, scoate punga şi numără şaisprezece mărci.

— Ştiu că m-ai înşelat, dar să-ţi fie de bine, ce să fac ? Iobag! Pe iobag cine nu-l înşeală ? spuse oftînd Ferkó .

Vameşul episcopului iese înainte :

— Banii pentru darea excelenţei sale: trei mărci şi douăzeci de sfinţuigi! strigă el.

— Ce bani ? se răsteşte Ferkó , care-şi uitase de dările episcopului. Am plătit ieri darea tîrgului... cinci mărci pentru zece cai!

— Aia a fost ieri. Hai, numără banii! Cum v-aţi învoit ? Plăteşte cel care primeşte bani, aşa-i ? se adresează el sfîrnarului.

— Asta se înţelege! grăi sfîrnarul.

— Cum aşa ? Îşi ieşi din tîtîni Ferkó .

— Aşa, fiindcă eşti iobag prost, omul gliei! Dai cît ţi se cere şi... ţine-ţi gura !

Lui Ferkó îi veni ameţeală: oameni, cai, totul se învîrtea valvîrtej prin faţa ochilor săi.

— Ține-ți banii, nu mai vînd! strigă către neguţător, întinzîndu-i banii.

— Vinzi, nu vinzi, treaba ta, mînzul nu mai iese din tîrg pînă nu se

plătește darea. Dacă nu vrei, lași calul și pleci.

Ferkó nu mai poate răbda și începe să suduie, să arunce căutături încruntate.

— Ține-ți, omule, banii și plătește darea, îl sfătuiește binevoitor sfîrnarul. Neguțătorul străin îi face și el semn, mutește, ca să ia banii.

— Aaaa ! Tîlhărie! Tîlhărie în tovărășie cu voi, strigă ca un apucat Ferkó . Sfîntul vostru, cu episcop cu tot!

Dar hărmălaia nu izbucnise numai cu Ferkó . Pretutindeni se auzeau strigăte, vorbe răstite, vaiete și înjurături.

— Ne jefuiesc ! Ne jefuiește episcopul cu neguțătorii împreună! urla în gura mare un iobag.

— Nu vă lăsați, fraților ! Spargeți tîrgul !

— Dați-le la cap, tîlharii!

Oierii începură să-și mîie turmele la drum, la fei iobagii, care aduseseră la tîrg vitele. Crescătorii de cai încălecaseră și ei în chiote și pocnituri de bice. Se stîrni o larmă de neînchipuit. Behăiau oile, lătrau cîinii, vitele mugeau, nechezau caii. Tîrgul întreg părea cuprins de vijelie. Strigătele, chiuiturile, sudălmile și amenințările străbăteau ca tunetele prin furtună. Praful ridicat de picioarele vitelor și oamenilor învălmășiți se ridică în nori deasupra tîrgului.

Neguțătorii îngroziți își strîngeau și ei în grabă șatrele, căutînd să-și dosească în lădoaie mărfurile. Oamenii alergau ca furnicile într-un mușuroi agitat. Prin unele locuri se ajunsese la ciocniri; se auzeau vaiete, țipete, comenzi strigate de către slujbașii episcopului, date călugărilor ostași. În depărtare se auziră și bubuiturile cîtorva arhebuze.

Strețcu adulmeca cu nările în vînt, ca un armăsar tînăr, care, împintenat, se pregătește să se avînte. Doja, în schimb, era calm, își rotea ochii în jur și chibzuia. Oare mulțimea aceasta nepregătită, neînarmată, va fi în stare să dea peste cap ostașii călugări ? În cetățuie, fără îndoială, se aflau tunuri, și desigur că episcopul le va scoate și le va pune în bătaie. Ce se va întîmpla atuncia ?

— Uii-ha, îmi place al dracului, măi Gyuri! îl trezi din gînduri Strețcu.

— Ai răbdare, ai răbdare, să nu ne aprindem fără rost. Stai să vedem ce gînduri au oamenii episcopului, îi răspunse Doja, aruncînd mereu privirile în jur.

— Uite-te-l! Da' de cînd ai devenit așa de chibzuit ? Mă, ce-i cu tine ? îl întrebă Strețcu și mai să-și tragă spada din teacă, ba chiar o și scosese de jumătate.

— Stăpînește-te, stăpînește-te, îi porunci Doja. Nu trage spada, nu ne încurcăm în de ăștea acuma !

Strețcu îl privi foarte surprins.

— Nu te mai înțeleg ! făcu el, izbind cu pumnul în mînerul

spadei, și vîrînd-o în teacă.

După primele ciocniri cu ostașii și slujbașii episcopului, iobagii începură să se strîngă în cete. Își dădeau seama că tîrgul e înconjurat, că mai departe de marginea orașului nu-și puteau mîna vitele. Cetele păreau gata la harță. Nu departe de locul unde se aflau Doja și Strețcu, dintr-o ceată se desprinsese un iobag, care începu a învîrți o ghioagă mare, noduroasă, apoi ca un turbat se repezi spre călugării înarmați, strînși în jurul intendentului. Izbi de două ori și doborî doi călugări. Dar cînd ridică a treia oară bîta, o spadă i se înfipse între coaste și căzu grămadă.

Iobagul rănit răscoli și mai mult furiile mulțimii: bîtele începură să se ridice în sus amenințătoare, iar harapnicele să pocnească. Loviturile cădeau cu nemiluita pe capetele ostașilor episcopului, mulți dintre ei zăceau în colb și băligar. Oamenii treceau peste trupurile lor fără să se sinchisească. Căzură și mai mulți dintre iobagi, dar mulțimea era prea înfierbîntată ca să se mai uite la ei. Furtuna se dezlănțuise și nimeni n-o mai putea opri. Ferkó și alții de pe pustă începuseră goana după oamenii episcopului — lațurile lor se încolăceau pe după gîturile fugarilor și dintr-o smucitură îi puneau la pămînt, sugrumîndu-i.

Cincizeci pînă la șaizeci de ostași și slujbași se grupaseră în jurul intendentului. Erau înarmați cu spade și alebarde, și cu intendentul în frunte porniră la atac. Cei cu alebarde formaseră mai multe rînduri, cei cu spade erau printre rînduri, la doi pași în urmă. Alebardierii parau cu lăncile loviturile iobagilor, spadasinii se repezeau și-i înfingeau iobagului îndrăzneț spada în piept, retrăgîndu-se apoi în spatele alebardierilor. Mica trupă, strîns unită, înainta ca un bastion pe roate, deschizîndu-și drum prin mulțime. Iobagii începură să dea îndărăt din fața ei, căci cei care căutau să se apropie și să lovească, cădeau străpunși.

— Trage spada, Strețcule ! se auzi tunînd glasul lui Doja, care înțelese că lăsînd drum deschis intendentului, acesta va căuta să ajungă la cetățuie și de acolo va porni cu forțe noi atacul împotriva iobagilor.

— Slavă domnului! răspunse Strețcu printr-un strigăt puternic slobozit, rotindu-și ochii în jur cu o căutătură fîrtoasă.

Pășiră cîțiva pași înainte. Iobagii se dădură la o parte din calea lor.

— Opriți-vă! porunci Doja cînd fu la douăzeci de pași înaintea trupei intendentului.

Dîrzenia și înfățișarea celor doi voinici avu darul să țină pe loc, pentru un timp, ostașii episcopului. Iobagii se adunară repede în spatele lui Doja și a lui Strețcu.

Doja mai făcu un pas înainte, iar Strețcu își întoarse capul :

— Înconjurați-i din toate părțile, ce stați în loc ? strigă inimos Strețcu iobagilor. Atacați-i toți deodată, dacă mai fac un pas !

Abia acum, cînd îl auziră pe Strețcu, iobagii își dădură seama că înconjurînd grupul, lăncierii vor fi nevoiți să-și risipească rîndurile strînse sau să se așeze în cerc. Ori în forma aceasta, n-ar mai fi putut înainta, nici ataca, ci doar să se apere din toate părțile.

Cînd se văzu înconjurat, intendentul căută ca printr-un șiretlic să scape cel puțin el: dădu spada pe care o avea în mînă unui călugăr, își încrucișa mîinile pe piept și ieși înaintea lui Doja.

— Se pare că vă puneți în fruntea acestei gloate neroade, vorbi el cu voce domoală. Rău faceți!

— Ticăloșilor, pentru ce jefuiți lumea ? De vreți să scăpați cu viață, lăsați oamenii în pace, sloboziți tîrgul! îi trînti în față Doja, plin de mînie, cuvintele.

— Excelența sa nu iartă ! amenință intendentul.

— Nici mulțimea nu iartă faptele voastre ticăloase. Zvîrliți armele!

Intendentul făcu doi pași înapoi îngrozit, apoi se adresă iobagilor care înconjurau grupul călugărilor ostași:

— Afurisiților, dacă nu vă împrăștiati pînă spun o dată Tatăl nostru, trăsnetele cerului o să vă străfulgere!

Dar drept răspuns, iobagii ridicară bîtele și începură sudălmile.

— Vă rog, în numele cerului, — se adresă din nou intendentul lui Doja, — lăsați-mă să mă duc s,ă cer în pace excelenței sale, în numele tuturor celor veniți la tîrg, ridicarea măsurilor care au dat naștere acestei neînțelegeri.

— Nu, trimite pe altcineva ! răspunse scurt Doja.

— Dați-mi voie să plec, căci numai eu singur l-aș putea îndupleca pe excelența sa ! Veniți cu mine, păziți-mă, dacă nu vă încredeți! se ruga cu violență intendentul.

— Vrei să-ți scapi pielea ? rînji Strețcu, străfulgerîndu-l cu privirea.

Dar deodată, patru bubuituri puternice de tun, trase din cetățuie asupra tîrgului, zgudui mulțimea. Iobagii tîresăriră, unii dintre ei lăsară bîtele în jos, gata de fugă. Intendentul își recăpătă curajul. Rînji, lărgindu-și mult gura și făcînd cîte adînci pe obrazul tăbăcit.

— Luați aminte ! Tot ce se va mai întîmpla de acum înainte e din vina voastră ! grăi intendentul și ridică degetul arătător în sus, spre amenințare și afurisenie.

— Zvîrliți armele! tună și de data aceasta porunca lui Doja.

Încurajați de cele patru lovituri de tun, ostașii episcopului, în loc să lase armele, începură să strige și să amenințe, pregătindu-se de atac.

— Loviți, nu vă lăsați! strigă Doja iobagilor.

Pășind cu pași rari, Dola înainta spre grupul călugărilor, ceea ce-l făcu pe intendent să se retragă pas cu pas, cu ochii ațîntiți asupra lui.

Atunci mulțimea dădu năvală din toate părțile chiuind, lovind cu bâtele, azvîrlindu-se puhoi asupra ostașilor călugări. În câteva clipe, printre chiotele iobagilor și vaietele celor răniți, ostașii episcopului fură dezarmați, bătuți măr și dezbrăcați pînă la piele. Armele lor trecură în mîinile iobagilor, cîțiva călugări îngenuncheară, cerînd îndurare.

— Ați tras spada împotriva autorității, împotriva bisericii, împotriva lui Dumnezeu. Veți plăti asta! spuse intendentul, apărut pentru o clipă de furia mulțimii deoarece se afla în apropierea lui Doja.

— Vom vedea ! Voi sînteți Dumnezeu, biserica, autoritatea ? Netrebnicilor! strigă Doja.

Din cetățuie se auziră alte patru lovituri de tun. De data aceasta, focul fu îndreptat chiar asupra tîrgului. După un timp, alte patru bubuituri urmară primelor — și tot așa se trăgeau mereu tot cîte patru lovituri. Tunurile îmjproșcau asupra tîrgului sute de ghiulele mici de fontă, mici cît un ou de porumbel. Iobagii și neguțătorii intrară în mare panică — oameni și animale se învălmășiră împreună. Strigătele, vaietele celor sfîrtecați de schije nu se mai deosebeau de mugetul vitelor și nechezatul cailor, ceva infernal cuprinsese tîrgul. Doja se retrase strigînd mulțimii:

— Ieșiți din bătaia tunurilor !

Era însă cu neputință să i se dea ascultare, groaza cuprinsese tîrgul. Numai într-un tîrziu, cînd zeci de leșuri de vite și oameni zăceau pe pămînt, mulțimea ieși din bătaia ucigătoare a tunurilor.

— Ce facem, căpitane Gyuri ? îl întrebă Ferkó .

Nici Doja nu știa în clipa aceea cam ce-ar fi fost de făcut. Iobagi erau mplți, într-adevăr, dar în afara armelor luate de la călugării dezarmați, altele nu aveau. Cetățuia era puternică și bine înarmată, un atac asupra ei n-ar fi dus la nici un rezultat.

— Duceți-vă doi dintre voi pînă sub zidurile cetățuiei, se adresă Doja iobagilor. Fă rost de un steag alb, îi porunci lui Ferkó .

— Și ce să facem cu el ? întrebă mirat Ferkó , care ar fi vrut luptă, nu pace.

— Veți striga comandantului cetățuiei cuvintele acestea : Să ia aminte sfinția sa, episcopul, că dacă nu va înceta focul și va încerca să ne urmărească cu călăreții din cetate, o să-i aprindem orașul, mănăstirile și tot ce se află în jur.

— Asta-i bună ! Strașnic de bună, căpitane Gyuri! grăi bucuros Ferkó și se aruncă în sa. Scoțîndu-și vesta încărcată cu nasturi de alamă, își trase cămașa și-o puse în coada biciului, ca pe o flamură. Cînd fu să pornească, Doja îl opri :

— Adu-l aici pe intendent, îi strigă lui Strețcu.

Strețcu veni cu el în fața lui Doja.

— Singurul vinovat de cele ce s-au întâmplat nu-i decît episcopul. Vei merge în fața stăpînului dumitale, dar nu uita să-i spui că îi trimitem vorbă : dacă nu încetează focul și dacă încearcă să urmărească pe careva cu călăreții cetății, astăzi sau în noaptea care vine vom aprinde orașul! Îl vom aprinde din patru colțuri, să nu mai rămînă nimic din el ! Nici mănăstirea maicilor și nici cele ale călugărilor nu vor fi cruțate, ați înțeles ? i se uită crud în ochi Doja.

— Greu păcat îți făptuiește gîndul !

— Hai, ia-o din loc, termină vorba ! îi spuse Doja răstit.

Ferkó își juca armăsarul, aștepta. Auzind cuvintele lui Doja, îi veni deodată în minte că n-ar fi rău dacă l-ar lua pe intendent cu el, pe crupa calului. Cum termină Doja cu intendentul, Ferkó îl și înșfacă pe sfinția sa.

— Țin-te bine ! îi strigă Ferkó și dădu frîu liber armăsarului. Alți doi iobagi din pustă îl urmau îndeaproape pe caii lor focoși.

După vreo jumătate de ceas focul tunurilor cetățuiei încetă, deoarece episcopul fu înspăimîntat de amenințarea trimisă. Pînă seara, iobagii se împrăștiară care încotro. Neguțătorii și meșteșugarii, care veniseră la tîrg să-și desfacă mărfurile, își strînseră și ei șatrele și porniră spre locurile lor. Orașul episcopal rămase pustiu.

În sala cu bolți înalte, cu pereții plini cu tablouri și obiecte rare, episcopul se plimba în sus și-n jos, frîngîndu-și furios mîinile. Intendentul stătea într-un colț, cu capul plecat, cu mîinile încrucișate pe piept. Uneori sfinția sa se oprea în loc și începea să afurisească pe toată lumea : pe iobagi, pe slujbași și ostași, pe intendent. De cele mai multe ori îi afurisea pe cei doi mici nobili care-i încurcase toate socotelile. De unde va lua el banii de care avea nevoie ? Contribuția față de Vatican trebuia dată în aur, lucrările bisericilor începute trebuiau terminate. De unde bani ? Își puse nădejdea în tîrgul de toamnă, în taxele mărite, dar toate s-au dus, s-au spulberat. Ce te faci acum ?

Deznădăjduit, episcopul se îndreptă spre altarul aflat într-o boltitură a peretelui, unde îngenunche și stătu mult timp cu capul plecat, încercînd să-și adune gîndurile, să-și potolească mînia.

Regele Ulászló al II-lea avea fire de filozof. Dobje- dobje, cum, îi spuneau supușii săi, nu era o poreclă batjocoritoare, ci zugrăvirea felului nepăsător cum privea el viața. Regele nu se entuziasma pentru nimic, dar nici nu despera vreodată, nici chiar și atunci când împrejurările îl puneau în fața unor greutăți ce păreau de netrecut.

— Dobje-dobje, cumva tot va fi ! spunea el și nu-și făcea gânduri negre.

Străin de țară, adus la tron de partida marilor magnăți, vrînd-nevrînd trebuia să joace cum cîntau aceștia. Firește, prerogativele regale îi dădeau dreptul să facă tot ce-i poftea inima : rău sau bine. Dar nu era oare mai cuminte să nu facă nimic ? În treburile politice sau în hărțuierile dintre diferitele partide de magnăți nu se amesteca. Uneori însă era tîrît în intrigile curtenilor. Așa, spre pildă, deși nu ieșea din cuvîntul sfetnicului István Werböczy , cărturar și jurist cu mare vază, nu se dădea înapoi să facă haz pe socoteala lui cînd era lipsă la curte, ceea ce îl făcea să alunece astfel în intriga palatinului¹ și a unor curteni, cu totii potravnici lui Werböczy .

Palatinul se credea om de arme și avea un dispreț nemărginit față de Werböczy , pe care-l socotea drept un mîzgălitor de hîrtie — îndeletnicire nedemnă de un mare nobil. Cîțiva curteni îi țineau isonul, iar regele Ulászló se simțea mult mai bine între ei decît alătura de pretențiosul Werböczy .

Seara, la o partidă de dame sau șah, bîrfeau cu toții pe seama sfetnicului. Palatinul era în privința aceasta neîntrecut. Tot ce făcea Werböczy — „Bohoțul“, după cum îi spuneau — era luat în derîdere. Dar simțeau cu toții că bîrfeala lor nu era decît mica revoltă a unor neputincioși care n-avea altă urmare decît hazul — încolo se supuneau orbește tuturor masurilor pe care le lua Werböczy .

Regele Ulászló era un pasionat jucător, și seara, după ce se ospăta cu îmbelșugate, juca o partidă sau două de dame sau șah cu palatinul. Ceilalți curteni, care întîmplător se aflau de față, priveau jocul, admirînd prin diferite exclamații măiestria regelui, căci Ulászló era un bun jucător, iar palatinul unul foarte slab. Dar farmecul acestor partide, pentru rege, se datora faptului că între mișcările figurilor se povesteau unele anecdote cam fără perdea, sau mici istorioare de tabără, uneori cu caracter vitejesc, care-i plăceau foarte mult. Cu firea lui, Ulászló nu putea fi un viteaz, și nici nu avea pretenția, dar prețuia pe eroi și faptele lor de curaj. Însă spre sfîrșitul jocului, mai totdeauna începeau bîrfelile, și, bineînțeles, calul de bătaie al palatinului era Werböczy și politica acestuia.

Viteji în palat, alătura de rege, cu toții condamnau politica de pace a lui Werböczy . Epoca de glorie a Corvineștilor luase sfîrșit o dată cu înscăunarea lui Ulászló — luptele de împotrivire contra crotopitorilor țării încetaseră. Înaintarea turcilor spre inima Europei

era privită drept o fatalitate contra căreia nu te poți opune; faptul acesta însă nu-i oprea să fie bătaioși în vorbe, lăudându-se fiecare cu ce ar putea să fie, dacă n-ar fi așa cum e.

1 Palatin — vice-rege în Ungaria medievală. (N.A.)

Isprăvile lui Strețcu făcură obiectul discuțiilor seri la rînd ; Strețcu devenise un erou binecunoscut în închipuirea regelui, a palatinului și a celorlalți curteni. Faptele vitejești ale lui Strețcu erau povestite cu multe amănunte, anecdote nenumărate erau puse pe seama lui, și cu toții îi aduceau laude ca unui adevărat erou neînfriecat, care aduce glorie regelui și țării, și nu umiliri ca Werböczy și politica lui.

Palatinul vorbea despre Strețcu ca de un om al lui, ba chiar lăsa să se înțeleagă că n-ar fi străin de atacurile acestuia făcute dincolo de Dunăre. Ulászló îl cunoștea și în sinea lui nu credea nimic din lăudăroșeniile celui cu care împărțea domnia. Palatinul, tot discutînd, începu să creadă el însuși cele ce spunea, și într-o seară veni, pe ocolite, cu o propunere regelui :

— Ce-ar fi dacă am mai găsi vreo doi, trei ca Strețcu ?

— Dobje-dobje, n-ar fi rău ! grăi de mîntuială regele, urmărind mișcarea palatinului, care înaintase cu calul fără nici un rost.

— Ți-ai descoperit regele! îl făcu atent Ulászló.

— Tocmai, aș fi vrut să-l apăr ! răspunse palatinul și readuse calul pe vechiul pătrat.

— Joacă cu mai multă atenție, altcum n-ai s-ajungi niciodată un bun jucător !

— Eu aș spune că, dacă am avea mai mulți ca Strețcu, lumea ar vorbi din nou de noi cu admirație, și chiar împăratul Maximilian ar binevoi să ne dea ajutorul său într-un caz de primejdie.

— Da, n-ar fi rău, dar iar ai făcut o mișcare greșită. Unde s-a mai văzut să aperi cu turnul cavalerul !

— E mai prețios turnul decît cavalerul ?

— La jocul de șah, da ! mormăi Ulászló.

— Mă gîndeam la cetatea noastră din ostrov, am lăsat să ne-o ia fără nici o împotrivire. Garnizoana a fost măcelărită, cetatea ocupată și noi n-am mișcat nici un deget !

— Weirboczy a înaintat un protest, printr-un trimis.

— O, el, el ! Dar regele, palatinul ?...

— Protestul a fost înaintat în numele nostru !

— Și-a rămas un simplu protest. Trimisul n-a ajuns să dea ochi cu sultanul, iar marele vizir abia de-a binevoit să stea cu el de vorbă cîteva minute.

— Sultanul, știi prea bine, nu se află în Istambul, e pe câmpurile de bătălii în Persia.

— Iată un bun prilej pentru noi... se pare că mănîncă bătaie pe acolo. Perșii nu se lasă cu una cu două, cum ne lăsăm noi... Șah !

— Asta-i ! izbucni în rîs regele. Nu vezi că-ți iau regina cu regina mea și rămîi și-n șah ?

Palatinul își retrase regina, iar curtenii lăudară generozitatea regelui Ulászló. Cîțiva interveniră în joc, sfătuindu-l pe palatin în privința următoarelor mișcări.

— Jucați doi, sau chiar mai mulți, nu mă supăr ! spuse Ulászló, arătîndu-se stăpîn pe joc.

— Vizirul i-a spus trimisului nostru să se întoarcă acasă. Sultanul nu are cunoștință de vreo cetate, de pe vreun ostrov al Dunării, pe care el ar fi dat poruncă s-o ocupe oastea sa, reluă palatinul firul discuției, după ce-și apără regele.

— Atunci ?

— Așa! Vizirul ar fi spus că poate vreun pașă bătăios s-o fi făcut, dar sultanul n-are știre!

— Dobje-dobje, oare așa să fie ?

— Chiar dacă n-ar fi așa, n-am putea găsi și noi un bătăios ca și pașa vizirului, care ar reocupa cetatea ? N-a dat sultanul poruncă, nu dă nici regele Ulászlo !

— Crezi c-ar merge ?

— Cum să nu meargă, dacă e vorba să ne ascundem după deget, de ce n-am face-o și noi !

— Dobje-dobje ! căscă regele obosii și se ridică.

Asta nu mai era o partidă de șah și nici bîrfeala cu haz, obișnuită, ci o discuție periculoasă, care-l putea angaja.

— Mîine seară o să vă expun planul meu, grăi palatinul.

— Bine, s-ajungem pînă mîine! răspunse regele Ulászlo căscînd.

Werböczy , păstrătorul bunelor raporturi de pace cu turcii, era plecat la Praga într-o misiune diplomatică pe lîngă Maximilian, împăratul Austriei, așa că palatinul nu avu a se teme de o influență a acestuia asupra regelui. Seara următoare, chiar înainte de-a începe jocul, palatinul îi vorbi regelui despre unul și altul, eroi care se făcuseră cunoscuți pe timpuri prin actele lor de vitejie. Ulászlo, care n-ar fi vrut să se treacă la fapte, nu găsi pe niciunul potrivit. Dar cînd palatinul aminti și numele lui Doja, regele binevoi să întrebe :

— Dobje-dobje, mai trăiește voinicul ?

— Asa cred, — răspunse palatinul, — trebuie să fie pe undeva prin Țara Secuilor, era de pe acolo !

— Strașnică istoria cu păgînul acela. Cum îl chema ?

— Ali Eperiotul! Fala padișahului!

— Așa-i, Ali Eperiotul ! Și cînd te gîndești că era goliatul

sultanului !

— Da, era, dar măria ta îl aveai printre ostași pe David și Goliat a fost doborât!

— Strașnică lovitură! Știi ce, dacă acest Doja ar primi, mai că măș învoi și eu. Cheamă-l să stăm de vorbă cu voinicul, pînă atunci ne-om mai socoti!... Astă-seară să jucăm dame, mi s-a urît tot bătîndu-te... parcă la jocul de dame ești mai priceput, ce zici ?

— Dacă cîștig partida, înseamnă că cetatea e iarăși a noastră, vă prindeți?

— Dobje-dobje !

S-a întîmplat ca palatinul să cîștige partida. Regele luă asta drept un semn bun, venit în sprijinul propunerii palatinului, așa că la vreo săptămînă după plecarea lui Doja din satul său, un crainic regesc descălecă în fața casei viteazului.

Grigorie, neliniștit la început, răspunse la întrebările crainicului cu: „Nu știi!” „A plecat.” „Unde s-o fi dus, nu știu, nu mi-a spus !”

Ori auzind apoi că-i vorba de o poruncă regească, și văzînd și sulul cu pecetea lui Ulászlo al II-lea, îl duse la părintele Grațian, care îl omeni pe crainic așa cum se cuvenea, și din vorbă în vorbă află că nu-i nimic rău pentru Doja, ci dimpotrivă. Crainicul vorbi de o slujbă mare, pe care regele se zice ar vrea să i-o încredințeze viteazului căpitan. Auzind părintele Grațian veste bună, îl povățui pe Grigorie să spună locul unde l-ar putea afla crainicul pe Doja, dacă cumva știe sau bănuiește încotro s-a îndreptat fratele său.

Grigorie, pricepînd că pe Gyuri nu-l paște nici o primejdie, îi destăinuie crainicului locul unde l-ar putea întîlni, și anume undeva pe malul Carasului, într-un sat în care locuiește unul Strețcu.

— Căpitanul Strețcu ? Toată curtea vorbește de isprăvile lui, spuse crainicul bucuros c-a dat de urma lui Doja, căci avea poruncă de la palatin să nu se întoarcă fără el.

Cînd Doja și Strețcu, însoțiți de oamenii care fuseseră la tîrgul din Oradea, sosiră în sat, crainicul regelui Ulászlo, cu care Doja fără să știe se încrucișase în drumul spre Oradea, le ieși în întîmpinare:

— Poruncă de la marele nostru rege Ulászlo al II-lea, slăvit fie-i numele ! rosti crainicul și ridică mîna în care ținea sulul cu pecetea regească.

Strețcu se descoperi în grabă și întinse mîna să ia cartea regească, gîndindu-se la vreo răsplată din partea lui Dobje-dobje — hulitul de mai înainte — pentru isprăvile sale vitejești săvîrșite în hărțuielile cu păgîinii.

—Domnia ta ești căpitanul Gheorghe Doja ? întrebă trimisul regelui.

Strețcu avu o ușoară dezamăgire; își puse pălăria pe cap și-l arătă pe Doja.

— Nu, nu sînt eu, el e căpitanul Doja !

— Căpitane Doja, ești chemat la curte. Iată cartea! grăi crainicul și-i întinse lui Doja sulul cu pecetea regală.

Doja desfăcu pecetea, desfășură fără grabă sulul și, aruncîndu-și privirea asupra scrisului, se posomorî. O chemare așa de grabnică la curtea regelui nu i se părea lucru curat. Și în afară de asta, statul în Buda putea dura și-i încurca toate socotelile.

— Ce-o fi avînd regele cu mine, Iovane ?

— Hm ! Ce-o fi avînd cu tine, asta-i ! Să mă fi chemat pe mine, aș mai înțelege, d-ar pe tine!

— Sînt aproape două săptămîni de cînd te caut, căpitane Doja, îi întrerupse crainicul. Am fost pînă și în satul domniei tale! De acolo am grăbit încoace, ca să-i fac domniei tale o bucurie și să silesc și înfățișarea la curte, ca slăvitul nostru rege Ulászló al II-lea să nu aștepte prea mult după domnia -ta.

— Bucurie ? Ce bucurie ? ! ridică Doja din umeri.

— De, cum vrei s-o iei! Eu însă, dacă nu și-i cu supărare, ți-aș spune să ne grăbim !

— Mai avem timp... o să mă socotesc. Să mi se odihnească caii, apoi oi vedea eu ce-oi face !

— Doar nu-ti trece prin minte să nu te duci ? ! spuse grăbit Strețcu.

— E porunca regelui! adăugă și crainicul.

— Mergem, ce mai atîta socotit ! Începu repede din gură Strețcu. Mîine încălecăm și pornim la drum, căci singur nu te las ! O să-i spun eu marelui și gloriosului nostru rege Ulászló al II-lea, slăvit fie-i numele, cum stăm pe aici, pe la marginea țării, cu păgîinii !

— Ții să dai ochi cu regele ? Cu...

— Da, țin ! îi tăie el vorba lui Doja. Și n-am de fel poftă să te las numai pe tine să-i vezi slăvit față ! îi întoarse surîsul ironic Strețcu.

Se sfătuiră toată noaptea împreună. În afara celor petrecute la podul Tisei cu un an în urmă, nimic nu îngreuna soarta lui Doja ; nimic nu l-ar fi pus în- tr-o situație primejdioasă față de rege.

— Cît despre banul de Macsó nici vorbă nu poate fi! Tu ai luptat ca un adevărat cavaler, păstrînd rînduiala luptei, iar eu l-am bătut fără nici o rînduială, ca pe un neghiob ce s-a arătat călcînd orînduirea veche. O să-i spun eu lui Dobje-dobje cine-i banul de Macsó , porcul de cîine ! Nu te teme, Gyuri! se zborși Strețcu.

— Să mă tem ? Doamne ferește! Dar îmi încurcă socotelile, înțelege ! Aș fi vrut să ne pregătim, să strîngem oameni... iarna e aici la doi pași de noi.

— Pînă îngheață apa, mai va ! Ne ducem de zece ori la Buda și tot de atîtea ori ne întoarcem... Las' că-i bine! Am eu de spus mării sale cîteva !

Strețcu se și apucă să scotocească prin lăzile sale după cele mai pompoase haine, și coiful cel mai strălucitor, împodobit cu un penaj bogat de struț. Firește așa ceva nu se vedea la curtea regelui Ulászló ! Coifu-l, penajul de struț, hainele erau pradă de voinic, luate din conacul unui mare pașa, dar ce putea impune mai mult unui bicisnic ca Ulászló decît asemenea trofee ? El mai scoase și puse deoparte, pentru a fi luate la drum, și cîteva daruri pentru regele Ulászló, că de, nu te poți duce cu mîna goală ! Mai ales că regele auzise de isprăvile sale și poate îi vine în gînd să-și ceară dreptul din dobîndă.

A doua zi spre seară, însoțiți de patruzeci de călăreți cu toții îmbrăcați cu cele mai noi haine, încălecați pe cei mai buni cai, înarmați cu lăncii și spade, porniră spre Buda. A treia zi își făceau intrarea în curtea interioară a palatului regesc.

Heralzii anunțară prin sunete de trîmbițe sosirea lor, curtenii mai mărunței dădură buzna pe la ferestrele palatului și priveau mirați la această banderie numeroasă și mîndră, întrebîndu-se cine o fi marele magnat pe care l-a chemat regele. Podoabele lui Strețcu îi uimiră, iar mantia lui înflorată cu aur și penajul de struț le luară ochii. Toți îl credeau vreun ambasador al hanului tătăresc.

Majordomul îi aștepta pe ultima treaptă a scării principale. Audiența era pentru căpitanul Gheorghe Doja, nu și pentru Strețcu. Slujbașul regelui Ulászló fu însă nespus de impresionat de bogăția veșmintelor lui Strețcu, și la spusele acestuia fu nevoit să se ducă la rege și să ceară o audiență comună, mai ales că Strețcu îi dăduse să înțeleagă că n-are nici de fel gîndul să se despartă de Doja.

Cei doi viteji rămaseră în sala coloanelor așteptînd, străjuiți de două rînduri de heraldi, țepeni în armurile lor.

— Măi Gyuri, să te ții bine, m-ai auzit ? șopti Strețcu.

— Naiba știe ce poate avea cu mine! îi răspunse Doja.

— De-o fi vorba de banul Garay, să nu te lași cu una, cu două ! De altcum, ce să mai vorbim, o să fiu și eu acolo și-o să-i spun mării sale !

Palatinul, și chiar regele Ulászló fură foarte bucuroși cînd auziră cele anunțate de majordom. Vor avea acuma prilejul să-l vadă pe curajosul Strețcu fără ca cineva să îndrăznească să spuie că ei l-au chemat și deci ar fi de acord cu isprăvile sale. Regele încuviință ca cei doi să se prezinte împreună, iar palatinul făcu semn celor ce se aflau în camera de audiențe a regelui să părăsească încăperea, audiența avînd un caracter tainic.

Regele îl recunoscuse pe Doja din prima clipă cînd îl văzu, deoarece nu se schimbaseră prea mult de cînd îi dăduse investitura de cavaler și-i dăruise scutul cu blazon, spada și pintenii de aur. Era același ca întotdeauna : dîrz, cam țeapăn, cu ochi strălucitori care priveau drept în față pe rege — și fiindcă toată înfățișarea lui Doja era în contrast cu

firea lui Dobje-dobje, regele simți un ușor fior de teamă străbătându-i trupul. Era mulțumit însă pentru cele puse la cale de palatin, de astfel de oameni e lipsă : dobje-dobje !

Strețcu fu pentru Ulászló o dezamăgire; în locul unui voinic în floarea vârstei, plin de vigoare, trufaș, iată o arătare din o mie și una de nopți! Un vizir bătrîn și uscat ca o scîndură veche pe care atîrni hainele făcute de un maestru croitor. Și cînd Strețcu ridică de pe cap coiful strălucitor, cu penajul pompos, dîndu-și în vileag chelia sa strălucitoare, regele izbucni în rîs. Părerea hazlie despre Strețcu, regele și-o schimbă de-abia cînd acesta începu să vorbească, zvîrlind cu nemiluita cuvinte de ocară la adresa păgînilor și chiar a marelui padișah, ca și cînd ar fi fost undeva într-o tabără și nu în fața unui cap încoronat. Dobje-dobje! Ulászló își îndreptă din nou privirea spre Doja. Cavalerul investit de el părea totuși un om și nu o arătare. Îi plăcu ținuta lui simplă, ostășească, și binevoi să schimbe cu el cîteva cuvinte, amintindu-i de ziua cînd el, regele, a avut fericirea de a-l înălța la rangul de cavaler.

Doja se înclină și mulțumi murmurat, ceea ce-i plăcu și mai mult lui Ulászló, luînd asta drept o sfiiciune în fața măreției sale.

La sfîrșit, palatinul deschise discuția despre ceea ce forma obiectul chemării lui Doja :

— Da, asta trebuie făcut, și fără îndoială tu ești cel mai în măsură s-o faci, căpitane Doja ! spuse și regele.

Firește, o astfel de propunere nu putea decît să-l bucure pe Doja — toate veneau acum în sprijinul celor pe care le pusese la cale în atîtea nopți de gîn- duri. A avea îngăduința și ajutorul, deși nu fățiș, al regelui, însemna izbînda. În țară nu va mai avea a se teme de nimic. Va putea strînge oameni, îi va putea înarma și pregăti. Va avea chiar tunurile și ostașii castrelor din partea aceea de țară. „Dar, ar însemna să mă folosesc de ei în scopurile pe care eu le urmăresc și asta n-ar fi cinstit!“ își spuse Doja. În sufletul lui se dădea o luptă între datoria de supus al regelui și cele ce plănuia de atîta timp.

— De la ostrovul cel mare din fața Banatului de Severin și pînă la cel mic din fața Nândorfehervârului, acum mișună corăbiile păgînilor. Asta nu mai poate merge așa, căpitane Doja ! spuse palatinul. Unde mai e vitejia noastră ? Unde mai e gloria străbunilor care ne-au zidit aceste cetăți ?

— Fără îndoială, țara a pierdut mult o dată cu cetatea din ostrov ! răspunse Doja, foarte puțin entuziasmat de propunerea care i se făcuse.

— Cetatea trebuie recucerită ! încheie scurt și autoritar palatinul.

— Lăsați treaba asta pe seama noastră! zise Strețcu, umflîndu-se în pene ca un curcan.

— Dobje-dobje, tu ce spui, căpitane Gyuri, o să se poată ? îl

întrebă regele plin de curiozitate.

— Măria ta, cum să nu se poată ? îi răspunse Doja hotărît. Am cucerit noi cetăți cu mult mai mari și mai puternice ! Și erau apărate de garnizoane ce numărau zeci de mii de oameni, nu de două-trei mii, căci nu-mi închipui să fie mai mulți apărătorii cetății din ostrov ! Spun și eu ca și căpitanul Strețcu : lăsați treaba asta pe seama noastră!

— Hm ! făcu regele temător, căci acum, cînd totul i se părea cu puțință, frica de urmări puse stăpînire din nou pe sufletul lui slab. Oare ce va zice sultanul ? îl întrebă din ochi Ulászló pe palatin.

— Cît despre sultan, îl punem noi și pe el cu botul pe labe, măria ta ! izbucni semeț Strețcu.

— Nu poate spune nimic, vorbi palatinul, pricepînd teama care-l cuprinsese pe rege. Un pașă bătaios, după cum spune vizirul, ne-a ocupat cetatea fără știrea sultanului. Doi voinici, cu două mii de oameni, o recuceresc, îl scot din ea și-l aruncă dincolo de Dunăre! Sultanul n-a știut nimic, tot nimic n-o să știe nici regele Ungariei, de cumva păgînul, prin vreun trimis al său, va întreba ! îl asigură pe rege.

— Dobje-dobje, n-ar fi rău să fie așa ! Numai vezi ...el e sultanul, iar eu nu sînt decît regele Ungariei!

— E mare lucru să fii regele Ungariei, măria ta ! zise cu trufie palatinul.

La cină, Doja și Strețcu au fost oaspeții regelui; palatinul îi așezase pe unul în dreapta, pe celălalt în stînga sa, și tot timpul, în taină, s-a întreținut cu ei. Doja răspundea prin cuvinte scurte la întrebările stăruitoare ale palatinului, și nimic din planul lui de atac asupra cetății nu-i dezvălui. Îl asigură, totuși, pe palatin, că cetatea va fi cucerită, și fu mulțumit cînd masa luă sfîrșit, iar regele și curtenii trecură în sală pentru a începe jocul. Crezuse c-a scăpat și va putea să se gîndească în liniște la cele ce are de făcut, dar nu fu așa căci atît el, cît și Strețcu fură nevoiți să urmărească jocul de șah. Ulászló, înainte de a se așeza la joc, îi făcu semn lui Doja să se apropie :

— Ei, nu cumva te-ai răzgîndit ? îl întrebă.

— E doar porunca măriei voastre, cum m-aș putea răzgîndi ?

— Și crezi că vei izbîndi ?

— Cum vă văd și mă vedeți, măria ta ! răspunse grav Doja.

— Dobje-dobje! Dacă izbutești și nu iese nici o încurcătură din asta, te fac comite de graniță. Toată granița de miazăzi ți-o dau în seamă !

Doja se înclină respectuos, bucurîndu-se în sine că la adăpostul încrederii arătată de rege va putea acționa în voie — demnitatea făgăduită nu-l interesa.

Regele îl pofti apoi pe Doja să se așeze pe un scaun lîngă el. Palatinul, în timp ce așeza figurile, îi spuse lui Ulászló :

— Să ne istorisească căpitanul Doja întîmplarea cu goliatul

sultanului, cu Ali, acela. Să auzim și din gura lui.

— Dobje-dobje, bună idee ! Ia povestește cum s-au întâmplat lucrurile. Era chiar așa de voinic păgînul?

— Mai mult îngîmfat decît voinic, însă întîmplarea, la drept vorbind, am și uitat-o, spuse Doja nedorind să se laude.

— Ei, ei! O să-ți aduci aminte, hai, începe! îl îndemnă regele în timp ce muta prima figură.

De abia după miezul nopții au reușit să scape de rege și curtenii lui. Au răsuflat mulțumiți, și după ce au mai hoinărit cîtva timp prin ulițele strâmte ale cetății plănuiind cum să strîngă oameni, cum să-i înarmeze și pregătească pentru atacul cetății, s-au îndreptat spre sălașul lor. Palatinul îi dăduse lui Doja cîteva cuvinte scrise pentru comandantii castrelor din Banat, ca să-i dea, la cerere, și fără nici o întrebare, armele de care se pot lipsi. Atacul asupra cetății îl va da atunci cînd Doja va crede de cuviință.

— Cetatea o păstrăm pentru noi ?... Parcă așa a zis, măi Gyuri! întrebă Strețcu, oprindu-se în loc.

— Da, pînă se vor limpezi lucrurile. Nu i-ai văzut ce teamă au de sultan?

— Adică cum, despre ce limpezire e vorba ?

— N-ai priceput! Spuneau că vizirul le-ar fi spus că sultanul n-a dat nici o poruncă, că un pașă ar fi ocupat cetatea fără știrea sultanului...

— Așa ! Și dacă lucrurile se limpezesc și iese la iveală că cetatea a fost ocupată din porunca sultanului, noi să ieșim din ea ? Asta s-o creadă ei!

— Cam așa înțeleg ei !

— Și tu ce zici ?

— Nu la cetate mă gîndesc, știi prea bine! Noi să punem mîna pe armele și tunurile care se află în ea, asta-i! Cît despre cetate, dacă vom avea nevoie de ea, o s-o păstrăm; chiar dacă nu va fi după voința sultanului și regelui!

— Hm ! Bine-ar fi, dar oare o să putem ?

— Și de ce nu ?

— O să fim noi în stare ? mai întrebă încă o dată Strețcu înainte de a porni în lungul ulicioarei care ducea la hanul unde găzduiseră.

— S-avem noi armele și tunurile cetății, și vorbim cu măriile lor !

A doua zi, Doja și Strețcu cu ceata lor au părăsit Buda, îndreptîndu-se în grabă spre miazăzi și răsăritul țării.

După vreo săptămînă s-a înapoiat la palatul din Buda și Werböczy . Cum a descălecat, oamenii lui i-au și adus la cunoștință cele puse la cale de către palatin și regele Ulászló.

— Ce neghiobi ! Ei nu-și dau seama că cetatea din ostrovul Severinului, ca și aceea din ostrovul Nándorfehérváruului, sînt

zăgăzurile navigației pe Dunăre. Își închipuie poate că sultanul le va lăsa din mînă ?

— S-a vorbit și despre părerea vizirului, completă curteanul spion.

— Vorbe, simple vorbe diplomatice! izbucni furios Werböczy . Și fiindcă spionul era unul dintre cei mai apropiați ai săi, mai strigă : Neghiobii aceștia trebuie să revoce cît mai neîntîrziat toate cele puse la cale !

Fiind însă regele și palatinul plecați la vînătoarea de toamnă, care avea loc în pădurile din partea de miazănoapte a țării, Werböczy fu nevoit să aștepte înapoierea lor. Pînă atunci, el căută să afle tot ce-au făcut cei doi căpitani, și ca atare chemă la curte pe banul Severinului și cornițele Carașului. Isprăvile lui Strețcu îi erau cunoscute ; nu le aprobase niciodată și în mai multe rînduri atrăsese atenția regelui și palatinului de primejdia ce-o pot aduce asemenea fapte. Despre Doja află doar atît că în urma unor fapte de vitejie, drept răsplată fusese înobilat și că a avut, cu un an în urmă, o încăierare pe la podul Tisei, cu banul Garay. L-ar fi chemat pe banul de Macsó ca să afle de la el mai multe, dar acesta îi era dușman, așa că renunță și se bucură de pățania lui.

Iată însă că după cîteva zile sosi la Buda episcopul de Oradea, care făcu prima vizită cancelarului

— E nemaipomenit ce se întîmplă astăzi în țară, începu înaltul prelat. Dacă nu mi se dă pe mînă acest scelerat de Gheorghe Doja și nu voi fi despăgubit pentru paguba suferită, mă voi adresa sanctității sale papei Leon al X-lea. Oare regele Ungariei nu mai e un rege apostolic ?

— Despre ce-i vorba, sfinția ta ? căută să-l liniștească Werböczy , căci bătrînul prelat părea întăritat.

— Îmi pusesem nădejdea în tîrgul de toamnă, chiar și scrisesem la Roma în acest sens, căci sînt atîtea cheltuieli de plătit... și cînd colo, nici ceea ce în mod obișnuit se strîngea, nu s-a mai putut în toamna aceasta. Vreau să știu : seniorul nu mai e stăpîn pe tîrgurile sale, pe veniturile sale ?

— Tot nu înțeleg nimic ! Eu am lipsit mai mult timp din țară. Ce s-a întîmplat ? Și ce amestec are Gheorghe Doja în cele petrecute ? spuse nedumerit Werböczy .

— Nu-mi vine să cred ! Nu-mi vine să cred ca regele să nu fi aflat! Bănuiesc mai curînd că vrea să se acopere cu neștiința, dar cele ce s-au petrecut nu-i fac nici de fel cinste. Sub un adevărat rege, astfel de nelegiuiri nu s-ar fi întîmplat; toată marea nobilime numai de asta vorbește!

— Dar, sfinția ta, încă nu mi-ai spus nimic...

Roșu de mînie, episcopul se așează într-un fotoliu și începu să

povestescă tot văicărindu-se și tot blestemînd și amenințînd. Werböczy asculta și nu-i venea nici lui să creadă : episcopul avea o cetate, ostași numeroși, o mulțime de slujbași înarmați. Cum de s-a putut întîmpla atunci toate cîte îi aud urechile ? Și acest Gheorghe Doja... dacă așa stau treburile, apoi e un om cu adevărat primejdios !

Sfîrșind episcopul de povestit toate cele întîmplăte la tîrgul de toamnă din Oradea, Werböczy îl asigură de tot sprijinul în susținerea cauzei sale drepte înaintea regelui. Cît despre Gheorghe Doja, să fie liniștit sfinția sa, va fi pedepsit pentru fapta sa nelegiuită după cum merită.

După vreo săptămînă sosiră și cei doi demnitari de la granița de miazăzi-răsărit: banul Severinului și cornițele de Caraș. Primul nu știa prea multe. Al doilea auzise despre înrolări de oameni, ba chiar i se plînseseră și cîțiva magnați din comitat că le fug iobagii și se duc să se înroleze în oastea lui Strețcu și Doja.

Cînd Werböczy le spuse cu ce scop se fac aceste înrolări și care-i planul palatinului și al regelui Ulászló, cei doi magnați rămaseră înlemniți.

— Dar asta înseamnă război! declară banul Farkas. Și nu numai încercarea de a recuceri cetatea, ci și simplul zvon despre pregătiri în acest scop !

— Așa cred și eu, spuse Werböczy , bucuros că a mai cîștigat pe cineva de partea sa. Mă întreb dacă turcii n-au și aflat, căci spionii lor mișună pretutindeni, chiar și aici, la curte !

— La curte ? ! făcură cei doi magnați.

— Da ! Și la curte! De aceea v-aș ruga ca întrevederea noastră să rămînă pe cît se poate o taină, ca și cele ce-am vorbit împreună!

— Dacă așa stau lucrurile, — începu în șoapă comitele de Caraș, — apoi primejdia de a ne trezi pe neașteptate cu un atac din partea lor, mi se pare...

— Vom căuta să preîntîmpinăm pe o cale oarecare această primejdie și să păstrăm pacea — regele și mai ales palatinul nu trebuie în nici un caz să afle...

— De acord. Dispuneți de noi cum credeți de cuviință, se înclină banul Severinului.

— Mulțumesc !

Cîteva clipe mai apoi, discuția dintre ei luă un caracter cu totul particular : Imre, fratele lui Werböczy , intrase în- unele încurcături, și fratele se arătă îngrijorat. N-ar vrea banul Severinului să-l găzduiască cîtva timp ? Dorința cancelarului ar fi să-l îndepărteze de curte.

Se luminase de ziuă. Pe bolta cerului stelele pieriseră, numai luceafărul dimineții mai licărea, dar în curînd dispăru și el, căci la răsărit orizontul începuse să se înroșească. Soarele ar fi vrut să se înalțe — își arătă chiar puțin fața — dar se răzgîndi și încetișor își trase pe ochi plapuma unui nor.

Era spre sfîrșitul lunii noiembrie. Ploile de toamnă încetaseră. Dunărea se umflase umplînd bălțile pînă la mari depărtări. Partea joasă a cîmpiei Dunării părea o mare de ape, pe unele locuri trestiișul abia se mai vedea. Stoluri de gîște și alte păsări de baltă se roteau în zbor pe deasupra apelor spărgînd liniștea dimineții cu gîgîitul lor.

Cum se luminase de ziuă, moș Petcu, un ostaș din ceata lui Strețcu, dimpreună cu alți patru inși, ieșiseră din coliba de trestie în care poposiseră peste noapte și porniseră spre cotul bălții, unde de cu seară așezaseră vîrșele de prins pește.

— Apucați-vă de scos vîrșele, le spuse ortacilor săi moș Petcu. Eu mă reped spre dîlmă!

— Oare să fi venit și astăzi ? întrebă unul dintre însoțitorii bătrînului.

— Ți-oi spune cînd mă întorc. Dacă au căzut cîteva cegi, puneți-le deoparte, pentru căpitanul Strețcu, mai spuse moș Petcu și porni cu pași mărunți, repezi, spre o limbă de pămînt ce se ridica din trestiiș.

Pescuiau de două zile în balta aceea din apropierea Dunării, căci aveau nevoie de pește pentru tabăra care se mărea din zi în zi după întoarcerea lui Doja și Strețcu din Buda. La chemarea lor se strînseseră cîteva sute de oameni, iobagi de prin banatul Severinului, comitatul Carașului și chiar de prin părți mai îndepărtate, cei mai mulți fugiți din pricina prigoanei magnaților. Aprovizionarea taberei dădea mult de lucru celor doi căpitani, mai ales că trebuiau să se gîndească și la proviziile de iarnă. Din pricina aceasta căutară să se folosească de timpul potrivit pescuitului și-și măreau proviziile sări nd pește prins.

Strețcu nu se afla în tabără, era dus spre munții Severinului pentru noi recrutări, căci cu cele cîteva sute de oameni ar fi greu de pornit cu sorți de izbîndă asupra cetății din ostrov. Doja rămăsese în schimb în tabără, să se ocupe cu pregătirea oamenilor.

Moș Petcu urcă pe vîrfurile ridicăturii de pămînt, își puse palma streășină la ochi și se uită în depărtare cu ochii lui ageri. Malul Dunării era învăluit într-o ceață ușoară, dar bătrînul zări totuși ceata călăreață care de două zile tot dădea tîrcoale malului. Acum caii erau

legați mai la o parte, la dos, sub niște sălcii, iar călăreții stăteau grămadă în jurul unui foc din care ieșeau din cînd în cînd nori de fum și flăcări, pesemne puneau tot mereu stuf pe el.

Balta și malul fluviului se aflau la o depărtare bunișoară de tabără și o ceată de vreo douăzeci pînă la treizeci de călăreți nu putea fi o primejdie, dar pentru moș Petcu, mai prevăzător ca o jivină care se simte încolțită, însemna ceva. Poate n-avea nici o legătură cu tabăra și cu treburile lor, dar s-ar fi putut să și aibă. Tot privindu-l, bătrînul își aruncă privirile și în lături. În depărtare, în susul apei, de către malul unguresc, văzu pînza unui caic. Curiozitatea lui deveni și mai mare deoarece nu se înapoie la ortacii săi, ci rămase locului, urmărind cu ochii cînd caicul, cînd pe călăreți. Într-un tîrziu văzu cum caicul se apropie de mal și cum pînza îi căzu de pe catarg, semn că ancorase. După cîteva clipe se auzi o bubuitură de arhebuzză trasă de pe caic. Atuncea tot grupul călăreților se împrăstie de lîngă foc și cîțiva dintre ei, împingînd o luntre, se îndreptară spre corăbioară.

Era prea mult ca să poată fi trecut cu vederea. Moș Petcu alergă într-un suflet la ortacii lui și-i sili să isprăvească treaba cît mai repede, să înhame caii la cele două căruțe care erau aproape pline cu pește și în goana cailor să pornească spre tabără.

El încălecă un cal și se afundă în trestiiș, căutînd să se apropie pe nesimțite de locul unde poposiseră călăreții. Cînd fu în apropiere, descălecă, dosi calul în păpuriș și-o luă tiptil spre mal. Moș Petcu era o iscodă isteasă, șiret, prevăzător, dar și îndrăzneț. Adăpostit în dosul unui trunchi de salcie, de unde își arunca ochii cînd spre caic, cînd spre locul unde fusese focul, el iscodea totul. Călăreții erau strînși pe mal, caii tot sub sălcii, semn că așteaptă pe cineva care trebuia să vină de pe corăbioară.

Moș Petcu nu era înarmat, și după înfățișare părea mai mult un pescar dintre aceia care se întîlnesc la tot pasul prin apropierea bălților și nu un om de-a lui Strețcu. Așa că, fără să stea mult pe gînduri, ieși la iveală și se apropie de ostași cu intenția să tragă pe vreunul de limbă. Dar renunță odată ajuns în apropierea călăreților, căci văzu steagul lor desfășurat — steagul era al banului de Severin Ion Farkas — și moș Petcu își dădu seama deci că oamenii nu puteau fi decît tot ai lui.

Nu întrebă nimic, numără doar la repezeală oamenii și caii — erau patruzeci de călăreți, deci un steag; caii erau vreo cincizeci și toți aveau șeile pe ei. Oștenii purtau armele obișnuite, spade și lăncii, arme de foc nu văzu niciuna.

Unul dintre ostași dînd cu ochii de moș Petcu îi făcu semn să se apropie, ceea ce bătrînul și făcu. Își scoase căciula de pe cap și se ploconi, poate chiar mai mult decît s-ar fi cuvenit.

— Ascultă, băltărețule, ai auzit de un vulpoi bătrîn, de unul

Strețcu ? îl întreabă stegarul.

— Am auzit, dar de văzut nu l-am văzut. Pe el îl așteptați domniile voastre ? păru umil și înfricoșat moș Petcu.

— Nu minți! Care-i drumul cel mai scurt spre bîrlogul lui, spune!

— Zău nu știu! Eu trăiesc tot prin bălți și prin păpuriș, pescuiesc, împletesc coșuri...

— Poate că nu știe, interveni un altul. Lasă-l în pace, nu-l vezi, dîrdîie de frică ! Uite-i că vin, vin ! Hai, în rînd cu toții! porunci acesta, care era pesemne mai mare în rang decît stegarul.

Moș Petcu privi și el spre caic — luntrea se îndrepta spre mal; doi ostași trăgeau la vîsle, iar în mijloc erau vreo patru care stăteau față în față pe cele două bănci. Fără îndoială, domni mari, căci aveau pe ei șube bogate, iar cușmele împodobite cu penajuri stufoase.

— Să fie chiar măria sa, cancelarul Werböczy ? întreabă stegarul.

— Vezi bine, doar pe el îl așteptăm ! E cel care stă alături de banul nostru ! răspunse celălalt comandant al călăreților.

Moș Petcu își întipări bine în minte numele lui Werböczy și, ca să-i vadă și fața, se trase mai în apropierea malului.

— Ia-ți picioarele la drum, șterge-o ! se repezi la el stegarul.

Cînd luntrea ajunsese la mal, stegarul și cîțiva ostași se grăbiră să dea ajutor la coborîre. Werböczy Sári , dar îi alunecă piciorul și căzu. Cu toată durerea ce-o simți în laba piciorului, se ridică cu ajutorul stegarului și întreabă dacă sînt caii gata. Pînă fură aduși caii, noii veniți rămaseră pe mal să se sfătuiască.

— Va să zică, pe aici putem ajunge în tabăra celor doi! E lung drumul pînă acolo ? întreabă Werböczy , tot mișcîndu-și piciorul.

— Vă doare ? se arătă îngrijorat comitele de Caraș.

— Puțin ! Cam în cît timp am putea ajunge acolo ?

— Nu cunosc drumul, răspunse banul Severinului, și-l chemă pe cel ce comanda garda. Spune, cam cît timp ne trebuie pînă ajungem în satul lui Strețcu ?

— Acesta ar fi drumul cel mai scurt, răspunse comandantul gărzii. Celălalt care leagă cetatea Timișoarei de schelă ocolește mult!

— Mergem pe acesta, deși nu mi se pare prea bun, hotărî Werböczy . Cred că pînă seara ne putem înapoia la caic, nu ?

— În nici un caz, fu răspunsul.

— Atunci ce-i de făcut ? se arătă nemulțumit Werböczy .

— Eu rămîn la părerea că nu are nici un rost această abatere din drum. Nu vă înțeleg: ce vreți cu acești doi tîlhari ? Ca să punem mîna pe ei, cu ostași puțini n-o putem face. După cum am aflat, au o tabără întărită ; și-au strîns pînă acuma cinci, șase sute de oameni. E chiar primejdios să ne apropiem de ei, fără cel puțin tot atîția ostași!

— N-am pornit la vînătoare de lupi! grăi Werböczy .
— Atunci nu mai pricep nimic ! făcu banul Farkas.
— Nici nu-i nevoie. Nu-i încă timpul ! spuse Werböczy .
— Mai tîrziu, va fi mai greu ! intră în vorbă fratele său, Imre Werböczy .

— Încet, încet, nu trebuie să ne pripim ! Vom vedea întîi cu cine avem de furcă. Nu fiți îngrijorați, soarta lor e pecetluită ! Numai de n-ar da îndărăt, s-ar putea și asta ! Trebuie să-i facem să-și țină făgăduiala făcută regelui, altcum i-am scăpat din mînă !

— Cum ? Să nu împiedicăm atacul ? Acum chiar nu-i de priceput tot ce vreți! Atunci cum rămînem cu sultanul, cu pacea ?

— Bine! Mai bine nici că s-ar putea ! rînji Werböczy de nedumerirea banului de Severin.

Moș Petcu, care stătea mai la o parte, nu putea auzi cuvintele lor, dar îi vedea destul de bine: „Unul, să zicem că-i magnatul Werböczy , celălalt e banul Farkas, dar cine-or fi ceilalți doi ? Și de ce m-a întrebat stegarul de căpitanul Strețcu ?“ se tot întreba bătrînul pescar. „Fără îndoială au de gînd să vină spre noi; asta nu-mi miroase bine!“ și pe dată se hotărî să încalece și să pornească în goană spre tabără pentru a-i da de știre lui Doja. Alergă pînă la locul unde-și ascunsese calul, încălecă și goni la drum. Cînd ajunsese din urmă căruțele cu pește, opri cîteva clipe, spunîndu-le celorlalți că de cumva vor fi ajunși de către niște călăreți și întrebați despre Strețcu sau despre tabără, să nu spună nimic. Porunca odată dată, el porni din nou în goana calului.

După vreo patru ceasuri de alergătură ajunsese în apropierea taberei. Tabăra se afla într-un cot al Carașului, apărată de apă, stufiș și băltoace, pe trei părți — în față avea un crîng de sălcii bătrîne care o acoperea vederii. Satul era mai departe, pe malul Carașului. Din sat se putea intra în tabără și cu luntrea, dar era și o potecă care mergea pe malul rîului pînă-n sat. Locul fusese bine ales de Strețcu și foarte greu ar fi fost unui străin să nimerească aici, cu atît mai mult cu cît drumul de la Dunăre spre Timișoara trecea mult prea departe de sat și de locul unde era așezată tabăra.

Cînd Doja sosise acolo nu se aflau în tabără decît vreo treizeci de bordeie pentru ostași, dar acum numărul lor ajunsese la vreo sută, și printre ele mai erau cîteva pentru meșteșugari, făurari și curelari. Făurarii fugiți de pe domeniile magnaților ciocăneau toată ziua făcînd vîrfuri de săgeți, de lăncii și potcoave pentru cai. În pătulul de pază era atunci Tomuș, un mic nobil care haiducise prin părțile muntoase ale Banatului, tînăr isteț și viteaz, și pe care Doja îl primise în reată de la primele cuvinte. Văzînd un călăreț apropiindu-se în goana calului, neștiind că-i moș Petcu, el porunci lui Ferkó și la alți doi să încalece și să-i iasă înaintea.

Cînd Tomuș îl zărise pe moș Petcu, Doja se afla în fața covăciilor și

stătea de vorbă cu unul dintre făurari. Cu cîteva zile mai înainte, Doja adusese pe care două tunuri grele, împrumutate de la castrul Ilidia, al cărui comandant se nimerise a fi unul dintre vechii săi prieteni, rămas după desființarea oastei în slujba regelui. Cele două tunuri erau vechi și la amîndouă se putea observa cîte o crăpătură la boraște, dar punîndu-li-se cîte un cerc lat de fier, ele mai puteau fi întrebuințate. Comandantul castrului i le împrumută bucuros — el știa de toate trecerile lui Strețcu, și pe cît putea, îl ajuta. Așa făcu și cu Doja, fără să i se mai arate scrisoarea palatinului.

Meșterul îi explica lui Doja cum ar putea fi cîrpite cele două tunuri ; nu era prea greu dacă ar fi avut fmr lat și gros. Doja văzuse mai demult în mîna lui Keresztes o spadă grea și lungă — spadă de mînuit cu amîndouă mîinile — și se gîndi că din ea s-ar putea face prea bine unul dintre cercuri. Nu-i spuse nimic meșterului, ci trimise în grabă după Keresztes.

Acesta sosi o dată cu moș Petcu, cu Ferkó și ceilalți care se duseseră în întîmpinarea lui.

— Drept ca o suliță, glumi Doja, cînd moș PetcuSári de pe cal îndreptîndu-și șalele.

— Vezi bine, grăi moș Petcu și se trudi să pară mai neîncovoiat decît era.

— Cum a mers pescuitul ? Văd că veniși înaintea celorlalți. Ce-ai mai mirosit, moșule ?

— Ehei, ascultă aici, căpitane Gyuri ! și moș Petcu se apucă să istorisească tot ce văzuse și auzise. Dacă vin spre noi, apoi în două pînă la trei ceasuri de vreme, sînt aici ! Își încheie moș Petcu povestea.

— Werböczy ? ! Poate te-a înșelat auzul ! Ce să caute el pe aici, prin bălțile Dunării ?

— Doamne, căpitane Gyuri, pe mine să mă înșele auzul ?... nu mă cunoști! se arătă mîhnit moș Petcu.

— Și zici c-au coborît din corabie și-au venit la mal, unde-i așteptau caii înșăuați ? întrebă Doja tot nevenindu-i să creadă.

— Vezi bine! Dacă e să pornească la drum, numai încoa pot veni! De, poate nu la noi, poate spre Timișoara ; dar atuncia de ce m-au întreat de căpitanul Strețcu ? Să zicem că merg spre Severin, că banul Farkas și ostașii lui erau acei care-l așteptau, dar pentru ce n-au mers mai departe pe apă ? De ce a trebuit să-l aștepte pe magnat tocmai acolo, unde începe drumul care trece pe la noi ?

Doja îl lăsă pe moș Petcu și se întoarse spre Keresztes, care stătea retras mai la o parte, rezemat în spada aceea lungă și groasă, pe care numai un om ciolănos și mătăhălos ca el ar fi putut-o mînuî; aștepta să afle de ce-a fost chemat.

— Ia dă spada ta, János ! îi spuse Doja cu totul pe negîndite.

O asemenea spadă nu putea fi prinsă de centură. Keresztes o ducea

pe umăr, iar cînd stătea în loc, se rezema în ea, căci avea în loc de gardă două brațe, de parcă ar fi fost o cruce. Doja o ridică și-și trecu palma în lungul lamei — era ascuțită pe amîndouă laturi.

— Uită-te la ea, îi spuse meșterului. Dacă n-ar fi ascuțită pe margini, ți-ar ieși numai bine un cerc din ea !

— Două ! spuse fierarul dînd să ia spada din mîna lui Keresztes. Două, căpitane Gyuri! Și ce dacă-i ascuțită ? E destul de lată ! Ș-apoi, n-am eu foc și foale, n-am ciocan ?

Fierarul luă spada și începu să-i arate lui Doja cum din ciocan poate s-o lățească, bătîndu-i marginile, poate s-o mai și lungească cu vreo palmă, numai bine cît trebuie ca să poată scoate două cercuri.

— Ies, ies două cercuri bune! Își arată fierarul mulțumirea.

— Doar n-ați pus gînd rău spadei mele ? ! spuse Keresztes, gata să smulgă spada din mîna fierarului.

— Lasă spada ! Pe tine te facem tunar ! Uite-l, îl vezi ? Asta-i al tău de acum înainte ! rîse Doja, căutînd să-l îmbuneze. Hai, ia-l în spate, sa-ți văd puterea ! îi mai spuse, arătîndu-i tunul.

— Nu mă face, căpitane Gyuri, că-l iau ! grăi țănoș Keresztes.

— Te lauzi! făcu Ferkó , mai mult ca să-l întărite.

— Da' ce, eu îs trestie ca tine! răspunse Keresztes și, aplecîndu-se și sprijinindu-se bine pe picioarele lui zdravene, prinse țeava unui tun și-o ridică de pe afetul de lemn, apoi se opinti și-o zvîrli pe umăr, tropăind cu ea în jurul celor care se aflau de față.

Cu toții rămaseră muți, uimiți de puterea lui Keresztes.

— Are vlagă, ursul naibii! rosti Tomuș.

— Dacă vrei, înconjur cu purcelul ăsta toată tabăra, căpitane Gyuri, grăi Keresztes, mîndru de atenția ce i se da.

— Învăță să-l mînuiești, îl sfătui prietenește Doja. Cînd îl vei auzi bubind, n-o să-ți mai pară rău de spadă. Așadar, acum ai ce-ți trebuie. Nu ? se adresă el fierarului.

— În trei zile le putem pune în bătaie, răspunse scurt și sigur meșterul.

Cît timp vorbise cu fierarul, cu Keresztes, gîndurile lui Doja fuseseră însă tot la cele auzite din gura lui moș Petcu — vorbele bătrînului i se părăură cu bună judecată.

„Îl caută pesemne pe Strețcu, ca să-i dea vreo răsplată !“ se gîndi Doja. Dar deodată îi trecură prin minte : „Nu cumva s-a răzgîndit regele ? Palatinul vorbea de Werböczy ca de unul care nu trebuie să afle nimic ! Te pomenești c-o fi aflat pe vreo cale oarecare și ca să nu se pună rău cu turcii, vine cu oastea banului de Severin să ne ia armele și chiar să pună mîna pe noi. Să poftească !“

Dar situația i se păru totuși nepotrivită : o încăierare însemna o îndepărtare pentru mult timp de la planul pe care și-l făcuse și asta nu-i convenea de fel. încăierarea trebuia ocolită pe orice cale. Într-un

fel îi părea bine că Strețcu nu era în tabără. Bătrînul i-ar fi întîmpinat hărțăgos, i-ar fi provocat. Trufaș, bizuindu-se pe cele cîteva sute de oameni cîți număra tabăra, ar fi deschis lupta. Rezultatul ar fi fost izbînda — dar izbînda n-ar fi dus decît la împrăștierea taberei și tot ce-și propusese ar fi rămas baltă. Or, el nu putea părăsi gîndul de a pune mîna pe armele din cetățuie.

Se cere multă chibzuială. Cei care soseau, trebuiau luați cu multă băgare de seamă ; chiar dacă vin cu gînduri războinice, va căuta să înlătore o ciocnire. Werböczy nu-i un magnat oarecare, e omul care face și desface în țară, deci, prevedere!

Doja se hotărî să-i întîmpine pe cei așteptați ca pe niște oaspeți întîmplători. Își opri pe lîngă el doar ceata cu care plecase de acasă, restul de ostași îi trimise să se ascundă în pădurea din apropiere. În cazul cînd Werböczy s-ar arăta cu gînduri vrăjmașe, cei douăzeci de oameni ai săi erau destui ca să facă față unui prim atac. Apoi se va retrage spre pădure.

Pe Tomuș, pe Ferkó și Keresztes, urmați la o oarecare depărtare de moș Petcu, îi trimise în iscoadă. Tomuș va căuta chiar să intre în vorbă cu ei, să-i călăuzească spre sat, dacă vor cere-o.

Nu mai rămaseră în jurul pătulului de pîndă decît oamenii din ceata personală a lui Doja. Căii erau înșăuați, gata de ducă. Îngrijorarea lui Doja trecu și asupra oamenilor săi. Dacă ar fi fost vorba de luptă, nimic nu le-ar fi păsat, dar era vorba de cu totul altceva. Dîndu-și seama de urmările pe care le-ar fi avut o încăierare în împrejurările acelea, stăteau cu toții tăcuți, ascultînd poruncile scurte pe care le dădea Doja.

— În depărtare se vede venind o trupă ! strigă pîndarul.

— Mergem ! hotărî Doja și încălecă.

Cînd fură la marginea satului, le ieși în cale moș Petcu.

— Vin spre noi, căpitane Gyuri. Sutașul Tomuș îi călăuzește! bolborosi înfierbîntat bătrînul.

— Mai sînt și alții, sau numai acei pe care i-ai văzut dimineața ?

— Numai ei!

Faptul că Werböczy era însoțit numai de cei patruzeci de ostași ai banului, îl făcu pe Doja să nu le mai iasă în cale, ci să-i aștepte în curtea casei lui Strețcu, unde fără îndoială îi va aduce Tomuș. Așa că oamenii fură împărțiți pe la casele vecine. Pe Sárkány și pe Balho, ca pe cei mai buni spadasini, îi opri în curte, iar Costan și Balo, celălalt arhebuzier, cu cele două arhebuze, fură ascunși în podul unui șopron.

Doja stătea în poartă, ca un gospodar pașnic care-și așteaptă nerăbdător oaspeții. Sări și nevasta lui Keresztes trebuiau prin casă, aștepînd și ele oaspeții cu masa întinsă, așa după cum se cuvenea, cu pîine, cu sare și cu vin.

Călăreții se apropiau tăcuți de sat. Tomuș arătă cu mîna casa mare

care se vedea printre arborii dezgoliți.

— Pare destul de arătoasă, grăi Werböczy . N-ar fi bine să te repezi și să-l anunți pe stăpînul dumatile ?

— Tocmai la asta m-am gîndit și eu, măria ta ! răspunse Tomuș, bucuros că poate schimba cu Doja cîteva vorbe, înainte ca Doja să dea ochi cu magnatul.

— Atuncea, grăbește-te ! îi porunci Werböczy .

Tomuș dădu pîteni calului și porni în galop spre sat.

— Vreți să găzduiți în casa tîlharului ? îl întrebă pe Werböczy , banul Severinului.

— Să nu întărităm lupul! grăi prevăzător Werböczy .

— Bine, dar atuncea... ?

— Să nu ne pripim... asta e de făcut ! fu de părere Werböczy , care-și avea planul său dinainte făcut, dar pe care nu voia să-l destăinuiască.

Mergeau în pașii cailor, deoarece lui Werböczy i se mărise durerea din picior și nu putea să se sprijine în scări. Banul Farkas călărea în dreapta sa, comitele de Caraș în stînga, iar în urma lor venea Imre, fratele lui Werböczy .

Tomuș îi spuse lui Doja :

— Nu par bățăioși, căpitane Gyuri, ba chiar, tartorul cel mare, mi s-a părut binevoitor, dacă nu cumva umblă cu viclenii! Oricum, sînt puțini și nu cred să le ardă de harță cu noi. M-au trimis înainte ca să-l vestesc pe căpitanul Strețcu. De domnia ta n-au amintit, dar nici eu nu le-am spus că domnia ta ești cu noi.

— Ieși-le din nou în cale și spune-le că sînt așteptați. Ar fi bine ca ostașii lor să fie găzduiți undeva, în marginea satului, nu aduși pînă aici... vezi ce poți face ! îi spuse Doja și gîndurile îl cuprinseseră din nou.

„Cu ce scop or fi venit ?“ se tot întreba el, dar nu găsea nici un răspuns. Spusele lui Tomuș îi dăduseră și mai mult de gîndit. „Oricum, de florile mărlui nu se pornește la drum un mare sfetnic al regelui, cum e Werböczy !“

Fu și mai surprins cînd văzu că, însoțit de Tomuș, nu vine decît unul dintre cei așteptați. Doja era în poartă, și prevăzător, își scoase pălăria, dar nu spuse nici un cuvînt.

— Ah, căpitane Iovane, vino și ajută-mi. Iată, am ajuns la domnia ta suferind. Am alunecat cînd am coborît din caic, puntea era udă, mi-am scrîntit piciorul! Bine te-am găsit!

Doja nu știu pentru o clipă cum să facă : îl luase drept Strețcu sau era numai o viclenie ? Nu era mai bine să-i spună cinstit cine-i ?

— Nu sînt cel pe care vi-l închipuiți, se hotărî el. Sînt un fost căpitan în oastea regelui : Gheorghe Doja !... Bine-ai venit, măria ta, sîntem bucuroși de oaspeți !

— Gheorghe Doja ! se arată surprins magnatul. Eu îl credeam pe căpitanul Doja în slujba regelui, comandantul unei cetăți, așa mi se spusese mai acum un an ! Pentru nimic în lume nu mi-aș fi putut închipui să te gălesc prin sălbătăciunile acestea.

Doja îl ajută să coboare de pe cal.

— Încet, încet ! spuse rugător magnatul, când își puse piciorul pe pământ. Apoi sprijinit de umărul lui Doja porniră spre casă.

— Noi, în Buda, — începu el înaintînd ușurel, sprijinindu-se cu toată greutatea de Doja, — știm că pe aici e viteazul Strețcu, care se războiește cu turcii, nu că mai ești și domnia ta ! Atuncea așa se explică izbînzile de care-am auzit ! Dar unde-i căpitanul Strețcu ?

— E plecat într-un drum mai lung, spre Timișoara, pentru unele tîrguieli, ocoli Doja adevărul.

— Hei, oamenii de altădată, bătrînețea nu-i doboară cu una, cu două ! clătină capul Werböczy .

„S-a dat de gol, își spuse Doja. La început mă luase pe mine drept Strețcu, or, după cum văd, știe destul de bine că Strețcu-i om bătrîn. Deci n-a fost decît o viclenie !“

Înaintau încet spre scările pridvorului. Se însera.. Doja păși pe prima treaptă. Werböczy sta tot atîrnat de umărul lui. Cînd puse piciorul pe treaptă, începu a se văicări :

— Vai, vai, încet, dragă căpitane Doja !

Deschise ușa. Intrară în sala mare și-l conduse pe magnat pînă la un jilț masiv de lemn, poftindu-l să se așeze pe el, apoi îl privi pe Werböczy în ochi:

— Sînteți în casa lui Iocan Strețcu. Aș putea să vă întreb care-i pricina pentru care ați venit pînă aici ?

— Bine te simți în casa bătrînească a unui mic nobil de țară, — surîse Werböczy , trecînd peste întrebarea prea directă a lui Doja. O adevărată casă de cavaler țaran din timpuri bune ! își continuă magnatul vorba, în timp ce-și rotea ochii în jur. O casă în care se mai simte mirosul de curele ! Iată și vechile noastre arme străbune, ce ne amintesc de gloria zilelor de odinioară ! Mă simt măgulit de ospitalitatea dumitale, căpitane Doja. Se vede că știi să primești după datină oaspeții. Iată : pîine, sare, vin !

Werböczy rupse o bucățică de pîine, presără sare pe ea, apoi începu să mestece încet.

„Unde-o fi vrînd să ajungă ?“ se tot întreba Doja.

— Ești bun să-mi torni puțin vin ?

Doja turnă vin în canceu, iar magnatul ridica canceul și închină :

— În sănătatea vitejilor ! Să dea Dumnezeu ca această întîlnire să fie spre binele vostru și spre gloria regelui nostru, Ulászló al II-lea ! și Werböczy încerca să se ridice, dar se așează numaidecît, văicărindu-se de durere.

Doja fu nevoit să se scoale și să închine și el. O făcu în tăcere, ciocnind numai canceul. Sorbi câteva picături, apoi îl puse pe masă și se așază.

„Vicleană vulpe!“ își spuse cu convingere Doja.

— M-ai întrebat de pricina drumului meu prin părțile acestea, începu magnatul Werböczy . De, nu știu, să-ți spun sau să nu-ți spun ? Aveam treabă cu căpitanul Strețcu. Aș fi vrut să aflu una și alta din gura lui. Stăm rău, căpitane Gyuri, rău de tot ! De când păgînii au ocupat cetatea din ostrov, e ca și cînd ne-ar fi înfipt un cui în coaste. Un pas și-s pe pămîntul nostru ! Și în afară de asta, corăbiile noastre nu mai pot coborî în josul Dunării fără să fie dijmuite de păgîni. Cu toții, în Buda, ne întrebăm cum am putea ieși din impas, domnia ta, ce crezi ?...

Doja tăcea. „S-ar părea că nu știe nimic despre cele puse la cale de către rege și palatin. Te pomenești că vine și el să-i propună același lucru lui Strețcu! Doamne, doamne, cîtă lașitate din partea lor, unul se teme de celălalt și cu toții de turci !“

Werböczy frămînta între degete un miez de pîine, căutînd să pară cît mai îngîndurat și îngrijorat.

— De ce-ați lăsat cetatea în mîna lor ? întrebă deodată Doja.

— Ușor de răspuns... fiindcă un război cu turcii, astăzi, e greu de dus. Am rămas singuri, căpitane Doja !

— Singuri eram și în zilele lui Hunyadi!

— Erau alte vremuri atuncea, căpitane Doja !

— Într-adevăr, alte timpuri și alți oameni, răspunse cu jumătate glas Doja.

— Domnia ta te-ai stabilit aici, sau ești numai în trecere ? îl întrebă privindu-l iscoditor Werböczy .

— Sîntem vechi prieteni, ocoli Doja răspunsul, pe care l-ar fi așteptat magnatul.

— Poate vrei să-i dai o mîna de ajutor căpitanului Strețcu ? Bine-ai face, fiindcă lumea te-a cam uitat, din pricina asta nici nu știam unde de afli! Un erou, căpitane Doja, să-și întunece gloria printr-o viață retrasă... mă miram și eu ! Tocmai căpitanul Gheorghe Doja !... Fii bun și mai toarnă-mi puțin vin.

Doja turnă vin și ciocni el de data aceasta și bău înainte ca Werböczy să ducă canceul la gură.

„Unde-o fi vrînd să ajungă vulpea asta ?“ se tot căznea să afle adevărul Doja.

Werböczy sorbea ușurel, întîrziind voit, observînd toate mișcările.

— Mi s-a spus c-ați fost la curte. Îmi pare tare rău că nu v-am întîlnit acolo... eu eram plecat. Gloriosul nostru rege, îmi închipui, a fost fericit văzîndu-te... doar el te-a înnobilat! Am auzit chiar de o

însărcinare, dar nevorbind cu slăvitul nostru rege, n-a avut cine să-mi întărească zvonul...

— Atunci luați cele ce ati auzit drept un simplu zvon și nu-mi cereți mie să vă spun ceea ce n-ati aflat din gura regelui, răspunse Doja cam ursuz, dar mulțumit că, în sfârșit, avea dovada că magnatul știe de toate cele puse la cale.

— Nu te supăra, eu nu stăruiesc... departe de mine gândul de-a mă amesteca în hotărârile regelui nostru ! Ceea ce-a hotărât îi sfînt ! Dar dă-mi voie să fiu puțin îngrijorat. Aveți domniile voastre puterea și cele de trebuință pentru a înfăptui hotărîrea sa ? Mă tem că nu ! Și teama asta îmi dă credința că veți da înapoi, ceea ce ar fi neplăcut pentru domniile voastre și chiar pentru cei care v-au dat însărcinarea ! Cît despre țară nici nu mai vorbesc !... Firește, nu-ți cer să-mi destăinuiești tainele dumitale...

— Taina văd că vi-i cunoscută. De ce nu-mi vorbiți deschis ce vreți ?

— Cîți oameni ați strîns pînă în prezent ? întrebă Werböczy ca din întîmplare.

— Vor fi destui atunci cînd va sosi ceasul ! răspunse Doja, pricepînd gândul magnatului.

— Nu cumva te înșeli ? Nu-i ușor să strîngi două sau chiar trei mii de oameni hotărîți să-și dea viața pentru rege !

— E vorba de pămîntul țării !

— Da, așa-i! aprobă Werböczy privindu-l în ochi, încreștîndu-și în minte răspunsul nepotrivit al lui Doja : Arme ? mai întrebă el iscoditor.

— Am fost ostaș, știu cît prețuiesc armele. Pe drumul care duce la luptă, nu pornesc cu mîna goală !

— Da, trebuia să-mi închipui ! Fii bun și nu-mi lua în nume de rău... E ceva care ne leagă pe amîndoi : eu în felul meu, domnia ta în felul domniei tale... amîndoi ne iubim țara și sîntem îngrijorați de soarta ei... Iată cum iubirea de țară ne apropie! Să trăiești, căpitane Doja. Îți urez izbîndă !

Ciocni canceul și sorbi cîteva picături. Doja bău tot vinul din vas : „Cel puțin acum știu ce vrea !“ își spuse el și-și umplu din nou canceul, căci simțea o sete nepotolită. Werböczy îl iscodea cu ochii pe jumătate închiși, privind pe sub pleoape.

— Pentru gloria slăvitului nostru rege! ciocni iarăși magnatul.

Dar Doja, în loc să ridice canceul și să închine pentru gloria regelui, se sculă de pe scaun și se îndreptă spre cuptorul în care ardea focul, luă un tăciune cu flacără și aprinse lumînările, căci începuse a se insera. Întorcîndu-se lîngă Werböczy , duse canceul la gură și bău pe nerăsuflăte, uitînd să mai închine pentru gloria lui Ulászló. Werböczy reținu și acest fapt: „E mai primejdios decît mi-am

închipu!t!“ Își spuse, și luîndu-și din nou înfățișarea de oaspe binevoitor, schimbă vorba :

— Domnia ta, dacă nu mă înșel, ești din Ardeal. Am auzit că pe acolo, în primăvara trecută, au fost unele frămîntări, chiar unele mici răscoale, al căror răsunset a ajuns pînă la curte. Ți-aș rămîne îndatorat dacă mi-ai spune și mie ce-a fost din tot ce s-a auzit. Lumea face totdeauna din țințar armăsar!

— Multe nu prea știu nici eu. În timpul acela eram în satul meu, clădeam o casă ! răspunse de mîntuială Doja.

— Se pare că iobagii nu se împacă cu noile rînduiri... nu se supun, au gînduri ascunse, ba chiar șl unii nobili uneltesc... Doamne, doamne! Domnia ta ce spui la toate acestea ?

— De, ce-aș putea spune ? se prefăcu nepăsător Doja. Iobagii cu gîndurile lor, magnații cu ale mărilor lor.

Werböczy își supse buzele subțiri, își netezi barba. Nu reușise și zvîrli o nouă undiță :

— S-a ridicat o plîngere împotriva domniei tale, căpitane Doja. O plîngere, fără îndoială, nedreaptă! Episcopul de Oradea, un zgîrcit care cu vreo doi ani în urmă, strîngînd dările cuvenite regelui, s-a înfruptat din ele spre paguba coroanei !...

Doja se lăsă pe speteaza scaunului, își aplecă capul într-o parte și-l privi lung pe Werböczy . „Îhî, va să zică, se ascunde, totuși, ceva în afara celor în legătură cu cetatea !“ își spuse el, așteptînd ca magnatul să-și continue vorba.

— Firește, nu i s-a dat crezare... dar, ia spune-mi și mie, ce-a fost acolo, în tîrg, cu vreo două luni în urmă ?

— O nelegiuire, pe care cei veniți la tîrg n-au mai putut-o răbda ! țîșni răspunsul lui Doja, nemaiținînd seama de nici o prevedere. Asta a fost!

— Și domnia ta erai printre acei ce se aflau în tîrg?

— Da ! Și dimpreună cu mulțimea l-am făcut pe sfinția sa să înțeleagă că și răbdarea are o margine !

Spunînd acestea, Doja se ridică de pe scaun și porni spre ușă. O deschise și-o strigă pe Sári , nevasta lui Ferkó :

— Servește la masă, Sári ! Măriei sale i-i foame !

— Da, am o foame de lup ! surîse Werböczy , viclean și împăciuitor. Îmi pare nespus de rău că banul Severinului, comitele de Caraș și fratele meu Imre nu sînt și ei aici, în această casă binevoitoare, ca împreună cu dumneata să ne ospătăm. Au rămas în sat, nevrînd să vă împovăreze.

— Puteți trimite să-i cheme ! spuse Doja, gata să trimită pe cineva și să-i cheme.

— Nu ! Nu ! E cu mult mai bine dacă cele ce vorbim între noi rămîn fără martori! se grăbi să răspundă Werböczy , și dîndu-și

mîinile în lături, mai spuse tainic : Eu și domnia ta știm ce-am vorbit... domnia ta și regele știți ce-ați vorbit... nimeni în afara noastră nu trebuie să afle!

— Dar parcă era vorba de un zvon, care... făcu ironic Doja.

— La curte, zvonurile durează o zi, apoi altele le iau locul. N-avea nici o teamă, cînd ceva trebuie uitat, se uită repede ! Să ne întoarcem deci la ceea ce așteptăm de la domnia ta. Zici că toate sînt gata ? Nu mai aveți nevoie de nimic ?

— Vrem doar să fim lăsați în pace, atîta ! grăi scurt Doja, ca să pună capăt odată vorbăriei.

— Atunci nu-mi rămîne decît să vă urez izbîndă !

Sari aduse la masă cîteva cegi, dintre cele pescuite în bălțile Dunării. Bine pregătite de către Sári , cegile erau puse frumos pe o tavă de argint aurit. Sári se pricepea la gătit și servit — trebăluise prin cuhnia grofiței din Dombos și învățase cîte ceva. Werböczy îi lăuda priceperea și scoase o monedă de aur, cu care o cinsti. Începu să mănînce cu poftă, prețuind bucatele și vinul vechi scos din pivnița lui Strețcu și din care bău cu cumpătare. Doja nu prea avea poftă de mîncare, îndoielile încă îl mai frămîntau, dar văzîndu-l pe magnat cu cîtă liniște și poftă mînca, începu să creadă că de fapt venirea acestuia n-a avut decît scopul de a vedea în ce măsură el și Strețcu înțeleg să-și țină făgăduiala făcută regelui și palatinului. Trecînd cu vederea întrebările în legătură cu răscoalele și cu cele petrecute la tîrgul din Oradea și, oarecum liniștit, începu și el să mănînce și să bea cu poftă.

De la un timp, în sală se simți fumul și mirosul de feștilă. Doja se ridică de la masă și potrivi cu degetele flăcările lumînărilor care ardeau în două sfeșnice mari. Apoi se îndreptă spre una dintre ferestre și o deschise. În încăpere pătrunse aerul rece. Cerul se înseninase. Noaptea era luminată de lună. Doja văzu în curte pe cei doi spadasi : Sărkány și Balho care stăteau pe un trunchi de arbore și șopteau împreună. Cînd îl zăriră pe Doja, ei se ridicară, așteptînd un cuvînt din partea lui. Doja le făcu semn liniștitor cu mîna, apoi se întoarse către magnat:

— Vom avea toamnă lungă, măria ta !

— Păcat! Aș fi vrut ca ceea ce aveți de gînd, să se facă cît mai curînd !

— Poate vreți să vă odihniți... În iatac e pregătit totul pentru odihna măriei voastre ! îi spuse Doja, dornic să se scape cît mai repede de tovărășia lui.

— Așa o să și fac, mulțumesc, căpitane Doja. Ești un bun amfitrion !... Trebuie să te mai supăr însă : te-aș ruga să mă ajuți. Vai, vai, piciorul meu !

Doja îl ajută să ajungă în iatac. Îl lăsă pe magnat acolo, apoi se întoarse și-l strigă pe Ferkó , care făcea de strajă cu Tomuş și Keresztes

în fața porților.

— Ajută măriei sale să se dezbrace, îi spuse lui Ferkó cînd acesta intră. Fii cu băgare de seamă cînd îi tragi cizma, măria sa și-a scrîntit piciorul!

Ferkó se aplecă, privi cîteva clipe cizmele de marochin ale magnatului și pintenii de aur, apoi prinse una și-o smuci brusc :

— Vai! Oamenii domniei tale nu sînt obișnuiți cu astfel de slujbe, căpitane Doja ? Mai să-mi smulgă piciorul! Dar... parcă nu mă mai doare! Mișcă de cîteva ori degetele, apoi rîse mulțumit: Nu, nu mă mai doare!

— Zău dacă am vrut, măria ta ! spuse prefăcut Ferkó

— Noapte bună! îi ură Doja și ieși, lăsîndu-l pe magnat în seama lui Ferkó , care-l ajuta la dezbrăcat.

— Noapte bună, căpitane Gyuri !

Peste puțin ieși și Ferkó . Cînd fu în fața lui Doja, în sala mare, Ferkó înnodă un laț nevăzut, mișcîndu-și mîinile ca și cînd l-ar fi avut între degete, făcînd cu ochiul ca un lotru și smuci:

— Ce spui, căpitane Gyur, cînd îi punem lațul ?

— Du-te și te culcă, te așteaptă Sári ! îl repezi Doja, ieșind în pridvorul casei, unde rămase mult timp privind cerul înstelat, și gîndindu-se la cele vorbite cu Werböczy , la Ulászló și la toate cîte viața i le scosese pe neașteptate în cale. Mai apoi gîndurile îi alergară înapoi, spre satul lui, spre Grigorie și iobagii care-și puseseră nădejdea în el.

Balho începu să fluiera. Fluiera aceeași melodie pe care-o cîntase cu un an în urmă, în seara cînd pentru întîia oară intraseră în casa bătrînului Butyka. Pe neașteptate în mintea lui Doja apăru imaginea Laurei.

A doua zi dis-de-dimineață, Werböczy l-a părăsit. Cînd fu pe cal, mai aminti o dată, pe ocolite, de făgăduiala pe care Doja o făcuse regelui, ca de un lucru sfînt:

— Cu toții avem ochii îndreptați spre domnia ta, căpitane Doja ! spuse strîngîndu-i mîna.

Doja tăcu.

Însoțitorii magnatului îl așteptau pe cai, gata de plecare. Cînd îl văzură venind însoțit de Tamuș, îi ieșiră nerăbdători în cale, dar Werböczy nu-și deschise gura pînă nu străbătură o bună bucată de drum.

— E mult mai primejdioasă situația decît mi-am închipuit! Doja și celălalt, cu bandele pe care le-au adunat, pot face încurcături mari! Trebuie să fiți foarte atenți, să le urmăriți toate mișcările chiar înainte de a încerca stacul asupra cetății ! le spuse poruncitor Werböczy .

— Atunci ce facem ? întrebă banul de Severin.

— Trebuie așteptat, nimic altăceva !

— Așteptînd, se întăresc din zi în zi, și pînă la urmă nici cu cinci mii de oameni nu le mai putem veni de hac!

— Le vor veni alții, nu noi! Urmariți-i îndeaproape și lăsați i să dea atacul asupra cetății. Turcii ne vor scăpa de ei toți!... Ce crezi, mîine aș putea vorbi cu pașa cetății din ostrov ?

— Cu pașa ? ! făcu mirat banul Farkas.

— Da, da, chiar cu el! Și dacă se poate, mîine sau cel mai tîrziu poimîine, căci vreau să mă înapoiez neîntîrziat la Buda, ca să vorbesc gloriosului nostru rege despre urmările pe care le-ar fi avut neghiobia sa, dacă n-aș fi aflat la timp.

5

Vîntul începu să sufle de la miazănoapte, mai întîi ușurel, șuierînd doar, apoi din ce în ce mai tare, mai vijelios, mugind și spulberînd stratul de frunze veștede de pe pămînt. Ținu cîteva zile, și cînd se potoli se lăsă asupra întinsului bălților gerul uscat al iernii. Într-o noapte, rîul îngheță bocnă, împrejmuid tabăra cu un brîu de argint.

Dar cu toată vremea geroasă, în tabără forfota nu înceta de dimineată pînă-n noapte. Erau adunați acum peste două mii de oameni. O întreagă oștire aștepta să se vadă pornită la luptă. Cînd vremea era prea rea, se muncea prin bordeie, se muncea cu grabă și rîvnă. Arcașii retezau pe măsură crengile subțiri și drepte de alun, le puneau într-un capăt vîrfurile ascuțite de fier al săgeții și le făceau mănunchiuri. Pentru fiecare arcaș se pregătea pe puțin o sută de săgeți. Tocilarii ascuțeau spadele, cîngile, sulile. Arhebuzierii și tunarii drămuiau din ochi pulberea și gloanțele învelind în hîrtie încărcătura, iar din cîlți făceau vultuielile¹. Cei ce se pricepeau la mînuitul cuțitoaiei sau bardei încheiau scări pentru urcatul pe ziduri. Toată tabăra era în fierbere, căci timpul se apropia. Dunărea părea gata să înghețe ca și rîul ce înconjura tabăra.

Doja era mereu în mijlocul oamenilor, supraveghind munca, dînd sfaturi și imbolduri. Strețcu, pe care vizita lui Werböczy nu-l îngrijorase de fel, ci rămase măgulit deși îi păruse rău că nu fusese de față, era mereu pe drumuri în căutare de noi mijloace de aprovizionare pentru tabără. Pulbere și plumbi căpătaseră foarte puțină, așa că Strețcu fu nevoit să facă un drum pînă la Timișoara

unde, plătind preț întreit, căpătă pe sub mînă peste o sută de ocale de pulbere și cam de trei ori atîtea gloanțe și ghiulele de tuci pentru tunuri. Cele două tunuri fură încărcate, și într-una din zile

1 Vultuială — dopul de cîlți sau hîrtie care desparte pulberea de gloanțe la armele vechi.

glasul lor bubui într-o văgăună, dar neîndrăznind să le dea o încărcătură mai mare de pulbere, ghiulelele lor nu sparseră blăniile groase de stejar pe care le puseseră tunarii drept ținte. Faptul acesta îl făcu pe Doja să poruncească și construirea a doi berbeci groși, ciopliți din trunchi de stejar, ferecați la capete — cu tunurile și berbecii tot nădăjduia să spargă porțile cetății.

Pe la sărbătorile Crăciunului totul era gata, se aștepta doar înghețul cel mare care sâ zvîrle o punte peste Dunăre. Noaptea, cînd Doja venea obosit la culcare, îl găsea pe Strețcu așteptîndu-l, căzut atunci de la cine știe ce drum. Stătea cu urciorul pe masă, frecîndu-și chelia cu palma, mișcîndu-și parcă gîndurile sub țeastă.

— Merge, merge, Gyuri ? îl întîmpina cu vorba, nemișcîndu-se din fața urciorului, pnvîndu-l dintr-o parte, rămînînd tot cu capul în palme, cu cotul pe masă, semn că gînduri felurite și nelămurite îl frămîntau.

— Merge ! Numai Gerilă de-ar fi de partea noastră să lege bine apele Dunării! Tu ce faci, ai mîncat ? Mie mi-i grozav de foame, de cînd am plecat de acasă n-am mai pus nimic în gură !

— Nici eu ! Hai, bea cîteva înghițituri de rachiu, să te mai încălzești !

— Mi se pare că te cam întreci cu băutura ! spuse dojenitor Doja.

— Aș ! Mă bat gîndurile ! Mă, oare regele...

— Mai dă-l dracului, nu te mai gîndi la el, avem noi ale noastre !

— Mă, mă tot gîndesc... parcă a spus că te face comite de graniță.

Asta-i mare lucru !

— Ce vrei să spui ?

— De, omul tot om rămîne... oricum, nu se dă cu piciorul la o slujbă așa de mare! Ș-apoi, de ce să ne stricăm cu regele, pentru că o seamă de magnați și fețe mari bisericești îs niște ticăloși ?

— Nu cumva ai fi vrînd s-ajungi printre ei de-mi vorbești așa, cu mutra asta ?

— Pe naiba ! Mă gîndeam și eu : măi, mare lucru vrea să facă Gyuri ăsta! Doar ei îs țara, măi Gyuri !

— Puterea magnaților nu-i țara !

— Ei, ba bine că nu ! Are cineva cuvînt în afara lor ? N-are !... Mă Gyuri, uite ce zic eu : cuprindem cetatea, așa-i ? Apoi fiind în ea, se cheamă că sîntem mai tari ca oricare magnat, îi putem înfrunta în orice clipă, așa-i ? Tu ții să le mai scurtăm din gheare, așa-i ? Nici eu nu mă dau în lături că merită — ne apucăm și le scurtăm din gheare

unora, nu le scurtăm prea mult, ci numai așa, puțin, ca să simtă cine sîntem noi, și nici regele să nu se supere. Ce zici ?

— Ghearele le cresc la loc, și de rămîn cîțiva, se înmulțesc din nou... Tu nu-ți dai seama ? Te-a lovit grija de ce-o zice regele ?

— Lovit pe dracu'... mă gîndeam și eu !

— Bine, bine, văd că astă-seară ți s-a nălucit nu știu ce... Om vedea noi ce-om face ! se ridică Doja și dădu să iasă din cameră.

— Stai, mă, doar nu ți-aSári t ȕandăra din nimic ?! Am vorbit și eu... ce, e doar vorba de chibzuială, nu ? N-ai văzut ? Regele și-a pus nădejdea în noi, asta înseamnă că după ce punem nuna pe cetate, faima noastră în fața lui ciește, și ce-om vrea noi, asta o face măriia sa Ulászló, nu ? De ce să ne punem rău cu el din pricina unor ticăloși de magnaiți, pe care și așa, ajungînd la dreapta regelui, îi vom avea în mînă ?

Doja începu să rîdă. Mînia îi trecuse.

— Ce rîzi ? se zborși Strețcu.

— Mult aș da ca bătrînul nostru prieten Nicolaie Drag să fie aici și să te audă cum vorbești! spuse Doja, așezîndu-se din nou la masă.

Strețcu mai vru să spună ceva, dar tocmai în clipa aceea intră Ferkó . El se apropie tiptil de Doja și-i șopti la ureche, ca să nu-l stîrnească pe Strețcu:

— Căpitane Gyuri, am prins o pasăre rară !

— Ce pasăre, mă pusteanule ? Dacă-i pasăre de soi, tai-o și pune-o în frigare! izbucni Strețcu, al cărui auz era mai ascuțit decît și-l închipuia Ferkó .

— Despre ce-i vorba ? îl întrebă curios Doja

— L-am prins dînd tîrcoale taberei, nu cu mult după plecarea domniei tale. Pare să fie un popă, abia l-am scos din mîinile lui Keresztes, care după cum știi, are ce are cu popii și cu călugării. Nici mai mult, nici mai puțin, vrea să-l ducă la covăcie și să-i facă semnul crucii pe frunte! L-am scos din mîinile lui cu ajutorul lui Tureatcă și l-am adus. E afară, în tîrnaț!

— Și noi ce să facem cu el ? întrebă încurcat Strețcu.

— Păi, să-l întrebați, să-l trageți de limbă... Adică ce căuta tartorul dracului, noaptea, prin preajma taberei ? Nu cumva e unul de ai păgînilor, trimis să iscodească ? Își arată Ferkó îngrijorarea.

— Aduceți-l înăuntru ! porunci Doja scurt.

împins de la spate de Ferkó , ținut strîns de mînă de Tureatcă, în sală intră o namilă de om înfocolit într-un cojoc mișos și c-o căciulă mare pe cap. De sub căciulă îi atîrnau pe umeri plete arămii. Barba îi era roșcată și încîlcită. Cum se văzu în sala mare, bine încălzită, parcă s-ar fi dezmoțit deodată, se smuci din mîna lui Tureatcă și păși spre masă, apoi se opri și-și roti ochii mici și vii de colo colo, oprindu-se pînă la urmă asupra lui Strețcu.

— Sînt popa Laurentius ! răsună într-un tîrziu vocea lui.

— Dracu' ! Ce fel de popă ai fi și tu, numai dracu' poate ști! Ce căutai noaptea pe marginea taberei ? Cine te-a trimis : pașa din cetatea Orșovei, sau cel din Belgrad ? Hai, spune! îl luă din scurt Strețcu.

— Ce, mă pui în rînd cu nemernicii din slujba păgînilor ? Nu ți-am spus cine sînt! Ia seama să nu mă mîinii! se răsti popa furios la Strețcu.

— Uite-l, uite-l, Gyuri ! făcu uimit Strețcu. E în mîna noastră și tot el de către pădure !

Doja se trăsese lîngă cuptor. Stătea rezemat de marginea prichiciului și-l cerceta cu atenție pe noul sosit: nu, nu, popa Laurentius nu poate fi, nu cumva o fi avînd Ferkó dreptate ? Se îndoia de spusele străinului, căci auzise că un oarecare popă Laurentius fusese ars pe rug.

— Dă-ți jos jocul și ia loc la masă... poate ești flămînd și însetat, fii bine venit la noi, sfinția ta ! îi spuse Doja în timp ce se apropia de el.

— De ești popă, de ce nu stai la casa sfinției tale și umbli pe coclauri, noaptea, dînd oamenilor de gîndit, zise și Strețcu părăind mai îmbunat, și-i arătă un scaun ca să se așeze.

Popa își desfăcu cureaua cu care era încins, lepădă jocul zvîrlindu-l pe o laviță. Pe piept îi atîrna o cruce mare de alamă iar la sold avea o spadă scurtă.

— Mi-ai zis sfinția ta... Nu sînt sfînt și nici casă nu am, sînt un rătăcitor pe ogorul domnului. Un rătăcitor cu sufletul însetat de dreptate! Pentru asta umblu pe coclauri. Și, după cum am spus, caut pe căpitanul Doja ! grăi popa Laurentius mai domolit, privindu-l țintă pe Strețcu.

— Nu sînt eu cel pe care-l cauți ! arătă către Doja bătrînul Strețcu.

— Nici nu mi-am închipuit că-i fi tu. Nu te arăta mutra ! rînji popa.

— Dar nici tu nu pari a fi popă, după cum spui, ci pari mai mult a drac roșcat. Ai fi poate chiar tartorul dracilor! Hai, ia loc și bea, noi nu ne speriem nici de talpa iadului, necum de un drac rătăcitor ! vorbi în răspăr Strețcu.

— Popa Laurentius, după cîte am auzit, — își dădu cu părerea Doja, — a fost ars pe rug în Seghedin, dar poate sînteți doi cu același nume... Nu te supăra, sfinția ta, dar aș vrea să știu dacă e așa, sau ?...

— Era să fie, dar n-a fost ! Dumnezeu nu mă lasă, mă iubește și mă apără : eu sînt popa Laurentius !

Lui Doja tot nu-i venea să creadă.

— Stai jos, sutașule, ce faci stîlp lîngă ușă ? Mă cocoșule, du-te și

umple urciorul, avem oaspeți din împărăția întunericului astă-seară !
îi spuse Strețcu lui Ferkó .

— Unul nu mă crede, iar celălalt mă ia drept slujitorul
întunericului, bune gazde, n-am ce zice ! făcu popa Laurentius pe
supăratul, dar se așează și dădu ulcica de dușcă.

— Fă-mă să te cred, îi spuse Doja.

— Hei, neîncredere, neîncredere ! Tu întorci turma de pe calea
domnului și-o zvîrli în gura lupilor ! Ești necredincios, căpitane Gyuri.
Dacă nu m-ai crezut din clipa cînd ai dat ochi cu mine, e în zadar să-ți
mai spun pentru ce am obosit pînă aici ! Să te fac să crezi ? Dar dacă
n-ai crezut două din vorbele mele, cum vei putea să le crezi pe cele
multe ? Da, am fost condamnat la ardere pe rug, însă domnul, care a
hotărît să-i port în lume cuvîntul și spada, m-a mîntuit de urgia
dușmanului ! Mă închisese episcopul de Csanád în mănăstirea din
ostrovul Seghedinului, și hotărîre de moarte adusesese asupra mea. Cu
toții așteptau să se înalțe rugul, însă eu știam că domnul, al cărui ogor
trebuie să-l curăț de spini și necurățenii, nu mă va lăsa pradă focului.
Ei tremurau cînd îmi auzeau cuvintele, eu eram liniștit și senin. — Ce
aștepți ? leapădă-te de tot ce-ai zis ! îmi strigau. — Aștept pe domnul,
aștept mîntuirea sa ! le spuneam. Și domnul a venit și m-a mîntuit ! În
toamnă a revărsat apele Tisei ; după trei zile, zidurile mănăstirii erau
pe trei sferturi sub apă. Păzitorii mei s-au urcat pe acoperiș și m-au
tîrît și pe mine după ei. Eram ferecat în lanțuri, abia mă mișcăm.
Atunci le-am strigat: — Sloboziți-mi lanțurile, sînt condamnat la
ardere pe rug, ca martirii credinței, nu la înec, ca tîlharii apelor !
Vocea mea era vocea lui Dumnezeu ! Ei s-au speriat și mi-au dat jos
lanțurile. Cînd m-am văzut slobod, mi-am ridicat ochii spre cer : —
Doamne, pentru ogorul tău cel drept, mă încredințez valurilor ! am
strigat și-am sărit în apă. Totul în jur era numai potop. Pînă la mari
depărtări nu se vedeau decît ici și colo numai vîrfurile arborilor din
crînguri; totul era cuprins de ape. Însă vrerea lui Dumnezeu era ca să
străbat valurile. Am plutit o jumătate de zi, Dumnezeu mi-a dat puteri
și-am ajuns la liman !

— Mare minune! se cruci Strețcu.

— Nu pentru mine, păcătosul, s-a făcut minunea, ci pentru ogorul
domnului ! ridică popa Laurentius degetul arătător.

— Hm ! Și cum de ți-ai îndreptat pașii tocmai înapoi ? întrebă
Doja, pe care povestea popii nu-l convinsese pe deplin. Te văd
îmbrăcat, încălțat cu cizme, cu crucea pe piept și spada la sold... nu
așa se iese din valurile apelor ! Nu cumva s-a milostivit de sfinția ta
pașa de la Belgrad ?

— Nu mă bănuiești ! Te bate Dumnezeu dacă mă bănuiești, mă
înțelege ? Popa își lungi gîtul: barba lui roșcată, ascuțită și înclăită
stătea parcă gata să împungă. Ochii nu și-i mai mișcă ; străluceau doar

scînteind. A trecut timp de atuncea, m-am îmbrăcat, m-am încălțat, mi-am pus spada la sold... sînt ostașul domnului! glăsui rar și apăsător popa Laurentius.

Doja îl privi cîteva clipe pătrunzător pe acest om ciudat; ceilalți tăceau, neștiind ce să creadă. Doja prinse urciorul și-i turnă rachiu :

— Bea părinte, bea ! Ferkó , du-te și adă-i de-ale mîncării, ce s-o găsi ! Nu te neliniști din pricina neîncrederii mele, mîine se vor lămuri toate. Astă-seară mîncă și bea, îndestulează-te.

— Hm ! mormăi popa. Mare ți-i necredința ! Nu m-am așteptat la asta... eu la tine am venit, căpitane Doja !

— Bine, mîine vom sta de vorbă, astă-seară ești obosit și flămînd.

Popa Laurentius se puse pe mîncat cu lăcomie. Uneori se oprea din înfulecat și-l privea pe Doja, parcă ar fi vrut să-l străpungă, apoi din nou s-apuca de mestecat. Cînd isprăvi tot ce adusese Ferkó , și mai bău o ulcică, Doja le porunci celor doi :

— Duceți-l și căutați-i un loc de odihnă. Ai grijă, Ferkó , ca pasărea ta să nu-și ia zborul! rîse Doja, privindu-l încă bănuitor pe popa Laurentius.

PopaSári de pe scaun și prinse mînerul spadei, dar mîna lui Tureacă i se încleștă la încheietură, oprindu-i orice mișcare.

— N-am să uit bănuiala ta neghioabă, căpitane Doja ! tună plin de supărare popa Laurentius.

A doua zi, lucrurile luară altă întorsătură. Doja se pregătea să dea o raită pînă pe malul Dunării. Ar fi vrut să vadă dacă Dunărea a prins pojghiță de gheață, căci în noaptea aceea gerul fusese mai mare ca alteori. Sultan aștepta înșăuat. Doja mai schimbă cîteva vorbe cu Strețcu. Tureacă și Ferkó , care urmau să-l însoțească pe Doja, se duseseră să-i dea mîncare popii Laurentius, închis într-o cămară.

— Ei, ce face sfinția sa ? întrebă Doja pe cei doi care veneau rîzînd. Stă îngenuncheat și se roagă ?

— Aș! Tună și fulgeră! grăi Tureacă.

— Vom mai vorbi despre el. Acum hai, sus pe cai ! porunci Doja.

Dar tocmai atunci moș Petcu, sosit în goana calului, descăleca, zvîrlî frîul și întră pe poartă.

— Căpitane Gyuri, am venit să-l văd pe sfinția sa, părintele Laurentius. Unde-i ?

— Îl cunoști ? întrebă Doja.

— Cum să nu-l cunosc dacă sîntem din același oraș, din Seghedin! I-am ascultat în nenumărate rînduri predicele și știu cu cîtă urgie îl urmărea episcopul de Csanád. Acum un an l-au adus din Oradea și l-au închis, urmau să-l ardă pe rug. Poate s-a răzgîndit episcopul, ceea ce nu-mi vine a crede !

— Du-te și te uită la el, dacă-l cunoști, întră și vorbește. Spune-i să mă ierte și să mă aștepte, de către seară mă întorc !

Îeșiră pe poartă. Moș Petcu, însoțit de Strețcu, se duse spre popa Laurentius. Lucrurile se lămuriră în cîteva clipe : pescarul și popa Laurentius s-au recunoscut cum au dat ochi unul cu altul.

La înapoiere, Doja îl găsi pe popa Laurentius în sala de oaspeți, la masă, în mare cinste. Strețcu, cu capul rezemat în palmă, cu cotul pe masă, îl privea dintr-o parte și-l asculta cu luare-aminte. Popa vorbea despre ogorul lui dumnezeu, despre neghina care l-a năpădit și care trebuie smulsă din rădăcini. Vorbea cînd potolit, cînd furtunos, iar de băut bea într-una. Strețcu nu prea pricepea spusele lui, însă felul cum vorbea îi plăcea.

— Așa, și care-i neghina, care-s spinii ?

— Păi, nu pricepi ? Episcopii, magnații, toți marii pămîntului ! Căci spus-a domnul...

Potolit, popa Laurentius se trudea să se facă priceput.

— Hm ! Bine te mai potrivești sfinția ta cu Gyuri, și lui tot numai la asta-i stă gîndul!

— Doja e un necredincios ! se mînie popa.

— O fi, și el ar vrea multe ca și sfinția ta !

— Nu m-ai înțeles ! Nu-i vorba de vrerea mea, îi vorba de porunca lui dumnezeu ! Fără porunca lui dumnezeu, nici frunzele nu freamătă !

— Poate! Dar lui Gyuri nu i-a poruncit nimeni. I-a intrat lui asta în cap, vâzînd nedreptățile și ticăloșia. Nu zic, așa, cîteva peste botul cel trufaș al magnaților, ca să le simtă, nu le strică, dar ca să le prăpădești sămînța, asta nici dumnezeu cred că n-o vrea.

— Ba o vrea ! O vrea și-o poruncește! Ogorul lui dumnezeu, cum ți-am spus, va fi lumea viitoare, lumea pămîntească. O lume ca raiul lui Adám , numai dreptii vor sălășlui în ea. Dar mai înainte, trebuie să vină pîrjolul. La drept vorbind, eu porunca asta o am de la domnul, ca să aprind focul. Cuvintele domnului, spuse prin gura mea, acestea sînt: „Aprindeți lumea, pîrjoliți pe nedrepti!“

— Măi, măi, măi! făcu Strețcu, arătîndu-se îngrozit. Te pomenești că ard și eu la un loc cu ceilalți !

— Dă-te de partea dreptilor și nu te teme !

Intrarea lui Doja curmă firul discuției dintre ei. Trecînd prin tabără, moș Petcu îi spulberase bănuielile — popa era adevăratul popă Laurentius.

— L-ai bănuیت în zadar, îl întîmpină Strețcu. Vorbiși cu Petcu ?

— Mai bine o bănuială înșelătoare, decît o biziuală înșelată ! grăi Doja și-i întinse popii mîna. Iartă, părinte !

— Ești necredincios, asta e! mormăi Laurentius, dar îi strînse cu putere mîna.

— Sînt înghețat bocnă. E un frig strașnic afară. Avem noroc, ce spui, Strețcule ? Apoi puse mîna pe umărul popii: Nu te supăra, noi

sîntem ca ostașii în fața vrăjmașului : nu putem crede orice și pe oricine !

— Cuvîntul domnului nu-i orice și eu nu sînt oricine... mă cunoaște o țară ! răspunse morocănos popa Laurentius încă neîmpăcat.

— Știu ! căută Doja să-l împace. Ți-am spus : iartă-mă!

— Dumnezeu nu-i îndurător, nu iartă !

— Bine, bine, aprobă Doja și începu să-și dezbrace șuba.

Popa începu să-i vorbească lui Strețcu, dar privirea încruntată și-o ținea asupra lui Doja, urmărindu-i mișcările !

— Dumnezeu ia viața nedreptului, necredinciosului și căpățînosului... nedreptului fiindcă-i nedrept, iar Dumnezeu vrea ca în lume să domnească dreptatea... necredinciosului pentru necredința sa în cuvîntul domnului... iară căpățînosului, pentru că se încapățînează și nu vrea să primească cuvîntul adevărului !

— Nedreptii au puterea și nu se tem de Dumnezeu, grăi Doja.

— E drept, dar asta nu înseamnă că mînia domnului nu-i va ajunge ! răspunse popa.

— Asta se spune de mult!

— Dar acum a venit sorocul!

— Nu-l văd !

— Nu numai că-l vezi, îl și știi, dar nu vrei să mărturisești! Pentru ce m-a trimis domnul la tine ?

— Da' te-o fi trimis oare ?

— Iar te îndoiești ? Altcum aș fi aici ?

— Bine, s-auzim cuvîntul domnului, spuse Doja, luînd în glumă toate vorbele popii Laurentius.

— Eu sînt antemergătorul ! începu din nou popa. Eu aprind sufletele dreptilor cu cuvîntul domnului! Tu vei veni cu sabia și vei îndeplini porunca atotputernicului ! Iar după tine va veni acela care va clădi lumea dreptilor ! După ce lumea va arde zile și nopți la rînd, după ce nedreptii vor fi pustiiți, Dumnezeu va ridica din mulțimea turmei sale pe cei drepti, căci scris stă: „Și din pietre, Dumnezeu poate ridica fii ai lui Abraham !“ Pe ogorul lui Dumnezeu, orice vale va fi astupată, orice munte și orice deal va fi prefăcut în loc neted, căile strîmbe vor fi îndreptate și drumurile zgrunturoase vor fi netezite!

— Asta ar fi ceva ; nu zic, Dumnezeu ar putea s-o facă, dar trebuie să se coboare singur pe pămînt! fu de părere Doja.

— Dumnezeu e în sufletul păstorilor turmei dreptului popor! spuse popa Laurentius, ridicîndu-și semeț capul.

— Așa ! Și care vor fi acești păstori ? Episcopii, prinții, magnații ? continuă tot cu același ton, de ușoară zeflema, Doja.

— Ți-am spus : și din pietre Dumnezeu poate ridica fii ai lui Abraham ! Turma să aibă păstori; unde s-a mai văzut turmă fără păstori ? se arătă popa Laurentius jignit de nepăsarea cu care vorbea

Doja.

— Vezi bine, nu s-a mai văzut, după cum nu s-a mai văzut nici turmă netunsă, nici nemulsă, nu-i așa ?

— Hotărât, păstorii tund și mulg oile din turmă !

— Deci cei ridicați de dumnezeu să păstorească turma, chiar dintre pietre de i-ar ridica și nu dintre oameni, tot vor tunde și vor mulge turma, nu-i așa ? îl întrebă stăruitor Doja.

— Unde vrei să ajungi ? îi răspunse îmbufnat popa Laurentius.

— Stai, nu te înfură ! Ajungem acolo unde sîntem și astăzi și în lume nu se va schimba nimic: episcopii, prinții, magnații, păstori peste turmă, iobagii și tot norodul de jos, turma care va fi tunsă și mulsă !

— Ești necredincios, căpitane Gyuri. Dumnezeu va avea grijă să ridice numai pe drepti, și-i va feri ca sufletele să nu li se întineze, să rămînă păstori neprihăniți în dreptate. Dacă ai crede în puterea lui dumnezeu, n-ai vorbi așa.

— Hai, bea mai bine, bea, părinte ! îl îmbie Doja, convins că nu o va putea scoate la capăt cu acest popă roșcat.

— Nu-mi mai trebuie, doar nu m-ai fi crezînd beat ? îi răspunse Laurentius tot îmbufnat.

— Doamne ferește! Dar vreau să-ți spun că n-ai dreptate: dacă aș fi necredincios, te-ar fi putut trimite dumnezeu la mine, după cum spui că te-a trimis ? căută Doja să-l mai îmbuneze vorbind în glumă.

— Nici un cuvînt mai mult! izbucni popa Laurentius.

Bău și vru să se scoale, căci își dăduse seama de propria-i încurcătură în care căzuse.

— Stai, omule, stai ! îl trase de haină Strețcu, oprindu-l să se ridice de pe scaun.

— Nici un cuvînt mai mult! repetă furios popa Laurentius. Mîine plec, deși ar trebui să părăsesc chiar în noaptea aceasta casa voastră !

— Și cum rămîne cu însărcinarea pe care ți-a dat-o dumnezeu ? Stai să ne înțelegem — avem timp o noapte întreagă ! îi spuse Doja.

— Nu mai lua numele domnului în deșert, căpitane Gyuri. Vezi-ți de-ale tale, dar ține minte: dacă ceea ce-am auzit că vrei să faci vei face, tot cu voia domnului o vei face ! Noi ne-am întîlnit, ne-am văzut și ne-am cunoscut... cînd va vrea dumnezeu, poate drumurile noastre se vor întîlni, pînă atuncia nu !

Cu toate stăruințele lui Doja, popa rămase mut. A doua zi porni la drum fără să-și ia rămas bun de la gazdele sale.

— Mie, drept să-ți spun, îmi plăcea popa, spuse Strețcu a doua seară după plecarea popii Laurentius.

— Și mie... dar nu l-ai văzut ? Umbla tot cu capul în ceruri!

— Mă Gyuri, poate o fi avînd dreptate, mă ! zise îngrijorat Strețcu. Am mai auzit eu spunîndu-se că sîntem spre sfîrșitul lumii. O fi și popa ista un trimis, mai știi! Noi plănuim una și alta : cu cetatea,

cu paşa, cu magnaţii, şi cînd colo... sfîrşitul !

— N-avea nici o grijă, lumea nu se sfîrşeşte !

— Spui tu, dar eu te văd şi pe tine neliniştit...

— La dracu', sînt neliniştit din pricina lui Bándy şi a celor care au plecat cu el spre Hust, la baciul Drag. Dunărea va îngheţa bocnă mîine-poimîine, şi Bándy nicăieri !

— Aşa-i, te pomeneşti că li s-o fi întîmplat ceva, o fi pus mîna episcopul din Oradea pe ei!

Bándy, împreună cu cei doi băieşi din Toroczko, fusese trimis de Doja spre Hust, ca să-i vină în ajutor bătrînului Drag, de cumva îl va mai afla în viaţă. Trecuseră aproape două luni de atuncea şi nici un semn de viaţă de la ei.

Gerul, îngheţul apelor, îi adusesese pe oamenii din tabără pînă în apropierea atacului plănuit. Cetatea o socoteau ca şi cucerită. Armele le vedeau în mîna lor. Acum nu mai vorbeau decît de ceea ce vor face în primăvară — mulţi nu se gîndeau decît la răzbunare, dar erau şi dintre aceia care mergeau cu gîndul mai departe, la ceea ce-o fi după ce norodul va sfîrşi cu magnaţii. Printre aceştia, Tureatcă era cel mai sfătos. Într-o seară, cînd erau strînşi mai mulţi în bordeiul lui Keresztes, Doja dădu peste un asemenea sfat. Cum îl văzu intrînd, Tureatcă îşi întrerupse vorba sfătoasă.

— Hai, hai, dă-i drumul, sutaşule! Fără îndoială, vorbeai despre isprava voastră din cetate. Spune mai departe cum a fost cu peştele ? îl îndemnă Doja prietenos.

— Moş Petcu ştie mai bine, el vorbea cu păgînii, eu şi Keresztes eram doar ajutoarele lui, răspunse Tureatca, nevoind să-şi însuşească meritul bătrînului pescar.

Lucrurile se întîmplaseră cu cîteva zile mai înainte: Tureatcă, moş Petcu şi Keresztes fuseseră trimişi în iscodă prin preajma cetăţii, dar ei nu se mulţumiseră numai cu iscodirea pe margine, în afara cetăţii şi făcînd rost de cîteva coşuri de peşte şi de-o săniuţă, bătură la porţile cetăţii, ca neguţatori de peşte. Moş Petcu, cunoscînd bine limba celor din cetate, fu privit cu încredere şi i se dădu drumul, chipurile să-şi vîndă peştele, ceea ce au şi reuşit să facă. Moş Petcu se tocmea cu bucătarii, ceilalţi doi iscodeau după pofta inimii. S-au întors cu cîtiva bănuţi de argint turceşti şi cu tolba iscoadei plină. Doja i-a muştrat pentru cutezanţă, dar i-a şi lăudat pentru curajul şi isteţimea lor. De atunci prostia păgînilor rămase de pomină. Lui Doja îi plăcea să audă cînd pe unul, cînd pe altul dintre ei, povestind cum i-a păcălit pe turci.

— A trecut, căpitane Gyuri, ce să mai vorbim despre ceea ce a fost. Acum vorbea sutaşul despre ceea ce-o fi! grăi Keresztes.

— Doar n-aveţi de gînd să vă tocmiţi pescari la turci ? glumi Doja.

— Aş ! făcu Tureatcă, abătînd vorba. Puneam ţara la cale,

căpitane Gyuri. Bine că veniși, să ne ajuți și domnia ta. Vorbeam despre ceea ce-o fi, cînd ne-o ajuta dumnezeu și ne-om vedea deasupra.

— Să nu ridicăm poalele pînă nu ajungem la apă ! se vîrî în vorbă Tomuș, care intrase o dată cu Doja.

— Atunci n-am spus nimic ! păru supărat Turească.

— Lasă-l să vorbească, vreau să aud și eu ! îi spuse Doja. De ce să nu vorbească ?

— De, domnia sa nu-i iobag ca noi, nu-l privește! zise cu ironie Turească.

— Și ce-i dacă nu sînt iobag ? răspunse Tomuș, care nu suferi înțepătura. Omul îndură greu povara, dar nu umilînța ! Dumneata ai ce ai cu mine, văd eu bine, sutașule.

— N-are nimic, caută să-i împace Doja.

— Pornim la drum cu gîndul că ceea ce a fost n-o să mai fie, grăi rar Turească. Dar cum o fi ziua de mîine, încă nu știm. De aceea stăm și noi și sfătulam ca oamenii!...

— Vezi bine că ceea ce a fost n-o să mai fie! Altcum cine ar înfrunta moartea, dacă n-ar nădăjdui la ceva mai bun ? Lupta trebuie să ne ducă acolo, fără doar și poate! vorbi cu convingere Doja.

— Așa-i, așa-i, căpitane Gyuri! se auziră glasurile celor din bordei.

— Tocmai! întări și Turească. Dar ce fel va fi mai binele, vezi, asta nu putem ști, căpitane Gyuri!

— Păi, parcă spuneai că puneai țara la cale, răspunse Doja. Despre asta vorbeai, nu ?

— Ei, povesteam și eu ceea ce știu. De născocit, n-am cum născoci, că nu mă pricep. Eu ziceam așa: n-ar fi rău dacă treburile ar fi orînduite pe cînte și omenie, să nu se mai ridice unul deasupra celuilalt, să nu se mai asuprească și împovăreze norodul cum se face acum. Să-i dăm numai regelui cincizecimea și gata ! Ce zici, căpitane Gyuri, n-ar fi bine așa ?

— Păi cum să nu fie bine, Sári Ferkó , atent la spusele lui Turească. Cînd n-or mai fi domni pe capul iobagului, se înțelege c-o să fie bine !

Doja nu răspunse. Gînduri în legătură cu viitorul, mai ales după plecarea popii Laurentius, îl frămîntaseră și pe el destul, dar nu ajunsese la nici o dezlegare. Vrînd-nevrînd, trebui să încline spre spusele lui Tomuș.

— Poate că ai dreptate, sutașule, dar pînă mai apoi... să ne gîndim la ceea ce avem de făcut mîine, nu poimîine. Oricum, ne-om socoti atunci cum să punem țara la cale ca să iasă bine și ceea ce-a fost să nu mai fie. Să trecem hopul ăsta cu cetatea, apoi om vedea noi!

— Drept ai, căpitane Gyuri, așa-i! Să ne vedem cu armele în

mîinile noastre, apoi... dumnezeu cu noi ! întări și Turească.

— Dar oare, căpitane Gyuri, să găsim noi destule arme în cetate ? întrebă unul dintre șutași. Or fi avînd turcii în cetate atîtea cîte ne trebuie nouă ?

— Oho !Sári Tomuş, ca unul ce fusese în iscoadă chiar în mijlocul cetății. Arme pentru zece mii de oameni pe puțin. Iar tunuri... numai eu am numărat pe ziduri vreo treizeci; și cîte or mai fi prin cele patru turnuri !

— Sînt destule, nu-ți bate capul cu asta, spuse și Doja și schimbă vorba adresîndu-se lui Turească : Ce zici, sutașule ; de ce-o fi întîrziind baciul Bándy ?

— La asta mă tot gîndesc și eu... nu cumva să i se fi întîmplat ceva ! L-aș avea pe suflet căci numai eu te-am făcut să-l trimiți după ezredes-ul nostru, căpitane Gyuri ! Dacă nu-ți spuneam eu ce rău a ajuns, poate nu-l trimiteai într-acolo. Sînt tare îngrijorat din pricina asta !

— De trimis, trebuia săi trimit, nu puteam lăsa pe bătrînul Drag fără ajutor. Dar de ce nu ne-a dat nici o veste, ca să știm ?

— Dacă aș ști încotro s-apuc, pînă mai avem timp, m-aș duce să-l caut, spuse Turească, gata de plecare.

— De asta nu mai poate fi vorba... mîine, poimîine, pornim la drum... Fiți gata în fiecare clipă !

— Așa, așa ! se auzi vocea lui moș Petcu.

Cu vreo săptămîină înaintea zilei sorocite atacului, sosi și baciul Bándy cu cei doi băieți din Toroczko, care l-au însoțit în drumul spre Hust, în căutarea bătrînului Drag. Ei nu știau nimic din cele întîmplate în lipsa lor, nici de drumul lui Doja la Buda, nici de tabăra atît de mare pe care o găsiră la sosire. Plecaseră diin Oradea, ta porunca lui Doja, și se întorceau abia acum, după un drum lung și obositor, căci din Maramureș ei coborîseră în satul lui Doja, ca să-l adăpostească pe bătrînul Drag. Cu ei a venit și Borze, micul nobil, vasalul magnatului Torockoy, căruia cei doi băieși i-au dat de știre.

Era noapte tîrziu cînd au sosit în tabără. Bándy n-avu răbdare să aștepte lumina zilei, și cum descălecă porni spre casa lui Strețcu. Cei care erau de strajă în curte, necunoscîndu-l, nu-l lăsară să se apropie. Larma pe care o stîrni ciorovăiala lui cu străjerii, îl făcu pe Doja să iasă afară.

— Slavă domnului, bine c-ai sosit! Lăsați-l, e Bándy, omul meu! strigă bucuros Doja.

— Măi, măi, că strașnică pază mai e pe aici, mormăi Bándy. Bine te găsii, căpitane Gyuri!

— Ce-i cu Drag ? Ce-i pe acasă ? întrebă Doja, luîndu-l de braț.

— Stai, căpitane Gyuri, stai să răsuflu, răspunse Bándy, oprindu-se în loc. Pe acasă-i bine, iar domnia sa, domnul Drag, trăiește!

Apoi porni. Cum intră în sala mare, Bándy căută din ochi lădoiul în care păstra banii și sculele de valoare — averea lor. Îl văzu și se îndreptă grăbit spre el. Se aplecă și încercă lacătul, suci inelele și formă cuvîntul cu care se putea deschide, dădu în sus capacul și se puse pe scotocit, numărînd ca un avar bucată cu bucată, pungă cu pungă. Era totul acolo: banii, sculele, toate, nu lipsea nimic.

Strețcu, dornic să afle vești despre Drag, îi urmărea mișcările, mormăind nemulțumit, iar cînd Bándy lăsă capacul și încuie lădoiul, îl întrebă în batjocură :

— Ce, ai crezut că au dat hoții peste noi și ți-au furat bogățiile din lădoi?

— Lasă, vă știu eu pe domniile voastre, surîse Bándy mulțumit, căci gîndul la lădoi îl frămîntase tot drumul. Cheltuiți cu nesocotință, sînteți mîna spartă amîndoi!

— Ce-i cu Drag ? întrebă Strețcu.

— Ce face Grigorie ? Muiera i-a născut ? îl luă și Doja la întreat.

— Stați... S-o luăm încet, cu socoteală. Ai un nepoțel, căpitane Gyuri! și ochii îi sclipiră de bucurie.

— Nu mai spune! E mare, voinic ? izbucni Doja, bătînd în palme de bucurie.

— E mare și voinic ca un copil de patru luni, cum ai vrea să fie ? Doar n-ai aștepta să-ți spun că și încalecă pe cal ca făt-frumos ? Ia acolo, un copilaș, ca toți copilașii. Lui Grigorie însă, căpitane Gyuri, i s-a urît cu soarta, mai să vină și el cu noi. „Nici iobag, nici om slobod, cum îi mai rău“ ! zice el. Magnatul l-a chemat la castel, l-a iscodit despre domnia ta, și cîte și mai cîte! I-a cerut din nou nonele, juncanul, taxele, mușchii și slăninele, ca la oricare iobag. De, are și de ce să i se urască ! Mai departe; părintele Grațian îți trimite multă sănătate și binecuvîntarea sa. În privința domnului ezredes Drag, a căzut mare necaz pe capul domniei sale ! Sutașul Tureacă a avut dreptate, și dacă m-am obosit pînă-n cetatea Hustului, nu-mi pare rău, i-am dat sărmanului o mîna de ajutor. I-am dat și un gulden de aur, dar n-a vrut să-l primească ; tot mîndru a rămas ! Așadar l-am găsit acolo, se mai întărise, nu mai stătea în pat. Mi-a spus cum magnatul l-a scos din pămîntul său, cum i-a ars casa și pustiit gospodăria, cum soața i-a murit de inimă rea. Doamne, a ajuns sărmanul mai rău ca Iov ! Am străbătut cu el munții și-am ajuns la casa tale, căpitane Gyuri, dar n-a vrut să rămînă cu Grigorie, s-a dus mai departe, pînă la castrul de pe valea Oltului. Acolo îi comandant tot Bereczky, el l-a adăpostit. I-a dat o casă de vînătoare a voievodului, mai în sus de castru, o să înceapă din nou cu șoimăritul, mi-a spus. I s-a înapoiat și feciorul de la învățătură, de la Praga, l-am văzut și eu ; îi semeț fecior ! Cînd m-am despărțit de bătrîn, mi-a zis: — Spune-i lui Gyuri și Iovan că-s

alătura de ei, și de n-aș fi așa de slab, aș veni și eu. În primăvară o să-l trimit pe fiul meu la voi, pe Valentin, o să mă răzbune el !...

Bándy tăcu. În cuptor focul era aproape stins. El potrivi tăciunii cu un vâtrai, apoi puse un braț de vreascuri și așteptă să se aprindă. Privea în vatră, tulburat de pățania nefericită a lui Drag. Una din lumînările care ardeau pe masă sfîrîi și se stinse. În întunecimea sălii, cei doi căpitani stăteau și ei posomorîți.

— Așa, va să zică ! făcu Strețcu oftînd din adînc.

— Așa ! rosti Bándy. Cînd m-a văzut, s-a repezit și m-a îmbrățișat ca un frate! Am plîns împreună, am plîns ca doi copii... Iată, vă mărturisesc totul fără sfială !

Vreascurile se aprinseseră în vatră, focul se înteteți, luminînd cu flăcările sale roșiatice sala. Bándy își ridică sprîncenele și-l privi lung pe Doja — văzu în ochii și pe fața lui o mare frămîntare lăuntrică, însoțită de un surîs ciudat. Apoi surîsul se șterse brusc și Doja ieși din sală.

Strețcu tot pufăia pe nări și-și purta palma pe chelia care strălucea luminată de razele focului.

— Hm! Bietul bătrîn, bietul bătrîn ! mormăia el într-una.

După puțin timp Doja se întoarse. Fără să scoată o vorbă luă trei cancee de pe o poliță și le puse pe masă, își turnă vin într-unul și bău fără să-i îmbie pe ceilalți. Bău trei cancee unul după altul, apoi începu să se plimbe agitat prin sală.

— Și uitai să spun, căpitane Gyuri, — grăi Bándy, într-un tîrziu, — cu mine a venit și Borzo, știi domnia ta, cel de la munte!

Doja se opri din mersu-i nervos și întrebă scurt, parcă absent:

— Borzo ?!

— Da, vrea să fie alătura de domnia ta.

Dar nu pe Borzo îl avu în față Doja, ci năluca Laurei. Cîteva clipe stătu locului, înlemnit, apoi își luă căciula și ieși în curte, îndreptîndu-se spre tabără.

Se stîrnise un viscol orbitor care părea fără sfîrșit; ninsoarea deasă, luată de vînt, învăluită, învîrtejită, făcea să nu se vadă nici măcar la cîțiva pași. Mica oaste, de vreo două mii de oameni, cu sânni, cu tunuri și berbece, cu unelte de război, aștepta de trei zile adăpostită într-un

crîng de sălcii din apropierea Dunării înghețate bocnă. Din pricina urgiei viscolului sufereau oamenii și caii, dar nu era nici o ieșire, trebuia să aștepte. Doja își dădea seama că expediția pornise în condiții neobișnuit de grele, dar se mîngîia cu gîndul că greul nu-i numai de partea sa, ci și de partea vrăjmașului din cetate. Drumurile fiind troienite, cu greu va putea garnizoana cetății căpăta lesne ajutoare de dincolo de Dunăre.

Marșul pînă la locul unde se aflau acum îl făcuseră într-o zi și-o noapte. Pînă în apropierea cetății mai aveau o noapte de mers. Dar iată că a doua zi se stîrni furtuna cu viscol și ea ținea de trei zile. Nu mai puteau merge nici înainte nici înapoi. Cu mari greutateți putură ridica adăposturi din crengi de salcie și stuf, care în curînd fură troienite de viscol, așa că tot timpul trăiră ca în vizuini.

Era greu pentru oaimeni, dar mai mult încă pentru cai. Nehrăniți și neadăpați, caii nechezau sălbăticiți. În zilele acelea, aproape întreaga provizie de ovăz ce o luaseră cu ei era pe terminate. Lipsa apei se făcu și ea simțită. Încercară să topească zăpada, dar neavînd cele de trebuință, renunțară. Cu mare greutate reușiseră să aprindă cîte un foc, în vreun adăpost mai ferit de vijelie.

Strețcu, în expedițiile sale, întrebuițase cu totul altă tactică : un marș forțat, un atac fulgerător. Acum atacul se baza pe luptători pedestri, și în oarecare măsură pe tunuri și berbece, în cazul cînd de la primul iureș n-ar fi putut pătrunde prin surprindere în cetate. Era o încercare grea, dar singura cale de a ajunge la arme, la tunuri și muniție. Strețcu era pentru o amîinare și pentru întoarcerea în tabără o dată cu potolirea viforului. Doja, însă, stăruia pentru continuarea expediției. Nu dăduse niciodată înapoi. O să dea tucma.i acum, cînd greutatețile pe care le întîmpină s-ar putea să fie spre folosul lor ? De altcun aproape toți cei care-l însoțeau pe Doja erau de părerea lui. Viforul va trece și odată mișcați din loc oamenii și caii se vor dezmoști, vor prinde puteri noi, ș-apoi, dincolo de zidurile cetății nu-i așteaptă oare, în afara armelor, cămărilor pline și toate bogățiile din poveștile celor o mie și una de nopți ? Mergem înainte, căpitane Gyuri !

A treia zi, viforul se potoli. Soarele se arată palid printre norii plumburii Crivățul mai fluieră cîțva timp pe valea Dunării, apoi pe seară se potoli și liniștea se așternu pe pămîntul troienit. Pe cer apărură, sclipitoare, stelele, iar gerul parcă se mai înmuiase.

Noaptea care urma trebuia folosită cu socoteală, astfel ca în zori să se ajungă sub zidurile cetății, să dea atacul cînd cei din cetate sînt încă buimaci de somn.

Porniră la drum, înaintînd cu greu prin zăpadă. În cap mergea trupa călare care deschidea calea, urmau apoi pedestrii și sâniile cu uneltele: tunurile și berbecule.

În fruntea coloanei se afla Doja, care furat de gândurile luptei își simțea trupul plin de o putere necunoscută. Și puterea aceasta cuprinsese parcă și calul său, căci cal și călăreț, fără să-și dea seama, depășeau uneori capul coloanei așa de mult, încît Doja se trezea singur, în noapte — trebuia să se întoarcă înapoi, la coloana care înainta greoaie.

— Merge greu, Bándy ?

— Aș, te grăbești domnia ta ! Las-o mai încet, căpitane Gyuri. Nu mii-i de alta, dar îl dai gata pe Sultan și pînă ajungem în grajdurile pașei n-ai altul! glumea Bándy.

Lui Strețcu nu i se vedeau decît ochii. Peste căciula mițoasă pusese un șal, pe care-l înfășurase pe sub subsuori, prinzîndu-l cu un cui de potcoavă la spate. Cu greu își dădu la o parte șalul din dreptul gurii :

— Ți s-a făcut de cadîne, măi Gyuri ? Din pricina asta pesemne o tot iei înainte, rînji Strețcu.

— Închide-ți gura, iar o să te apuce durerea de măsele! îi spuse Doja, rîzînd de felul cum arăta.

— Nu face nimic ! În zori mă înfierbînt în luptă și-mi trece. Măi Gyuri, strașnic lucru să fii tînăr, fătul meu. Zău de nu-mi pare rău c-a trecut timpul așa de repede și-am îmbătrînit. Închipuie-ți numai ce harem o fi avînd pașa din cetate; mamă, mamă !

Doja își dădu calul în lături, apoi porni în lungul coloanei, spre sfîrșitul ei. Pe urmele călăreților înaintau pedestrașii cu sulitele și arcurile pe umeri, cu topoarele în cingătoare.

— Greu, greu, voinicilor ? îi întreba Doja din mersul calului.

— Da' de unde! Abia ne încălzim, căpitane Gyuri. Mai e mult de mers ?

— Cînd o apare luceafărul dimineții să știi că sîntem pe aproape! le răspundea el cu voce bună ostașilor.

După un timp Doja coborî, și ducîndu-și calul de căpăstru începu să meargă în pas cu ostașii. Tomuș îl zări din urmă și veni și el alături.

— De-ar da domnul să-i dăm gata pînă-n seară, ne-am odihni și noi o noapte cum se cade ! grăi unul dintre ostași.

— La odihnă îți stă gîndul, măi fîrtate ? îl luă Tomuș la rost. Alungă-l, fratele meu, abia după ce terminăm cu păgînii vine greul, ce-ți închipui ? Crezi că-i lucru ușor să încarci tot ce au adunat păgînii în cuibul lor ? Tunurile cele grele cine crezi c-o să le scoată din bastioane ? De odihnă nici vorbă nu poate fi, doar nu ne ducem să luăm locul pagînilor... terminăm cu ei, încărcăm, și la drum ! Nu-i așa, căpitane Gyuri ?

— Ce spuneai ? tresări Doja, ale cărui gânduri erau acum nu numai la cetatea din ostrov, ci și la cealaltă mare încercare care-i frământa mintea.

Mergea alături de ostașii aceștia puțini, dar parcă prin seninul nopții și întinsul alb al zăpezii zărea o altă oaste mult mai mare, care înainta în pas cu ei — oastea sutelor de mii de iobagi hotărâți să-și sfărîme lanțurile. Era o închipuire creată de gândurile lui, dar parcă o vedea și încă mai grăbită decît această mină de oameni care făcea pasul de început. Uneori oastea aceasta năluca care-i însoțea, se pierdea pe întinsul albului pustiu de zăpadă, se pierdea și iarăși apărea, oprindu-se locului, așteptîndu-l parcă. Iar un războinic, care avea chiar chipul și asemănarea sa, ridică spada :

— Hai, înainte, Gheorghe Doja !

Tomuș repetă cele spuse, repetă și întrebarea.

— Vezi bine, n-avem gînd de rămas în cetate, multe avem de făcut pînă-n primăvară ! răspunse Doja, scrutînd albul sclipitor al zăpezii. Apoi încălecă și porni spre sâniile ce înaintau cu greu.

Tunarii lui Keresztes mergeau pe lîngă sâniile ca să-și dezmoștească picioarele, îndemnau caii.

— Ne apropiem, ne apropiem, căpitane Gyuri ! grăi cu voce bună Keresztes.

— Merge greu ? întrebă Doja.

— Merge cam greu, dar merge!

— V-au înghețat tunurile ?

— O să le dăm noi în curînd foc și pară ! Ascultă, căpitane Gyuri, drept să-ți spun, mi-ar părea rău ca spurcăciunile acelea din cetate să se dea bătute de la început!

— Ei, om vedea !

Curajul oamenilor și voia bună îi mărea lui Doja și mai mult credința în izbîndă. Devenise nerăbdător, se simțea ușor ca o pană pe calul care alergea și el voios. Sultan simțea că merg să înfrunte primejdia unei lupte, și-și tot ciulea urechile.

La vreo trei ceasuri după miezul nopții, cînd coloana trecea prin fața unei ridicături de pămînt împădurit, lui Doja i se păru că vede în depărtare o flacără roșie-albăstruie, apoi întunecoasă, ca flacăra prafului de pușcă. Rămase în loc, privirea ațintită într-acolo, dar nu mai văzu nimic. „Altă năluca !“ își spuse el și porni mai departe. În urma lui, întreaga oștire se mișca cu greu prin zăpadă.

În zorii zilei au ajuns în apropierea cetății din ostrov. Nu văzură nici o urmă prin zăpadă — nici spre malul Severinului, nici în spate, spre malul sîrbesc. Cetatea părea adormită. Prin străveziul dimineții zăriră pe vîrfurile bastionului porții flamura turcească care stătea nemișcată, căci nu adia nici o pală de vînt. Pretutindeni era o liniște desăvîrșită — nu se auzea nici lătratul cîinilor și nici cîrîitul ciorilor

adăpostite pe streșinile zidurilor cetății. Nu se auzi nici un sunet de corn, nici un strigăt la ivirea lor, ceea ce însemna că paznicii cetății nu i-au văzut. Totul părea adormit în cetatea de pe ostrov.

Făcură un popas scurt, în oare timp Doja împărți mica oștire pentru atacul fulgerător care trebuia dat. Tureacă și Tomuș, cu o mie de oameni, vor ataca în dreapta porții din fața malului Severinului. Bándy, cu alte câteva sute, va ataca în stînga. Borzo va sta în rezervă cu o ceată mai puțin numeroasă. Iar el dimpreună cu oamenii lui și alte câteva sute vor ataca poarta în față. Strețcu, cu călăreții săi, va aștepta ca poarta să cadă, apoi să dea năvală înăuntru cetății. Săniile, cu tunurile și berbecele, înconjurare de oamenii lui Doja, porniră spre poartă. Cînd totul fu gata se porni atacul

Oamenii se cățără și ajunseră pe creasta zidului pregătiți de luptă, gata de a străpunge pe oricine care s-ar ridica din partea cealaltă. Dar nici un ostaș turc nu apăra zidul. În fața lor aveau un gol larg de o sută de picioare, iar dincolo de el, al doilea rînd de ziduri. Oamenii lui Keresztes loveau cu nădejde în porți, zgomotele pe care le făceau berbecele ar fi trezit și morții din morminte, cu toate acestea, cetatea parcă intrase în somnul veșnic. Nu se auzea nici un strigăt de alarmă, nici un sunet de corn sau bătaie de tobă.

În sfîrșit, porțile căzură ; dincolo de ele nici țipenie de om. Doja avu o bănuială : „Să fie așa de slab apărata cetatea, sau...” se întrebă el, și un fior îl străbătu o clipă. Nu avu timp să-și răspundă, căci fu împins de șuvoiul celor care veneau din urmă. Oamenii celor două cete, cînd văzură porțile căzute, coborîră în grabă scările și dădură năvală în cetate. Întreaga oștire se afla acum în golul dintre cele două ziduri. Oamenii lui Tomuș și Bándy se împrăștiară în lungul zidului al doilea, rezemară scările, se cățără, dar cînd fură aproape de creasta zidului, apărură capetele apărătorilor, unul lîngă atul, nenumărați. Și totodată începură arhebuzele să bubuie, săgețile să zbîrnie pe la urechile ostașilor cățarați pe zid. Mulți căzură străpuși de săgeți, loviți de plumbi. Căngi groase, mînuite cu dibăcie, prindeau vîrfuriile scărilor și le doborau cu oameni cu tot. Strigătele de luptă, bubuiturile arhebuzelor, cornurile și tobele cu sunetele lor dezlănțuiră vijelios cîntecul bătăliei.

Tomuș strînse în jurul său pînă la o sută de oameni și, rezemînd din nou scările de zid, strigînd din toate puterile, se avîntă pe scară cu lancea scurtă în mînă. În curînd fu pe creasta zidului, în picioare. Mai strigă o dată, dar n-apucă să-și termine strigătul de luptă și se prăbuși străpuns de o săgeată. Cei urcați o dată cu el căzură unul cîte unul.

Oamenii lui Doja se aflau în fața porții. Puseră în grabă cei doi berbece în bătaie și începură să lovească cu putere în poarta ce părea de oțel, dar după zgomotul pe care-l făceau loviturile, Doja înțelese curînd că poarta zidului al doilea fusese bine întărită.

În stînga, lupta se dădea pe creasta zidului, dar părea fără sorți de izbîndă. Iobagii cădeau unul după altul. Zidul era bine apărat. Mulțimea apărătorilor și armele lor puternice copleșeau avîntul iobagilor. Doja sili atacul porților. Trebuia să ajungă cu orice preț dincolo, între zidul al doilea și ultimul. Trimise în grabă după tunarii lui Karesztes, iar pînă la venirea tunurilor, el înțeți loviturile berbecelor, izbind cu sete și înverșunare.

Abia plecase Iancu Gurău cu porunca spre tunari, că din bastionul dinăuntru cetății și din alte două bastioane de pe margini, tunurile turcești deschiseră un foc strîns de mitralii asupra deschizăturii porții întii. Ieșirea le era tăiată, rămăseseră înțărcați între cele două ziduri, prinși ca într-o capcană.

Doja luă o scară, o rezemă de zid și se avîntă pe ea urcînd treaptă cu treaptă. Dincolo de zid văzu mulțimea ostașilor turci așteptînd, gata de a înlocui pe cei căzuți în apărarea zidurilor. Erau atît de mulți la număr, încît dacă fiecare om din mica lui oaste ar fi doborât cinci turci, tot n-ar fi izbutit să-i stîrpească pe toți. Rămase cîteva clipe sus, în vîrfurile scării. În dreapta și-n stînga, mai mulți ostași se cățăraseră și ei. Vocea lui Borzo se auzea îndemnîndu-i și pe alții. Văzîndu-i, Doja avu pentru o clipă ideea să sară dincolo împreună cu ostașii care se aflau lîngă el, dar dincolo de zid erau mii ; ar fi fost o nebunie și n-ar fi adus nici un folos.

„Nu, trebuie spartă poarta sau zidul ! Năvălind cu toții prin spărtură, păgînii se vor înspăimînta de îndrăzneala noastră, vor părăsi pozițiile și se vor adăposti după al treilea zid, ultimul !“ își spuse Doja, cumpănind fulgerător situația.

Coborî. Dădu poruncă ca toți să coboare de pe scări, să se retragă lîngă primul zid, făcîndu-și din scări și din ce vor găsi la îndemînă scuturi.

— Cum vedeți un turban ridicîndu-se deasupra zidului, sagetați-l ! îi strigă lui Borzo și Tureacă, care luase locul lui Tomuș.

— Loviți, loviți cu înverșunare ! îndemna Doja reîntors la poartă, oamenii care mînuiau berbecule.

Borzo și Tureacă retraseră arcașii și arhebuzierii de lîngă zidul al doilea și în grabă toți își făcură apărători. Începu vînașoarea de turci. Oricine își ridica capul deasupra zidului era întîmpinat cu zeci de săgeți. Focul arhebuzelor turcești care trăgeau prin creneluri ucise mulți dintre arcașii și arhebuzierii lui Doja, apărătoarele ridicate neputîndu-i feri.

Tunurile Cetății bateau într-una deschizătura porții înii, așa că nimeni nu putea intra sau ieși. Gurău reuși totuși să se strecoare și să ducă porunca lui Doja tunarilor lui Keresztes. În cîteva clipe, săniile fură descărcate, saci cu pulbere adăpostiți lîngă talpa zidului, tunurile împinse pînă în dreptul deschizăturii, astfel că în curînd primele

ghiulele grele de fontă luară drumul în direcția porții a doua, izbînd cu zgomot mare în lemnul porții, mușcînd așchii groase, făcînd să plesnească legăturile de fier cu care era ferecată poarta.

Doja și oamenii lui așteptau cu înfrigurare prăbușirea porților. Stăteau lipiți de zid, feriți de focul arhebuzelor turcești, gata de a pătrunde prin spărtură. După cîteva zeci de lovituri de tun, poarta cedă. Legăturile groase de fier plesniră și se îndoiră. Porțile mai erau în picioare, dar prin spărturi, luptătorii lui Doja se puteau strecura. Acum sosise clipa hotărîtoare cînd cu spada în mînă trebuiau să dea buzna dincolo — de vitejia lor era legată izbînda. O năvală curajoasă, o luptă îndîrîită, ar fi dus cu sine spaima în rînduirile turcilor, retragerea dincolo de zidul al treilea, poate chiar capitularea.

Turcii își dădură seama de situația nou creată prin spargerea porților. Cînd primii luptători ai lui Doja apărură în spărturi, auziră strigăte de alah, alah, sunete de cornuri și bătăi de tobe.

— Înainte ! bubui glasul lui Doja și cu spada în mînă se avîntă prin poarta rămasă doar bucăți.

Sărkány și Balho și Vizi luptau în stînga lui Doja, în dreapta îl avea pe Borzo, care se dovedi un spadasin iscusit. În stînga lui Borzo era Costan, apoi Bárány și valahii din Voievodeni și Tăureni. După ei veneau ceilalți, conduși de Bándy și Ferkó . Grosul luptătorilor condus de Tureacă năvăli și el, din urmă.

Turcii dădură năvală asupra lor. Se încinse adevărata luptă. Spada lui Doja lovea ucigător ; strigătul lui de război străbătea zgomotul luptei. Sărkány și Balho se ajutau unul pe altul, loviturile lor unite scoteau din luptă pe toți acei care se încumetau să le stea în cale. Valahii din Voievodeni și Tăureni făceau minuni de vitejie, izbeau icnind cu topoarele lor cu coada lungă, se avîntau chiuind sălbatic în mijlocul vrăjmașilor. Ferkó , sprinten, înfierbîntat de focul luptei, învîrtea cu amîndouă mîinile o spadă lungă, cosind pe toți care-î ieșeau în cale.

Mînuind spada, străpungînd vrăjmașii, Doja își arunca fulgerător ochii asupra luptătorilor săi:

— Dă-i, Costane, arde-l, Tudore! striga valahilor, pornindu-i și mai vijelios în luptă. Aici, Sărkány , Vizi! chema Doja spadasinii în jurul său, avîntîndu-se o dată cu ei în mijlocul turcilor.

Focul tunurilor turcești bateau acum intrarea porții a doua, îngreuiind pătrunderea oamenilor comandați de către Tureacă. Keiresztes își îndreptă tunurile asupra bastionului central, dar n-apucă să tragă primele ghiulele, că acoperișul lui Sári în aer cu o bubuitură asurzitoare. Ce se întîmplase ? Trăgînd foc după foc, țevile tunurilor turcești se încălziseră atît de mult încît la o nouă încărcare, pulberea făcu explozie. Explozia aprinse și sacii cu pulbere depozitați pe lîngă pereți. Un strigăt de bucurie ieșit diin piepturile oamenilor lui Doja

tăie deodată zgomotul luptei. Focul tunurilor bastionului încetă. Bandy și Turească își putură aduce repede toți oamenii în luptă.

Victoria părea sigură. Pe turci îi cuprinsese groaza și nu se mai retrăgeau pas cu pas luptînd, ei se îngrămădeau buluc spre poarta a treia, care ducea în inima cetății. Luptătorii lui Doja loveau în învălmășeală —turcii întorseseră spatele și fugeau înapămintăți.

Curajul și dîrzenia erau de partea ostașilor lui Doja. Bătălia părea cîștigată, cînd deodată doi călăreți trimiși de Strețcu intrară năvalnic pe poarta a doua și începură să sune din cornuri. Doja se opri în loc:

— Ce-i ? întrebă el mirat.

— Ce-i, ce s-a întîmplat ? întrebă Ferkó , care părăsise lupta și alergase spre călăreți.

— Retrageți-vă în grabă, sîntem atacați din spate ! Călărimea turcească și bandenile banului de Severin au început lupta împotriva căpitanului Strețcu !

Cu toții se opriră în loc, cu mîinile încheștate pe arme, cu ochii asupra lui Doja. Știrea aceasta schimbă situația. Dincolo de zidurile cetății se auzeau strigăte de luptă, sunete de cornuri și bătăi de tobe. Vestea groaznică caire-i oprise în loc se adevărea.

Doja înlemnise cu spada în mîină, din ochi îi ieșeau scînteii : „O capcană ticăloasă, o mîrșavă trădare !“ Dar n-apucă să-și termine gîndul și o săgeată trasă de pe zid i se înfipse în picior, o alta zbîrni ca un bondar și i se înfipse în coastă.

— Sînt rănit! mai apucă să strige.

Un fior trecu prin mulțimea luptătorilor :

— Căpitanul Gyuri a fost rănit! se auziră mai multe strigăte.

— Spre poartă cu spada în mîină. Pe viață și pe moarte ! porunci cu vocea tunătoare Borzo.

Costan se aplecă în grabă asupra lui Doja, rupse cu băgare de seamă cozile săgeților și lăsă vîrfurile înfipse în răni, pentru ,a nu le zgîndări.

— Te poți ține pe picioare ?

— Nu cred ! gemu Deja împleticindu-se, gata să cadă.

Costan îl luă în spate și porni cu el în goană spre ieșire. Borzo comandă retragerea. Lupta era pierdută, vor căuta să salveze ceea ce se mai putea salva.

Nădejdea era în călărimea lui Strețcu, dar dincolo de ziduri era un adevărat prăpăd. Din călărimea lui Strețcu abia de mai rămăseseră o sută pînă la două sute de oameni pe cai. Cu fața însîngerată, brăzdată de tăieturi de spadă, bătrînul ostaș lupta ca un lup încolțit. Bătălia se dădea pe gheață — luptau călăreții lui Strețcu unul la zece. Ajutorul celor ieșiți din cetate le ușură puțin greul, dar mulțimea atacatorilor era covârșitoare.

Doja, rănit, frînt, stătea cocoțat pe umărul lui Costan și îndemna și

conducea lupta. Nu mai era nici o nădejde, căutau doar să răzbată prin încercuire. Dintre oamenii lui Doja care mai rămăseseră în viață, vreo sută se grupară în jurul lui, hotărîți să moară împreună.

Spre seară, cerul se înnoură. Strînși în jurul tunurilor și arhebuzele lui Keresztes, adăpostiți într-un unghi mort, cei rămași în viață continuau lupta, răbindu-li-se din ce în ce mai mult rîndurile. Călărima lui Strețcu pierise. Ei și alți trei dintre călăreți izbutiseră totuși să iasă din încercuire. Și fiindcă malul bănățean era năpădit de atîta oștire, acoperiți de întuneric, ei se îndreptară spre malul sîrbesc.

— Costane, te încumeți să-l duci pe căpitanul Gyuni ? întrebă în șoaptă Borzo.

— Pînă la marginea pămîntului ! îi răspunse însuflețit Costan.

— Strecoară-te în lungul zidului, noaptea te acoperă. Îndreaptă-te spre crîngul din capătul celălalt al ostrovului și așteaptă acolo ! Sárkány , Balho, Bándy și Tudor te însoțesc ! porunci scurt Borzo.

— Și căpitanul Gyuri ce spune ? mai întrebă Ferkó .

— Nimic. Acum eu poruncesc !

Doja făcu semn cu mîna lui Borzo să se apropie :

— Încărcați tunurile pînă la gura, apoi trăgeți-vă lîngă zid și cînd tunurile vor exploda, acoperiți de fum și de întunericul nopții, retrageți-vă !

Borzo, Tureacă și un alt sutaș, Bady Ádám, rămaseră ca să continue lupta. De altcum, atacatorii se retraseră și ei, parte în cetate, parte pe mal. Keresztes umplu țevile tunurilor, apoi le înfundă bine ; sacii care mai rămăseseră îi pusese deasupra țevelor. Făcură o dîră de pulbere de la tunuri și pînă la locul unde se adăpostiseră și-i dădură foc. O bubuitură năpraznică izbucni. Tunurile se făcură țandări ; nori de fum se ridicară și îngroșară întunericul nopții. Teamă îi opri pe atacatori să se apropie. Așteptară mai bine ca un ceas, și cînd nu mai auziră nici o mișcare, se apropiară. Găsiră cîteva zeci de leșuri pe locul unde apărarea fusese mai dîră, dar nici un supraviețuitor.

Aprinseră făclii și la lumina lor cercetară toate trupurile întîlnite în cale. Căutarea lor fu fără rezultat. Doja și Strețcu nu se aflau printre morți. Imre Werböczy turba de mînie. Izbea cu vîrfurile cizmei trupurile celor morți, se apleca cînd vedea vreunul cu îmbrăcămintea mai deosebită, îl întorcea cu mîna lui ca să-i vadă fața, înjura, trecea la altul, dar în zadar, nu găsea ceea ce căuta cu atîta înfrigurare.

— S-ar putea să fie printre cei căzuți în cetate... o să-i căutăm mîine, acolo, încercă să-l liniștească banul Severinului.

— Am nevoie de capetele lor. Înțelegi ? răspunse aproape strigînd Imre Werböczy .

— Înțeleg, dar... și banul Farkas începu și el să se aplece, să întoarcă trupurile celor căzuți în luptă, să le cerceteze fețele.

În noaptea întunecoasă se mai auzea uneori vaietul sfinșietor al unui rănit, nechezatul strident al unui cal răătăcit, Spărgînd tăcerea care se lăsase asupra cîmpului de bătaie.

7

Doja s-a trezit pentru o clipă. Nu mai simte nici o durere. E mai ușor ca un fulg, nu-și mai simte nici trupul. Stă cu urechile ciulite, i se pare că se află atîrnat în aer. Ascultă cu auzul încordat țîrîitul nesfîrșit al unui greier : grrii, grrii, grrii ! Dar oare țîrîie cu adevărat un greieruș ? Un val de fierbințeală îi năvălește din nou creierul. Da, vezi bine, iată-l ! Sare prin fața ochilor lui. Parcă zboară, zboară și țîrîie într-una, mititelul !

Doja se încruntă. Gîngania a dispărut. S-a ascuns sub țeasta sa și din nou și-a început țîrîitul : grrii, grrii, grrii ! La dracul, lighioana asta mică devine supărătoare ! Doja își mișcă ușor mîna, caută s-o alunge de sub frunte. A zburat, nu-i mai aude țîrîitul. Acum parcă îl străpunge un fior de frig, deschide ochii, Iată o băbușcă harnică ! O zărește prin negură. Stă lîngă vatră cu fața împietrită, toarce din furcă. Îi zărește firul, îi aude sfîrîitul nesfîrșit al fusului: sfirrr, sfirrr, sfirrr !

— Torci, torci mereu ! vor buzele lui Doja să rostească, dar nu scot decît un șuierat slab. I se pare totuși că bătrîna l-a auzit, altcum nu i-ar răspunde.

— Torc, dragul meu Gyuri, torc firul vieții!

— Așa, firul vieții ! Mai ai mult ?

— Mai, nu se sfîrșește așa de repede!

— Hm ! Așa, așa! murmură buzele rănitolui.

Și sudoarea îi năpădește din nou fruntea și iarăși îl cuprinde valul de căldură. Nu mai aude nici sfîrîitul fusului, nici nu mai vede chipul împietrit al bătrînei. Acum înaintează cu greu prin zăpadă. Picioarele încep să i se afunde. După cîtiva pași se afundă pînă-n genunchi, înaintează totuși voinicește și din ce înaintează, din ce se afundă, zăpada i-a ajuns pînă la piept, cîtiva pași doar și-l cuprinde cu totul ! Dar iată, mulțime de mîini puternice se întind și-l ridică :

— Înainte, căpitane Gyuri !

Doja surîde fericit. Le vede fețele, le cunoaște, sînt sutele de iobagi care-l însoțesc. Acum pășește pe deasupra zăpezii dimpreună cu ei —

e atât de ușor, încât nu lasă urme. Și luptătorii iobagi care-l însoțesc sînt tot așa de ușori ca și el, parcă alunecă pe zăpadă. Sînt veseli cu toții, au arme strălucitoare în mîini, cîntă. Iar el merge înaintea tuturor cu spada trasă — merge înainte, tot înainte ! Dar deodată, fulgerător, din seninul albului de zăpadă se stîrnește viforul. Vîrtejul îl prinde. Îl ridică în sus, tot mai sus, și totul încetează ! Pustiul de zăpadă a dispărut. Stă rezemat de trunchiul unui stejar și privește pajiștea întinsă. Pe malul unui pîrîiaș paște Sultan. În dreapta, în depărtare, se vede printre arini acoperișul urnei case. O femeie vine pe potecă spre el : a da, e Laura ! Hm ! Bătrîna s-a grăbit cu torsul ! Simte necazul în inimă și-și aruncă ochii în altă parte. Iată coasta Borzieului : iobagii mîna boii în juguri, răstoarnă brazde, silesc. În capătul brazdelor stau oamenii seniorului din Gurghiu, au bice lungi în mînă. Iobagul care ajunge cu plugul în dreptul lor e biciuit; ei rîd, rîd cu toții ! Doja se încruntă. Iată-l, iată-l și pe Grigorie! Un copil ca un popîndău îi mîna boii. Aleargă cu piciorușele goale printre brazde. Deodată biciul seniorului îl lovește crunt, copilul cade cu biciul împleticit după gît; o smucitură și seniorul sugrumă micul copilaș !

— Tot nu s-a isprăvit cu iobăgia ! strigă Doja și dă să tragă spada, dar la șold nu mai are nimic. Neputincios, se zbuciumă, se învîrte în loc, își strînge pumnii, sare asupra seniorului ! Atuncea o durere cumplită îl săgetă pînă-n inimă. Nu se văietă, scrîșnește doar din dinți. E leoarcă de sudori.

— Odihnește-te, căpitane Gyuri, hai, dormi, dormi liniștit ! îi șoptește Bándy, cu glas care vrea să fie mîngîietor ca al unei mame.

— Unde-i baba aceea care torcea lîngă vatră firul vieții ? întrebă în șoaptă.

— Doamne, căpitane Gyuri, care babă ? În afară de mine și de domnia ta nu-i nimenea! Hai, liniștește-te !...

Bándy îi șterge fruntea cu un prosop muiat în oțet și îi umezește buzele arse de fierbințeală cu apă și rachiu amestecat.

— Odihnește-te, căpitane Gyuri, odihnește-te !

— Baba aceea împietrită, doar a,m văzut-o !

Dar nu termină bine vorba Doja și deodată globuri verzi, galbene și roșii încep să plutească prin aer, iar printre ele înaintează capul cu barba ascuțită, de țap, a popii Laurentius.

— Ei, cum stăm, căpitane Gyuri, crezi în ogorul lui Dumnezeu ? Îi mare puterea nedreptilor, ce zici ? Nu te îndoi, pînă la urmă tot pîrjolul se va alege de pămîntul ăsta ! Ești necredincios, căpitane Gyuri, asta e!

— Prostii! Nici puterea nedreptilor nu-i așa de mare, nici pămîntul nu trebuie pîrjolit... ești zăpăcit, sfinția ta... Lasă, o să vezi, om vedea noi ce-avem de făcut!...

— Așa ? rînjește popa Laurentius și pleacă. Din prag îi mai strigă

: Necredinciosule!

Doja tresare, mișcă piciorul. Durerea îl sfișie, alungându-i vedeniile.

— Bándy, tot singuri sîntem ?

— Vezi bine, sîntem în încăperea aceasta doar noi !

— Cîți am mai rămas ?

— Ei, am rămas destui !

— Kulcsár mai trăiește ? Dar Ferkó ? Costan... valahii ? Sărkány și Balho unde sînt ?

— Trăiesc cu toții, lasă, odihnește-te !

— Mă cam doare piciorul stîng, și-n coastă. Piciorul mi-i țepăn !

— Ei, doar n-ai vrea să fie, doamne iartă-mă, nu știu cum ! Îi țepăn, și ce-i cu asta ? Iar în coasta nu mai ai chiar nimic, o zgîrietură !... Hai, liniștește-te !

— Lasă, m-am liniștit. Capul mi s-a limpezit... dă-mi să beau !

Bándy dă să-i ducă canceul la gură, dar Doja întinde repede amîndouă mîinile, îl ia și-l duce singur la gură, deși mîinile îi tremură. Și bea, bea pe nerăsuflăte !

Bándy întinde mîna și-i ia canceul:

— Hai, lasă, a fost de ajuns !

— Rănila sînt mari ? întreabă Doja gîfîind.

— Phă, ce întrebare ! Două răni, acolo ! făcu nepăsător Bándy. Ai avut domnia ta altele mai mari ! Am scos vîrfuriile săgeților, am curățat locurile, le-am spălat bine cu rachiou tare, am pus pe ele pojarniță topită în ulei fierbinte și pulbere de pușcă. În cîteva zile se vindecă, ce să mai întrebăm de răni ?! Ți s-a scurs mult sînge din vine. Asta-i baiul! De mîine să faci bunătatea și să încetezi cu nălucirile și să te pui pe mîncare și băutură !

— Strețcu ! Ce știi despre el ?

— Nu-i purta domnia ta de grijă, îi lup bătrîn ! Îl încolțesc o sută și el tot scapă. Îl taie de jumătate, jumătatea cealaltă o ia la sănătoasa ! Iar pînă poate, înjunghie, sfișie, greu de apropiat de el! Hai, odihnește-te, odihnește-te !...

— Taci ! N-aim nevoie de odihnă, m-am odihnit destul ! Cheamă-i pe Kulcsár, pe Sărkány, pe Ferkó și pe valahi, erau cu toții în jurul meu pînă am închis ochii !

— Oho ! că eu altă treabă nu am decît să scol oamenii în miez de noapte și să ți-i aduc la patul domniei tale ! O să-i vezi mîine, dacă, bineînțeles, îți trec fierbințelile și aiurările, pînă atuncea, dormi.

— De cînd sîntem aici ? Unde sîntem ?

— Unde să fim, nici atîta nu-ți mai amintești ? În casa lui Borzo ! De mai bine de trei săptămîni !

— Așa da, îmi amintesc, acum mi s-a limpezit capul. Uite, te văd bine de tot, ce ai pe genunchi ?

— Ce să am ? Tașca !

— Ce tașcă ?

— Ei, na, ce tașcă?! Tașca cu banii, cu sculele, cu pietrele! Când am plecat din tabără, le-am pus pe toate în tașcă și le-am luat cu mine... doar n-a-i fi vrut să le las acolo ?

— Hm ! Cîine bătrîn, te-ai gîndit și la rău ! mormăi Doja, venindu-i în minte zgîrcenia lui Bándy, dar mulțumit de prevederea lui.

— Așa ? Păi ce crezi ? Omul cînd pleacă la luptă, trebuie să se gîndească că uneori iese și altcum decît a crezut el. Domnia ta nu te-ai gîndit la asta ?

— Nu ! Trebuia să izbutim, să învingem !

— Ei, om învinge de altăoară ! Hai, liniștește-te ! Slavă domnului, bine că ți-ai venit în fire !

Doja își întoarce capul spre perete. Simte durere mare în picior și în coastă, dar puterile parcă îi revin. Acum începe să-și depene, treaz, șirul împlîrărilor : tabăra, plecarea, viforul care i-a ținut în loc trei zile, lupta, apariția picată din cer a banului de Severin și a comitelui de Caraș cu banderile lor... Werböczy !

— Ticăloșii! Acum îmi dau seama ! Au venit la mine, dar ei erau înțeleși cu păgînii. M-a tras în capcana, mîrșavul ! Au prăpădit prin trădare aproape două mii de oameni ! Ah, Bándy, n-o să uit asta toată viața mea... două mii de oameni ! scrîșni Doja.

Bándy se înfioară, dar îi răspunde într-o doară, părăind nepăsător:

— Ei, n-o fi chiar două mii... ce te zbugiumi atîta, în bătălia de la Drava au căzut zeci de mii!

— Da, dar în bătălia aceea n-a fost vorba de trădare. Aici ne-au trădat ticăloșii! Ne-au vîndut păgînilor și i-au ajutat împotriva noastră, înțelegi ? mai spuse Doja cu ură.

— Ai căpătat mîncărime de limbă după cum vād, căpitane Gyuri, grăi Bándy, înveselit că-i revenise căpitanului său puterile și judecata. Înțeleg eu, dar te rog și pe domnia ta să înțeleg, pînă-n primăvară îți vezi de sănătate, de nimic alta !

— Ai înnebunit ? Ce primăvară ?... Ascultă, moș Petcu parcă era și el cu noi, unde-i ?

— Dacă mai întrebi atîtea, eu mă scol și plec. Fă bunătate și odihnește-te ! făcu pe supăratul Bándy.

— Dar Sultan a scăpat ? Caii... cîți cai ne-au rămas ?... Vorbește odată, dracului, ce taci ? își întoarse Doja brusc fața către Bándy.

— Iată-te-l! Sînt și cai, trăiește și mos Petcu, ce mai vrei ? Chiar astăzi dimineată a plecat moș Petcu, Keiresztes și Ferkó . S-au dus într-acolo, departe, unde am avut tabăra, să vadă ce s-a întîmplat cu muierile și cu casa căpitanului Iovan. De n-or pune mîna pe ei, în două săptămîni, cel mult, îs înapoi !

— Așa, bine-au făcut... Bándy, parcă mi-i foame!

— Ei, asta-mi place ! Bravo, dacă vrei, chiar acum îți pot da o fiertură de carne, am în vatră !

— Dă-mi, mi-i foame!

Bándy se ridică de lângă Doja și se îndreaptă spre vatră. Turnă fiertura într-un taler adânc și îl aduse lui Doja.

— Bravo, căpitane Gyuri, îmi place! Să știi, mai că ne luasem nădejdea, dar văd că dumnezeu ți-a ajutat!

— Dracu' are timp de murit! se încruntă Doja încercînd să se scoale ca să poată mînca.

— Așa am zis și eu : n-au murit destui ?... Hai, o să trebuiască să te hrănesc ca pe un copil, culcat. Nu trebuie să te ridici!

— Adă odată, mănînc și singur... prea începi să mă cocoleșești!

— Uite-l ! Așa ? Prinseși puteri și începi să te rățoiești la oamenii bătrîni ? rîse Bándy fericit foarte. Cînd ai ști cum te aflai!... Trimisesem și după popă !

— Te pomenești că pentru asta a apărut în fața mea popa Laurentius ! izbucni în rîs și Doja, fără să-i mai pese de dureri.

— Uite-l, mai și rîde !

Din noaptea aceea fierbințeala îi dispăru cu totul. Durerile începură să se potolească, rănile să se închidă. Bándy, ostaș bătrîn, priceput, îi schimba în fiecare zi oblojelile, spăla locurile rănilor, iar cînd termina, plescăia din limbă mulțumit:

— O lună, cel mult două, căpitane Gyuri, și încaleci ca și mai înainte !

Veni primăvara. Soarele stăruia tînăr, strălucitor, să schimbe fața firii, iar zăpada se topea văzînd cu ochii. Noaptea sufla un vîntuleț calduț, freamătul pădurii bătrîne de brad se schimbă și el. Nu mai era vuietul sălbatic, cu trosnituri de crengi rupte, cu bubuituri de arbori doborîți și prăvăliri de stînci — pădurea susura un cîntec vesel, primăvărat. Pîrîiașul din preajma casei cursese năvalnic cîteva săptămîni, apoi se potolise, și acum sălta zglobiu printre bolovani, cîntîndu-și veșnica melodie.

Într-o dimineață, Doja se trezi în zgomotul unor bocănituri puternice care veneau de undeva, de sub pămînt parcă, și nu mai luau sfîrșit. Tresări căci zgomotul i se păru asemănător cu cel al berbecelor izbind în poarta cetății din ostrov. Crezu că visează și săltă capul : încăperea era abia luminată, își simți ochii împăienjeniți și și-i apăsă cu vîrfurile degetelor, își trecu apoi mîna pe fruntea rece și uscată — semn că fierbințele trecuseră. Rămase mult timp cu auzul încordat; zgomotul se repeta într-una : zdup, zdup, zdup !

Coborî din pat și se îmbracă în grabă. Încercă să-și tragă cizmele, dar nu reuși din cauza unei ușoare ameteți. Păși încetișor și ieși în tîrnaț clătînîndu-se. Era pentru întîia oară cînd părăsea încăperea

după atâtea luni. Afară, soarele deasupra munților strălucea vesel. Privi mult timp piscul pe care-l avea în față. Își opri privirea asupra vârfului pleșuv, cu stîncile strălucind de razele soarelui. Trase cu putere aerul răcoros. Slăbiciunea dispăruse. Se simți în puteri. Nu mai avea dureri nici în picior, nici în coastă. Intră din nou în odaie și, luîndu-și cizmele, ieși cu ele afară. De data aceasta putu să și le încalțe și zîmbi fericit muntelui, soarelui.

Zgomotul nu încetase; îl auzea acum mult mai puternic, venea din dosul casei. Coborî încet scările tîrnațului și ocoli cu pași rari casa. La o depărtare nu prea mare de casă, pe malul pîrîiașului, văzu învîrtindu-se roata schiampului de zdrobit piatra.

— Borzo s-a apucat din nou de zdrobit pietrele ! murmură el și se îndreptă spre schiamp.

— Vai, căpitane Gyuri, ieșiși ! îl întâmpină Borzo grijuliu.

— Noroc bun ! spuse vesel Doja și-i strînse mîna lui Borzo.

O femeie înaltă, uscățivă, venea în grabă de la casa din vale — casa veche în care se mutase familia lui Borzo după întoarcerea lor din nefericita expediție. Aducea bărbatului său prînzul : pîine, slănină, afumături, toate învelite într-un ștergar.

— Slavă domnului, căpitane Gyuri, iată-te din nou la viață ! vorbi femeia, fără să-l privească, așternînd masă pe un butuc retezat.

— Nevasta dumitale ? întrebă Doja privind-o dintr-o parte.

— Da ! Bine c-a dat Dumnezeu și te-ai sculat ! Hai și-om prinzi, căpitane Gyuri! Adă urciorul, Cătălino, astăzi îi sărbătoare în gospodăria noastră !

Femeia se mișca iute, era veselă și ea. Undeva, în munte, începu să bată o toacă de lemn. Sunetele ei abia se auzeau printre izbiturile schiampului, dar mai apoi ecoul văii strîmte, dintre munți, le îngrămădi unele în altele și Doja ascultă cu plăcere chemarea aceea de dimineață trimisă credincioșilor munteni.

— Sîntem aici ca într-o cetate! murmură Doja, întinzîndu-și brațele și înălțîndu-și capul, dornic de viață. Vorbea cu voce tare, ca să-și audă glasul: Unde-i Bándy ? întrebă el.

— A plecat în zori... împreună cu Costan și Tudor s-au dus spre satul domniei tale... n-a vrut să te trezească, răspunse Borzo. Iată, mă apukai de lucru. Pista și János lucrează în hudă, eu sfarîm piatra, aleg firicele strălucitoare. Din moși-strămoși, asta e meșteșugul nostru, căpitane Gyuri! Stăpînim de mult văgăuna asta atît de rîvnită de castelanul din Toroczko și mult sînge s-a vărsat pentru ea ! Uite, vezi ieșitura aceea a stîncii ? În dosul ei îi huda ! Vîna a sărăcit, s-a subțiat, dar a fost un timp cînd umpleau bătrînii un căuș în timpul unei veri — aur curat !

— N-am știut! se minuna Doja, nesăturat de frumusețea muntelui sălbatic, a văii, de salturile ritmice ale berbecelor de zdrobit piatra, de

vîjîitul apei care curgea ca un şuvoi de argint peste cupele roţii.

— Nici n-ai avut cînd afla, acolo n-am prea avut timp de vorbă şi mă tem că nici aici n-om avea mult. Tîlharul de Toroczkoy mi-a pus din nou gînd rău, căpitane Gyuri! După cele petrecute în primăvara anului trecut, îmi poartă sîmbetele. Dar hai şi-om prînzi !

Femeia a adus urciorul şi i-un scăunuş pentru Doja. Borzo şi-a scos căciula şi s-a închinat. Doja i-a urmat pilda, apoi amîndoi s-au aşezat şi-au început să mănînee încet, în tăcere. Niciodată nu i s-a părut lui Doja slănina mai gustoasă, nici vinul mai bun. Mîncă cu poftă, bea, simţea cum puterile îi revin în trup, cum sîngele îi curge mai cu putere în vine.

— Dar unde sînt oamenii ceilalţi ? Nu văd pe niciunul!

— Moş Petcu şi Ferkó s-au întors abia de cîteva zile, îs la cărat. Sărkány şi Balho s-au dus după cai, la tîrgul sfîntului Gheorghe. S-ar fi dus şi Bándy cu ei, dar au venit unele vorbe de prin părţile domniei tale şi-a trebuit să plece într-acolo, să vadă ce-i pe acasă. Pe Kjulcsár l-am trimis eu pînă prin preajma castelului lui Toroczkoy să mai iscodească, să mai tragă de limbă pe cîte unul şi cu el a plecat şi Iancu Gurău. Se spune că magnatul i-a vîrît în iobăgie şi pe băieşii liberi care lucrau la scosul pietrii, la cuptoare şi la ciocane. Asta i o mare nelegiuire, căpitane Gyuri, mă mir cum de voievodul lasă călcarea asta de lege.

Spre schiamp se îndreptau doi oameni cu caii de căpăstru. Caii aveau pe spate coşuri mari, grele, atîrnate de samare. Se opriră în apropierea unei movile de piatră şi descărcară coşurile.

Doja se ridică şi paşi în tăcere spre ei. Erau moş Petcu, pescarul, şi Ferkó călăreţul de pustă. Ferkó alergă în calea lui Doja, se opri la cîtiva paşi de el, vru să spună cîteva vorbe, dar limba i se împletici în gură şi se porni pe plîns. Doja îi puse mîna pe umăr, îl trase spre el şi-l îmbrăţişa. La fel tăcu şi cu moş Petcu. Lacrimile le năpădise la tustrei. Moş Petcu plîngea de-a binelea.

Într-un târziu, moş Petcu îşi dădu drumul glasului ; în tabără totul fusese ars, a rămas numai cenuşă şi tăciuni. Din casa lui Streţcu se mai vedea doar temelia de piatră. Pe crengile arborilor mai atîrnau încă trupurile celor prinşi. Imre Werböczy şi banul Severinului dăduseră morţii pe toţi acei bănuîţi c-ar fi făcut parte din cetele celor doi căpitani — ridicaseră în spînzurători pînă şi femeile, şi copiii pe care-i găsiseră în tabără.

—Sári ... şiSári a fost omorîită ! îngîină Ferkó , uitîndu-se în ochii lui Doja, apoi lacrimile îi înecară vederea.

— S-au năpustit mai rău ca păgîinii ! Au ars, au ucis, au pustiit totul !

Nevasta lui Borzo îi strigă pe cei doi ostaşi la prînz.

— Duceţi-vă, hai, duceţi-vă ! îi îndemnă Doja, căutînd să-şi

ascundă mînia.

Rămas singur, păși pînă-n apropierea unui trunchi pe care se așează, își puse capul în palme și stătu mult timp acolo, cu gîndurile învîlmășite. Parcă totul se năruise în jurul său și rămase singur și neputincios pe lume. Schiampul își continua tot mereu izbiturile ritmice : zdup, zdup — zdup, zdup și parcă capetele ferecate ale berbecelor zdrobeau inima lui.

Borzo veni și se așează lîngă Doja. Stătură mult timp acolo, tăcuți. De undeva se auzi un nechezat de cal și Doja tresări; simți un fior străbătîndu-i trupul.

— Sultan ! strigă tare Doja.

— Paște, e în crîng ! îl lămuri Borzo.

Nechezatul calului îi alungă parcă slăbiciunea și tristețea. Se ridică și porni spre locul unde auzise nechezatul. Cînd își zări calul, fluieră de două ori, chemîndu-l. Sultan își înălță capul, sforăi lărgindu-și nările, adulmecînd. Își văzu stăpînul și porni în goană, zvîrlind din copitele de dinapoi. Ajuns în dreptul lui Doja începu să i se învîrtă în jur, tot aplecîndu-și și ridicîndu-și capul, sforăind vesel.

— Mă, mă Sultan, mă! Na, na băiatule, na ! căuta să-l oprească Doja.

Calul se opri și-și atinse de cîteva ori fruntea de pieptul lui Doja, apoi își puse capul pe umărul lui. Stătea liniștit, ca un copil care așteaptă să fie mîn- gîiat. Doja îi netezi fruntea. Îl bătu cu palma peste grumazul întins :

— Vai, bietul de tine, bietul de tine ! Ce-ai făcut tot timpul acesta ? Hai spune, spune cum ai scăpat ?!

Pînă seara rămase cu Sultan. Cu calul după el se duse pînă la intrarea băii, dar nu păși înăuntru. Se îndreptă spre locul unde valea se îngusta de tot, iar pîrîiașul cobora din stîncă ; cercetă totul în jur, vrînd să-și dea seama pînă-n cele mai mici amănunte de locul unde se află. Pe la amiază își auzi numele strigat. Nu răspunse. Nevasta lui Borzo fu nevoită să-i ducă mîncarea pînă unde se afla. Îi aduse și urciorul cu băutură și-l sili aproape să mănînce și să bea. Doja împărți pîinea cu Sultan, bău și se simți în puteri. Încercă să și încalece, reuși chiar, dar cînd fu pe spinarea calului, se lăsă ușurel și alunecă jos. Noaptea dormi buștean. A doua zi se sculă în zori și porni spre baia de aur a lui Borzo. Ferkó aprinse o făclie de rășină și amîndoi pătrunseră pînă la locul unde János și Pista mușcau cu vîrfurile dălților din stîncă de piatră auriferă.

— Haideți afară, mă înăbuș ! le spuse Doja și ieșiră la aer.

Ferkó abia aștepta să-l întîlnească pe Doja ca să i se plîngă, și să-și arate nemulțumirea față de purtarea lui Borzo.

— Închipuie-ți, căpitane Gyuri, să cari toată ziulica piatră cu samarele, asta-i treabă ? Să nu vezi în jurul tău decît munte și pădure :

la o sută de pași în față — munte, la o sută de pași în spate — munte !
Unde s-a mai văzut asta ? Când plecăm, căpitane Gyuri ?

Ceilalți începură să schimbe zîmbete.

— Trebuie să ne plătim pîinea pe care o mîncăm ! oftă moș Petcu.

— Și nevasta ăstuia toate le drămuiește ! făcu pe îmbufnatul Ferkó

— Pîinea se cîștigă greu, fîrtate ! spuse și Pista.

Doja tăcea. Din cei peste douăzeci de oameni cu care plecase din satul său, rămăseseră abia opt și niciunul nu mai avea înfățișarea mîndră de ostaș. Cu toții păreau obosiți, înfrînți, iar hainele de pe ei erau numai zdrențe. O mînie tăcută îl cuprinse pe Doja. Dacă Bándy ar fi fost acolo și-ar fi descărcat mînia lovindu-l. „Zgîrcitul dracului de bătrîn !“ își spuse Doja, pornit contra lui Bándy, amintindu-și ca prin vis că tașca cu mica lor avere fusese salvată. Numai din zgîrcenie ține oamenii dezbrăcați și puși în seama lui Borzo, ca să-i hrănească pentru munca lor !

Dar după cîteva zile, cînd se întoarse Bándy, cu căruța încărcată cu postav pentru haine, cu cizme noi, cu saci cu grîu, îi trecu mînia : „Bătrînul Bándy e numai chibzuit, nu zgîrcit!“ se muștră singur Doja.

Parcă se statornicise un înțeles între oameni. Niciunul nu aminti de cele întîmplate. Nici de frumosul și glumețul Bárány care căzuse la picioarele lui Doja străpuns de o săgeată, nici de Balho, arhebuzierul, nici de cei trei dintre valahii cu care plecaseră, nici de Tomuş, căzut în luptă. Într-o zi întrebă pentru ce nu se arată Keresztes și Tureacă, de care-și amintea că veniseră împreună cu el. I se răspunse că Keresztes nu s-a întors împreună cu Ferkó , că, negăsindu-și în viață nevasta, el a plecat îndurerat pe urmele lui Strețcu, trecînd Dunărea. Cît despre Tureacă, cînd au ajuns la așezarea lui Borzo, el a stat cîteva zile tăcut, cu inima zdrobită, apoi într-o dimineață, crezînd că Doja va muri, a plecat fără să spună un cuvînt.

Primăvara aduse lui Doja nu numai însănătoșirea și dorul de viață, ci și o bucurie neașteptată. Într-o zi, pe înserat, el stătea pe podețul de peste pîriu și privea jocul păstrăvilor dintr-o bulboană. Mișcările lor iuți, salturile de săgeată pe care le făceau repezindu-se după gîze, forfota lor, totul îi abătea gîndurile, care o dată cu însănătoșirea începuseră din nou să-l frămînte. Era singur. Urmărind jocul păstrăvilor, nu băgă de seamă că din josul pîrîiașului, pe potecuța îngustă, se apropia un călăreț. Se trezi cu el la cîțiva pași. Tresări, și din obișnuință duse mîna la șold : spada n-o avea la el. Dar călărețul Sări sprinten de pe căluțul lui slăbănog, își scoase căciula de pe cap și înainta spre el cu toată fericirea tinereții pe față.

— Bădiță Gyuri ? !

Doja se uită lung la el : „Nimeni altul nu poate fi decît Valentin,

fiul bătrînului Drag !“ bănuî el și deschizîndu-și brațele, cu lacrimi de bucurie și fericire în ochi, îi spuse:

— Vino să te îmbrățișez, măi băiețaș. Parcă dumnezeu mi te-a trimis ! Îi sărută amîndoi obraji, îl privi în ochi, îi netezi pletele : Mi s-a spus că le-ai întors de la învățătură !...

— A trebuit! Fără îndoială ai auzit toate cele cîte le-a pătimit tata !

— Auzit!... El te-a trimis ?

— Dacă n-ar fi fost tata slab și bolnav, aș fi plecat din iarnă să te întîlnesc, căpitane Gyuri. Mult aș fi dat ca și eu să fi fost acolo, în lupta aceea năprasnică !

— A trecut, dragul meu, nu-mi mai aminti de asta. Și, așa cu bătrînul tău... a ajuns iarăși șoimar...

— Căpitane Gyuri, cînd pornim din nou ?

Tînrul stătea în fața lui drept, ca un ostaș — cu mîna stîngă ținea spada. Doja recunoscuse spada bătrînului ezredes.

— Vom porni, dragul meu, vom porni!

Stăpînit de dorul de luptă și răzbunare. Valentin aducea cu el întreg avîntul tinereții. Cele pătimate de tatăl său îi umpluse sufletul de ură împotriva puternicilor ; venise la Doja hotărît să-și dea viața, să lupte pînă la izbîndă sau pînă la moarte.

Doja îl îndrăgi din primele clipe, căci avîntul tînrului îi mișcase inima. În curînd, sufletul lui Doja dornic de a iubi pe cineva apropiat își revărsă întreaga dragoste asupra lui.

Tînrul fu primit în ceată ca fiul lui Doja, și toți îl priviră astfel chiar din prima zi. Valentin era al zecelea în ceata puțin numeroasă, alcătuită numai din oameni încercați. Oameni erau puțini, în schimb arme aveau destule. Bándy avuse grijă să ia cu el, în retragere, peste patruzeci de spade, cam tot atîtea sulite și alte arme mărunte, și nu se despărțise de ele cu toate greutatea prin care trecuse. Salvase pînă și cele două arhebuze pe care le luaseră de la călugării din Karcag.

Acum priveau cu toții altfel viața, dar în timpul cît Doja bolise, sufletele acestor viteji fuseseră puse la grele încercări. În fiecare seară, după ce se reîntorceau de la munca de sub pămînt, se întrebau între ei :

— Ce facem și încotro apucăm dacă pierе căpitanul Gyuri ?

Unii erau pentru haiducie și-și mărturiseau pe ocolite gîndul — Kulcsár mai ales, dar și Sárkány și Balho. Ceilalți nici nu voiau să audă.

— Nu pierе căpitanul Gyuri, nu vă temeți !

Iancu Gurău și Kulcsár, înainte de a fi trimiși în Toroczko, fuseseră în Alba, tot de iscoadă, să prindă vreun zvon, vreo șoaptă despre cele întîmplate, ca nu care cumva să se trezească cu vreo primejdie pe cap, pînă Doja nu se poate mișca. Dar în orașul voievodal nu aflase nimic,

parcă nu s-ar fi dat nici o bătălie crâncenă în Ostrov. În schimb aduseră o veste de care se prinse pînă și Bándy : voievodul Bogdan, din Moldova, strîngea lefegii pentru un nou război împotriva leșilor. Caută luptători încercați, tot unul și unul ; cine voia să se vîre în leafă, putea bate la poarta cetății Ciceului — pîrcălabul cetății îl primea cu brațele deschise, îi da pecete la mînă și-l trimitea peste munți, la Suceava.

Cîteva seri la rînd, ei întoarseră vestea aceasta și pe o parte și pe alta. Era singura de care se puteau agăța, ca să se salveze. Rămaseră la hotărîrea de a vorbi lui Doja după însănătoșire, și pînă atunci se apucară de pregătiri. Mai întîi aveau nevoie de cai — ceata trebuia refăcută ca să se poată înfățișa, nu ca niște ostași rătăcitori, ieșiți înfrînți dintr-o bătălie, ci ca o mică trupă închegată, bine înarmată și în stare de a trăi pe propriile picioare. Așa porni Sárkány și Balho spre tîrgurile de la miazănoapte ale țării după cumpărături de cai.

Vorbiră cu Doja după întoarcerea lui Bándy și numai pe ocolite:

— Se spune, căpitane Gyuri, că voievodul Bogdan strînge lefegii. Nu te-ar bate gîndul și pe domnia ta ? Noi, cîți sîntem aici, ne-am socotit că... de... ostași sîntem... n-ar fi rău... tot nu mai avem ce face !

Doja se uită lung la ei. Nu răspunse nimic, dar cu toții își dădură seama că Doja nu înțelegea să părăsească lupta începută în țară.

Veștile pe care Bándy le adusese de acasă nu erau îmbucurătoare: toată iarna, iobagii din sat fuseseră scoși la tăiatul unei păduri, la scosul rădăcinilor — seniorul din Gurghiu își lărgea pămîntul de arătură, împovărînd pe iobagi și mai mult ca în trecut. Lui Grigorie i se urîse. Bándy fusese nevoit să se răstească la el, altcum lăsa și casă și tot și pornea și el pe urmele lor. Magnatul auzise că Doja ar fi pierit în bătălia din iarnă și începuse să-l hărțuiască și mai mult pe Grigorie. Bándy se socotise mult aflînd toate acestea și hotărî să se înfățișeze la castel.

— Abia am scăpat de acolo, căpitane Gyuri! Pînă nu ne mai întărim, n-avem ce căuta acasă ! Cînd i-am spus magnatului că ești în viață, a schimbat fețe-fețe. Să mă străpungă, așa se uita la mine ! M-a întrebat unde te afli... vezi bine, nu i-am spus. I-am spus doar că ești cu oastea, pe undeva prin țară.

— Și cu copilul ce-i ? îl întrebă deodată Doja.

— Gu Gyurica ?... Așa da, Gyurica ! răspunse luat pe neașteptate Bándy. Îi voinic, căpitane Gyuri, a început să pășească și să gungurească! Ai un nepoțel ca un trunchi, și dacă nu m-au înșelat ochii, altu-i pe drum, căpitane Gyuri. Spornică muiere și-a căpătat Grigorie al nostru !

— Nu mai spune! se înveseli Doja, sclipindu-i ochii de mulțumire.

— Da ! Așa mi-a spus și părintele Grațian, căci muierea s-a dus la grijit la sfinția sa. Eu ți-am spus, părintele a venit eu mine la castel, a

vorbit și el cu magnatul despre domnia ta, poate și din pricina asta s-a înmuiat tîlharul și mi-a dat drumul !

— Dar pe acolo, pe la cimitir, trecut-ai ? rosti Doja, întunecîndu-i-se deodată ochii.

— Trecut! Zăpada acoperea totul ! Morții cu morții, vii cu vii, căpitane Gyuri. Dumnezeu s-o ierte, zise Bándy, descoperindu-se și făcîndu-și semnul crucii.

Doja se ridică și ieși în curte. Acolo îl întîlni pe Valentin. Tînărul venea de la schiampul lui Borzo, era îmbujorat, căci alergase ca să-i aducă o veste bună: oamenii găsiseră din nou vîna de aur, iar nisipul rămas pe fundul schiampurilor strălucea încărcat de fluturașii galben-roșiatici. Tinerețea plină de viață a lui Valentin, dragostea pe care i-o arăta îl făcură să-l tragă pe tînăr alături de el ; îi puse brațul pe umeri și împreună porniră spre schiampul lui Borzo.

La vreo săptămînă după sărbătoarea sfîntului Gheorghe sosiră și Sărkány, și Balho. Cumpăraseră cincisprezece cai tineri. Bándy nu mai înceta cu laudele, parcă atuncea ar fi văzut întîia dată cai :

— Măi, măi, ce bidivii, căpitane Gyuri ! Și cînd te gîndești că voinicii ăștia ai noștri au adus cincisprezece, în preț de zece !

Din ziua aceea, gînduri pline de nădejde luară locul celor negre. Înfrîngerea suferită în loc să le domolească năzuința, le-o mări și mai mult. Ceata se refăcea. Într-o zi, Doja ieși din munți. Singur, îmbrăcat ca un mic nobil cu stare potrivită, cu barba tăiată scurt, cu greu l-ar fi putut recunoaște cineva. Se întoarse numai a doua zi pe seară. După cîteva zile porni iarăși, și tot așa, în mai multe rînduri, cutreieră de unul singur mai multe comitate. Cînd se întorcea, părea și mai încrezător.

Într-unul din drumurile sale întîlni un haiduc încolțit de urmăritori și îl luă cu el în munți. Era un om cam fioros la față, înarmat pînă-n dinți. Îl în- tîlnise într-un han de țară, după o încăierare. Cînd noaptea tîrziu descălecară în mijlocul oamenilor săi, care-l așteptau îngrijorați, căci lipsise cîteva zile, haiducul, crezînd că se află în mijlocul unora cu aceeași îndeletnicire, întinse mîna frățește tuturor:

— Gavriș mă cheamă, ortacilor, cred că mi-ați auzit de nume!

— N-am auzit, dar fii bine venit! Eu sînt Gheorghe Doja, de cumva mi-ai auzit de nume! i-o întoarse Doja, care pînă atunci nu-i spusese cine-i și nici nu-l întrebase cine-i și dincotro vine.

— Căpitanul Doja ?! făcu mirat haiducul, nevenindu-i să creadă.

— Eu! Dacă vrei, rămîi. Dacă nu, stai pe aici pînă-ți pierd urmăritorii pașii, apoi pleacă cu Dumnezeu !

— Rămîn !

— Bine! Rămîi și te supune rînduielilor noastre. Noi nu haiducim, însă prilejul ca să-ți arăți voinicia n-o să-ți lipsească.

Ceata se mărea din zi în zi — erau acum vreo douăzeci, și în

fiecare săptămînă mai venea cîte unul sau doi. Bándy trebui să dezlege încă o dată băierile pungii și să trimită la tîrg după cumpărături de cai și cele de trebuință. Începuseră din nou muștrul, cei vechi învățau pe cei noi-sosiți mînuirea spadelor, trasul cu arcul și arhebuza.

Și drumurile lui Doja continuau. Străbătea singur țara, neștiut de nimeni, poposind prin hanuri, prin sate, ascultînd tînguiri și izbucniri de revoltă. De fiecare dată cînd se înapoia, inima îi era mai veselă, mai plină de nădejdi.

8

Uneori, seara, Doja urca muntele din spatele așezării lui Borzo. De sus, de pe pisc, vedea în depărtare înălțîndu-se flăcările la baia de fier a magnatului Toroczkoj. Focul se aprindea pe stîncă fieroasă și ardea cu mare vîlvătaie toată noaptea. Odată, însoțit de Kulcsăr, coborî muntele, urcă un deal și după cîteva ceasuri de mers ajunse în apropierea băieșilor. Oameni pe jumătate goi, unii cu lanțuri la picioare, cărau sarcini grele de crengi și alimentau focul. În liniștea nopții nu se auzeau decît trosniturile lemnului încinse de foc și glasul celui care-i păzea înjurînd, silind oamenii. Cîțiva băieși, eu furcoai lungi în mîini, răscoleau jarul, îl înteteau. Luminați de flăcări, goi, păreau diavoli în focul iadului. Doja rămase toată noaptea în locul acela. De către ziuă, focul era lăsat să se domolească. Atuncea băieșii aveau și ei puțin timp să răsufle, să îmbuce o bucată de pîine. Doja vru să plece, însă Kulcsăr îl opri.

— Stai să vezi, abia de-acuma începe! Chinuită muncă, căpitane Gyuri! oftă Kulcsăr.

Într-adevăr, cînd focul se potoli și pe vatra stîncii nu mai rămăsese decît mormane de spuză, băieșii porniră din nou la muncă. Cu dîrge cu cozi lungi, ei începură să curețe stîncă. Cîțiva, în urma lor, măturau cu tîrnurile cenușa; apoi alții, purtînd pe umeri ciubere pline cu apă, veneau și le vărsau pe vatra stîncii încinsă de foc. Nori de aburi fierbinți învăluiau oamenii, încît nu se mai vedeau. Stîncă răcită brusc, trosnea, gemea — crăpături adînci se deschideau pînă-n inima ei. O dată cu lumina zilei, băieșii luau ciocanele și sfărîmau în bucățele mici piatra grea de fier, alegînd bucățelele după greutate, drămuindu-le în mînă, aruncînd la o parte pe cele care nu păreau bune de trimis la cuptoare.

Cînd răsări soarele, Doja se hotărî să coboare pînă la băieși. Nu avea nici o armă la el, părea un mic nobil însoțit de omul său și nu putea deci atrage atenția nimănui.

Cînd ajunseră la locul de muncă, păzitorul băieșilor le ieși înaintea. Îmbrăcămintea lui Doja îl făcu să creadă că are în față pe unul ca și el. După ce schimbă salutul convenit, începu să i se plîngă că iobagii fug și nu se supun !

— Dracu' știe ce-i cu el! Pare oricînd gata să-ți dea cu ciocanul în cap și din pricina asta, la cîtiva a trebuit să le punem lanțurile la picioare !

— Așa-i, așa-i, greu cu ei! mormăi Doja neluîndu-și ochii de la băieși.

Kulcsăr, care legase unele prietenii printre băieși, se apropiase și schimba semne tainice, arătîndu-l pe Doja.

Băieșii începură să murmure un cîntec acompaniat de loviturile ciocanelor loir.

— Îi auzi ? Le pricepi vorba ? îl întrebă pe Doja sluga lui Toroczkoj.

— Îi aud, cîntă ! spuse cu nepăsare Doja, ca să nu se dea în vileag.

— Eu nu pricep ce cîntă, căci nu le cunosc limba, dar simt că-i un cîntec îndreptat împotriva mării sale! Totdeauna cînd încep să cînte, clocesc ceva! Dar domnia ta de unde vii ? îl întrebă el pe Doja.

— Din munte, merg spre Turda... Pe unde-i calea mai scurtă ? păru interesat să afle Doja.

— Treci pe la cuptoarele din vale, lași castelul în dreapta și-o iei pe potecă, peste deal, pînă la apa Arieșului. Cale lungă, cum de-ați pornit pe jos ?

— Mai merge omul și pe jos uneori... Și-așa, zici că clocesc ? mai aruncă o vorbă Doja.

— Cîinii ăștia totdeauna clocesc cîte ceva. De nu ești cu ochii în patru, îți dau în cap !

Despărțindu-se de omul lui Toroczkoj, Doja și Kulcsăr coborîră.

Cuptoarele erau în vale. Și tot acolo erau pe pîrîu moriștele care mișcau ciocanele grele de tras fierul. Pe lîngă meșterii turnători și făurari tocmiți cu simbrie lucrau și iobagi. Dar libertatea meșterilor lor suferise o grea încercare: nemulțumit că munca trebuia plătită și că oamenii se bucurau de unele libertăți, magnatul Toroczkoj încercase să le aplice și lor regimul iobăgesc, legîndu-i de domeniu. Din pricina aceasta, cîtiva fugiseră și lăsaseră în părăsire unul dintre cuptoare. Ceilalți erau și ei cu gîndul tot la fugă și lucrau în silă. Munca era grea. Pînă ce minereul era topit și fierul curgea în formele de pămînt, ca un șuvoi arzînd, rupt parcă din soare, meșterii aveau ce asuda. Două foale mari, alcătuite fiecare din cîte două piei de cal, suflau într-

una în cuptor, întreținând un neîntrerupt curent de aer. Foalele erau mișcate de doi iobagi care călcau în tact pe o pereche de tălpoaie. Doja auzi și aici cum oamenii cântau același cântec murmurat al iobagilor, la care se alăturaseră și topitorii. Când Doja și Kulcsár fură în apropierea cuptorului, meșterul le ieși în cale. Luându-l pe Doja drept un slujbaș al comitatului îi vorbi în silă și abia când acesta îl întrebă pentru ce iobagii care mînuiau foalele sînt priponiți în lanțuri, meșterul deveni mai binevoitor.

— Da, din porunca măriei sale. Oamenii fug, nu mai pot răbda chinurile! Dar domnia ta cine ești ? Nu cumva ești de la comitat, pentru plîngerea noastră ? Sau ești cumva unul din supușii măriei sale, venit să slujești la castel ?

Doja îl privi lung, socotindu-se: „Ce-ar fi să-i spun cine sînt ?“ gîndi el.

— Nu sînt de la comitat și nu sînt nici supusul magnatului.

— Dumnealui îi Borzo, din Valea Seacă! grăi Kulcsár , ca să-l încerce pe meșter.

— Doamne, ferește-te de a da ochi cu magnatul, omule! îi spuse în taină meșterul. V-am văzut stînd de vorbă cu slujbașul curții... doar nu i-ai spus cine sînteți ?

— Nu te teme, numai dumneata să-ți ții gura, vorbi iarăși Kulcsár

— Ascultă, e adevărat că la domnia ta se ascunde căpitanul Gheorghe Doja ? întrebă tot șoptit topitorul.

— Cine-a mai scornit-o și pe asta ?

— Așa se spune! De cînd s-a zvonit asta, oamenii au mai prins un pic de curaj. La drept vorbind, chiar și eu, și făurarii, dacă am rămas pe loc, am rămas tot din pricina celor pe care le-am auzit. Se spune...

— Noroc bun ! îi făcu cu ochiul Doja și porni.

— Drace ! Te pomenești că-i chiar Doja ! își zise meșterul, uitîndu-se cum se îndepărta.

Pe dreapta, de la locul unde se aflau cuptoarele și moriștele, sus pe culme, se înălța castelul magnatului Torockoy. Castelul era vechi, puternic, clădit numai din blocuri mari de piatră, întărit ca o cetățuie. Torockoy era cunoscut ca o fiară cu chip omenesc. El nu ținea seama de nimeni — cea mai mare parte din comitatul Turdei și Arieșului era în stăpînirea sa. Voievodul își pierdea aproape autoritatea asupra lui, iar comitele de Turda cu totul. Schingiuirile pe care le îndurau iobagii de pe domeniile lui păreau adevărate născociri drăcești și ele se terminau cu pusul în furci, în preajma castelului atîrnau totdeauna trupuri de iobagi. Cu toate acestea, revoltele se țineau lanț — rar cînd trecea un an fără ca pe domeniile lui Torockoy să nu se răscoale un sat sau altul. Iobagii nu se socoteau niciodată înfrînți și cînd nu mai puteau răbda se răscau și fugeau apoi în muntele vecin care le dădea

un bun adăpost.

Magnatul aflase că unii dintre iobagii fugiți se ascundeau în fundătura lui Borzo, lucrînd în baia de aur a micului nobil și faptul acesta îi răscoli din nou pofta de a pune mîna pe avuția acestuia. Momirea iobagilor săi era un motiv destul de întemeiat ca să pornească contra lui. Într-una din zile trimise vreo zece ostași cu porunca de a-l ridica pe Borzo și pe iobagii băieși pe care-i vor găsi la el, și să-i aducă la castel.

Mica ceată intră pe valea dintre munți și ajunse pînă în apropiere de așezarea lui Borzo, dar cînd să treacă puntea zvîrlită peste pîrîul prăpăstios fu oprită în loc de doi dintre oamenii lui Doja, care făceau de strajă acolo. Ostașii lui Torockoy luară în derîdere pe cei doi. Se nimerise însă că aceștia să fie: Gavriș și Kulcsár. Fără multă vorbă, Gavriș înfipse spada în burta calului care purta, după cîte se părea, căpetenia cetei magnatului.

Kulcsár chiui de răsună valea. Iancu Gurău auzi și sună din corn. La auzul sunetului cornului, oamenii lui Doja, care erau împrăștiați pe la diferite treburi, alergic și-și luară spadele.

— E rost să ne mai dezmoțim brațele ? îl întrebă Sarkány pe Balho.

— Așa mi de pare ! Dă drumul cizmelor. Grăbește să nu ajungem prea tîrziu! îi răspunse din fugă Balho.

În timpul acesta, Gavriș și Kulcsár ținea în loc ceata magnatului luptînd voinicește. Cîțiva ostași ieșiseră din luptă scrijăliți de vîrfurile spadelor. Ceilalți, cînd văzură venind în goană spre ei noi ajutoare pentru Gavriș și Kulcsár , încrucișară brațele, predîndu-se, bucuroși să se vadă scăpați din încurcătura în care intraseră și la care nu s-au așteptat.

Ostașii lui Torockoy se întoarseră la castel bătuți fără Borzo și fără băieșii fugiți. Doar cu o scrisoare din partea lui Doja, care îi cerea magnatului să nu mai pună în lanțuri pe iobagi; pe oamenii liberi să-i plătească pentru munca lor, iar lui Borzo să-i dea bună pace — altcum, el, Gheorghe Doja, nu va mai răbda nelegiuirile și va face dreptate, așa după cum se pricepe el. Semnat: nobilul Gheorghe Doja.

Pentru Torockoy, scrisoarea lui Doja era de neînchipuit, și îndrăznețul trebuia pedepsit. A doua zi porni în fruntea banderiei sale ca să spele ocara care i se adusese și să pedepsească aspru pe Borzo și pe toți cei care fugiseră și se ascuseseră la el.

Lupta s-a dat la intrarea văii. Magnatul nu și-a dat seama că puterea lui stătea în grosimea zidurilor și turnurilor castelului său. Nevoit să lupte în afara castelului, cu potrivnici bine armați și deprinși cu lupta, fu înfrînt și pus pe goană. Odată scăpat nu s-a mai îndreptat spre castel, ci spre Turda, pentru a se reîntoarce cu oaste din partea comitatului. În timpul acesta, Doja dimpreună cu oamenii lui au dat

năvală asupra castelului. Iobagii care lucrau la baia del fier, la cuptoare și ciocane, au sărit și ei. Părăsit de garnizoană, castelul a căzut curînd în mîna oamenilor lui Doja și a răsculaților. În furia lor, iobagii au aprins castelul, au dărîmat cuptoarele, au aprins adăposturile moriștelor. Din toată fortăreața și avuția magnatului Toroczko n-a mai rămas nimic, numai un morman de cenușă și ziduri înnegrite de fum.

Comitele de Turda și Arieș nu-i dădu magnatului nici un ajutor: își arată doar compătimirea, dar în ascuns se bucura, mulțumit de cele întîmplate. Neintervenția sa îl ndica și mai mult în ochii celor de la curtea voievodului, unde Toroczko era privit rău din pricina unui complot îndreptat contra lui Zapolya, pe care magnatul îl pusese la cale.

Cele petrecute în Toroczko avură un mare răsunet. Numele lui Gheorghe Doja începu să fie pomenit din nou și nădejtile să încolțească iarăși în sufletele iobagilor. Vestea înfrîngerii lui Toroczko și curajul lui Doja de a ataca un magnat așa de mare și puternic ajunse și în orașul Cluj, unde acum, Taill era starostele neguțătorilor. Se înscăunase un obicei în orașele neguțătoarești; fiul urma în scaunul de staroste tatălui mort

În Cluj, meșteșugarii și neguțătorii se aflau în greu impas: din cauza tîlhăriilor magnaților, nici o caravană neguțătoarească nu mai îndrăznea să pornească cu mărfuri la drumuri lungi. Ca urmare, viața orașului stagna, mărfurile făurite de meșteșugari se strîngeau în magazii neputînd fi duse la tîrguri, iar cele străine, de care orașenii aveau nevoie, nu puteau fi aduse în oraș. Negoțul aproape încetase. Se simțea lipsa banilor, sărăcia bătea la ușile meșteșugarilor și neguțătorilor. Calfele, neavînd de lucru, cîrteau, mormăiau și cereau pîine.

Auzind de isprava lui Doja, Taill își aduse aminte de cunoștința lor și-i veni în minte ideea de a organiza o caravană pe care s-o pună sub paza lui Doja și a oamenilor săi. Gîndurile în legătură cu aceasta începuse să-l frămînte ziua și noaptea. Vorbi cu Demeny, polgarmășterul¹ Clujului — un om șiret și tot așa de întreprinzător ca și Taill — și fără să mai ceară aprobarea sfatului pîrgarilor, porni să-l întîlnească pe Doja. Înainte de a pleca își aminti că-i datorează lui Doja un cal, iar lui Bándy niște desagi. Cumpără cel mai bun cal din tîrg, umplu desagi cu toate bunătățile și porni la drum. După două zile de mers nimeri poteca care ducea în munți, la așezarea lui Borzo.

Ajuns acolo, fu luat în primire de omul ce făcea de strajă la gura văii și dus înaintea lui Doja, care îl recunoscă pe dată, deși avea acum un alt om în față și nu pe acel vîntură-lume întîlnit în hanul din Oradea.

— Cam tîrziu, prietene! Bine-ai venit! îi spuse, strîngîndu-i

voinicește mîna, cînd Taill coborî de pe cal.

— Un neguțător cinstit are timp pînă la moarte să-și plătească datoriile. Iată-ți calul, căpitane Gyuri ! Oare nu m-am înșelat, ăștia să fie desagii domniei tale ? Începu cu ton glumeț Taill.

— Bándy, — strigă Doja, — ia vino încoa, hai mai repede !

Bándy veni însoțit de Valentin și rămaseră amîndoi surprinși cînd dădură cu ochii de neguțătorul acesta bine înțolit care rîdea împreună cu Doja.

— Ei, îți mai recunoști desagii ? Iată-i! Dumnealui îi cel căruia i i-am dat acum doi ani în toamnă, cînd am pornit din Oradea. Ai mormăit atunci, mi se pare, și-ți luaseți nădejdea de la desagi. Iată-i iar în stăpînirea ta !

1 Polgarmeșterul — primarul ales de către orășeni.

Bándy își netezi mustățile, apoi păși spre cal și-l bătu cu palma pe grumaz :

— Strașnic cal, e al dumatile, neguțătorule ?

— Nu, e al căpitanului Gyuri, i l-am adus înapoi. Se poate ca un neguțător cinstit să nu-și plătească datoriile ? Poftește, căpitane Gyuri. Taill prinse căpăstrul calului și-l dădu lui Doja. Sîntem chit! În afară de recunoștință cred că nu-ți mai datorez nimic.

— Nu ! Îți mulțumesc! spuse Doja fericit. Cît despre recunoștință, îi pasăre rară, să nu mai vorbim de ea ! Ei, iată-te, neguțătorule, multe s-au întîmplat de cînd ne-am despărțit!

— Ai fost mort și ai înviat, căpitane Gyuri. În primăvară se zvonise că s-a isprăvit cu domnia ta ! Slavă domnului! Bucuria e și mai mare... zvonul a fost mincinos. Cum am aflat, am venit să te văd și să mă plătesc de datorie.

— Bine că ți-ai adus aminte și de mine, altcum, cine știe de ne mai întîlneam, vorbi Doja tot cu ochii la cal, care i se părea de soi.

— Vorbind drept, domnia ta mi-ai adus aminte că mai ești pe lume... ce să-ți spun ? Pățania cu Toroczkoj mi-a plăcut! Dacă nu se întîmpla, cum sînt ocupat cu nenumărate treburi și necazuri ale breaslei noastre neguțătoarești, cu greu mi-aș fi adus aminte de datoria mea. Și în afară de asta, chiar dacă aș fi aflat că mai ești în viață, n-aș fi știut de unde să te iau. Hai sub un umbrar să stăm de vorbă! zise Taill și dădu să plece.

— Cu calul ăsta năzdrăvan ce facem ? întrebă Bándy, bucuros că i s-au înapoiat desagii.

— Ți-a rămas ochii la el, bătrînule ? Lasă-l aici ! Măi Valentine, ia apropie-te ! îl chemă Doja pe tînăr.

Înalt, cu pletele pe umeri, cu ochii ageri, verzui, Valentin păși fără

sfială ; îl salută pe staroste, ridicîndu-și pălăria, înclinîndu-se.

— Îl vezi ? E fiul bătrînului Drag, îți mai amintești de bătrînel ? Nu-i așa că seamănă cu taică-său ?

Taill clătină din cap, deși nu-și mai amintea chipul lui Drag.

— Băiatul acesta, — continuă Doja, — știe carte cît doi popi. Știe latinește, nemțește, cehește și ungurește. Taică-său a pățit-o rău de tot, dar o să ne plătim și noi odată datoria. Nu-i așa, Valentine ?

Tînărul încuviință printr-un surîs.

— Ia-ți calul ! îi spuse Doja dîndu-i frîul. E al tău, eu îl am pe Sultan. Nu te supăra, staroste Taill, dar eu nu-mi schimb calul, iar băiatul așteaptă de mult ca să aibă un cal așa cum arată ăsta. Te învoiești ?

— Treaba domniei tale, eu ți l-am dat, domnia ta faci ce vrei cu el... era o datorie din partea mea. Să-l încaleci voinicește, tinere, și să te ducă numai la izbîndă !

Retrăgîndu-se sub un umbrar, Taill îi destăinuie lui Doja greutățile pe care le întîmpină. Vorbi despre nesiguranța drumurilor, despre tîlhăriile seniorilor, despre starea nenorocită în care se află orașul lor. Nu-i propuse pe față, dar îi ceru un sfat prietenesc : cam ce crezi c-am putea face ?

— Împotriviți-vă ! răspunse Doja hotărît.

— Ușor de zis, dar noi n-avem dreptul! Dincolo de zidurile noastre, ostașii orașului, puțini cîți îi avem, nu-i putem scoate. Sîntem oraș liber, avem ostașii noștri, dar numai pentru apărarea orașului. Cum să facem, căpitane Gyuri ? Am pleca la drum spre Lemberg, să ducem acolo mărfurile noastre și să aducem altele în loc, dar nu ne putem mișca din pricinele arătate. Să stăm așa, cu mîinile în sîn, fără să facem nimic ? Ne înăbușim, înțelege, ne înăbușim !

Doja îl asculta cu atenție. Taill vorbea într-una. Nu mai era acum vagabondul flămînd, fără un ban în buzunar, ci starostele grijuliu, fruntașul unui oraș ajuns în impas. Acum nu mai vorbește cu ușurință, ca un om fără rosturi în lume, ci cu multă seriozitate, grav și îngrijorat. Uneori se oprește și-l privește pe Doja în ochi, parcă i-ar pune o întrebare și nu îndrăznește. Apoi începe din nou și din nou aceeași poveste: greutățile lor, lipsa de ocrotire din partea stăpînirii, jafurile magnaților.

— Domnia ta, ce gînduri ai, căpitane Gyuri ? îl întrebă deodată Taill, văzînd că Doja nu răspunde nimic în legătură cu cele auzite de la el.

— Gînduri am, dar n-am arme!... Ehei! oftează Doja.

Taill tace... nu prea înțelege pentru ce-i trebuiesc lui Doja armele.

— Ce fel de arme ? întrebă într-un tîrziu.

— Ei, arme de foc, doar nu arcuri sau securi ! Fără arme, ce poți face ?

— Așa, arme de foc! Și cam câte ? Întrebă nerăbdător Taill.
— Ce să mai vorbim ! făcu Doja.
— Stai ! De ce să nu vorbim, doar nu te ferești de mine ? Ai nevoie de arme, îți cumpăr arme în târgul Lembergului. Ce vrei: arhebuze, culevrine, arbalete, tunuri ?

— Las-o mai încet, staroste, armele costă bani mulți și noi nu prea avem... să nu mai vorbim în zadar, spuse Doja, neîncrezător în cuvintele lui Taill.

— Nu te gîndi, domnia ta, la bani, bani se găsesc. Vino cu noi, ajută-ne și te ajutam ! Nu-ți cerem prea mult, o pază de patruzeci pînă la cincizeci de oameni, cu domnia ta în frunte, asta-i tot ! spuse repede Taill.

— Cincizeci de arhebuze și cam tot atîtea culevrine, fără să mai vorbim de tunuri, costă o avere, staroste Taill ! grați fără însuflețire Doja.

— Dacă drumul pe care l-am plănuvit reușește, ai cuvîntul meu... îți cumpăr armele ! Și îți mai dau pe deasupra două sute de spade făurite în orașul nostru. Cunoști spada lui Părkány ? E cea mai bună spadă, te rog să mă crezi, mă pricep și eu ! Părkány e starostele fierarilor noștri, dacă vrei să știi.

— Și cine plătește ? Întrebă nepăsător Doja.

— Cum cine plătește ? Se vede că nu te pricepi în treburi neguțătoarești ! Dacă drumul reușește, înseamnă c-am ajuns la un cîștig mare. Cîteva procente din cîștig ți le împrumutam domniei tale, pentru cumpărarea armelor ! se arătă darnic Taill.

— Și dacă nu vă mai pot da banii înapoi ? grați Doja, căruia spusele lui Taill începuse să-l convingă puțin.

— Sănătos să fii și teafăr să rămîi! continuă Taill, plin de încredere, văzîndu-l pe Doja înclinînd spre propunerea pe care i-o făcuse. Găsim noi calea ca să te plătești de datorie, și dacă nu, sănătate bună ! Crezi că isprava cu Torockkoy nu ne-a bucurat și pe noi ?...

Au ajuns la un înțeles și s-au despărțit a doua zi plini de încredere. Doja a rămas să-și mute tabăra în apropierea orașului Cluj, pentru a fi gata oricînd de plecare. Prilejul de a ajunge la atîtea arme de fac îl însuflețise în așa de mare măsură pe Doja, încît începu pregătirile de drum chiar din ziua plecării lui Taill, iar după o săptămână era într-unul din satele orașului, cu patruzeci de oameni gata să înfrunte toată lumea.

Mai mari greutateți întîmpină starostele Taill cu sfatul orașului și la început cu polgarmeșterul Demeny cu care stătu de vorbă o noapte întreagă. Polgarmeșterul era nu numai șiret, ci și zgîrcit — armele făgăduite lui Doja costau bani mulți, dar Taill îi făcu socoteala pe loc la cît s-ar fi putut urca cîștigul unei asemenea întreprinderi și Demeny

nu imai spusese nimic. Ba chiar a doua zi începu el să vorbească în așa fel ca și cînd de la dînsul ar fi pornit totul. Taill îl lăsă în apele lui, mulțumit că-l cîștigase cu trup și suflet pentru caravană.

Peste cîteva zile fu convocat sfatul cel mare al orașului Cluj. Nici nu-și ocupaseră bine locurile pîrgarii, jurații și staroștii breslelor, că polgarmeșterul Demeny și începu :

— Preacinstiților, pregătiți-vă lăzile și baloturile, plecăm la tîrg în Țara Leșească, la tîrgul cel mare din Lemberg ! Grăbiți-vă, trebuie să ajungem la timp cu mărfurile noastre! cuvîntă Demeny, fără nici o introducere, cu fața plină de bucurie și încredere.

Cei care alcătuiau sfatul — pîrgarii, jurații, statroștii breslelor — au rămas cu gurile căscate.

— Da, da, chiar așa ! continuă polgarmeșterul, clipind șiret din ochi. Caravana trebuie pornită cît mai în grabă, doar nu vreți să scăpăm și de data aceasta tîrgul ?

— Cum ? întrebare oamenii, luați pe neașteptate, crezînd că polgarmeșterului îi arde de glumă.

— Uite așa ! Cu ajutorul lui Dumnezeu sau al necuratului, caravana trebuie să pornească la drum... și va porni, asta v-o garantez eu ! spuse cu trufie Demeny. Vă rog să fiți cu toții de părerea mea și asta fără vorbă multă. Nu uitați că timpul trece și cu el trece și tîrgul!

— Asta nu-i o propunere care să fie luată în seamă ! strigă fierarul Pârkâny.

— Ba te înșeli, meștere! Oameni buni, ascultați aici. O veche zicală spune: „Cui pe cui se scoate !“ începu pe ocolite Demeny.

— Și ce-i cu asta ? Asta o știu eu mai bine decît domnia ta ! strigă iarăși fierarul Pârkâny.

— Tocmai! Bine c-o știi! îi tăie vorba Demeny. Asta-i propunerea noastră, ,a mea și a starostelui Taill: vom pune cuiul în capul cuiului și vom porni caravana.

— Vorbești în cimilituri, polgarmeștere! Lămurește-ne odată despre ce-i vorba ! strigă tăbăcarul Schill, un om uscățiv și artăgos.

— Mă rog, mă rog, fiecare treabă la vremea ei... Întrebarea e: vă învoiți, ori ba ? Gîndiți-vă că lucru nu-i, bani nu sînt, iar breslașii sărăcesc din zi în zi! le înșirui Demeny necazurile.

— Cum să ne învoim, dacă nu știm despre ce-i vorba ? glăsui din nou Pârkâny.

Polgarmeșterul își dresese glasul:

— Domniile voastre, ați auzit cu toții, nu mă îndoiesc de asta, — zîmbi cu șiretenie polgarmeșterul, — ați auzit de bună seamă de secuiul Gheorghe Doja.

— Ce vrei cu el ? grăi un neguțător bogat, sculîndu-se și îndreptîndu-și mîna spre Demeny, vrînd parcă să-i tragă vorba din gură. Doar n-ai de gînd să ne dai pe mîna lui ?

— Ba chiar așa ! Ne încredințăm avutul în seama sa, asta-i! Și pornim caravana la drum, pînă mai avem timp.

— Să ne ferească dumnezeu ! se auzi un glas.

— Da, se aud și rele, și bune despre săculan, grăi altul, mai îngăduitor.

— Ba se aud numai bune! Toată lumea știe cine-i Gheorghe Doja ; chiar domnia ta, mă prind pe ce vrei că i-ai cîntat cîntecul cel puțin o dată, la „Pomul Verde“, într-o seară !...

— Te iei după ce cîntă țigani prin crîșme și orbii prin tîrguri, polgarmeștere ? Bine-am ajuns, n-am ce zice !...

Dar Pârkâny se ridică deodată, luminat :

— Bună socoteală, polgarmeștere ! Bună, al naibii de bună ! Acum pricep cum vine vorba. Va să zică așa : cui pe cui ? Ha, ha, ha ! începu a rîde cu hohote Pârkâny. Strașnic, staroste Taill! Să vorbim cu voinicul, să ne înțelegem cinstit cu el și să mai poftească domnii magnați să ne ațină calea ! își ridică și scutură pumnul fierarul Pârkâny.

— O facem, ce mai încolo, încoace, o facem ! spuse polgarmeșterul Demeny, stăpîn acum pe situație. Cu Gheorghe Doja o să se înțeleagă starostele Taill, care-l cunoaște bine, și-s chiar prieteni după cîte am aflat. Eu atîta știu : săcuiul e un om cinstit și drept, iar țara-l cunoaște ca pe un viteaz și-un iubitor de dreptate !

— Vorbești parcă v-ați fi cumetrit împreună, mai mîrîi unul dintre acei care fuseseră împotrivă.

Dar hotărîrea fu luată și după vreo săptămînă, o caravană formată din patruzeci de care mari, grele, cu roți butucănoase, bine ferecate cu cercuri de fier, acoperite cu coviltire înalte, boltite, părăsi orașul, ieșind prin poarta de miazănoapte a cetății, luînd drumul Lembergului. La fiecare car erau înjuțați șase boi ciolănoși, porumbaci, cu coarnele rășchirate — boi de drumuri lungi.

Taill și Doja, dimpreună cu douăzeci dintre ostași, mergeau în fruntea caravanei. În coada ei făcea paza Bándy cu alți douăzeci de ostași. Iar pe lături, bouarii călări îndemnau cu biceie boii la drum ; înjurăturile lor, pocniturile bicelor și scîrțîitul carelor încărcate cu mărfuluri păru orașenilor un cîntec plin de nădejdi. Cocoțați pe ziduri, cu toții urmăriră caravana pînă se pierdu în depărtare.

— Doamne ajută, doamne ajută ! începură a-și face cruci cetățenii orașului liber regesc, cînd în locul caravanei nu mai văzură decît un nor de praf care se pierdea în lungul drumului.

